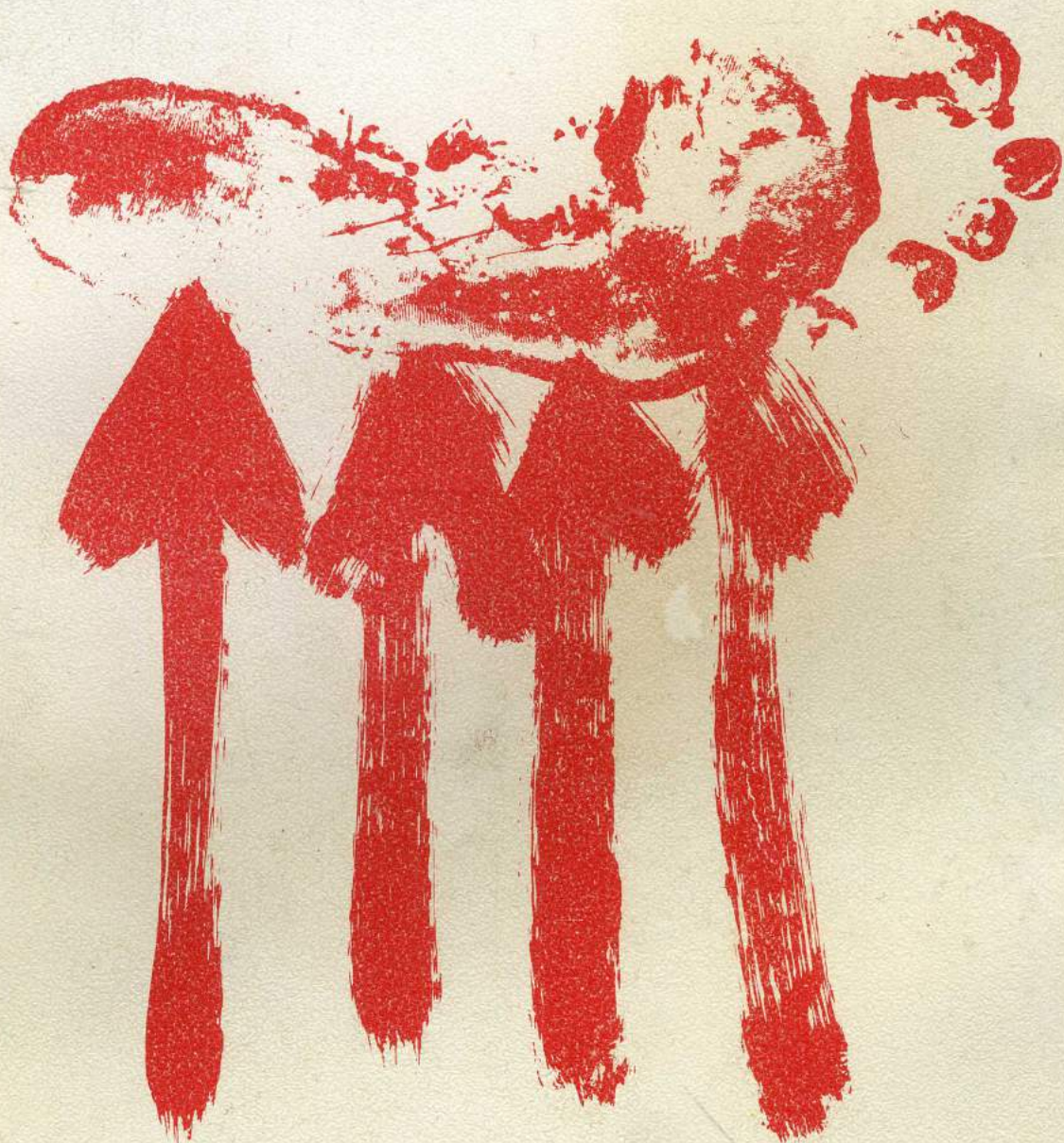

40.000 HORES DETINGUTS

MARXA DE LA LLIBERTAT

ÀNGEL COLOM I COLOM
JORDI ROSÉS I CASTRO

X

40.000 HORES DETINGUTS: LA MARXA DE LA LLIBERTAT

A tot el poble dels Països Catalans
en la lluita pel seu alliberament

SUMARI

Pròleg: Lluís M. Xirinacs	9-11
Quatre apunts per a una presentació	13-15
PRIMERA PART: En l'inici d'un fet històric	
— infantant el gran monstre (Cap. I)	19-26
— La Marxa sense llibertat (Cap. II)	27-34
SEGONA PART: Marxa de la Llibertat: Guerrilla no-violenta	
— «desobeïrem tota prohibició» (Cap. I)	37-38
— primer enfrontament (Cap. II)	39-42
— columnes (Cap. III)	43-197
Tramuntana	45-72
Lluís Companys	73-106
Francesc Macià	107-125
Rafael de Casanova	127-138
Abat Escarré	139-171
Francesc Soler i Josep de la Trinxeria	173-178
País Valencià	179-185
La Marxa a les Illes	187-196
— Darrers dies (Cap. IV)	199-202
— Manifestos de cloenda (Cap. V)	203-210
— Retorn a Poblet (26 de setembre) (Cap. VI)	211-213
— Vida interna de les columnes (Cap. VII)	215-217
TERCERA PART: Valoració política i sociològica	
— Preliminars	221-224
Partits polítics i jerarquies eclesiàstiques davant de la Marxa	
La Marxa i les Instàncies Unitàries dels Països Catalans	
— Opinions de personalitats (Cap. I)	225-242
— Comentaris del poble (Cap. II)	243-249
— Caminants: anàlisi i valoracions	251-256
QUARTA PART: Visió de futur	257-264
Campanya de Dinamització	
Col·lectiu d'Acció No-Violenta dels Països Catalans	
ANNEXOS	
— I: Cronologia sumària de la Marxa de la Llibertat	266-268
— II: Llista d'entitats que es van adherir a la Marxa	268-272
— III: Llista d'advocats que han treballat en la Marxa	272
— MAPA DELS PAÏSOS CATALANS AMB EL RECORREGUT DE LES COLUMNES	

PRÒLEG

PRÒLEG DEL LLIBRE LA MARXA DE LA LLIBERTAT

El primer home que sorgí per la mutació genètica d'un ximpanzé, ni ell mateix no sabia que era home. Es pensava que era un ximpanzé esguerrat. Trigaren milers d'anys perquè l'home prengués consciència de la seva originalitat d'home. Primer fabricà estris i molt més tard s'adonà que els animals no fabriquen estris. Primer pintà les parets de les coves d'**Altamira** amb obres mestres d'art i molt més tard s'adonà que els animals no produeixen art.

Més tard encara, quan s'acabà el menjar davant del creixement de la població humana, l'home, per menjar, hagué d'explotar la terra, les plantes, els animals i els altres homes. I fent servir la intel·ligència per explotar els altres. La intel·ligència humana al servei de les necessitats animals. Inventà els sistemes econòmic, militar, polític, cultural i religions d'exploració.

De vegades caiem en l'equivocació de pensar que la violència es limita a la coacció física que s'exerceix per via militar: l'ús de les armes. En realitat l'**opressió** militar deriva d'altres opressions, sobretot de l'econòmica.

L'home civilitzat ha posat tota la seva intel·ligència al servei de l'opressió i d'aquest esforç, n'ha eixit una violència molt refinada, molt dissimulada, molt aparentment no-violenta. La nostra civilització és **radicalment** violenta i els no-violents autèntics són com éssers d'un altre planeta, una espècie nova, uns marcians, els invasors. I, si la nostra civilització ho sabés, ho intentaria tot per a destruir-los. Però no ho sap. Ni tan solament ho saben els interessats, els no-violents autèntics.

Com aquell primer home envoltat de ximpanzés, l'autèntic no-violent, envoltat d'homes radicalment violents no s'acaba de veure diferent. La major part de les seves accions continuen éssent del món de la violència. Aquesta feblesa seva és la seva salvació. Passa desapercebut. Per un moment, el món s'havia espantat, però observat el fenomen més detingudament es veu que no és tan perillós com semblava. I el món respira tranquil...

* * *

Fraga menyspreava la Marxa de la Llibertat. La deixava fer. «Pobrets! ¿Què poden si la força és meua? No serà pas com la Marxa Verda dels marroquins contra el Sàhara. Els marroquins tenien tot l'aparell de l'Estat darrera seu. Aquests pobrets, què tenen? No serà la Llarga Marxa de Mao. Aquells anaven armats i tenien un Estat enorme, l'URSS, a favor seu. Aquests pobrets, què tenen?»

Però succeí que el Palau Blaugrana, sota un lema innocent — «Poble català, posa't a cantar» — s'omplí de gom a gom. Succeí que les adhesions creixien desmesuradament, que el ressò internacional s'anava tornant comprometedor. I caigué la prohibició governamental. I, amb la prohibició, vingueren dos mesos i mig de repressió despietada. «Absurd!» deia la gent davant de la desproporció entre Força i Caminants. «Absurd!», deia la mateixa Guàrdia Civil. «Absurd!», telefonava el Cap de Policia de Girona a Madrid.

I, tanmateix, no crec que fos res d'absurd. Fraga hi veia més. La Marxa era més.

* * *

Quan, un matí de Nadal de 1974, vaig posar-me davant de la presó Model de Barcelona i caminava tot solet amunt i avall, vaig tenir un somni. Sovint, en els somnis, vessen la nostra voluntat i la nostra ambició contingudes per les conveniències socials durant l'estat de vigília.

Sommiava en la versió no-violenta de l'assalt de la Presó de la Bastilla en l'inici de la Revolució Francesa. Veia, en el meu somni, com la gent de Barcelona, la gent de comarques i de més lluny anava venint i es concentrava a l'entorn de la presó. A poc a poc una ingent multitud omplia tots els carrers adjacents, bloquejava l'entrada de la presó i cridava amb un clam eixordador: «Amnistia! Amnistia!», sense parar, fins que s'obrien les portes i sortien els presos del règim.

Aquest somni anava per camí de fer-se realitat. Les grans manifestacions ciutadanes tendien a acabar davant de la Model. De primer persones individuals, després associacions de veïns, després els espectadors dels festivals de la cançó, després les grans manifestacions pro-amnistia del febrer de l'abril, del juliol, la concentració pel funeral d'Oriol Solé Sugranyes, la manifestació obrera del Primer de Maig. I, finalment, per dues vegades, l'estadi del club de futbol Barcelona.

Obligàrem la policia a fer desallotjar els carrers propers a cops de porra, amb metralletes, amb bales de goma, amb bombes de fum, amb la cavalleria, amb el tanc d'aigua a pressió, tot tallant tant la circulació de peatons com la rodada.

Un policia em deia: **«Lo que Vd. empezó era una cosa. Lo que ahora pasa es otra cosa muy diferente.»**

Sí. Si la gent hagués resistit com alguns ho feren, hauríem realitzat la versió no-violenta de la presa de la Bastilla. Inaudit!

* * *

Fraga era aleshores el ministre de la Governació. Ell sabia tot això. El carrer Entença fou l'assaig general de la Marxa de la Llibertat.

Fraga també tingué un altre somni: veia sortir de cada cap de columna un grup de cent o dues-centes persones i, després de dos mesos i mig, veia arribar a Poblet, confluents, les set o vuit columnes carregades de milers de persones cap a una concentració final que hauria semblat la fin del món en la Vall d'Isafat.

Quin malson!

I tenia raó Fraga. La cosa perillava realment d'esdevenir explosiva. La prohibició caigué inexorable.

Aquesta decisió honora la intel·ligència de Fraga i honora la Marxa de la Llibertat.

I, si la gent hagués resistit com els pocs caminants que prosseguiren endavant, ara ja tindríem la democràcia i la llibertat, vera i única finalitat de la Marxa.

Però no fou així. La gran força oculta i nova, que havia tret el nas, es tornà a amagar. Només romangueren pels camins dels Països Catalans uns pocs testimonis — «el Servent Sofrent» — del món futur. Un grup insignificant, un «petit ramat», envoltat en cada poble per multituds ocasionals, i apallissat, multat, perseguit i empresonat pels poders... com aquell Jesús de Natzaret.

Tot plegat, poca cosa. Fraga respirà i respiren els seus successors. I respira un poble encara inmadur. I potser respiren els mateixos caminants que encara no saben la seva força. Que es pensen que encara no són homes, sinó ximpanzés esguerrats, estranys.

Una altra vegada serà...

LLUÍS M. XIRINACS
NOVEMBRE 1976

QUATRE APUNTS PER A UNA PRESENTACIÓ

El títol amb què es presenta aquest llibre **La Marxa de la Llibertat: 40.000 hores detinguts** és, company lector, del tot ajustat. T'ho diem així, de sobte en la portada de la narració d'aquesta experiència, que aquest estiu passat ha fet moure moltes pàgines de diaris i revistes i molts números telefònics; ha preocupat — fins a l'angoixa extrema — a desenes de pares que tenien llurs fills a les columnes; ha esguerrat les vacances de milers de guàrdies civils i de les seves famílies... T'ho diem aquí, després d'haver fet un càlcul el màxim d'aproximat de les hores passades a les diferents presons «provincials» o locals i en casernes, voreres de carreteres, escoles (convertides provisionalment en presons)... etc.

Altres dades ens poden ajudar a emmarcar el que ha estat possible — i el que no ho ha estat — aquesta mobilització no-violenta, coordinada arreu dels Països Catalans. D'una banda, el mot Marxa ens indica una mobilització seguint un itinerari geogràfic concret: prop de tres-cents pobles dels Països Catalans recorreguts per les vuit columnes, amb un total de 3.500 quilòmetres fets. Normalment, aquests quilòmetres s'havien de fer a peu. Comprendreu però, que la Guàrdia Civil, no ens ho va pas permetre. «ENS HAN PROHIBIT CAMINAR!» exclamaven a Poblet, el dia 12 de setembre, diada final de la Marxa, els quatre-cents afortunats — que en representaven milers — que havien assolit de creuar el cercle policial muntat a l'entorn del monestir cistercenc. Doncs, malgrat això, aquests 3.500 quilòmetres es van fer: a peu, en cotxe, en vaixell (la columna de la costa), en tren, en cotxes de línia regular... Qualsevol mitjà era vàlid per a la Marxa: acció de desobediència popular, acció de resistència activa, lluita no violenta del poble català de 68 dies seguits, amb l'única finalitat de desvetllar els germans adormits per quaranta anys de dictadura.

D'altra banda — i endinsant-nos en la tècnica de la repressió — la imposició de més de 6.000.000 de pessetes en multes, pels motius més diversos, ha demostrat que les forces estatals de repressió estaven intentant per tots els mitjans debilitar al màxim la Marxa, sense poder, tanmateix, destruir-la (què dirien a l'estranger?), essent vençuts per la tossuderia tant dels marxaires, com dels habitants dels pobles, que en tot estaven al peu del canó, fent pràctica aquella desobediència popular. Cal dir també que de les multes, no se n'ha pagat ni un sol ral.

Tot això et pot semblar fora de lloc, però creiem que les xifres són indicatives de quelcom que ha funcionat: la no-claudicació d'una gent, símbol d'un ser col·lectiu, que està, fa molts anys, en l'embat pacífic per una societat nova.

II

«I prego que se'm permeti constituir excepció amb mi — pres voluntari — per a seguir indefinidament lligat al 155 del carrer Entença, mentre no hi hagi amnistia, com a un cordó umbilical entre els captius forçats que cal que neixin a la llibertat i els caminants voluntaris que han d'infantar el nou poble lliure.

»Companys, marxeu valents i en pau!»

Companys Lluís M. Xirinacs: vas voler que els qui t'acompanyaven en la teva estada permanent davant de la presó, esperant l'amnistia total, vinguessin a la Marxa. Et quedaves sol... però, vols dir que t'has sentit sol? Nosaltres almenys et teníem en els nostres esperits força sovint i segur que tu, de vegades — potser sovint — permeties una petita volada del teu esperit pel damunt de les columnes. Segur que molts cops coincidíem en el nostre vol recíproc. Has estat, sense moure't físicament del teu lloc — pres voluntari — animant

aquesta alternativa democràtica, humana i no-violenta. Mai tan ben dit: has esdevingut allò que els de fora intentàvem fer entendre: que tots havíem d'infantar el nou poble lliure.

III

La Marxa de la Llibertat: 40.000 hores detinguts, és un llibre, sense massa pretensions literàries: vol ser un testimoni viu, descarnat. No un estudi-assaig crític, literari o històric d'aquest fet que sí que ja és Història. Possiblement algun dia caldrà aprofundir-hi més. Nosaltres ens limitem a ressenyar, a donar forma en la nostra mesura de tot el que sabem i hem viscut de la Marxa. Segur que ens descuidem moltíssimes coses: anècdotes, dades, valoracions, cròniques d'actes, de pobles... El temps ens empenyia a fer-te arribar el que teníem en aquests moments. Des d'aquí et demanem disculpes per tots aquells oblots o errors que possiblement hi ha.

IV

«**Heterodox.**» Seria el mot escaient a aquesta presentació. Seria el mot escaient a tot el llibre. Com podràs adonar-te, amic, aquest llibre, més que ser l'obra dels dos individus que signem aquesta presentació, és l'esforç de moltes nits sense dormir, de molts nervis, de moltes discussions i, sobretot, d'hores i hores de treballs pesats de tota una pila de gent que ens posàvem davant d'una tribuna pública per primera vegada. El col·lectiu, del qual et parlem, és també internament heterodox: ideologies diferents, punts de vista analítics diferents, estils literaris diferents... A tot aquest conglomerat, i, sobretot, en l'apartat de columnes, deus la lectura d'aquestes pàgines. I estem joiosos que sigui així: divers, desconcertant, viu... La Marxa de la Llibertat, continua unint-nos respectant els nostres diferents punts de vista, plurals, amb l'únic objectiu d'oferir-te avui les nostres experiències, de fer-te viure amb nosaltres una lluita que hem estimat, un món nou que hem descobert en la senzillesa de la gent, un país que desitja vivament ser ell mateix, protagonista directe de la seva vida. **ÀNGEL COLOM I JORDI ROSÉS**

Barcelona, novembre de 1976.

PRIMERA PART

**EN L'INICI D'UN
FET HISTÒRIC**

I. INFANTANT EL GRAN MONSTRE

A finals de 1975 es rellança amb força al Principat de Catalunya la campanya per l'Amnistia, promoguda per Pax Christi; aquesta tasca tenia com a objectius primordials la sensibilització i mobilització del poble a l'entorn d'aquesta reivindicació.

Després d'un mes de treball les accions conflüïren amb una concentració a Montserrat (14-XII-1975), convocada per l'Assemblea de Catalunya, que aplegà unes tres mil persones. Com a consigna aparegué un adhesiu amb el lema: «POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR», frase que més tard es transformaria en l'eix de la mobilització continuada arreu dels Països Catalans. En els mesos posteriors, i després de la resposta obtinguda, veiérem la necessitat de donar un pas endavant, un esglaó més alt en la nostra lluita que millorés l'esquema clàssic de mobilització de masses. De sobte, com una petita llumeta ens vingué la idea de dur a terme el que l'adhesiu anunciava teòricament, és a dir: posar-nos a caminar. Un grup de joves de Pax recollí aquesta iniciativa, embrionària encara i començà a donar-li forma. El treball inicial fou molt lent; diverses reunions en un petit local de Pax amb discussions teòriques i pràctiques de com havia de ser aquell «monstre» del qual tan sols intuïem l'ombra, el seu esquelet. Érem cinc o sis joves que de mica en mica, començarem a perfilar aquella intuïció i a posar-la en pràctica.

El primer gran problema era trobar-li un nom adequat, un nom popular que expressés plenament la nostra intenció de posar-nos a caminar cap a la llibertat. I què millor que una **Marxa** per caminar de poble en poble? Però no podia ser una **Marxa** qualsevol, com altres que ja havia fet PAX abans; havia de ser una gran **Marxa** on tothom hi tingués cabuda, on el principal objectiu i el principal mitjà fos la llibertat. Les dues idees base de la mobilització, **Marxa** i llibertat, havien d'anar unides. **MARXA DE LA LLIBERTAT o MARXA PER LA LLIBERTAT?** La discussió girà a l'entorn d'aquestes dues propostes. Uns defensàvem la primera tot dient que la **Marxa** havia de ser «de la llibertat, perquè en ella ja la posàriem en pràctica, en ella exerciríem els drets que encara no ens són reconeguts». D'altres, eren partidaris de la segona, perquè la **Marxa** havia d'ajudar a aconseguir la llibertat. Finalment ens posàrem tots d'acord a donar-li el nom de «**Marxa de la Llibertat**», perquè amb aquesta **Marxa** volíem potenciar-ne l'exercici ja des d'ara.

L'esquelet era format. A partir d'aquell moment, històric per molts de nosaltres, havíem de començar a estendre la meravellosa iniciativa. El treball s'organitzà.

MANIFEST INICIAL DE CONVOCATÒRIA

El primer esborrany de manifest de convocatòria fou presentat a l'Assemblea Nacional de Pax dels dies 6 i 7 de març i, després d'una llarga i polèmica discussió, l'aprovà per unanimitat:

«Els secretariats de Pax Christi (Moviment Internacional per la Pau) de Lleida, Vic, Barcelona, Reus, Terrassa, Badalona, Tiana i Sabadell, en l'embat per una societat lliure on no hi hagi explotació de l'home per l'home,

»CONVOQUEM TOT EL POBLE CATALÀ A PARTICIPAR EN
LA MARXA DE LA LLIBERTAT «

»que recorrerà les comarques dels Països Catalans durant aquest proper estiu en un anhel de llibertat i de pau. Serà una **MARXA NO VIOLENTA**, constantment nova i dinàmica, fita de gent de totes les edats, de totes les

condicions i tendències que coincideixin en uns punts de convivència humana.

»Com a MOVIMENT PER LA PAU, assumim la responsabilitat inicial d'aquesta MARXA, fent una crida, però, des d'ara a totes les entitats, grups i persones dels Països Catalans a adherir-s'hi i a treballar per la seva realització. Creiem que és una tasca col·lectiva de tot un poble. No pot, ni vol afavorir els interessos de cap sector o grup determinat; la MARXA DE LA LLIBERTAT ha de ser, aquest estiu, l'expressió de tot un poble en marxa que lluita i avança solidàriament.»

«COMUNICAT:

A PARTIR D'UN POSTULAT MÍNIM DE LLIBERTAT, LA MARXA VOL CONNECTAR AMB LA REALITAT DE TOTS ELS INDRETS DELS PAÏSOS CATALANS, TOT ANIMANT I DESVETLLANT UN PROCÉS DE DISCUSSIÓ, DE CRÍTICA I DE MOBILITZACIÓ DELS NOSTRE POBLE CAP A L'ALLIBERAMENT.

»Entenem que en el nostre país aquest postulat de llibertat es concreta en:

»1. L'AMNISTIA, com a primer pas — imprescindible — d'oblit recíproc del passat i compromís indefugible i d'establir unes bases de llibertat conscients d'aquest acte de reconciliació. Aquesta amnistia ha de ser real, total i absoluta.

»2. Les LLIBERTATS, enteses com aquelles situacions en què la norma bàsica de convivència sigui el respecte dels Drets de l'Home

Concretament:

- el dret a la vida
- el dret a la llibertat de consciència
- el dret a la lliure expressió
- el dret a la lliure associació
- el dret a reunir-se lliurement.
- el dret a fer vaga
- el dret a manifestar-se
- el dret a l'autodeterminació dels pobles
- ...

»3. L'ESTATUT DE 1932, com a primer pas cap a l'autodeterminació de CATALUNYA, obrint un procés de discussió sobre què volem que sigui avui L'ESTATUT que donava a Catalunya un Parlament — la Generalitat — i un President amb el seu Govern.

»4. La COORDINACIÓ de tothom que participa en la lluita per l'alliberament. Potenciar aquest punt — imprescindible — és també objectiu de la nostra lluita.

»Barcelona, març de 1976»

El dia 12 de març es presentà oficialment, en una roda de premsa, la proposta de realització de la MARXA DE LA LLIBERTAT i es lliurà a l'opinió pública el text de convocatòria. Fou la primera roda de premsa d'un seguit de tres que es varen fer al llarg dels quatre mesos de preparació. El ressò als diaris fou molt important, i sobre aquest aspecte mai no n'estarem prou agraïts, fent excepció — evidentment! — dels diaris del Movimiento.

La dimensió territorial on transcorreria la Marxa quedava ben definida en el Manifest: els Països Catalans. A la vegada que els fèiem arribar la idea — i iniciàvem així la coordinació —, nosaltres preparàvem la mobilització al Principat, tot fent una doble divisió que permetés i afavorís l'autogestió: les comarques i el Barcelonès, com a àrea superpoblada.

XIRINACS: CRIDA AL POBLE CATALÀ

Com a ajut important en la preparació i divulgació de la Marxa, hem de fer esment de la Crida que en Lluís M. Xirinacs va fer a tot el poble català perquè participés activament en la preparació i la realització de la Marxa. La crida fou distribuïda profusament. Les seves paraules senzilles, el seu alè esperançador, impulsaren i animaren moltes persones a treballar per aquesta tasca comuna.

CRIDA AL POBLE CATALÀ PER A LA MARXA DE LA LLIBERTAT (Primer document de Lluís M. Xirinacs)

«Estiu de 1936-estiu de 1976. Quaranta anys d'una ferida que cal tancar. El nostre poble i tots els pobles de l'Estat espanyol perdérem la llibertat. Vencedors, uns pocs, ajudats pels poderosos de l'estranger. Vençuts molts, molts, abandonats pels poderosos de l'estranger. Tres anys de guerra i trenta-set de victòria. Una minoria insignificant, ajudada per una llarga fila d'acòlits, imposà la llei del més fort al poble treballador i honrat. La nostra vida s'ha decidit des de dalt durant aquests quaranta anys de servitud. El ciutadà ha patit quaranta anys de desinformació i s'ha nodrit de futbol suculent. El ciutadà té un cervell mutilat i ha perdut el sentit de la dignitat humana. D'antuvi se la vengué per un plat de lleties. Més tard, pel cotxe utilitari. Passà de la pobresa material al consumisme sense resoldre mai la pobresa principal que és la incultura, la irresponsabilitat, la idiotesa, la insolidaritat. I enmig d'aquest desori general es cometé un altre expoli gravíssim: els pobles foren desposseïts dels seus drets nacionals. Catalunya fou descatalanitzada a consciència.

»Però restà una llavor, com a esperança de futur, una llavor que ha fructificat en la llarga quarentena de servitud: els companys morts, el sacrifici definitiu dels quals ens esperona a tots, els companys mutilats, els condemnats a treballs forçats, els presos, els exiliats, els amagats, els torturats, els processats en llibertat provisional, els multats i sancionats, els extorsionats, els acomiadats del camp, de la mina, de la fàbrica, de la càtedra, de la magistratura, de l'administració, els estudiants impeditos de seguir llurs estudis, els depurats, els discriminats, els cecs, els sords, els muts... Em vull referir a tots aquells que han sofert persecució perquè no volgueren renunciar a llur dignitat d'homes, perquè no volgueren acceptar la victòria d'uns pocs sobre la voluntat de la majoria. Per a tots ells és l'amnistia. L'amnistia que volem no és un petit afer que afecta a sis-cents presos, com minimitza el ministre Areilza, és una mesura transcendental que afecta tota la nostra societat traumatitzada per una funesta guerra civil. És la liquidació de la més llarga divisió entre ciutadans. És la porta de la democràcia i de les llibertats. Ella sola ha centrat la campanya unitària més general en aquests quaranta anys de servitud. Ella ha tingut la virtut màgica de reunir en un clam únic els diferents pobles, els diferents partits, les classes socials i les generacions. Només han callat els vencedors. L'amnistia és per a tots, però els vencedors no la volen perquè tenen el poder i ja s'han autoamnistiat des del principi. Són els vençuts els que l'han de menester ara per a llurs valents, que fins avui romanen represaliats. És el poble oprimat, qui, des d'un extrem a l'altre de la península, clama a l'uníson sense defalliment: «AMNISTIA! LLIBERTAT!»

»Tanmateix, cal sortir de l'infantilisme de demanar l'emancipació. Lentament però amb decisió, els pobles de l'Estat espanyol s'alcen de llur somni i comencen a exercir la llibertat. Els obrers allarguen llurs vagues reivindicatives i se sindiquen lliurement. Els estudiants organitzen llur pròpia educació.

Els barris es responsabilitzen de l'urbanisme i de la qualitat de la vida. Els partits emergeixen a la llum pública, anuncien llurs programes i pacten aliances entre ells. Els ajuntaments són assetjats pels veïns. Les comarques es desvetllen i s'institucionalitzen. S'invoca l'Estatut del Principat de Catalunya i es prepara el projecte dels Estatuts de València i de les Illes. Euskadi i Galícia lluiten de fa temps i ara es deixondeixen regions ben diferenciades com Aragó, Andalusia i Astúries.

**Poble català,
posa't a caminar.**

»Ja caminares a principi de segle quan es constituí la modesta Mancomunitat de Catalunya sota els auspicis gran-burgesos de la Lliga Regionalista. T'esclafà la dictadura de vuit anys de Primo de Rivera i ressorgires. més fort, durant la República quan es constituí la Generalitat de Catalunya, sota els auspicis petit-burgesos de l'Esquerra Republicana. T'esclafà la dictadura de quaranta anys de Franco. I ara, poble català, tractes de ressucitar, més decidir que mai cap a la unió dels Països Catalans, endut per vents socialitzants. Cada vegada més endavant, més amunt.

»L'avantguarda de Catalunya ja fa temps que camina. La llarga marxa del poble català vers el seu alliberament ha tingut un pròleg dilatat. El camí cap a una autonomia a nivell d'empresa, a nivell sindical, a nivell municipal, a nivell comarcal, a nivell de cada un dels Països Catalans i a nivell de tota la nació catalana ha estat assíduament fressat pels capdavanter. Ara, però, cal que la massa sencera del poble entri en fermentació i enceti la seva ascensió imparable.

»En nom de totes les víctimes, de tots els represaliats, de tots els capdavanter del nostre país en lluita per la llibertat, goso alçar la veu i fer una crida general al poble sencer perquè surti de la postració obligada de servitud en què ha viscut i avanci amb la militància que ara cal envers la conquesta dels propis destins. Ara no es tracta només de fer quatre crits al carrer i jeure tot seguit per reposar. Es tracta de posar-se en campanya ininterrompudament fins a aconseguir els darrers objectius. Es tracta de no col·laborar ni una vegada més en el rol de servitud, de sortir del niu de l'egoisme i d'ocupar amb voluntat i seny adults totes les nostres responsabilitats sense oblidar-ne ni una.

»Estiu de 1976. Final d'una etapa i inici d'una altra.

»Durant tot l'estiu d'enguany —juliol, agost i setembre— tindrà lloc la Marxa de la Llibertat per terres del Principat, la preparació de la qual ja és començada. Mentre la gent es lliura al descans estival, se't prega, català, que et posis a caminar, que recorre les viles i comarques, com un vent encès de llibertat que tot ho aixeca, tot animant els adormits que trobis en el teu camí, perquè dempeus exerceixin llurs drets i llurs deures, perquè exigeixin l'amnistia dels millors dels nostres companys, perquè l'autodeterminació sigui exercida a tots els nivells, per animar els altres Països Catalans i la resta dels pobles hispànics a exercir també llurs responsabilitats col·lectives. Les assemblees democràtiques d'estudiants, d'empresa, de barri, de municipi, de comarca, les que cal que neixin i les que ja hi són, totes, impulsades per l'Assemblea de Catalunya, seran la concreció i la vertebració real de la llibertat de la massa sencera del poble. Un poble vertebrat és indestructible. Vertebrém-nos! Que cap racó de Catalunya no resti sense la seva assemblea. Que l'excursió, la bella companyonia, el folklore i la festa no esdevinguin distracció del fi principal, ans siguin l'oli que amoreixi la greu missió foramental de la marxa: construir l'alternativa democràtica, humana i no-violenta a un ferotge estil polític, basat en el terror policíac i en la repressió

a mort de l'oponent. Siguem també nosaltres indestructibles en la consecució i el manteniment de la llibertat.

»Aquesta vegada tots es trobaran amb tots. Tots ajudaran a tots. Tots seran recolzats per tots.

»Demano als Captaires de la Pau i als amics, que durant tant de temps han vetllat amb mi per l'amnistia davant de la presó Model de Barcelona, que considerin acabada la vetlla i canviïn aquesta acció per la Marxa de la Llibertat.

»I prego que se'm permeti constituir excepció a mi —pres voluntari— per a seguir indefinidament lligat al 155 del carrer Entença, mentre no hi hagi amnistia, com a un cordó umbilical entre els captius forçats que cal que neixin a la llibertat i els caminants voluntaris que han d'infantar un nou poble lliure.

»Companys, marxeu valents i en pau!

LLUIS M. XIRINACS
DIADA DE SANT JORDI de 1976»

ORGANITZACIÓ I TREBALL PREPARATORI

A mesura que el projecte anava prenent cos i la seva difusió s'estenia a totes les capes de la societat, el treball coordinat s'hagué d'anar estructurant i organitzant.

La secretaria permanent era plena tot el dia: gent que volia informació i que preguntava com podia col·laborar, periodistes que cercaven informació, contactes amb els pobles per impulsar la preparació, el telèfon que trucava contínuament, el «social de turno» que, de tant en tant, venia a inspeccionar molt discretament l'evolució del treball. Semblava l'oficina central de l'ONU!...

Cada setmana es reunia l'Assemblea Plenària de Coordinació General de la Marxa on es mesurava i s'impulsava tot l'esforç. Allà, les comissions explicaven el seu treball, els representants d'entitats i partits oferien la seva col·laboració, tots hi participaven democràticament.

En aquells temps anteriors a la prohibició recordem com es parlava a les assemblees, com es preparava la Marxa: «Per coordinar les columnes necessitem helicòpters que, sobrevolant-les, ens puguin informar! Cada columna necessitarà una ambulància i un gran servei d'intendència! Cal dir, però, que, degut a aquesta gran il·lusió, en molts moments ratllant el més clar idealisme, es treballà de ferm: les columnes, en començar la Marxa, disposaven de lliteres, s'havien fet uns croquis de unes latrines «ambulants». Llàstima que després tot això no ens serví de gran cosa!

En aquells moments d'escampada arreu, ens era necessari buscar una símbol senzill que la gent identifiqués amb la Marxa. Ràpidament sorgiren idees: capses de llumins, samarretes, cartells, barrets... les dues que adquiriren més força foren el cartell —fet expressament per Tàpies i donat a la Marxa— i la samarreta, que, més tard, un cop haver estat la Marxa prohibida, es convertiria en la mostra externa de la nostra resposta no-violenta, la nostra «desobediència civil» radical.

Una de les tasques clau d'aquesta etapa fou, no cal dir-ho, la presentació pública de la Marxa de la Llibertat, que es realitzà en el Festival «Poble català, posa't a cantar». Amb aquest acte la Marxa demostrava, ja abans d'iniciar-se, el seu arrelament, el seu gran poder de convocatòria. Cinc mil veus cridaven eixordadorament: **VISCA LA MARXA DE LA LLIBERTAT!!! POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR!!!** Érem ben lluny de pensar que dos dies després la Marxa seria totalment prohibida i fins perseguida. Potser aquells crits, potser aquells homes i dones, exigint llibertat «ELS» feren pensar. La por al poble els envai i l'ombra de la por del qui té la força, és sempre la repressió. El mateix Gandhi, apòstol de la no-violència, ho deia a un dels seus amics militars: «No tinguis mai por. **Qui té por odia. Qui odia mata.** Llença la teva espasa i mai més no tindràs por.»

Poble català, posa't a cantar

Ja abans del seu començament, la Marxa reflectia el sentir de tot un poble.

II. LA MARXA SENSE LLIBERTAT

22 de maig: Clatellada d'en Fraga

«Diversos grupos pretenden organizar en las provincias catalanas lo que denominan «Marcha de la Libertad», verano 76, conforme indican noticias que llegan a las autoridades y de las que se vienen haciendo eco a manera de convocatoria previa o de preparativos, algunas publicaciones periódicas. Con esta movilización a pie, con arranque y recorrido con cinco itinerarios diferentes, atravesando las diversas comarcas catalanas, hasta converger en un punto único, se persigue concitar en pueblos y ciudades un movimiento heterogéneo de gentes, en torno a objetivos políticos, relacionados con la autodeterminación de Cataluña y la amnistía.

»Ante los efectos imprevisibles de esta iniciativa, que puede llegar a alterar gravemente la convivencia cívica, este Ministerio de la Gobernación desautoriza tal convocatoria y recomienda el acatamiento de esta decisión por los siguientes motivos:

»En primer lugar la pretendida marcha, como movimiento de masas no ofrecería las garantías mínimas de seguridad en ningún orden, a pesar de la supuesta buena voluntad de sus organizadores.

»Por otra parte, es criterio del Ministerio de la Gobernación, en la actual circunstancia política, no autorizar grandes concentraciones o movimientos de masas con objeto de reivindicaciones políticas, como lo ha hecho patente en diversas ocasiones.

»En otro orden de cosas una marcha de las características de la pretendida produciría una alteración en la vida ordinaria de las poblaciones de paso, en la normal circulación de los transportes de personas y mercancías en las vías de comunicación y, asimismo, podría restringir la corriente de visitantes nacionales y extranjeros a Cataluña, tan abundante en la época estival, al ser muy posiblemente utilizada tal iniciativa por todos los medios interesados en desviar nuestro turismo, so pretexto de incomodidades o inseguridad en toda la región.

»Por todo ello este ministerio de la Gobernación al no autorizar tal convocatoria quiere hacer patente que mantendrá por todos los medios legales el orden público en la región catalana y desautoriza desde ahora todo tipo de propaganda o publicidad sobre dicha convocatoria, advirtiendo que impedirá de una manera eficaz cualquier intento que se produjera para su celebración.»

(Radio Nacional de España, 14.30. Televisión Española, 15.00)

Els dos mitjans de difusió de l'Estat difonien el comunicat. Al senyor Fraga li interessava que tothom ho sabés. Ja ho havia dit en altres ocasions: «la calle es mía». Però ara s'adjudicava també, les carreteres, les muntanyes, els rius, els ponts...

Cal reconèixer que aquesta notícia, així, en fred, ens va deixar amb l'ai al cor. Ja teníem la clatellada al damunt! El telèfon del Secretariat va quedar bloquejat — tothom telefonava per fer-nos participar de la «bona nova».

«Què fem?», era l'interrogant d'aquells moments.

«Continuar com si no hagués passat res», fou la resposta unànime.

Tres hores més tard, a les cinc de la tarda, ens trobàvem en un lloc de Barcelona gent dels secretariats de 30 comarques i representants de 41 entitats i partits polítics. L'eufòria era general; en el pensament de tothom hi havia la decisió de continuar, de no desconvocar la Marxa. Telefonades de periodistes:

les redaccions volien aconseguir opinions de gent representativa sobre la prohibició. La Marxa havia calat a fons i estava ja en l'ànim de molt gent. I una prohibició així — contundent i desmesurada — era evidentment un fet noticable. L'Assemblea es reuní de seguida. L'ambient era tens i l'exaltació eixia a flor de pell, la qual cosa produïa intervencions exaltades que no feien més que confirmar la repulsa general a aquesta nova mostra de conculcació d'uns drets inherents a les persones. Amb mitja hora de debat n'hi hagué prou per decidir que la Marxa de la Llibertat no es desconvocava i que es redactava un text de resposta al Govern. La premsa de l'endemà al matí (diumenge) sorprengué tothom amb la notícia de la prohibició i, adjunta, la resposta de 30 comarques i 41 organitzacions. Era tot un rècord de rapidesa. Ens imaginem la sorpresa del senyor Fraga!

«Assabentats de la negativa del Ministeri de la Governació, reunits en assemblea de representants de la Marxa de la Llibertat, considerem convenient puntualitzar les qüestions següents:

»1. Reafirmem que els objectius de la Marxa, com ha dit el Ministeri, són relacionats amb l'autodeterminació dels Països Catalans i l'amnistia.

»2. Els organitzadors sempre hem assegurat en les comissions específiques (Comissió de servei d'ordre, d'infraestructura tècnica, de sanitat, jurídica...) que la Marxa es realitzarà amb plenes garanties d'ordre i de civisme. No es tracta de tenir més o menys bona voluntat els organitzadors, sinó del fet que el poble dels Països Catalans ha demostrat repetidament la seva preparació democràtica.

»Si el Ministeri vol garantir l'ordre, sap per experiència que els actes lliurement exercits sempre han estat realitzats pacíficament i democràticament.

»3. La Marxa en cap moment no pot alterar la vida ciutadana, ja que és tot el poble qui reclama ser-ne el protagonista. La Marxa tampoc no serà una alteració de la vida ordinària, ja que tots els pobles estaran assabentats a la bestreta del seu pas per donar solucions a tots els problemes tècnics que puguin sorgir.

»4. El Ministeri suposa una disminució del turisme en les nostres terres. Nosaltres creiem tot el contrari: milers d'habitants dels Països Catalans tindran l'avinentsa de recórrer i conèixer llur país. D'altra banda, el turisme estranger quedarà més afectat per una prohibició que no pas per l'autorització, car a les seves nacions aquestes manifestacions estan garantides per la pròpia llei. Recordem, també, el ressò que la Marxa té internacionalment (per exemple, l'adhesió del Consell Internacional de Pax Christi, reunits sota la presidència del cardenal Alfrink i amb l'assistència d'onze països).

»5. Els organitzadors no creiem necessari desconvocar la Marxa de la Llibertat, perquè considerem que és un dret inalienable dels pobles de les diferents nacionalitats existents a l'Estat espanyol, d'ésser els protagonistes de la conquesta i gaudiment dels seus drets nacionals i democràtics.»

REPULSA POPULAR I CANVI D'ESTRATÈGIA

Simultàniament, les forces polítiques i ciutadanes protestaven per la seva banda per aquesta nova i flagrant injustícia, tot ressaltant positivament l'ànim de continuar convocant la Marxa. Ara, potser, més que mai, va ser comprès l'esperit que volia animar aquesta empresa. Ja no se la veia tant folklòrica, ja era menys una «passejada»..., havia merescut una prohibició seca i directa del «Ministerio de la Gobernación». La repulsa popular augmentava a mesura que anaven avançant els dies i la repressió començava a ensenyar les seves

urpes. Fins aquests moments, la premsa havia estat un dels principals factors d'arrelament de la Marxa; qualsevol notícia era difosa pels diaris i revistes de manera que ens evitava la propaganda a gran escala del projecte. Aquest, doncs, fou un dels viratges tàctics primers després de la prohibició. La Marxa era ja il·legal, per tant qualsevol acció, notícia, venda de material, etc., comportava el risc de la detenció o d'una multa. Degut a això, l'Assemblea dels Secretariats de la Marxa als Països Catalans del mateix dia 22 de maig va aprovar una sèrie d'accions coordinades, senzilles però radicals, a tot el territori, que tenien com a principal objectiu que la gent s'assabentés que la Marxa continuava preparant-se i que estàvem disposats al que fos. **Fariem la Marxa de la Llibertat passés el que passés.** Els acords foren, en aquest sentit: **a)** una marxa en fila índia pels principals carrers dels pobles; **b)** llançar gallines, convenientment abillades amb els eslògans de la Marxa; **c)** una desfilada amb motxilles, com si ja s'iniciés la caminada; **d)** gran activitat de propaganda pels sistemes clàssics: fulls, pintades, cartells...; **e)** organitzar, on fos possible, una pre-marxa d'entrenament; **f)** convertir la samarreta en símbol permanent de presència de la Marxa. Totes aquestes accions es van dur a terme des de finals de maig i durant tot el mes de juny.

Evidentment, cercàvem noves maneres d'arribar a la gent i de fer que la gent s'adonés de com era plantejada ara la Marxa de la Llibertat.

Un fet destacable en aquella temporada d'incertesa va ser, sense cap mena de dubte, el naixement del símbol de desobediència popular que representava l'aparició de la samarreta de la Marxa. Tots coneixem les multes de 100.000 ptes. per cap, imposades pel governador de la «província» de Tarragona a aquells que la portaven en les comarques de la seva «jurisdicció». Ni vestint a chez Pierre Cardin sortirien tant cares les samarretes, argumentava una revista d'humor. Ja hem dit, però, que d'aquestes multes no se n'ha pagat ni una.

ACTIVISME POLICIÀC

Les gallines i les seves variants animals, les desfilades, els estels, etc., tot era vàlid per escampar la idea de la Marxa. Davant d'aquesta activitat descentralitzada i amb traces d'una evident coordinació, els cossos d'investigació i d'informació de la policia (BPS), juntament amb les forces de la Guàrdia Civil, iniciaren també el seu «activisme».

— A Barcelona, foren cridats a declarar a la «Via Laietana» set militants de Pax Christi (entre ells, els tres membres del Consell de Presidència).

— Eren detinguts a Osona (a la carretera quan feien auto-stop entre Roda de Ter i Vic), tres militants del secretariat comarcal de Pax Christi. Havien repartit propaganda en un festival.

— A Badalona, mentre enganxaven cartells a les parets, foren agafats dos membres del Secretariat local de la Marxa.

— Regió de Tortosa. La Guàrdia Civil passava per les cases atemoritzant els habitants i interrogava gent «suposadament relacionada amb els organismes de la Marxa».

— Quatre noves detencions a Barcelona, de membres del Secretariat central de la Marxa. Confisquen també 400 samarretes i 10.000 impresos de fitxes, propaganda, etc.

— Durant una passejada amb motxilles per la Rambla de Barcelona i altres carrer centrals, una nova detenció de quatre membres del Secretariat del Barcelonès.

— Pre-Marxa a la comarca de les Garrigues. Més de 80 persones que caminaven d'Arbeca a les Borges Blanques foren dispersades totalment a la tarda.

— Calafell. Revetlla de Sant Pere. Vuit persones del Secretariat de la Marxa de la comarca del Baix Penedès són multades amb 100.000 ptes. cadascuna per dur la samarreta de la Marxa.

La repressió fou molt més ampla. Tanmateix, els fets precedents en són els més clars. És important ressaltar que, si bé aquesta repressió — descarada o sibil·lina — esverà a més de quatre, la majoria de gent que treballava en els secretariats de preparació, continuà en la seva tasca.

El primer govern reformista del post-franquisme estava esgotant tota la seva energia, enfonsant-se cada cop més en la repressió contra tota força o veritat democràtica. Amb el pretext de que aquests moments de transició havien de ser calmosos, sense conflictes de cap mena, pretenia paralitzar el poble. Sortosament, la consciència d'aquest era i és ja prou madura com per no caure en aquest nou parany: les lluites de caire democràtic no solament no cessaren, sinó que anaven augmentant. Els obrers morts a Vitòria poden testimoniar a la perfecció com les gastava l'ordre públic sota l'ègida d'en Fraga.

FRAGA

Lluís M. Xirinacs analitzava aquest moment polític i la seva relació directa amb el projecte de la Marxa de la Llibertat.

LA MARXA DE LA LLIBERTAT DESPRÉS DE LA PROHIBICIÓ GOVERNATIVA

(Segon document de Lluís M. Xirinacs)

«La Marxa de la Llibertat, Estiu 1976, restà prohibida per Manuel Fraga Iribarne, ministre de Governació, just al mes d'acomplir-se'n l'anunci joïós, en una clara diada de Sant Jordi. Jo vaig fer-ne la crida al poble català i em demanen que parli ara que ha estat negada. Abans que jo, amb una rapidesa de resposta admirable, han parlat altres persones i en especial l'Assemblea de la Marxa. Han parlat bé, encertat. Han respost el que calir respondre. Poca cosa més es pot dir pel que fa al text de la desautorització.

»Tanmateix vull fer una consideració de fons sobre la persona que ha desautoritzat la Marxa: en Fraga. Ell formà un grup anomenat dels «aperturistes» que s'oposa al grup, minoritari, anomenat «búunker» per la dreta i al grup majoritari de l'oposició per l'esquerra. El búunker polític compta actualment amb l'alta finança i els grans terratinents espanyols, sobre tot bascs i castellans, però també andalusos, catalans, asturians, etc. Els aperturistes polítics compten actualment amb el govern americà i els seus interessos a l'Estat espanyol. L'oposició compta amb el capitalisme progressista minoritari a nivell d'Estat i estès, sobretot a Catalunya i a València i amb el recolzament europeu. Això en grans trets.

»Fraga és feble. Té ordres de dividir l'oposició, excloent els comunistes i absorbint demòcrates cristians i socialistes. I no ho ha aconseguit. Està neguitós. Té ordres de dominar el búunker i no ho ha aconseguit. Està neguitós. Amb el pes immens del govern americà no pot reduir un búunker político-econòmic que fa el que vol a l'Estat espanyol des de fa més de cent anys, exceptuats breus parèntesis. Podria reduir el búunker si s'aliava amb l'oposició unida o, si més no, amb la part de centre de l'oposició. Però no; ni pot aliar-se amb les forces populars d'esquerra. Spinola a Portugal, ja va sortir-ne escaldat. Els americans no toleren a Fraga una equivocació com aquesta. I com l'oposició no es divideix, Fraga sol, amb els seus, no pot res contra el búunker. Fraga no vol, ni li deixen, donar democràcia. No vol tractes amb el poble.

Només tracta amb el poderós ianqui i d'ací li ve l'orgull. El conec bé aquest orgull. És l'orgull del capatàs que se sap servidor de l'amo més fort. A Espanya de moment, el ianqui no és l'amo més fort. Aquest és l'error de Fraga. A nivell de capital — una part de les forces econòmiques — és més fort el búnker. L'any 1974, Arias cometé el mateix error, però sabé rectificar l'any següent. L'Estat espanyol no és Brasil o Colòmbia. Hi ha massa capital propi i durant massa anys el ianqui ha recolzat aquest capital autòcton. **«Spain is different»** fins en el seu capitalisme. I a nivell de treball — l'altra part de les forces econòmiques — és més forta l'oposició, especialment l'esquerra popular. I cap ara preguntar qui és més fort el búnker o l'oposició. La resposta clara és: ara el búnker. Ell té el poder real al país. Però l'oposició està en ascensió, mentre que el búnker declina. El búnker cada dia perd. A nivell polític el feixisme és una antigalla. El poder militar va essent minuat per la democràcia. El poder econòmic, ara molt més lligat a l'estranger que en els anys quaranta, rep l'impacte del boicot sord del Mercat Comú europeu que absorbeix el 70% de les transaccions externes amb alts aranzels. En canvi l'oposició cada dia guanya. Guanya en el procés de la unió interna a nivell de pactes entre partits i entre nacionalitats. Guanya a nivell de consciència de les masses, de llur responsabilitat social i política. Guanya en suport internacional. Guanya en adhesions de grups econòmics oberts. Guanya amb la dignitat amb què fa front a les continuades i gravíssimes provocacions desesperades del búnker. L'oposició dosifica les seves accions i no juga amb tota la seva força.

»Fraga és feble. Sol, no pot triomfar si no crida a l'acció els portavions ianquis, a més a més de la utilització de la CIA. Búnker i oposició mantenen posicions. Li caldrà triar entre l'un o l'altre. O marxar. Però no el deixen retirar-se a pescar. Per qui es decantarà? Amèrica no el deixa decantar-se definitivament per cap de les dues bandes. O li retirarà el suport com féu amb Arias. L'americà té pensat el recanvi. Però Fraga no s'hi resigna. És ambiciós. I juga a aguantar-se tot fent equilibris. Vol fer el paper d'àrbitre entre dos contendents desiguals. Avui prohibeix als excombatents i demà prohibeix la Marxa de la Llibertat. Per frenar cada part empra els arguments que li forneix l'altra part. «L'alteració en la vida ordinària de les poblacions de pas», etc., és una idea ja apareguda en la premsa del Movimiento, dies abans. **«Gentes lanzadas sobre algunos caminos de Cataluña en plan de incordio para otros que desean únicamente trabajar y pasar sus vacaciones en paz»**, («La Prensa», 12-V-1976). Jo he sentit a la Jefatura Superior de Policía de Barcelona, ja el dia 1 de maig com la policia atacava, en les seves converses, la Marxa incordiant.

»Però sapiguem ben cert que, de fet, Fraga, sota la capa d'imparcial, ha pres partit, mal que li pesi, a favor del búnker. Aquell és el seu niu natural, d'on eixí i on tornarà si no esdevé un miracle. El búnker treballa amb diners. No són els diners de Moscou els que determinen la lluita sinó els diners del **«Búnker Español de Crédito»** i els seus. Amb els diners paguen generals, policies, guàrdies civils, programes televisius i agressions dels ultres. Prohibir, com fa Fraga, una acció de masses al búnker no té cap importància, senzillament perquè el búnker no té masses. En canvi, l'oposició, en comptes de treballar amb diners, treballa amb homes. Per l'oposició la conscienciació de les masses, la mobilització de les masses, l'organització de les masses és quelcom d'essencial. I la prohibició d'una cosa com la Marxa de la Llibertat és voler clavar la puntilla al brau. El búnker pot renunciar a una gran concentració perquè és la seva força. Fraga seria àrbitre just si, en prohibir la concentració d'homes que suposa la Marxa de la Llibertat, ensems prohibís la concentració de capital que suposa el **holding** del Banc Espanyol de Crèdit. I això ja saben que no ho farà.

»Sentint-ho molt, senyor Fraga, nosaltres no el podrem obeir. Vostè és un àrbitre comprat. Prou ens agradaria que un matí ens despertéssim amb la bona nova de què vostè ha pacta amb l'oposició per a reduir el búnker que tant de mal ha fet als pobles de l'Estat espanyol. Això sí que seria una feina històrica digna d'un gran estadista. Les generacions futures el venerarien. Però ¿no és cert que el ianqui no li deixa fer això? i ¿no és cert que tota la seva força li ve del ianqui?

»El calvari dels cops de porra, dels cops de culata, de les multes, de les detencions, de la presó, de les amenaces, de les tortures, de la mort serà una vegada més per al poble català. Però amb tot el dolor que això comporta, he de tornar a dir com deia el dia de Sant Jordi:

**Poble català,
posa't a caminar!**

»Però, com? em direu després de tan solemne prohibició.

»En Fraga pertany a la nissaga dels vencedors, dels que per defensar un capital de rapinya han de menester una política de rapinya. Quaranta anys d'exercici del poder en contra del poble, quaranta anys d'un Estat de força en lloc d'un Estat de dret, creen en l'estadista un reflex de malfiança perpètua. El règim no pot ni vol entendre que es vulgui el poder per retornar-lo al poble. El poder no és dolent, és bo... quan està repartit, a cadascú el seu. El poder només és nefast quan és arrencat a la majoria i és concentrat en uns pocs. La Marxa és l'exercici del poder irrenunciable dels Països Catalans, de cada País, de cada comarca, de cada municipi, de cada barri, de cada família, de cada persona. Aquests són «els efectes imprevisibles» de què parla en Fraga. Retornar al poble el poder que és del poble. A cadascú el seu... i prou; que ningú tingui més poder del que li correspon.

»Fraga, no et matarem, no et reduïrem a treballs forçats, no et privarem de la llibertat, no et farem el pacte de la fam... no temis. Això ens ho han fet durant quaranta anys. Ara nosaltres donem fe pública de renunciar a tota mena de revengisme. Què més vols? Per camins i viles havíem decidit anar oferint la reconciliació honesta a tots els petits Fraga, els petits Arias, els cacics i capatassos. Havíem decidit desvetllar tots els adormits, aquells que havien fet deixa de llur poder en mans dels petits dictadors de torn.

»Sí, s'haurien enfadat molt, tant els adormits com els aprofitats. Però no volíem fer venjança. Més encara, volíem reptar-los, però sense agror i disposats a suportar pacíficament llurs rampells d'ira momentània. Volíem descarregar-los de la violència amb que ells bloquejaven la veritat latent en llurs cors, atraient llur violència damunt nostre.

»Ara ens ho has prohibit. Però ho farem igual amb més dificultats.

»Ho farem exactament igual com si no ho haguessis prohibit. Només que a més de les ires locals haurem d'engolir les ires de l'Estat central.

»Quan un home és agredit per la violència d'un altre rep en ell la descàrrega d'una força que bloquejava en l'altre la veritat interior refusada. Si s'hi torna, en l'altre torna a restar bloquejada la seva veritat interior. Si absorbeix com una esponja la violència de l'altre, sense tornar-s'hi, la veritat en l'altre resta al descobert. L'altre veient l'agredit serà i pacífic, descobreix la pròpia dignitat i àdhuc després d'haver matat l'innocent diu: «Verament aquest era just», i en endavant porta una vida nova.

»Com hem de fer doncs la Marxa de la Llibertat després de la prohibició governativa?

»Igual que abans però eixamplant més els braços de l'amor. Caldrà exercitar l'amor àdhuc amb l'enemic central.

»Caminants de la llibertat, estava pensat que fóssiu la claveguera dels Països Catalans, i caldrà, a més a més, que esdevingueu la claveguera de l'Estat espanyol.

LLUÍS M. XIRINACS

23-V-76

D'una forma inconscient potser, el cas és que molts coïncidíem amb aquesta darrera anàlisi d'en Lluís M. Xirinacs. De fet, aquest document venia a recollir un sentir general davant l'esquinçament de vestidures dels poderosos.

Fins ara no havíem parlat d'un altre factor incisiu: les adhesions.

Més de 200 signatures de presidents i secretaris provenen la llarga llista d'entitats, partits polítics, grups i associacions de tota mena, la majoria dels Països Catalans, però també un nombre important d'associacions internacionals, que, veient la importància política i social de la Marxa, varen decidir abonar-la. Aquestes 200 adhesions i escaig segellaven una garantia d'acceptació pública de la Marxa de la Llibertat.

SEGONA PART

**MARXA DE LA
LLIBERTAT:
GUERRILLA
NO-VIOLENTA**

I. «DESOBEIREM TOTA PROHIBICIÓ»

Uns dies concrets: **de l'1 al 3 de juliol de 1976.**

Un lloc precís: **els Països Catalans**

Homes i dones d'aquesta nació, prohibida encara, tenint només com a força la nostra profunda convicció de llibertat, anàvem a enfrontar-nos amb l'aparell repressiu d'aquest Estat durant 68 dies seguits, albada rera albada. Entossudits en els nostres drets inalienables, havíem declarat que desobeiríem tota norma que, provinent de les altes o baixes esferes d'un poder il·legalment establert, ens prohibís caminar no-violentament per les terres del nostre país.

Nerviosos, els futurs guerrillers, preparàvem els patracols per a dos mesos i escaig de lluita continuada. Amb les mans nues, sense espases ni fusells, ni bombes. Lleugers d'eines de combat, carregats de joia en veure propers aquells dies pels quals havíem esmerçat tantes hores de preparació i, alguns, tastat la fredor d'humides cel·les de comissaria o de caserna.

El Secretariat central brunzia d'activitat. Desenes de persones passaven o telefonaven d'arreu, diàriament, per tal de cerciorar-se de les convocatòries pel primer dia.

Adéu als amics que no venien per una raó o altra.

S'apropava un gran esdeveniment del qual volíem ser protagonistes i del qual volíem que tothom en fos també d'una forma o altra. Sempre ens han dit que érem idealistes!

Les notícies que tenim dels secretariats de les comarques on comencen les columnes no són gens esperançadores:

— Es nota moviment de la Guàrdia Civil a Ollana, Esterri d'Àneu i l'Escala.

— Arriben forts contingents de Policia Armada als voltants de la Sènia i viles veïns (Ulldecona, Tortosa...)

— Hi ha tensió a Girona.

De Guardamar no n'arriben notícies. S'hi preveu, però, forta repressió.

Malgrat tot, els ànims dels companys no decauen. S'acosta el moment de demostrar que quan afirmàvem «desobeirem tota prohibició», ho fèiem ben conscients de les seves conseqüències.

No sabem massa ben bé el perquè, però, de fet, tots sovintegem la vorera del carrer Entença, parlant amb en Xirinacs. Hi trobem força, ànims, paraules que ens encoratgen. Ell, en Lluís M. Xirinacs, està visiblement emocionat. Mai no podrem esborrar la imatge d'aquella tarda de la partida dels companys que anaven cap a l'Escala, al carrer Entença. Grans motxilles a l'esquena, la Pilar, en Ferran, i tots els altres acomiadant-se, nerviosos però contents. Els ulls d'en Xirinacs llüen: «Companys, marxeu valents i en pau!», semblava repetir a cada cos que abraçava. Així, tots, vàrem anar fent via cap al nostre respectiu cap de columna.

L'Escala, Ollana, Esterri d'Àneu, la Sènia, Girona i Guardamar, foren fites de centenars de persones dels pobles i ciutats d'aquesta maltractada però viva i estimada pàtria.

II. PRIMER ENFRONTAMENT

Balanç oficial de «baixes» dels dos primers dies de la Marxa de la Llibertat

L'ESCALA	27 detencions	24 ingressen a la presó
OLIANA	26 »	12 »
ESTERRI D'ANEU	20 »	20 »
LA SÈNIA	30 »	30 »
GIRONA	30 »	30 »
GUARDAMAR	7 »	7 »
VILANOVA I LA GELTRÚ	10 »	— »
TOTAL DETENCIONS	150	TOTAL EMPRESONATS
DIES 3 i 4		123
		PRIMERS DIES

A més a més:

1. L'actitud per part de la Força Pública que ha utilitzat la violència per a fer callar un moviment pacífic i no violent. Això ha succeït en diverses poblacions: Girona, l'Escala, la Bisbal, Vilanova i la Geltrú, Castellar del Vallès, etc.

2. La detenció il·legal per part de membres de la policia político-social, policia armada o guàrdia civil practicada en tot tipus de circumstàncies, per exemple:

- a) Sortint d'entrevistar-se amb el President de l'Audiència.
- b) Anant a parlamentar amb els caps de la Força Pública.
- c) Interessant-nos pels detinguts a la caserna de la Guàrdia Civil de l'Escala.
- d) Anant a recollir unes claus que tenia un detingut.
- e) Recollint un paper de terra, que pel que sembla havia caigut d'un cotxe que portava tres detinguts.
- f) Prenent una Coca-Cola asseguts en un bar, o menjant fruita en una font.
- g) Fent fotografies, inclosos periodistes.
- h) Detencions fins i tot abans de començar la MARXA, per semblar sospitosos.

i) Agafats amb l'excusa d'una identificació i processats aprofitant qualsevol detall administratiu, per exemple: acusar de contraban per no portar la factura de compra d'un aparell fotogràfic usat.

3. La retenció a Comissaria durant llargues hores sense cap explicació que justifiqués l'espera, a vegades fins en llocs enormement incòmodes i no permetent d'informar els familiars afectats. Passar directament de Comissaria a la presó sense intervenir l'autoritat judicial.

4. L'internament en cel·les o calabossos de gran brutícia on no era proporcionada cap mena de productes de neteja per adecentar el local als detinguts. Aquesta situació s'agreujava quan s'havia de consumir com a única beguda l'aigua de lavabos infectes.

5. La manca de subministres d'àpats a les hores normals, arribant en alguns casos a estar 72 hores sense rebre cap aliment.

6. La impossibilitat d'un repòs diari normal en estar internats un nombre excessiu de detinguts, en cel·les de petites dimensions, per exemple: 12 dones en una sola cel·la (la Sènia). Això era agreujat pel fred de la matinada, ja que les poques flassades subministrades eren brutes, foradades, i a més, insuficients; per exemple: 8 flassades per 24 persones (comissaria de Girona).

7. L'ús de mitjans coactius per obtenir declaracions autoacusatòries, com

foren amenaces i insults. Això s'agreguà en el cas d'una menor de quinze anys, que va ésser al Govern Civil de Girona, i en presència de testimonis, objecte de tres hores d'insults.

8. La creació artificial d'un ambient de pànic, terror i coacció en la població, mitjançant:

a) Imposar als metges l'obligació de no curar i delatar als malalts presumptes participants de la Marxa.

b) Visitar tendes, fondes i bars perquè no venguessin, acollissin o servissin a qualsevol desconegut presumpte participant.

c) Assetjar militarment poblacions senceres, obligant fins i tot els propis veïns a identificar-se.

d) Patrullar pels carrers amb cavalls i/o armament en posició de tirar amb el dit al gatell (l'Escala, Oliana, la Sènia, Esterri d'Àneu).

(Denúncia pública dels participants de la Marxa de la Llibertat, que varen ser empresonats i detinguts els primers dies de la Marxa).

Tot aquest panorama deixà astorada l'opinió pública. Una pluja de protestes de tot tipus d'organismes nacionals i internacionals omplí les pàgines dels diaris d'aquells dies.

A tota hora sentíem, de dreta a esquerra, crits aïrats contra uns mitjans policials tan desproporcionats a una acció nítidament no-violenta.

«Quant el govern intervé i utilitza la repressió contra els resistents (no-violents), dona a aquest moviment una publicitat que serà del tot profitosa. Es més, en fer passar pels tribunals i empresonar ciutadans, l'únic delictes dels quals és d'haver denunciat una injustícia i demanat que la llei deixi d'abonar-la, el govern s'instal·la igualment en la contradicció, i queda desacreditat davant de l'opinió pública.»

(La strategie de l'action non-violente, de Jean Marie Müller).

Com un símbol representatiu d'aquest clam general de protesta, reproduïm el missatge següent:

MISSATGE DEL PRESIDENT TARRADELLAS (14 de juliol del 1976)

«Senyor Àngel Colom i Colom

Del Secretariat Permanent de la Marxa de la Llibertat
BARCELONA

»Benvolgut senyor:

»Us agrairé que vulgueu acceptar el meu cordial reconeixement per l'atenció que ha tingut el vostre Secretariat de delegar el senyor Jordi Menéndez Pablo, per tal d'informar-me dels vostres anhels encaminats a possibilitar que sigui ben positiva la tasca que tan encertadament esteu realitzant.

»Estimo, al mateix temps, els documents que el senyor Jordi Menéndez Pablo, m'ha entregat, així com les àmplies informacions que m'ha donat referent als mateixos i també les seves impressions i sentiments pel que fa referència a les primeres etapes de la Marxa de la Llibertat.

»No cal dir-vos que em dol profundament la repressió de què han estat objecte els ciutadans de Catalunya que hi han pres part, els quals mereixen el meu reconeixement i la meva admiració. Això ens obliga, al meu entendre, a ésser cada dia més exigents i a tenir present tothora que solament amb una actitud ferma i plena d'un alt sentit de responsabilitat avui i el dia de demà, aconseguirem els nostres propòsits.

»El primer d'aquests crec que ha d'ésser el d'exigir una urgent amnistia política. Després, el restabliment de la Generalitat de Catalunya amb els drets i atribucions que el poble català i espanyol varen acceptar. No podem oblidar, tampoc, els altres drets que tenim, com també els diferents pobles d'Es-

panya, d'aconseguir totes aquelles llibertats polítiques, econòmiques i espirituals que mai no hem deixat de reivindicar.

»Confio que em voldreu excusar si us dic que, tot i felicitant-vos per la vostra iniciativa de portar a cap la Marxa de la Llibertat, em sembla que caldria evitar el perill que en cap moment pogués representar, ni de lluny ni de prop, que està lligada o influïda per una organització política, vingui d'allà on vingui. La Marxa de la Llibertat pot i ha de marcar una fita en el combat per a fer triomfar els ideals de llibertat del nostre poble i per a aconseguir-ho crec que no pot ni ha de tenir altra significació que no sigui la d'un moviment profundament arrelat a la nostra terra i als anhels dels catalans.

»Una vegada més un repeteixo el meu agraïment per la vostra atenció i us prego que tant vós, com tots els vostres companys vulgueu acceptar els meus millors sentiments d'amistat. Us abraça!»

JOSEP TARRADELLAS

III. COLUMNES

Introducció

Entrem, ara, en el món interior de la Marxa de la Llibertat. Els diaris i revistes que durant l'estiu se n'han fet ressò han ressaltat, sobretot, les incidències més visibles exteriorment, els fets més noticiables i vistosos. Quedava per explorar l'enorme cap de vivències que pot produir la capacitat d'imaginació d'una comunitat. Cadascuna de les columnes està pensada i narrada d'una forma diferent. Hem cregut interessant que fossin els mateixos marxaires de cada columna els qui expliquessin la vida, les incidències, les anècdotes, el ressò... que el pas de la Marxa de la Llibertat ha anat deixant. Tota la part de subjectivitat que hi ha és deguda a aquesta riquesa vivencial. En la realitat d'aquesta mobilització cada columna va ser autònoma i autogestionària. El reflex millor que en podíem donar era, doncs, respectar aquesta diversitat en tots els seus aspectes.

Les repeticions i les reiteracions en el conjunt de les columnes són degudes sens dubte als aspectes comuns resultants d'una actitud no-violenta, etc.

També, a l'hora de parlar de les columnes, es comprova l'extensió diferent d'unes i d'altres. Unes són extenses. Van funcionar sempre. En canvi, en d'altres, la repressió va fer-hi estralls, sobretot, a les zones més desfavorides del país i, per tant, més adormides. Per això el seu funcionament va ésser intermitent, i a vegades sense ningú que fes el lligam entre poble i poble. Amb tot, confiem que al llarg d'aquests fulls es copsarà el que va significar la Marxa realment.

COLUMNA TRAMUNTANA

Els preparatius ja estaven quasi a punt. Diverses vegades havíem anat a l'Escala per tal de connectar amb la gent del poble. Però, aquesta vegada, dia 2 de juliol, era diferent per a tots. Arribat el moment de posar en pràctica el que havíem estat preparant durant cinc mesos, després de llargues hores de reunions, intentant donar forma a una idea, fent treballar al màxim la nostra imaginació per poder resoldre la quantitat de problemes amb què diàriament ens topàvem érem conscients que, malgrat tot el treball anterior, ens trobàvem al principi del camí. Sí, realment, el 3 de juliol fou un dia especial: estàvem intranquils, inquiets, molt sovint pensàvem en els companys amb qui havíem estat junts moltes hores i que en aquells moments es trobaven en diferents punts del Principat, fent el mateix que nosaltres. Sabíem que ells també tenien pressa, la mateixa pressa per començar a donar una forma, un cos a una idea comuna: la Marxa de la Llibertat. Això ens feia sentir éns responsables davant d'un fet que pressentíem important per al nostre poble i per a nosaltres. Disposats a començar la primera experiència d'una etapa desconeguda, venent la por i contents d'haver resolt els primers entrebancs (canvi d'hora de la convocatòria, que suposava aturar, informar i convocar tothom qui arribés pel matí, esquivant la molta vigilància de la Guàrdia Civil i dels socials), vàrem anar a dormir amb la gran incògnita que per a tothom representava aquell primer dia de la Marxa.

¿Seriem capaços de posar en pràctica la no-violència en tot moment, davant de la repressió possiblement dura?

¿Ens deixarien alguna possibilitat per poder continuar endavant la nostra tasca?

La primera acció

L'Escala (3.117 hab.) era atrapeïda de gent que havia anat arribant durant tot el matí, gent de diferents punts del Principat i que havien estat informats per membres de la columna que l'acció era prevista a les set de la tarda. A les sis, les terrasses dels bars eren ja plenes de gom a gom. Comença a ploure, un grup de banyistes es refugia sota els tendals. Just en aquells moments, la Guàrdia Civil, inicià la seva acció. Deté diverses persones que beuen a les terrasses dels bars.

L'ambient es torna tens i cada vegada que la Guàrdia Civil s'acosta a una taula per endur-se'n una persona, esclata un crit general de xiulets i protestes. Però cal tranquil·litzar tothom, ja que l'acció comença una hora més tard, amb l'arribada d'un vaixell que, amb dues pancartes portades per cinc membres de la Marxa, simbolitzen l'arribada per mar de la columna Tramuntana.

Per aquest motiu, quatre de les persones encarregades dels serveis d'ordre, van a parlamentar amb la Guàrdia Civil, per veure «si és possible» aturar les detencions i, a la vegada, comunicar-los que no es pensa, en cap moment, alterar l'ordre ni la tranquil·litat del poble.

Dos dels quatre parlamentaris, la Pilar i en Robert, són detinguts a partir d'aquells moments (foren interrogats durant dues llargues hores). Els altres dos, en Josep Lluís i en Santi, tornen a la platja i junt amb altres persones aconseguixen durant una bona estona, aturar l'actuació repressiva de la Guàrdia Civil, col·laborant amb ells tot fent-se càrrec del tràfic i mantenint l'ordre en general.

A dos quarts de sis de la tarda s'inicia la Marxa amb la concentració a la platja; la traca d'uns coets i l'arribada d'un vaixell, al temps que apareixen pel passeig tres simpàtiques gallines de cartó, fetes per la gent del poble. Encapçalats per nombroses pancartes, caminem en direcció a la Casa de la Vila, sota la vigilància de la força pública.

Columna Tramuntana
Des del primer minut, la Marxa fou reprimida. A l'Escala els guàrdies civils van arribar
ns al bell mig de la platja per detenir i colpejar durament els caminants.

Una àvia ha sortit al carrer, s'ajunta amb nosaltres i amb les mans alçades crida:

— Germans, sortim al carrer que arriben els nostres! — aquest detall ens anima.

Un cop a la plaça de l'Ajuntament, es deixen les tres gallines, una d'elles amb un rètol demanant la dimissió del batlle. De nou, canvia l'actitud de la Guàrdia Civil, que comença a dispersar, carregant tot seguit contra nosaltres, amb una duresa (hi hagueren ferits que necessitaren assistència mèdica) que contrasta amb el caràcter no-violent de l'acció. Les samarretes són arrancades sense cap consideració, provocant en algun cas situacions divertides:

— **¡Quítese esa camisera rápidamente!** — li diu un Guàrdia Civil a una noia.

— No en tinc cap altra! — li respon

— **Está prohibido llevarla. ¡Quítesela!** — la noia obeeix l'ordre. Tot seguit el Guàrdia Civil exclama:

— **¡Descarada!**

Durant la dispersió hi ha una vintena de detinguts que són traslladats amb jeeps a la caserna juntament amb els que havien estat detinguts abans de l'acció (vuit persones)

Al cap de mitja hora, arriben a la caserna un grup de sis persones, un d'ells parla amb el capità en nom de tots:

— **Buenas tardes, venimos a pedir la libertad de nuestros compañeros y si ellos han de seguir detenidos, nosotros nos venimos a entregar, ya que estábamos haciendo lo mismo que ellos y también somos de la Marxa.**

— **¿Qué vienen a qué? ¿A entregarse? Pero ¿a qué juegan? No les entiendo. Anden, anden, ¡vayánse y no nos provoquen más!**

La resposta és el silenci. Els treuen a empentes i els fan sortir.

Aquesta escena es repetí en cinc ocasions, i sempre fóren refusats per la Guàrdia Civil, desconcertats, però davant d'una situació tant estranya. L'últim grup que va pujar a parlar amb la Guàrdia Civil, fóren els advocats, que en aquells moments es trobaven a l'Escala participant en els actes. Tampoc van ésser escoltats.

Dos periodistes foren posats en llibertat; la resta eren traslladats en un autocar a la presó de Girona on ingressaven a les dues de la matinada.

Els 25 ó 30 marxaires que encara no havíem estat detinguts, ens traslladarem en diferents cotxes cap a un bosc una mica apartat de l'Escala. Molts sense sacs, sense menjar ni aigua, altres havíem perdut les motxilles que havien quedat en els cotxes dels qui havien estat detinguts. La gent del poble ens portà flassades, menjar i aigua que vam repartir entre tots. Després de sopar ens organitzàrem per poder dormir. Malgrat l'absència dels nostres companys, estàvem contents: «Ja havíem començat a caminar!»

L'endemà, després de fer una assemblea, i amb les samarretes posades, començarem a caminar en fila d'un per la platja, en direcció a Castelló d'Empúries (2.110 hab.)

Quan faltaven dos quilòmetres per arribar-hi, ens aturàrem per dinar i per trobar-nos amb el jeep dels companys bascs, que havia anat a veure com estava la situació de Castelló.

Gent del poble ens digué:

— Tenen ordres d'acabar com sigui amb la Marxa abans d'arribar a Figueres. A més a més, en el lloc on havíeu de dormir, hi han instal·lat el campament de la Guàrdia Civil.

Hi va haver uns moments de desànim general. Havíem de plantejar-nos una alternativa. Nova assemblea: dues constants continuaven clares. L'una que, fos com fos, havíem d'arribar a Castelló i, l'altra, que hauria de quedar

gent per continuar. Decidírem, doncs, arribar menys persones i fer una bustiada de papers de la Marxa. Hi hagué dues detencions. Aquella nit dormiríem també al bosc. No sabíem res dels detinguts.

L'endemà ens dirigírem a Figueres (22.087 hab.) on ja ens esperaven. Ens vàrem instal·lar tots junts en una masia una mica apartada del poble. Fèrem una reunió amb la gent de l'Assemblea de l'Alt Empordà, per tal d'acabar de preparar les accions que s'havien de fer.

L'arribada de la Marxa a Figueres sé simbolitzà repartint clavells vermells. Dos de nosaltres, la Dolors i en Josep, es varen vestir de pubilla i d'hereu; la Clara tocava la guitarra i, baixant per la Rambla, ens dirigíem cap a l'asil per fer un homenatge als vells, amb el lliurament del «pa i la sal», i un comunicat de la Marxa. La «Benemèrita», de paisà, ens impedí d'arribar-hi. Dos cotxes particulars, amb dos senyors molt ben vestits, s'enduaia discretament sis de nosaltres. Nosaltres per fer entendre a la gent de la Rambla que estàvem detinguts alçàvem les mans.

L'últim dia, a Figueres, vàrem poder fer l'acció sense cap detingut. Unes quatre o cinc persones encartellades amb frases al·lusives a la Marxa van parlar amb la gent i repartiren manifestos tot passejant per la Rambla. Es penjà una pancarta al monument de Narcís Monturiol. Al mateix temps, un altre grup feia una bustiada. Per primera vegada havíem pogut realitzar un acte sense que hi hagués hagut cap detingut. La força pública, solament hi féu acte de presència.

Al vespre vàren començar a retornar companys que havien estat detinguts a l'Escala. Vàrem acabar el dia amb gresca general.

Ens despertem confiats i tranquils, reposats després d'un vespre d'eufòria. Endrecem el mas on estem, esmorzem i surt el primer grup format per uns vuit o deu persones que marxen caminant en direcció a Banyoles (10.023 hab.). Ja falten pocs metres per arribar a la baixada del llac.

Tot tenim prou ganes de tastar aquella aigua que sembla que ens espera calmosament. Amb raó, després de quinze quilòmetres de marxa a peu a ple sol. Trencant el nostre pas tranquil, però decidit, irromp la parella de tràfic amb el seu cotxe-patrulla. I com n'estan d'emprenyats pagant, com nosaltres, la conseqüència de la irresponsabilitat d'unes autoritats que prohibiren, en el seu dia, la Marxa.

— ¡Los hombres a tierra! ¡Boca abajo! ¡Abrid las piernas!

Ens sorprèn aquell escorcoll tan aparatós i tant a tocar la carretera. Que se sent, a terra, amb una metralleta a l'esquena? Nervis? Por? Ràbia? Sí. Una mica de tot, però, també malgrat la sorpresa i l'evident violència del moment, cal dir que ens sentíem segurs de nosaltres mateixos i contrastava la nostra tranquil·litat amb la duresa, quasi bé forçada, de la parella. Hi ha gent que no ha entès la Marxa, no ens ha entès: veien falsos herois, falsos màrtirs. Però nosaltres, hem viscut com a **caminants de la llibertat** una de les experiències més importants de la nostra vida. Aquell 9 de juliol, tot assaborint inútilment el llac. Tancats a la caserna de la Guàrdia Civil. Les 48 hores següents, tancats a la presó de Girona.

El segon grup, espera una estona; acabem d'arreglar les motxilles i marxem. Ja a la carretera, algú pensa que no és massa prudent caminar-hi però decidim continuar. Quan sols fa un sis-cents metres que caminem, veiem arribar un 124 de la Guàrdia Civil de tràfic. S'atura i ens demana els carnets:

— ¿A dónde van ustedes?

— A la Marxa de la Llibertat

— Muy bien. ¿Saben que está prohibida?

— Sí.

— Entones, quedan ustedes de momento retenidos; que ninguno intente darse a la fuga, porque no se van.

Proven de comunicar pèr radio amb Figueres i amb Girona. No ho aconsegueixen. Esperem una bona estona. Arriba un altre 124: aquests poden comunicar. Parlen entre ells de l'altre grup de la Marxa que anava més endavant. Esperem tres hores sota el sol. Els nervis es calmen una mica, van passant cotxes i aturen tots aquells que els semblen sospitosos. Al vespre ens traslladen a la presó de Girona.

Tot el poble de Banyoles s'havia assabentat dels fets, però també eren moltes persones que no ho entenien:

— Per què us empresonen, si no heu fet res mal fet?

— Teniu lloc per anar a dormir?

— Voleu venir a dinar?

— Sabeu? Hi ha «el gobernador civil» de Girona, senyor Armando Murga, dirigint l'operació.

Al matí es penja una pancarta al Club Natació, tot repartint fulls i manifestos que els de Banyoles havien redactat demanant la dimissió del batlle i del governador civil.

L'endemà, abans de dinar, ens assabenten que els tres que el vespre havien anat cap a Besalú, havien estat agafats a les tres de la matinada i traslladats a Girona.

Els qui quedàvem arribàrem a Besalú (1.806 hab.) amb l'autocar de línia. Aquí la gent del poble ja ens esperava i ens vàrem desviar per una entrada secundària tot repartint-nos per les cases.

La setmana abans la Guàrdia Civil havia amenaçat directament diverses persones del poble per tal de crear un ambient de por.

— Si el domingo día 11 salen a la calle serán detenidos ustedes y quien los acompañe. Sepan que tienen ficha preventiva en la prisión de Gerona.

La Marxa a la Garrotxa

A Castellfollit de la Roca (1.150 hab.) es decidí no parar-ho. Solament dos companys hi varen anar a fer una bustiada, explicant la situació en què ens trobàvem i lamentant no poder explicar-ho de paraula.

El camí cap a Olot (21.244 hab) es féu sense incidents.

El dimecres dia 14, dos representants de la **Marche internationale no violente pour la démilitarisation** va visitar la columna Tramuntana al seu pas per Olot, per tal de viure de prop la Marxa, demanant la presència d'alguns marxaires a la seva mobilització; així mateix es van oferir per assistir a l'acte final de Poblet.

Amb l'arribada a Olot, s'acomplia la primera quinzena de la Marxa.

El balanç era el següent: d'una banda, faltava molta gent, i, de l'altra, els qui quedàvem estàvem cansats i neguitosos.

Per primera vegada ens trobàvem amb una extensa organització; hi havia molta gent engrescada i que d'una manera o altra preparava el pas de la Marxa, fins al punt d'afirmar que si haguéssim estat tots detinguts, ells haurien fet igualment tot allò que tenien pensat. Això ens alegra molt.

Aprofitant que a Olot se celebren molt les festes del Carme, i que coincidien amb la nostra estada, vam participar-hi. El vespre del dia 15 es féu una ofrena de flors a la Mare de Déu, que fou retirada pel mateix capellà. A l'hora de les sardanes, les rotllanes envoltaven una samarreta de la Marxa, col·locada ben bé al mig i es van repartir clavells vermells, així com també s'alçà un castell d'homes i l'anxaneta, enlairant la senyera, cridà visques a la Marxa que

tothom va aplaudir i corejar. En acabar l'audició, s'inicià, gairebé espontàniament, una manifestació de més de sis-centes persones fins l'Ajuntament cridant els quatre punts de l'Assemblea i demanant la dimissió de l'alcalde senyors Malibran, que dies abans afirmava en un ple de l'Ajuntament que mentre ell fos batlle no passaria la **Marcha sobre Catalunya**.

Una manifestació d'aquesta mena no s'havia vist mai a Olot. Al cap de poca estona la Guàrdia Civil dispersava la gent i controlava els carrers més centrals, i efectuà tretze detencions. Entre aquestes, el fotògraf, que un cop detingut, sortí de l'Ajuntament, donà el rodet a un conegut que passava, i tornà a entrar-hi.

L'endemà, dia setze, a mitja tarda i a la plaça de Clarà, es llegí el «Manifest per la llibertat», elaborat pels membres de l'Assemblea de la Garrotxa. La Marxa de la Llibertat, serví, doncs, per reforçar el nucli de l'Assemblea de la Garrotxa, format recentment. Indubtablement la manifestació amb tanta gent fou positiva per a la vila, però possiblement, si els pocs marxaires de la columna haguéssim estat més animats podrien haver estat també molts més.

A Osona, diferent

A Osona, la Marxa no va ser tan Marxa en el sentit d'anar avançant d'un poble a l'altre. Els caminants estàvem instal·lats a Vic i ens anàvem traslladant als altres pobles per fer les accions. Així, quatre persones van anar a Joanetes, (435 hab.), encara a la comarca de la Garrotxa, on tot repartint fulls vam parlar amb la gent. No hi havia Guàrdia Civil.

Un senyor gran va dir als marxaires:

— El que vosaltres busqueu és una altra guerra civil.

Però tot i així els convidà que anessin un dia a dinar a casa seva. Vet ací, la resposta de la gent quan es pot parlar d'una manera oberta i clara.

Ja a Osona, es penjà una pancarta a l'entrada de Sant Pere de Torelló (2.043 hab.), sense poder-hi fer res més car no hi havia hagut contactes. Això fou al matí; la pancarta hi restà unes deu hores. A les 3 de la matinada, la Guàrdia Civil va anar a buscar un matrimoni jove del poble, desconegut per a tots nosaltres i sense cap mena de relació amb la Marxa. Els dugué al lloc de la pancarta. Mentre un s'enfilava per despenjar-la, l'altre molt nerviós els apuntava amb la metrallera i els digué:

— ¡No se muevan! Si mientras mi compañero quita «ese trapo» le ocurre algo, dispararé contra usted, — i assenyalava l'home.

A Sant Quirze de Besora (2.033 hab.), — que pertany al Ripollès — tenint en compte la realitat d'aquest poble, les accions tingueren un caire ben diferent de com s'havien portat fins llavors. El nom de la Marxa no sortí d'una manera clara enlloc, tot i que el poble sabia que en el cercavila per a la quitxalla, en la conferència, etc., hi participàvem els marxaires. Només en una xerrada-berenar amb unes trenta persones, es parlà directament de la Marxa. El fet de no llançar d'una manera directa al carrer les reivindicacions de llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia, provocà el desacord d'alguns membres de la columna, que oblidaren, potser, que un altre dels objectius de la Marxa era conèixer la realitat de cada poble, respectant les seves iniciatives. Això portà una tensió que donà una imatge en part negativa de la columna a la gent que havien estat preparant el pas per aquella població. Tot i així, aquesta etapa de preparació ha portat un enfortiment del nucli de l'Assemblea de Catalunya.

D'una manera ben diferent, van transcórrer les poques hores que els caminants van estar a Torelló (8.889 hab.). Allí s'havia convocat una concen-

tració a la plaça. Després d'haver parlat amb el batlle, i aquest amb la Guàrdia Civil, semblava que es podria fer un parlament amb tota tranquil·litat car l'oficial havia dit que el tolerarien mentre no es cridés, no s'insultés ningú, etc. Tanmateix, quan els marxaires es disposaven a parlar, quatre d'ells foren detinguts i la gent dispersada. El poble va respondre molt bé, en veure aquest fet, concentrant-se davant de la caserna de la Guàrdia Civil i, després, un altre cop a la plaça d'on tornaren a ser expulsats, aquest cop amb més duresa. Els detinguts foren deixats anar unes quatre hores més tard. A tots ens indignà el fet que aquell oficial — sense jutjar-lo com a persona, sinó per la funció que exercia —, no complís la seva paraula.

A Manlleu, (13.169 hab.), on el dia abans foren detingudes dues persones, mentre bustiaven, temíem ja una repressió més forta que en altres llocs car coneixíem la ideologia cent per cent feixista del seu batlle. I així fou; en iniciar una concentració a la plaça de Catalunya aquesta fou immediatament dissolta pels efectius de la Guàrdia Civil que feia estona que esperaven. La repressió, de fet, havia començat ja abans d'arribar la Marxa: dos membres del Secretariat de Pax Christi havien estat cridats pel tinent de la Guàrdia Civil en relació a la convocatòria de la Marxa llançada per aquesta entitat i també fou cridat el rector d'una parròquia, al qual se l'acusava d'haver col·laborat en la difusió d'aquesta convocatòria, perquè havien aparegut uns fulls a la seva església un diumenge. El batlle col·laborà en tot moment amb els cossos repressius incitant-los els «sospitosos» i gairebé dirigint les maniobres.

Un cap de setmana durant el qual s'afegí força gent a la columna, es va fer una escampada de propaganda a vuit pobles de la comarca repartint fulls a mà i «bustiant» amb força èxit i sense cap detenció.

A Vic (25.906 hab.), feia uns quants dies que es notava una expectació forta per la Marxa, mercès a la campanya d'informació que s'havia anat portant. N'és una bona prova el fet que es concentrassin unes dues mil persones a la plaça malgrat el gran nombre d'efectius de la Guàrdia Civil, que la tenien pràcticament acordonada tot i que no van intervenir, car no es pogué fer cap acte específic; tant sols es despenjà una pancarta al costat de l'Ajuntament i, en anar dues marxaires de la ciutat, la Mercè i la Maïte, a penjar-ne una altra, foren detingudes. Val a dir que l'actitud de les dues mil persones concentrades era purament expectativa, com a molts altres llocs; esperaven veure arribar la columna com si fos la «volta ciclista».

La concentració va acabar amb una reduïda manifestació d'unes trenta persones que recorregueren el passeig, prop de la plaça. A tots ens va indignar que fossin precisament els policies municipals els únics que van intervenir quan, un cop autodissolta la manifestació, es posaren a córrer darrera d'un membre de la columna que havien reconegut; l'agilitat d'aquest i la poca traça dels policies van fer que els pogués esquivar. També va ser gràcies als municipals que van ser detinguts les dues marxaires que penjaven la pancarta.

El bisbe i el batlle de Vic, que havien estat visitats per demanar-los col·laboració, es negaren a donar-la.

Un dels pobles per on no s'havia de passar era Centelles (4.834 hab.) Era diumenge al matí, dia de mercat. Vàrem arribar-hi sense problemes ja que la Guàrdia Civil era tota concentrada a Tona. Cal remarcar que el caporal de Centelles havia amenaçat a gent del poble recordant-los que ell no volia desordres en el «seu poble», que volia pau i tranquil·litat; per això segons ells, era convenient que el poble no parlés, no es manifestés.

Vàrem viure unes hores de llibertat. Tant la gent del poble com nosaltres, érem a la Rambla, on poguérem repartir papers que explicaven què era la Marxa; tot seguit en Joan de Sabadell, llegí el Manifest, es penjaren dues pancartes, i es deixaren anar globus. Era una gran festa, alegria, ordre, pau,

llibertat. Les pancartes es quedaren penjades fins que el caporal — que fins llavors havia estat en un casament — va arribar; immediatament tota la Guàrdia Civil de Tona pujà cap a Centelles. Fòren cridades diverses persones del poble a declarar a la caserna.

A Tona (4.383 hab.), la ira d'uns funcionaris encarregats de vetllar pel poble fou descarregada físicament sobre en Ricard i en Miquel, detinguts en penjar una pancarta. Lamentablement aquí, a més de la Guàrdia Civil, també hi participaren dos empleats municipals. Els cops els reberen per tot el cos: cops d'escopeta, cops de puny, bufetades, arrencades de cabells i pèls de la barba, fins i tot fóren amenaçats amb unes estisores dient que els tallarien les orelles. Quan acabaren les declaracions, esgotats de tensions i d'agressions físiques, a altes hores de la matinada, els van deixar anar en un descampat prop de Granollers, lluny de nosaltres. No ens retrobarem fins l'endemà al matí. Cada vegada que ens trobàvem davant d'un fet com aquest, la por augmentava i regnava el desànim i la indignació. Aquella mateixa nit, marxàvem cap a Sant Hilari.

Nit de por i de llarga espera

Tres dies abans del previst, fèiem cap a Sant Hilari Sacalm (3.900 hab), per participar en un foc de camp que s'organitzava dins la Setmana de Joventut; tenim temps per a tot: cantar, dansar, riure i també per canviar impressions en temes que ens interessaven a tots. Amb un «fins aviat!» acabarem la vetllada.

Sabent que la columna Lluís Companys feia vaga de fam per la forta repressió soferta i com que nosaltres teníem un dia lliure, vàrem anar a veure'ls. Un cop allà, decidim solidaritzar-nos i dos companys de la nostra columna fan vaga de fam amb ells. La resta de Tramuntana, en aquells moments tres persones (sí, només tres marxaires, els altres eren a la presó) fem **auto-stop** cap a Sant Hilari. La situació es presentava més difícil que de costum; no podíem ser detinguts. Per primera vegada havíam d'actuar d'amagat, ja que si ens agafaven a nosaltres, la columna desapareixia durant un parell de dies. Tot ha d'ésser ràpid; no pot ser un passeig.

— Vindrem a buscar-vos quan serem a la penúltima sardana. Escampeu la vostra revista («Fent Camí») i el Manifest de la Marxa en deu minuts justos: el temps de què disposem perquè no arribi la Guàrdia Civil.

Estem molt nerviosos durant l'espera; ja som al carrer. El Secretari Local va rebre una agradable sorpresa en comprovar l'interès que despertava la Marxa en la gent del poble. Animats per la reacció de la gent, veiem necessari donar una resposta en uns fulls:

«Hilarencs! us parla la Marxa de la Llibertat. Si no ha estat possible fer el que teníem previst, és degut a la manca de llibertat que patim; sis dels nostres companys resten a la presó. Van ésser detinguts ahir a...».

Ens traslladem a un magatzem per a poder elaborar els fulls. A quarts de quatre, cansats de tant picar a màquina, decidim anar a dormir. Som quatre; ja hem fet uns passos oblidant-nos que estem amagats i, de cop i volta, veiem una parella de guàrdies civils a uns dos-cents metres. Dubtes, nerviosisme, cansament: ens fan fer quelcom que mai no se'ns hagués passat pel cap: córrer. Sentim al darrera nostre com pugen al **jeep**, comença la persecució. Passen tres carrers, quatre, el cinquè torcem cap a la dreta i, mala llet!, ens trobem en un carrer sense sortida.

— Què fem?

— Truca a aquesta porta, però ràpid, que vénen!

Res, no respon ningú.

— Allà hi ha un magatzem, ràpid, entrem-hi, correu!

Just en aquell moment tombava per la cantonada el **jeep**. Ens amaguem darrera d'una escala, dins del magatzem; no respirem; ells arriben amb llanternes, entren, però no ens veuen. No podem sortir; sabem que ens estan buscant i que aviat tornaran. Pugem unes escales i ens fem en una habitació; la casa és deshabitada i en runes. Tenim fred i molta por; si ens troben, rebrem una pallissa. Ens acluquem i passem així tres llargues hores durant les quals vénen a buscar-nos diverses vegades, sense trobar-nos. En el silenci de la nit se senten comentaris, com:

— **¿Dónde se habrán metido?**

— **Alguien los habrá acogido, hay que encontrarlos.**

A quarts de vuit del matí sentim el soroll d'un camió que està descarregant; a la fi desperta l'albada; pensen que és el moment idoni per sortir de l'amagatall. Hem d'anar a buscar les coses i marxar. Quan entrem per la porta del pis on tenim les coses, ens adonem que la Guàrdia Civil ens ha vist. Truquen a la porta. No ens hem equivocat: se'ns emporten a la caserna. Ens fan entrar amb crits i empentes, realment estan enfadats; han estat tota la nit treballant, detenint set persones del poble. Som a dins.

— Què ha passat? — preguntem.

— Ens han vingut a buscar a les nostres cases a les cinc de la matinada. Sabeu? Us buscaven a vosaltres.

Després de llargs interrogatoris, que foren en un principi tensos, amb crits, de sobte comencen a tractar-nos amb amabilitat i ens donen esmorzar. Més tard, ens porten cap a Girona, en direcció a la presó, que serà la culminació d'una nit que recordarem durant molt temps. Però malgrat tot, ens sentim satisfets en copsar l'extraordinària i valenta resposta popular.

El poble respon

La columna havia quedat desfeta a Sant Hilari i tots els que érem a Anglès (4.778 hab.) acabàvem d'arribar. La gent que havia organitzat el pas de la Marxa havia estat amenaçada per la Guàrdia Civil d'expedientar-los o de no donar-los el certificat de bona conducta en demanar la pròrroga del Servei Militar.

El diumenge, quan la gent sortia de missa de 12, vàrem estar repartint clavells vermells i dialogant amb els vilatans; la majoria estava força despistada sobre què era la Marxa i els seus objectius. Aquest diàleg ens va servir per posar en clar l'origen de les pintades i les octavetes, fetes per l'ultradreta, que havien estat escampades pel poble i de les quals ens feien culpables.

D'acord amb el capellà, vàrem ofrenar a la Verge del Remei un ram de flors i una samarreta de la Marxa; després, vàrem anar fins a la plaça de la Rutlla on el Salvador va explicar els quatre punts de l'Assemblea. Abans de començar, va aparèixer la Guàrdia Civil, la qual ens va amenaçar de detenir-nos si no l'obedíem el camp, avisant-nos que tornarien al cap d'un quart d'hora. Així ho va fer, però, quan va arribar, ja havíem acabat i només en quedàvem uns quants. N'agafaren sis, els que semblaven forasters, i se'ls van endur a la caserna. La resta de la columna va ser convidada a dinar per un

home del poble. Mentre dinàvem, es feren les gestions oportunes perquè els detinguts fossin posats en llibertat; el capellà i alguns membres del Consistori, ens ajudaren i, després de tres hores, els deixaven sortir a tots.

Arbúcies (4.084 hab.), és una població amb més de dos mil immigrants, procedents del Sud de l'Estat espanyol. Aquí varen ésser detinguts tres companys, fet que provocà la resposta solidària del poble. Voldríem remarcar que, en la majoria dels indrets, el desvetllament de la gent era conseqüència de les detencions injustes degudes a fets com: regalar un globus a un nen, repartir clavells, parlar amb la gent, etc.; tot això provocava la indignació dels vilatans davant la manca de llibertat que pateix el nostre poble i donaven clares respostes de protesta. Això, però, no es donà pertot arreu, en gran part, a causa del mal funcionament, ja fos per manca de temps, o d'interès, dels secretaris locals, que suposava, en aquests llocs, la manca d'informació i per tant d'interès, de tota la gent del poble.

Batlles que col·laboren

A la ballada de sardanes de Santa Coloma de Farners (5.754 hab.), el tinent, amb qui ja havíem coincidit en d'altres poblacions, ens diu:

- **¿Otra vez ustedes por aquí? No me hagan nada, no me hagan nada.**
- Només anem a repartir clavells i a parlar una mica amb la gent.
- **Les digo que hoy no pueden hacer nada.**
- Anirem a parlar amb el batlle.
- **Hablen ustedes con quien quieran, pero hoy, tendremos la fiesta en paz, pues hay bastantes compañeros nuestros vestidos de paisano controlando la situación.**
- Arriba el batlle amb dues noies del poble.
- Només volem repartir flors i explicar la Marxa a la gent.
- Repartir flors?... Collonut, endavant, ja podeu començar.
- El tinent no està d'acord amb nosaltres i diu que no ens ho deixa fer - diu un de nosaltres.
- **Ah, no, no, no, si el alcalde da su permiso, yo no me opongo, pueden ustedes empezar.**

I vam començar.

Una caminant agafà un clavell i digué al tinent: - Tingui, la Marxa de la Llibertat el saluda cordialment.

- **Gracias, muy amable. Me gustaría hablar un día largo y tendido sobre sus teorías sobre la violencia y la no-violencia; cuando termine la Marxa, pueden venir a casa y lo discutimos.**

La festa va acabar en pau i el poble se solidaritzà amb nosaltres.

A Palautordera (2593 hab.), repartint octavetes, convoquem tothom a la plaça de l'Ajuntament a les deu del vespre. Parlem amb el batlle i ens diu que, per ell, no hi ha inconvenient, que també, si pot, assistirà a l'acte. Arribada l'hora, es troba amb nosaltres acompanyat de la seva família.

Acut força gent a la xerrada, on es denuncia la violència de què som objecte; com per confirmar-ho, apareixen set o vuit quàrdies civils, amb la veu de:

- **¡Que nadie se mueva!**

I l'amenaça de les seves metralletes. Ens agafen als tretze caminants i, voltats com perillosos delinqüents, ens porten a l'Ajuntament. El batlle assisteix a totes les declaracions, que s'acaben a les tres de la matinada. En sortir, cedeix l'habitació del seu fill a en Ferran, que es troba malalt. Els dotze restants, s'instal·len al pavelló esportiu, que és obert expressament per a nosaltres.

Som a la caserna de Tordera (6.431 hab), parlant amb el tinent.

— Si hoy no hacen nada, mañana les dejaremos hacer el acto de la Marxa.
¿De acuerdo?

— Pero, ¿por qué hoy no y mañana sí? Sólo vamos a repartir claveles y a hablar con la gente del pueblo, sin alterar el orden.

— Hoy, como cada semana, la gente del pueblo se reúne en la plaza para bailar sardanas y no les dejaremos hacer nada más.

— Podrem ballar sardanes, nosaltres?

— Sí, si lo único que hacen es bailar. Y mañana hacen su fiesta.

Al final, pensem que és millor esperar fins demà i ens comprometem amb ell de no fer «res» avui, encara que desconfiem de la seva promesa.

A la nit, anem tots a les sardanes, ballem amb el jovent del poble i aprofitem per parlar amb ells del que es pot fer demà. Després de les sardanes, cantem fins a les 12 de la nit; llavors un municipal ens diu que és el moment d'anar-nos-en a dormir. Entenem que molta gent ja dorm i fem silenci.

— Poble català, posa't a nedar!

Plaf, tots a l'aigua! Som a les piscines de Tordera; ahir ens varen convidar els del poble; ens van deixar vestits de bany i aquí estem, fent gresca i gaudint de l'aigua.

A primera hora de la tarda, una família de la vila, ens porta deu dotzenes de clavells vermells.

— Teniu, ja podeu començar a repartir-los per les cases i convoqueu tothom a les deu del vespre, als jardins de la Pista.

Unes vint persones (caminants i marxaires del poble) omplim Tordera de clavells; la gent ens acull molt bé, hi ha un ambient de festa. Més tard, la gran escampada de globus per a la canalla, jocs i cançons. A les deu de la nit, comença una llarga desfilada de persones que baixem cap als jardins (a una distància prudent, un cotxe de la Guàrdia Civil, amb els llums apagats i sense intervenir). Fem una rotllana d'unes 300 persones, presentem la Marxa i expliquem els quatre punts de l'Assemblea; finalitza la presentació, obrint-se un col·loqui amb tota la gent. L'ambient és molt animat, parlem dels problemes locals, de la necessitat de crear una assemblea comarcal i del què això suposaria.

Quan portem més d'una hora, ens avisen els civils que no allarguem més del convingut l'acte. Fem cas de les seves instruccions i, al cap d'un instant, dissolem la reunió que s'ha desenvolupat perfectament i ordenada, com sempre que no intervé la força pública.

Ens reunim, havent acabat, a la plaça de l'Església, gent del poble i caminants, per comentar i ampliar alguns aspectes de la Marxa. Es dona el fet insòlit que una parella de la Guàrdia Civil seu amb nosaltres i comença a parlar.

En aquesta, podríem anomenar, «fraternització de gent del poble - marxaires - força pública», s'esgota la nit i una jornada civilitzada.

D'Hostalric a Llinars

Arribem a Hostalric (1.912 hab), a les 11 del matí del 7 d'agost. Hem vingut caminant des de Tordera. Vista la impossibilitat de dur a terme cap acció, decidim, amb el poble, pujar al Castell, a dinar. Quan ja estem asseguts per fer-ho, apareix un caporal i ens demana:

— ¿Qué hacen ustedes aquí?

Un de nosaltres respon:

— És ben visible el nostre objectiu: volem dinar en pau i tranquil·litat, si vostès ens deixen.

Llavors, fa aixecar de la taula el company que ha parlat i se l'emporta cap el vestíbul i li diu:

— **Déme el carnet de identidad y vaya a buscar los de sus compañeros.**

— Ho sento molt, això no és el meu treball, pugi vistè a buscar-los.

Finalment, ens prenen totes les documentacions; generosament, ens deixen dinar i ens diuen que, tan aviat haguem dinat, passem per la caserna a recollir-los. Finalitza el seu discurs tot dient:

— **Cuando tengan los carnets, no los queremos volver a ver por el pueblo.**

Llinàs del Vallès (3.538 hab.), no era dins l'itinerari, però un grup de gent del poble ens havia demanat que hi passéssim a fi de fer una xerrada per explicar la Marxa. Arribem a les tres abans de dinar. Després de voltar una bona estona amb l'estómac buit, trobem un bar on poder-nos atipar per poques peles, un bon cafetó i a la recerca dels contactes del poble.

— Escolta'm, noi, coneixes una gent que es diuen...?

— Sí, però són fora.

Així diverses vegades, fins que, a la fi, els trobem.

— Hola, nois! Us hem preparat una vetllada per fer petar la xerrada.

— Quanta gent serem?

— Una cinquantena de persones, però no hi ha problemes perquè tenim un capellà molt «progre» i ens deixarà l'església.

Després del sopar, arriba un noi del poble i diu:

— Vinc de parlar amb el capellà i m'ha dit que, sentint-ho molt, no ens pot deixar ni el local dels joves ni l'església; segons ell, hauria de consultar-ho amb tots els capellans de la comarca.

— Tots els capellans «progres» de Llinars són d'aquest estil?

— Aquest fa dos mesos que ha arribat i fins ara ens ha fet aquesta impressió. Nosaltres som els primers sorpresos de la seva negativa.

És evident que una cosa és predicar i l'altra, actuar amb conseqüència. Decidim, doncs, fer la xerrada a un descampat darrera de l'església. I amén.

Tot a les fosques

A Cardedeu (5.017 hab.), ara, som trenta marxaires. La gent del poble ens distribueix per les cases. Un cop instal·lats, anem cap a l'Ateneu, on es fa una ballada de sardanes. Nosaltres, per no alterar el costum, arribem amb els nostres clavells vermells. Tot va bé, perquè en ser fora dels dies assenyalats, la força pública no ens esperava. La cobla interpreta **La Santa Espina** i «**Visca Catalunya lliure!**».

Després d'una nit de fresca, que ens permet descansar plàcidament, iniciem la jornada. Pintem globus per a la canalla amb motius de la Marxa, que més tard repartim al Parc dels Pinetons. Allà mateix, sota els pins del parc, suquem el pa amb tomàquet que ens ha ofert la gent del poble i ens el mengem entre tots. Més tard, aprofitant la rotllana que hem fet, comencem una xerrada posant en manifest els objectius de la Marxa i s'obre un col·loqui molt interessant. El dia es clou lentament...

La Garriga (6.558 hab.): fita un tant especial per a tots. Per què? El 20 de juny (Corpus) la gent de la vila havia fet una gran catifa de flors amb el dibuix de la samarreta, símbol de la Marxa. Sabíem que tot estava molt treballat; havien elaborat diferents manifestos explicant la problemàtica local. Per altra part, ens esperaven les seques amb butifarra i un munt de gent provinent de diferents comarques, tots coneguts de nosaltres.

Entrem al poble xops, per la pluja que ens ha acompanyat durant una bona estona. Trobem molta Guàrdia Civil. Ens fem un bar, on ens

vénen a buscar i ens porten a l'Ametlla del Vallès (1432 hab.). Dins el cotxe, els comentaris del xicot que ens acompanya ens fan riure de bona gana.

— Ens han envaït els «verds». N'ha arribat un centenar. I jo, més conegut que el «pupes», passejant-me per tot el poble. D'aquesta no em salva ni Déu!

Instal·lats ja a l'Ametlla, ens banyem i descansem dels 11 km. de camí. Més tard, hem de tornar a la Garriga, on hi ha anunciada una concentració per llegir els manifestos. Arribem a la cita; les terrasses dels bars són plenes de gent que està a l'expectativa; nosaltres ens distribuïm per diferents taules. Arriba un noi del poble, i diu:

— El capità ens ha dit que podem llegir els manifestos si no traïem cap símbol ni cridem consignes.

Discutim què és el més convenient i una colla de nois ens estalvia de triar, ja que apareixen a la plaça, amb una senyera tot cridant: «Visca la Marxa de la Llibertat!». Tot seguit, som detinguts ells i nosaltres. Tota la gent que fins llavors presenciava els fets, amb una actitud passiva, es mouen i es dona com a consigna passejar-se davant la caserna, enviant-nos mostres d'afecte als que som dintre.

Després dels interrogatoris, ens deixen en llibertat, gràcies a la pressió dels de fora. Tornem a la plaça. És plena de gent, malgrat l'acordonament de la Guàrdia Civil. Comencem a explicar en què ha consistit l'interrogatori. De sobte, quedem tots a les fosques: ens han tallat la llum. De mica en mica, ens anem traslladant cap a la Casa Gran, on tindrà lloc la vetllada, que ha preparat amb molta il·lusió el Secretariat de la Comarca.

La casa és grandiosa. Semblem fantasmes pullulant pels passadissos. Tot continua a les fosques, cosa que ens obliga a portar espelmes; l'ambient és fantasmagòric i molt divertit. Amb les dues mans ocupades pel sopar, fem corredisses per arribar els primers als gronxadors del jardí. Escena digna d'ésser filmada.

En acabat de sopar, es llegeixen els manifestos i es parla, durant llarga estona, dels diferents grups i entitats existents en el poble. Finalitzat l'acte, algú comença a repartir vi. Tot tenim ganes de continuar la gresca. Som cap a 150 persones. L'amfitrió ens fa una demostració de **rock** salvatge. No podem més; és fabulós; salten dos espontanis i ja està el merder armat! Tots riem. Acabem molt feliços per un dia que havia començat una mica trist.

L'endemà, la fent de l'Ametlla ens demana que fem una xerrada del que ha estat la Marxa fins ara. La farem en un bosc. Són ja les quatre: hora de començar. L'ambient és molt propici. Som al mig de la natura i sense Guàrdia Civil. Tothom escolta amb molt d'interès totes les anècdotes i les peripècies que han anat succeint al llarg de la Marxa. Potser per la influència de la llibertat que en aquells moments respirem, sorgeix d'una manera espontània el diàleg, fins el moment de marxar cap a la Garriga, on està programat un partit de futbol de noies i nois, que desembocaria en una manifestació per la vila.

Granollers

Ja som una mica més a prop de la fita final. Som a Granollers (30.066 hab.).

— Per què no veniu a dormir a les Torres? — diu un educador.

— Què és això de les Torres?

— És un col·legi on s'intenta rehabilitar a uns quaranta nois que es diuen delinqüents. Hem parlat amb ells de la Marxa i pemsem que els farà il·lusió parlar i conviure amb vosaltres.

Durant la representació de l'obra **Roges roges per a mi**, va tenir lloc un parlament a càrrec del granollerí Salvador Casanovas, que va explicar el significat de la Marxa i va llegir un manifest titulat: «Crida al poble de Granollers», on hi són recollits els principals problemes de la vila. La vetllada va succeir sense incidents, tot i que la Guàrdia Civil hi era present. Acabada la representació, un grup partim cap a les Torres i els altres dormen en diferents cases del poble. Quan hi arribem, tots dormen. Parlem una bona estona amb els educadors, que ens posen al corrent de la seva problemàtica. Anem a dormir, estem cansats. El silenci, al matí, es trenca amb el xivarri dels nois.

Fem una xocolatada amb ells, ens miren amb estranyesa.

— Com et dius?

— Em dic Maria.

— I ets de la Marxa?

— Sí, i tu, com et dius?

— Ramon.

— Quants anys tens?

— Deu (senyala amb els dits)

El gel es trencarà del tot després d'un esgotador partit de voleibol entre nens i marxaires. L'acomiadament és una mica trist, perquè alguns volien venir amb nosaltres. Això no fou possible.

A les set de la tarda, va tenir lloc la projecció de la pel·lícula dels objectors de consciència de Can Serra. Seguidament, hi va haver un petit col·loqui, que acabà amb la presentació de la Marxa. Abans de sortir fem un assaig, dirigit per un animador, d'una cançó de la Marxa:

Avui comença la Marxa,

la Marxa de la Llibertat (bis)

poble català, posa't a caminar (bis)

A la nit, una mica més tard de les deu, estava prevista la ballada de sardanes al Parc Municipal, però la pluja va fer que es realitzés a la Porxada. S'hi va fer una llançada de globus. Quant la cobla va tocar **Baixant de la font del gat**, la gent va corejar-la i, tot seguit, la Guàrdia Civil va carregar violentament. Van començar les detencions:

— **Circulen, circulen rápido. ¿No oyen?**

El Sebas i la Cristina esperaven el semàfor: — Anem a passar el carrer.

Tot seguit foren colpejats. L'Oriol, veient l'escena, diu sense poder-se reprimir:

— Amb les armes, ja podeu, ja!

— Després, quan els altres detinguts eren posats en llibertat, cap a les tres, l'Oriol, el diumenge a la nit encara no havia sortit i passava a disposició de l'Autoritat Militar, acusat d'insults a la Guàrdia Civil. Durant dos dies, Granollers va viure intensament l'estada de la Marxa: Assemblees, gestions amb el batlle, protestes col·lectives per les detencions, rodes de premsa, etc.

La llavor no ha caigut en terra estèril: Visca Granollers!

Parets i Mollet

A Parets (5.626 hab.), voltats de muntanyes, omplim els pulmons. En Ramon presenta la Marxa sota l'ombra de la nostra senyera, que oneja al so del vent de dalt al bell mig de la plaça. Sorpresos, els veïns, surten per les finestres i s'adonen que, per primera vegada en la seva història, una manifestació passa pels seus carrers: «Visca la Marxa!» «Poble català, posa't a caminar!», «Poble paretí, posa't en camí», són els eslògans cridats per alguns i corejats pels molts vilatans que, paulatinament, es van afegint a la manifes-

tació. Més tard, després de donar a conèixer els nostres objectius als paretins, ens dissolem. La nostra senyera onejava ja en tots els cors.

Aquell mateix dia, un grup de caminants havia anat a repartir octavetes a Lliçà de Munt.

Encara no hem tingut temps de treure'ns el mal gust de boca que ens ha deixat l'actuació de la Guàrdia Civil a Granollers, i ens trobem a Mollet (20.212 hab.), amb una situació que no sembla tenir un caire gaire millor. Reunit en assemblea plenària, intentem trobar una resposta no violenta a la repressió soferta aquesta tarda a la Rambla, on després de diverses carregades de la Guàrdia Civil, han estat detinguts set companys.

Ens costa d'arribar a un acord unitari, ja que són massa les tensions que es respiren en l'ambient, produïdes, en part, per les condicions del lloc (sala petita, on hi ha més d'un centenar de persones, amb les finestres obligatòriament tancades) i, en part, pels nervis acumulats al llarg de la tarda.

Decidim anar tots a entregar-nos per grups, si no alliberen els nostres companys. A les 12 de la nit deixen en llibertat tres detinguts, la resta, han estat traslladats a Granollers; un d'ells, apallissat brutalment per alguns agents durant la declaració. Aquesta fou una escena que difícilment oblidarem ja que, durant l'interrogatori del company, érem a l'habitació del costat sentint els seus gemecs.

A les dues de la matinada som alliberats, anem directament al dispensari, ja que el nostre company maltractat necessita atenció mèdica. Al mateix temps, fem la denúncia pertinent.

L'endemà iniciem el dia amb una amenaça de la Guàrdia Civil:

«Sabemos que quieren hacer una merienda esta tarde, «les recomendamos», para su tranquilidad, que no se presenten en el parque con banderas y pancartas, si ustedes no quieren que pase lo de ayer.

Es decideix culminar l'estada de la Marxa a Mollet amb un berenar exempt de llibertat. Cal fer menció especial de la tenacitat i la paciència que van demostrar els components del Secretariat de la Marxa a Mollet.

Som tots, menys un

«Nosaltres, ciutadans de Caldes de Montbui, Palau de Plegamans, Castellterçol, Sant Feliu de Codines, Castellar del Vallès i Sentmenat, saludem el pas de la Marxa de la Llibertat per la nostra comarca, que d'una manera ordenada i pacífica convoca els Països Catalans a treballar per aconseguir el quatre punts de l'Assemblea de Catalunya: Amnistia sense exclusions; Llibertats democràtiques; Estatut del 32; Coordinació de la resta dels pobles de l'Estat espanyol.

»Tots aquests drets exigeixen de nosaltres una participació activa per aconseguir-los i manifestem que només podrem assumir-los quan el poble, com a primer pas, obtingui un Consistori autèntic, representatiu i popular.

»Només amb el protagonisme del poble, por haver-hi una veritable democràcia.

»POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR!»

Amb aquest Manifest vàrem ser rebuts a la població de Caldes de Montbui (8.161 hab.). Es llegí abans de començar la projecció de la pel·lícula **El jardín de las delicias**, fòrum que es va dedicar plenament a analitzar la situació política i social en el nostre país. Tots els caminants érem presents, menys un: en Pere. Cal remarcar l'encertada moderació del comentarista, que, en tot moment, va saber enfocar el tema debatut.

L'endemà, Rafael Ribó donà una conferència, fent un anàlisi comparativa de l'Estatut del 31 amb el del 32, tema seguit amb gran interès per tothom. Durant l'estada a Caldes de la Columna, l'única intervenció de la Guàrdia Civil en aquest poble, va ser: 1) Prendre la afiliació d'unes quantes persones; 2) Agafar com a «rehén» un vilatà del Secretariat que havia de restar a la caserna mentre els realitzaven els actes.

Palau de Plegamans (2.887 hab.), i Sentmenat

A l'entrada de Palau de Plegamans hi havia una pancarta penjada, de cantó a cantó de la carretera que ens donava la benvinguda. La primera impressió ens va agradar molt. Palau no era a l'itinerari: esperàvem no trobar massa repressió.

Vam anar fins al mig del poble, on hi ha una plaça coberta per una alsina. No va passar gaire temps perquè arribessin petits i grans. Mentrestant, havíem inflat uns cinquanta globus, que els vam repartir entre els nens perquè hi juguessin; també els vam fer cantar cançons populars, després ens vam adreçar a la gent per explicar els objectius de la Marxa i el seu desenvolupament fins aquell dia.

Això va colpir molt a tothom i va provocar una manifestació que es dirigí fins a les fàbriques, on hi arribàrem cantant **Els Segadors** i **L'Estaca**, etc. Abans de poder dir res als treballadors, va arribar la Guàrdia Civil, que va dispersar la manifestació sense duresa, però amb contundència, cosa que provocà corredisses i la recollida, primer de dos carnets i, després, de tots els altres dels marxaires, que no ens foren tornats fins que vam anar a la caserna de Caldes, al vespre.

Feia temps que els veïns de Sentmenat (2.868 hab.), reivindicaven una zona verde per a la canalla; això els havia suposat més d'un conflicte amb el capellà i el batlle. El Secretariat del poble va creure important fer incidir sobre aquest problema concret el pas de la Marxa per la vila.

Quan arribem al poble, està tot a punt; nens i nenes ens esperen disposats a començar la feina. Netegem la zona de papers i escombraries, que més tard cremem amb una gran foguera:

— Ja porten la xocolata! Ja porten la xocolata! — crida la canalla.

Després d'estar ben tips, vàrem jugar fins a quedar esgotats; els grans, però, els nens, no.

Per acabar, es cantà el **Cant dels Adéus**, fent una rotllana nens i grans, agafats de les mans.

Adéu, Sentmenat, tens gent prou ferma per dur a terme tot el que et falta per tu mateix!

Sabadell

Per primera vegada, la columna Tramuntana arribà sense clandestinitat a una ciutat: Sabadell (159.408 hab.). A les sis de la tarda, responent a la convocatòria feta per l'Assemblea Democràtica de Sabadell, dues mil persones es concentren a la plaça, tot esperant l'arribada de la Marxa, la qual apareix per un dels carrers, amb tots els seus membres, portant la samarreta i una gran pancarta: «La Marxa amb els sabadellencs». Es rebuda amb grans aplaudiments. Tot seguit, un dels caminants dona les gràcies per la benvinguda i exposa els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya. Acabat el parlament de la Marxa, tots plegats entonem uns cants, tirant globus, cridant

consignes, cercant un ambient d'entusiasme i de solidaritat que ens dona forces per tirar endavant la nostra tasca.

«La Marxa ha arribat, tiru-ri-ru-ri-ru, la Marxa ha arribat, tiru-ri-ru-ra; la fem entre tots, tiru-ri-ru-ri-ru...»

... En aquests moments varen fer acte de presència tres músics amb guitarres i un saxo dedicant aquesta cançó, cançó que ens acompanyà fins el final de la Marxa i es va anar estenent a la resta de columnes. L'acte es finalitzà, cridant: «Visca la Marxa de la Llibertat» i amb **Els Segadors**.

Cal fer esment que, durant tot l'acte, es va notar el civisme de tots els ciutadans i caminants que hi participaven. Creiem que això fou possible gràcies a la no intervenció de les forces de l'ordre públic, que anteriorment havien estat dialogant amb l'Assemblea Democràtica.

Al vespre, vàrem anar al teatre, on l'Assemblea d'Actors i Directors representava **Roses roes per a mi**. Al final de l'acte, un caminant va llegir un Manifest de la Marxa de la Llibertat, que fou acollit amb diferents mostres de simpatia.

L'endemà se'ns oferí un dinar on eren presents quasi tots el membres de l'Assemblea Democràtica de Sabadell. Erem uns dos-cents. S'establí un diàleg i, després d'explicar el desenvolupament de la columna arreu dels pobles, vàrem rebre una crítica constructiva sobre la nostra actuació en determinats llocs, crítica que va ser molt ben rebuda. S'acabà el dinar amb un pastís, gegantí, obsequi d'un sabadellenc...

Cal al tard, i com a cloenda, es participà en una gran ballada de sardanes:

— Lliga bé la senyera, que no caigui!

— Fan falta més globus, no podrà aixecar-se, ràpid, porta'ls!

— Ja està, ja està, espera que la cobla interpreti **La Santa Espina** i la llancem.

— Visca la Marcha de la Llibertat! Visca l'Assemblea de Catalunya!

Corredisses per les muntanyes

Són les dotze. Hem arribat a un barri de l'entorn de Cerdanyola (19.945 hab.), després d'aconseguir burlar els diversos controls de la Guàrdia Civil. En el lloc on teníem la cita hi havia dos **jeeps** amb la Guàrdia Civil que demanava la documentació a tothom. Després de prendre contacte amb el Secretariat local, ens assabentem de la situació:

— Ahir uns membres de Bandera Roja varen posar una bandera republicana, amb una caixa penjant, simulant un artefacte.

— Quina putada!

— I tant, teníem quasi bé autoritzats tots els actes d'avui, i ara, per mala llet, no els podem fer: estan tots prohibits.

— I doncs, què fem?

— Fem el diner a la muntanya, com estava previst, perquè si no, em veig menjant carn durant la resta dels meus dies.

El lloc on estem és un turonet ple de pins, d'on es pot veure tot el poble. A baix, tres **jeeps** vigilen. Tenim dues hores per a estar junts; aquest és el moment de començar l'Assemblea. La gent del poble, que havia treballat força bé tots els actes, ens explica els detalls del que tenien organitzat. Després de la xerrada, comencem a cantar, i tot seguit veiem com la Guàrdia Civil comença a rodejar el turó pujant al mateix temps. Confusió general. El capità de la Guàrdia Civil, cridant, ens diu:

— **La comida se ha acabado. Ustedes ¡vengan para aquí!**

Reté a quatre persones, a la resta ens fan baixar el turonet a tota pressa. Ens

dirigim cap a la Casa de la Vila i fem una «assentada» just davant de la porta. Una altra vegada el capità. No ens vol deixar en pau:

— **Váyanse. Sus compañeros serán puestos en libertad inmediatamente.**

Deixem l'assentada i anem a assegurar-nos que els han deixat en llibertat. El tinent ens diu:

— **No quiero volver a verlos en Sant Cugat, porque si no obedecen, va a recibir y fuerte.**

Després, silenci. Aconseguint a la fi trobar-nos tots junts amb el Secretariat del poble, en una casa dels voltants de Sant Cugat del Vallès (20.668 hab.), després de passar un parell d'hores traslladant amb tres cotxes tota la gent de la columna. Som unes cinquanta persones (els caps de setmana hi ha un fort increment de caminants que vénen el divendres al vespre i estem junts fins el diumenge). Som al pati de la casa fent un canvi d'impressions a fi de concretar què farem l'endemà. Tothom està molt animat. Els del Secretariat ens diuen:

— Tenim prevista una concentració a les 12 del migdia davant el Monestir. Si fallés, donarem altres cites.

— Crec que, amb tota la colla que som, si ho prepareu bé, podem fer una asseguda allí mateix. Malgrat tota la repressió possible, hem d'intentar de fer l'acció allà on ha estat convocat tothom.

La idea és acceptada i comencem a preparar-la. Ens concentrarem al bell mig de la plaça i, en un moment donat, ens agafarem dels braços disposats a rebre les estomacades que ens vinguin al damunt.

Finalitzada l'Assemblea, marxem tots cap a Valldoreix. Hi ha un festival de música i pensem que seria bo fer una mica de propaganda de l'acció de demà. El recinte és ple de gom a gom. La Guàrdia Civil va voltant, però no diu res. Comença el festival. A la mitja part, baixen dos guàrdies civils i s'emporten dos marxaires. Cridòria general. Al cap d'una estona, tornen els detinguts, pugen a l'entarimat i diuen:

— No ha passat res. Estem en llibertat. La Guàrdia Civil diu que no feu merder o detindran tothom. És millor continuar la festa en pau. Mercès per la vostra solidaritat!

Al final, es criden visques a la Marxa.

És migdia, al centre de la plaça només hi ha tres o quatre persones disposades a fer l'assentada.

— On és la gent? No ho sé, però, no varem quedar a les dotze?

Hi ha Guàrdia Civil pertot arreu. El tinent s'emporta un noi que duu la samarreta de la Marxa. Un grup de caminants intenta parlar amb el capità. La conversa no dóna cap mena de resultat. Uns han entrat dins del Monestir; uns altres comencen a voltar entorn de la plaça. Es fa una rotllana de gent. El capità amb els altres números s'acosta:

— **Bueno, ¡ya está bien! ¡Lárguense de una vez!**

L'acció comença. Retenen, dispersen, posen multes. A la Rosa li diuen que si no es treu la samarreta li posaran una multa de 100.000 pessetes. La hi posen.

— Bé, ara que m'ha costat cent mil pessetes, la puc continuar portant? — diu la Rosa.

El capità no respon. Aconseguint fer un petit acte dins el Monestir. A fora comencen les plantofades.

Són dos quarts de tres. Som a La Floresta, en un bosc, preparant el dinar amb la gent del poble. Ens havia costat bastant poder-hi arribar i trobar-nos, però, al final, tranquil·litat i calma. De sobte:

— Estem voltats de Guàrdia Civil.

Una vintena de números comencen a sortir de tot arreu, la metrallera a la mà. El capità i el tinent comencen a donar-nos cops de peu:

- ¡No os queremos ver más por aquí!
- Déjenos recoger la comida.
- ¡No me da la gana! se han portado muy mal esta mañana.

El tinent arrossega dos marxaires pels cabells perquè intentaven no obeir l'ordre, bo i restant quiets. Ens dispersen pel bosc i ens trobem a l'estació on ens obliguen a agafar el primer tren, direcció Barcelona uns, i, els altres, en direcció oposada.

A la nit, ja tornem a estar tots junts, en direcció a Terrassa.

Per primera vegada, un paisatge gris

Seria la situació de Terrassa (138.697 hab.), semblant a la de Sabadell? L'ambient que ens envoltava feia preveure un cert parallelisme, però els fets ens demostraren de seguida que estàvem equivocats. Per primera vegada, ens topàvem amb la policia armada, a l'esglèsia, on estava previst iniciar els actes de la Marxa, amb la lectura de diferents manifestos, presentats per l'Assemblea Democràtica a Terrassa. Vàrem entrar unes cinc-cents persones; a fora, un gran desplegament de forces policials molt ben equipades: cascos, metralletes, **jeeps**, cavalls... etc., i unes mil persones que, malgrat el seu desig de participar com a poble en un acte on es llegien les seves reivindicacions, es van veure obligats «per les circumstàncies» a restar fora. Dins el temple, l'ambient era molt viu. Les intervencions, que foren moltes, van ésser fortament aplaudides i culminaren amb **Els Segadors**, moment emotiu i ple de força. Una comissió va anar a parlar amb el Comissari, per assegurar que a la sortida no hi hagués incidents. Vàrem fer-ho lentament, travessant el passadís de grisos muntats sobre els cavalls. La jornada va cloure amb corredisses per la plaça Vella.

L'endemà, com a protesta, es va convocar una manifestació a la Rambla, amb l'assistència d'unes mil persones.

Al matí, caminem cap a Castellbisbal (2.875 hab.). La gent d'aquest poble estava en pugna amb l'Ajuntament per protestar de l'explotació d'una zona verda; nosaltres estem assabentats del que el Secretariat ha preparat: l'ocupació de la zona i plantar l'arbre de la llibertat. Abans d'arribar, ens anuncien la total ocupació del poble, el lloc on volíem plantar l'arbre és vigilat per quatre membres de la Guàrdia Civil. El batlle dirigeix les operacions: no ens deixen caminar més de dues persones juntes, gran indignació per part de tothom.

- Anem-nos-en a Castellar del Vallès; fa tres dies que ens esperen.
- Esperem que allí no hi hagi la vigilància dels darrers dies.

En arribar, ens concentrem un centenar de persones a la Plaça Nova. Apareix la parella de la Guàrdia Civil i s'intenta parlamentar amb ells per resoldre el conflicte pacíficament: un caminant es detingut. Mentrestant, s'aprofita per llegir el manifest preparat per les forces vives del poble. Més tard, el company fou alliberat.

Olesa: tots a la Rectoria

- Això és la pera! Aquí no «s'aclara» ningú!
- Algú té fil i agulla? s'han de cosir les pancartes!
- Qui ha anat a comprar les coca-coles?
- Francesc, al telèfon! Volen saber si ahir es va passar el comunicat de premsa.

— Veniu tots, que han arribat les galetes!

Tot això s'esdevenia a la rectoria d'Olesa (1.092 hab.), durant la preparació dels actes a fer a la vila.

Uns quaranta joves marxaires i olesans, enmig de tot aquest xivarri, cosien pancartes, pintaven globus, concretaven llocs per dormir i menjar, trucaven a la premsa, organitzant al mateix temps l'acció de la tarda. Aquest ambient, un tant desordenat, es va viure moltes vegades al llarg de la Marxa, ambient que nosaltres valorem molt per la convivència entre el jovent de diferents pobles i la il·lusió i l'entusiasme que tots plegats posàvem en la preparació de qualsevol acció, per petita que fos.

Fets de Montserrat

Per a la columna Tramontana, Montserrat fóra una fita important. Creiem necessari fer una explicació detallada dels fets, per la quantitat de conseqüència que se'n poden treure.

El dijous, dia 26, arribaren a Montserrat en Francesc i la Lurdes, amb tot el material necessari per a l'acció i també per enllestir detalls amb l'abat. No hi hagué problemes per arribar-hi, però, al cap d'una hora, ens adonàrem de la presència de la Guàrdia Civil. La primera reacció fou d'estranyesa, ja que encara faltaven tres dies per l'arribada de la Marxa. Més tard, en Jordi Castanys, secretari de l'Abat, ens va comunicar que la presència de les forces de l'ordre públic era deguda a la visita secreta del ministre de la Governació, senyor Martín Villa a l'abat de Montserrat. Després, aquest, ens féu saber que havia intentat diverses vegades treure a la conversa el tema de la Marxa, essent sempre refusat pel senyor ministre; el tema no era prou important per al senyor Martín Villa. Divendres al vespre arribà la Pilar i fou informada del caire que varen prendre les coses. Ultimàrem els detalls dels actes que es durien a terme al pas de la Marxa allà. Fou prohibida l'obra de teatre **Roses roges per a mi**, representada per l'Assemblea d'Actors i Directors, que ja en d'altres ocasions havien coincidit amb el pas de la Marxa per diferents localitats.

Dissabte al matí, eia de l'arribada de la columna, començava a haver-hi vigilància de la Guàrdia Civil, però també anava arribant molta gent.

Tal com era previst, a primera hora de la tarda, ens vàrem encaminar cap al Monestir, per lliurar a la Mare de Déu de Montserrat un ram de flors i una samarreta de la Marxa. Sortíem tots de les cel·les, amb les samarretes de la Marxa posades i una camisa al damunt ja que hi havia molta Guàrdia Civil. En petits grups, entràrem al Monestir. Quan la majoria ja era a dintre, ens van dir que havien estat detinguts a la porta la Maria dels Àngels i en Lluís: justament els dos que havien de fer l'ofrena a la Verge. Vam discutir si donàvem una resposta davant d'aquest fet, o bé continuàvem el programa d'actes previst. Es decidí tirar endavant totes les accions previstes. Al mateix temps, tres persones començaren a fer gestions per l'alliberament dels dos detinguts.

Vàrem fer l'ofrena. El moment fou molt emotiu, car tota la columna (en la qual hi havia diferents creences i ideologies) es trobà en silenci dins el Monestir, davant la imatge de la Verge, conscients tots del què Montserrat significa per a Catalunya. En Jordi Castanyer, amb unes paraules de benvinguda, remarcà la importància que en aquells moments tenia pels catalans la Marxa de la Llibertat. Ens donà ànims per continuar la resta del camí. Acabat l'acte, ens acompanyaren per l'interior del Monestir (qüestions de seguretat) a la sala d'actes on es va fer una xerrada per part de tres monjos, sobre què era i havia estat l'Abadia de Montserrat els darrers quaranta anys, explicant-nos la

incidència de la comunitat en la història de Catalunya. Es creà un clima de molt d'interès per part de tots i el diàleg s'allarga fins a les vuit del vespre. Seguidament, hi hagué una xerrada sobre els Països Catalans, a càrrec de Jordi Gil, amb molta participació de la gent. Després d'un canvi d'impressions, vam decidir sortir en petits grups a les cel·les per poder sopar. Més tard, a les deu, l'Esbart de Montserrat feia una representació, on eren convidats els caminants.

A la plaça hi havia un grup de joves excursionistes que feien gresca; s'hi van afegir un grup de marxaires, tots junts començaren a dansar el «bugui-bugui». La plaça era a les fosques (cosa molt estranya, segons la gent de l'Abadia). Uns altres varen pujar al Monestir per tal de veure l'Esbart. A la plaça continuava dansant despreocupats, contents, amb l'espontaneïtat i l'alegria del jovent. Tot de cop, un crit, i silenci, cops secs, segons més tard, una desbandada de gent, cridant i plorant, intentaven de refugiar-se on fos: uns pujaren a l'Abadia buscant la cobertura de l'església; d'altres, foren acollits en unes cel·les que obrien les portes perquè hi poguessin entrar (en alguna hi havia més de vuit persones, amuntegades, confuses, plenes de por i de ràbia). També, a la muntanya, molta gent intentà amagar-s'hi. Vivíem moments plens de confusió. Dins del Monestir què ha passat?

— Són uns fills de...

— Estàvem cantant **María, la cocotera...**

— Han vingut com autèntiques bèsties. Han començat a carregar contra nosaltres amb mala llet, sense més ni més. A una noia li han donat molts cops de peu i cops al ventre i es troba molt malament.

— Jo també he vist un nano de catorze anys, amb la cara plena de sang. Em sembla que li han rebentat el nas. Ell també corria, espantat, cap a la muntanya.

Arriba més gent.

— Hem de fer quelcom ràpidament: la Guàrdia Civil està carregant un altre cop a la plaça.

— Calma, calma — diu algú. — El pare abat ha anat a parlar amb la Guàrdia Civil.

Feia alguns minuts que, el pare abat, acompanyat per dos monjos, sortia del monestir per parlar amb el «mando» de la Guàrdia Civil i demanar-li les raons per les quals havien actuat d'aquella forma, i al mateix temps, demanar-li que, «per favor», no es tornés a repetir la situació. Al cap d'uns minuts pujà, i ens diu:

— És increïble! El capità no ha pogut justificar la brutal carregada. Sembla ser que alguns números, per pròpia iniciativa, han decidit «divertir-se durant una estona».

L'abat li preguntà si la pallissa havia estat una ordre de l'«alto mando» i el capità digué que no. Un dels monjos comentà que se'l veia molt nerviós, com si no pogués dominar els números que té sota el seu comanament.

Continuava arribant gent al monestir. Érem quasi un centenar de persones. Algunes d'elles, en grups, comentaven la situació. Uns altres, estaven estirats a terra, asseguts o caminant per refer-se de l'esglai i dels cops. Un altre grup (els que havien rebut menys gens) intentaven posar una mica d'ordre en aquell merder i tranquil·litzar tothom. En aquells moments, el més important era calmar els nervis, atendre els qui havien estat maltractats, intentar trobar persones que ningú no sabia on eren, fer tornar la gent que estava amagada a la muntanya, etc... Començar a distribuir de nou la gent per dormir ja que, «per motius de seguretat» tots els que pensaven dormir en els seus càmpings, refugis, etc., i que en aquells moments eren dins el Monestir, no tenien lloc a prop. I moltes més coses que havíem de solucionar d'alguna manera o altra.

Els monjos varen col·laborar en tot moment d'una forma molt activa. El pare abat va trucar per telèfon al coronel de Martorell, per explicar-li els fets. Més tard, n'era informada la premsa, junt amb un equip de gent de la columna.

El secretari de l'abat i dos marxaires varen agafar unes llanternes i sortiren a la muntanya per trobar els qui eren amagats i fer-los tornar. Cridaven; però la gent amagada no coneixia les veus i no sortia.

Uns altres monjos anaven fent viatges amb dues o tres persones, des del Monestir fins a les cel·les. La companyia d'un frare ens feia sentir més segurs, més protegits.

El monjo de la infermeria de l'Abadia intentava alleujar els cops. També hi havia un grup de monjos que s'encarregava de buscar flassades i un lloc del Monestir on poguessin dormir unes vuitanta persones que no sabien on passar la nit. Feia un parell d'hores de l'agressió. Eren les dotze de la nit, hi havia moltes coses per resoldre, encara hi havia gent que baixava de la muntanya.

Un maixaire va sortir de les cel·les per anar al monestir: al cap d'uns minuts el tornaren a la cel·la inconscient: l'havien apallissat abans d'arribar al Monestir. A les dues de la matinada intentàrem dormir.

A primera hora del matí vàrem fer una assemblea per decidir si es tirava o no endavant l'acta del diumenge (una ballada de sardanes):

– Qualsevol cosa pot ser provocativa per a ells!

– Fem la ballada en silenci, sense consignes, sense samarretes per tal que no carreguin sobre la gent que cada diumenge puja a Montserrat.

Un cop més hàviem de silenciar la nostra indignació.

A la Missa Conventual els monjos llegiren una nota de rebuig pels incidents de la nit anterior. Durant totes les pregàries de la missa es denuncià, d'una manera enèrgica, l'actuació de la Guàrdia Civil. Sortim a la plaça i ballem les sardanes juntament amb els monjos. En l'ambient i en les expressions de tots s'hi reconeixia la joia de sentir-nos poble unit i sense por davant d'aquells que volem impedir el nostre caminar cap a la llibertat.

Abans de marxar cap a Manresa, l'Abat ens acomiadà. És un home molt ferm. Estem tots un xic emocionats per les seves paraules.

– Adéu siau! Esperem que ens doneu informació del que va passant arreu de la Marxa!

Pensem tornar-hi.

Arribàrem a Masquefa (1.605 hab.), el diumenge 29 d'agost, quan quia la tarda. Ens sentíem cansats, amb l'ànim feixuc; els esdeveniments de la nit abans, havien deixat empremta en la columna. Montserrat hauria de marcar una fita inoblidable.

Masquefa és el primer poble de l'Anoia, comarca que ara encetem. La seva situació enmig de turons amb Montserrat al fons, és ideal.

Els joves havien treballat força per organitzar uns actes que havien estat, en principi, assumits pel batlle i pel Consistori i, després, se'n desdigueren. En arribar, estava organitzada una ballada de sardanes que va ser tolerada per la Guàrdia Civil, després de molt discutir i d'assegurar que no hi hauria manifestacions externes de la Marxa. La cobla de músics ens ajudà molt. Va estar disposada a tocar sardanes, passés el que passés. Això i l'enèrgica actuació del batlle feren possible la ballada. El poble assistí a l'acte com mai no ho havia fet, i no notà la nostra arribada. Després de cada sardana, visques i aplaudiments. La Guàrdia Civil estava alerta. És nit d'estrelles, ens trobem en una era fora ens quedava cap altra alternativa que venir aquí per fer aquesta vetllada amb tranquil·litat. La conversa fou animada, hi havia tendències molt diferents.

L'endemà vàrem fer una assemblea per preparar l'acte de la tarda i connectar amb el grup de Piera. La intenció era d'organitzar-ne un on es

parlés de la no-violència, i l'ensem, es reafirmessin els punts i els objectius de la Marxa. Lloc: l'església, no havia estat possible cap altre. Al rector no li fa cap gràcia l'acte, però, un grup de joves del poble, junt amb el vicari de Piera l'han fet canviar d'opinió.

Són dos quarts de vuit, i ens adrecem separadament cap allí. De seguida ens trobem dins el temple uns quants, després d'esperar una mica, veiem la Guàrdia Civil a la porta: si no sortim, ens en treuen. Meditem una estona i decidim sortir. Després ens adonariem que havíem fet mal fet. La Guàrdia Civil havia abandonat, feia setmanes, la tàctica de la detenció, havien decidit que era millor fer córrer la por i el terror, abans d'actuar de cap altra manera. El Fernando i el Santi van ser cridats pel brigada. Després d'una xerradeta:

— **Tú vete con los de la ETA, que aquí nada se te ha perdido.**

— **A vosotros, los mallorquines, ya os gustaría ser catalanes, pero de catalanes, nada, majos!**

Ens donaren dos minuts per abandonar el poble. Tot seguit els vam dir que no ens n'aniríem, que ens detinguessin, ja que, com a ciutadans, teníem tot el dret de quedar-nos-hi.

— **Bueno, va fer el brigada, tot mirant el sargent de la cua d'ull. Os dejamos estar, pero acordaos de lo que pasó el sábado en Montserrat.**

Volien espantar-nos, i la sensació que tinguérem tots va ser que els fets de Montserrat no havien servit per a fer-los reflexionar.

El respecte a les persones...

La gent era a les portes i a les finestres. El carrer principal de Piera (3.813 hab.), era més concorregut que de costum: s'esperava la nostra arribada, però només passaven **jeeps** i citroens verds. Gràcies a un plànol vam poder entrar per un camí del darrera del poble.

El capellà, que el dia abans estava tot eufòric, era la seva ombra, els darrers esdeveniments l'havien fet caure en un gran nerviosisme. Vam intentar, com ja havíem fer als altres llocs, concentrar-nos a l'església. En arribar-hi, ens vam trobar que la plaça del davant de l'entrada era guardada per quatre «números», que amb la metralleta a la mà, no ens deixaven passar. Hi vam enraonar i ens difueren que anéssim a veure el capità. Tres de nosaltres decidírem anar a l'Ajuntament, on teníem el quarter general.

La Glòria, en Santi, i en Joan, parlen amb el sargent i ens diu que no sap on és el capità:

— **Està dando vueltas supervisándolo todo.**

Al moment arriba el seu cotxe. Immediatament el fa parar.

— **Oiga mi capitán, aquí tiene a tres chicos de la Marxa que quieren hablar con usted.**

Nosaltres que som vora seu, intentem parlar-hi. La sorpresa va ser gran...

— **¡Váyanse a tomar por el culo!** — Al mateix temps que feia el signe consegüent — **Y, si bajo, aún les pegaré un par de hostias.**

Quedàrem bocabadats, nosaltres només volíem parlar-hi. Que una persona hagi de recórrer a tals actes, defugint un camí racional, era una cosa que feia pensar molt.

Al vespre, reunits en una casa particular, vàrem parlar de la problemàtica local. Després decidírem què fariem l'endemà.

Arribàvem a Capellades (3.910 hab.) caminant. El grup que va entrar per la carretera principal no va ser detingut, encara que la Guàrdia Civil s'adonà ràpidament de la seva presència. Una vegada dins el poble, al carrer principal, vàrem repartir caps de llumins per a tothom, com a primer contacte amb la

gent. Al mateix moment va aparèixer la força pública i ens vam refugiar a la rectoria. En sortir-ne després d'una petita assemblea, decidírem esperar una hora per fer l'acció projectada.

L'església fou ràpidament voltada de civils que, constantment, ens van insultar i amenaçar:

— **Vayánse del pueblo y no vuelvan más.**

— **Si los volvemos a ver, les damos de palos hasta detrás de las orejas.**

No es va poder fer res, ni tan sols podíem caminar més de dues persones juntes, perquè ens detenien immediatament.

El final de la Marxa era més a prop i, junt amb ella, la repressió s'incrementava.

Seguim per la comarca d'Anoia, el grup de xicots que han preparat el pas de la Marxa, ens esperaven a Igualada (27.941 hab). El primer dia ens dediquem a fer accions simultànies als barris i a les rodalies. Aquestes accions consistiren en el que es diu «teatre de guerrilles», car sortiem vestits de pallassos i, tot fent jugar la canalla, explicàvem als grans què era la Marxa.

L'endemà, i de bon matí, sortírem dos grups per fer els pobles del voltant. Jorba, la Pobla, Torre de Claramunt, Òdena, Vilanova, Santa Maria del Camí, Carme i Tous. S'enganxaren cartells i es féu propaganda allusiva a la Marxa.

A la tarda, anarem una altra vegada a Masquefa on vàrem fer una passejada donant fulls explicatius als vilatans, dient que no havia estat possible fer cap acte.

El divendres al vespre, l'Assemblea local havia preparat una gran manifestació a la Rambla d'Igualada. L'acció va ser un èxit, la força pública es va concentrar tota al mateix lloc, per la qual cosa se'ls va poder esquivar ja que havíem previst tres cites. Durant més d'una hora, mil cinc-cents persones es van manifestar, tot llegint manifestos. Van ser detingudes deu persones, entre elles, un representant de l'Assemblea local i la Lurdes. L'endemà foren posats en llibertat.

En la ment dels igualadins estarà present durant molt de temps la resposta del seu poble davant la Marxa de la Llibertat.

Castellterçol

Tot i que la Marxa no tenia previst el seu pas per Castellterçol (1.903 hab.), una colla de joves de la vila, juntament amb d'altres que hi passen l'estiu, volgueren fer-l'hi arribar; s'organitzà una xerrada sobre drets humans. L'endemà, l'audició de sardanes, ja habitual els diumenges. Un grup de persones comparegueren amb adherents de la Marxa enganxats en parts ben visibles del cos. Es posa una senyera a la casa natal i mortuòria del qui fou President de la Generalitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba. Es canta **Els Segadors** i es balla en una rotllana única, immensa, **La Santa Espina**. Cal remarcar com fou accollida, amb alegria, aquesta iniciativa i que tots els presents hi van col·laborar.

Santa Coloma de Queralt

Era de nit, quan, en cotxes particulars i per carreteres poc circulades, arribàrem a un mas, prop de Santa Coloma de Queralt (2.894 hab.). Sopàrem, anava arribant gent. Érem una cinquantena de persones. Després de fer una assemblea, ens encaminàrem, en petits grups i per dreceres, cap al poble on ens repartírem a les cases, per dormir.

Diumenge, a la una del migdia, acabat «l'Homenatge a la Vellesa» i una vegada hagué parlat el batlle, els marxaires de Santa Coloma i els caminants repartirem clavells vermells a la gent gran i globus, amb la inscripció de la Marxa, als nens. Ja que el batlle del poble hi era present, li fou ofert un clavell:

— Senyor batlle, tingui en nom de la Marxa de la Llibertat.

Ell restà tot astorat, mirant-nos indecis, fins que un dels regidors que tenia al costat, tot donant-li un cop de colze li digué:

— Agafa'l, home, agafa'l.

— Bé gràcies, però que siguin clavells només.

Els Guàrdies Civils que hi eren des del primer moment es dedicaren a anar rebentant els globus de la canalla amb les cigarretes. Dues persones que repartien globus foren detingudes i deixades anar al cap d'una estona.

Seguidament es ballaren sardanes, enmig de les quals es va intentar llençar un parell de globus de paper que la Guàrdia Civil estripà molt enèrgicament. En aquest moment es produïren crits per part de la gent del poble contra la «benemèrita».

— Sou vosaltres els qui boicotegeu l'acte d'homenatge als vells!

Una vegada finalitzades les sardanes, aparegueren unes quinze persones, amb una gran pancarta de la Marxa, que fou llargament aplaudida. Al cap d'una estona, la Guàrdia Civil ens dissolgué i vàrem anar caminant i cantant cap al centre del poble.

A la tarda, unes tres-centes persones ens reunírem a la plaça del poble per donar la benvinguda als caminants i assabentar-los dels objectius de la Marxa. En cap moment no aparegué la policia. Un noi d'uns tretze anys ens pregunta:

— Podem anar a casa a buscar les senyeres que tenim?

Al cap d'una estona aparegué una colla de joves del poble amb dues senyeres.

Cap al vespre la gent es torna a concentrar per realitzar un foc de camp. Vam jugar i cantar una bona estona. Quan estàvem cantant **Maria, la cocotera** (cançó «gafe» per a nosaltres), aparegué la Guàrdia Civil i obligà a la gent a dissoldre's.

— **Me parece que por hoy ya les hemos dejado hacer bastante. ¡Hagan el favor de irse ahora mismo!**

Són les dues de la nit i decidim plegar. Un grup de quatre persones, caminants i gent del poble, vàrem anar a parlar amb el batlle per fer-li saber el que volíem fer l'endemà. Després de parlar una bona estona:

— **Em dono per assabentat, però no us puc donar cap mena de permís, ni puc fer res per evitar qualsevol repressió.**

Al matí, foren cridats a la caserna unes vuit persones del poble que havien participat als actes.

Després d'un dinar comunitari, vam anar a arreglar una plaça que estava abandonada. La gent del poble ens va portar eines, pales, carretons, fins i tot un tractor. En principi, érem unes vuit o deu persones; cal d'una estona, havíem multiplicat el número. A mitja tarda, els veïns, ens oferiren un berenar que compartírem entre tot: coca, entrepans, fruita... Més tard, amb pedres d'una antiga font destruïda, la gent del poble va fer un monument a la Marxa. A la mateixa plaça es plantà el pi de la llibertat i es batejà la plaça amb el nom de «plaça de la Tramuntana». La força pública només féu acte de presència i se'ls explica el que estàvem fent. En acomiadar-nos, grans i petits, cantàrem **Els Segadors**, en llençà un globus de paper, i encapçalats per una senyera, caminàrem fins a la plaça Major. Després de cantar **L'hora dels Adéus**, un nen ens digué:

— No marxeu, oi? Us quedareu més dies, veritat?

Li explicàrem que havíem de continuar. Ell digué:

— L'any que ve tornareu i en farem una altra de Marxa, oi?...

Dies després vam saber que la canalla del poble anava cada dia a regar el pi de la llibertat i que a la plaça que havíem posat al costat del pi (amb la inscripció «Els caminants de la Marxa de la Llibertat planten el pi de la llibertat»), un nen, tement que seria retirada en qualsevol moment, hi afegí en llapis «Prohibit tocar».

A Sarral (1.521 hab.), fem l'arribada caminant. S'intentà fer un cercavila amb la canalla que fou immediatament dissolt. Tot seguit entràrem en un bar on vam continuar cantant, i aquí hi va venir la Guàrdia Civil:

— **Me parece que ya disfrutaron bastante ayer en Santa Coloma. No les vamos a dejar hacer nada más. ¡Lárguense!**

A dos quarts de nou hi havia una convocatòria per fer la presentació de la Marxa. En fer presència la Guàrdia Civil, ens vàrem asseure durant tres minuts. Després, dues persones, vam anar a parlar, arribant a l'acord que ens podíem concentrar a l'ermita, on, davant d'unes cent persones, es presentà la Marxa i es parlà de la formació de l'Assemblea Democràtica. L'acte s'allargà força estona i acabà amb una gran gresca.

Des de Sarral vam anar a l'Espluga de Francolí (3.181 hab.), per connectar amb la gent d'allà. La situació era caòtica; els botiguers del poble pensaven tancar les botigues, tothom estava molt espantat i se sentien comentaris com «els de la Marxa són uns lladres», «trenquen vidres...» Amb els joves de l'Espluga intentàrem organitzar alguna cosa, però no es va poder fer altra cosa que unes pintades. Tot i així, foren cridats a la caserna alguns dels joves del poble.

Encadenament a la Rambla de Barcelona: (6 de setembre)

Mentre érem a Sarral uns quants companys es troben a Barcelona i es reuneixen a l'antic local del Secretariat. Una trentena de persones, tots caminants de la Marxa, estan disposats a preparar l'encadenament. Si ha arribat el moment d'utilitzar una acció d'enfrontament directe, com és aquest, ha estat degut a la forta repressió soferta durant les darreres setmanes d'agost. Fets com el de Montserrat, Tona, Granollers o l'empresonament a la Model de l'Oriol, són els que ens fan adoptar una actitud enèrgicament no-violenta.

Decidim com a lloc més propici la Rambla de Canaletes, tallant el pas dels vianants, per tant, calculem que fan falta onze persones encadenades de fanal a fanal, la resta formarem l'equip tècnic que estaria a l'aguait en tot moment.

Es compra la cadena i els cadenats, cerquem onze samarretes de la Marxa i confeccionem dos cartells per cada encadenat amb frases com «sense llibertat hom s'adorm».

Després, fem un assaig del que hauria de ser la nostra actitud davant l'interrogatori de la policia, a fi d'unificar les declaracions i estar més segurs en allò que hauríem de dir, ja que estàvem convençuts que no dormiríem a la Rambla. S'apropa l'hora de l'acció, agafem les eines i ens dirigim a la Rambla.

— Posa't bé la cadena que després et farà mal.

— Estàs molt nerviós?...

— Una mica, però ja tinc ganes de ser-hi.

Som en un portal del carrer Tallers encadenant-nos un amb l'altre. Sortim amb les samarretes posades, relligats l'un amb l'altre fins al capdamunt de les Rambles. Amb l'ajuda d'altres companys, que ja ens esperen al costat dels fanals, quedem encadenats; seguidament els companys ens posen els cartells.

Es fa un cercle al voltant nostre de curiosos, simpatitzants, companys marxaires, que s'amplia per moments. Es comença a cridar: «Visca la Marxa», i «Visca l'onze i el dotze de setembre». També es canten cançons de lluita i les converses i els gestos que mantenim amb el públic que ens envolta donen moral. Un xicot ens regala un clavell a cadascun de nosaltres que enlairem amb les mans. Un altre, tot agafant un cartell que ens havia sobrat i que restava a terra, se'l penja i es posa al nostre costat. Després d'un hora i mitja de restar immòbils i fent palesa la nostra protesta, arriben les forces d'ordre públic. Nosaltres alcem les mans perquè vegin la nostra condició: lligats, encadenats fermament. La seva primera reacció és de sorpresa:

— **¿Dónde han puesto ustedes las llaves?**

— Les hem llençat.

No saben ben bé què fer, aparten la gent, fent el crecle més gran. Hom continua cantant i cridant. No se'n vol anar ningú. Passa una llarga estona i comença l'espectacle en arribar les forces especials. Tot es confusió, un d'ells s'abalança contra nosaltres amb la porra a la mà, per fer-nos abandonar el lloc. No s'adonen de moment que estem lligats i comencen a pegat a en Joan i a la Núria.

— **Disuélvanse!** — diu un d'ells molts enfurismat.

— No veu que no podem? Estem encadenats.

— **Llamen a los bomberos** — diu un tinent tot sorprès. I afegeix:

— **¿Disuelvan con contundencia!** — es refereix a la quantitat de gent que hi ha fent costat a la nostra acció.

— **Y a estos** — senyalant-nos a nosaltres — **a chirona.**

La dansa comença: nervis, por, petar de bales de goma, una càrrega amb totes les de la llei, i nosaltres a primera línia veient-ho tot. Una dona que resta al nostra costat intercedeix plorant per nosaltres. Escridassada general a l'actuació de les forces especials.

Per fi arriben els guàrdies municipals que donen als grisos unes grans tenalles per trencar les cadenes. Solament ens tallen els extrems i entrem dins del cotxe cellullar lligats i amb els cartells posats.

Els passadissos són llargs i foscos, la processó comença, prenen la filiació dels encadenats, fins que arriben els bombers i ens tallen amb molta delicadesa un a un els nostres lligams.

— **Por lo que tendriais que luchar es por el hambre del mundo, que de eso sabe mucho el «Indiri Gandhi»** — vam intentar explicar que es tractava del Mahatma Gandhi, però fou inútil.

Després de vint-i-quatre hores d'incomunicació, i de fer-nos els interrogatoris corresponents, ens traslladen al jutjat de guàrdia i tot seguit som posats en llibertat.

Faltaven pocs dies per finalitzar el camí emprès feia dos mesos i mig. La situació es presentava un xic difícil per a tots, estàvem cansats els ànims s'anaven esgotant, però tots volíem arribar a la fita: Poblet.

Després d'una reunió d'intercolumnes decidírem traslladar-nos al Vilosell.

COLUMNA LLUÍS COMPANYS

La lluita no-violenta desconvulsa les Forces de l'Ordre

La por

Havia arribat el moment d'iniciar el nostre peregrinatge per la llibertat. El grup d'avantguarda, encarregat d'enllestir els preparatius ja havia fet cap a Oliana (1.793 hab.), (Alt Urgell). Desconeixíem el lloc, ens sentíem sols. L'ocupació i la por de la població van quedar expressades en les paraules d'aquell home:

— Està tot ocupat. Han portat cavalls i tot!

La situació era del tot adversa, però no perdiem la força i l'optimisme. Érem conscients de la nostra responsabilitat i segurs que encara que nosaltres caiguéssim, d'altres vindrien a ocupar el nostre lloc.

L'església era la darrera esperança d'acció per l'endemà i també per a dormir durant aquella propera nit. Ens presentem, doncs, a la sagristia:

— Mossèn, som de la Marxa, i...

— Què voleu? — tallant, es posa blanc de cop.

— El poble està ocupat per la Guàrdia civil i no tenim lloc per anar a dormir. Podem dormir en algun lloc... a l'església o a la rectoria...?

— No, ho sento, però no puc. El rector d'aquí és fora i jo no puc deixar-vos res. Ho sento — gesticula. Està molt nerviós. Tremola.

Nosaltres també tremolem, però no pas de por, sinó d'indignació. L'església i els seus representants continuen fent costat als poderosos. «La llei del patró ric és llei sagrada» — pensen molts. L'Evangeli dels pobres, dels perseguits, dels oprimits, sembla estar anys-llum de distància d'aquesta parròquia alt urgellesa. Discutim molt fort. Li diem que col·labora amb el que defensen els rics, els cacics, i tots aquells per qui la persona no és res més que una peça en l'engranatge de la producció.

— Marxeu! Haig de dir la missa! — s'altera.

— Vostè no és cristià — li etziba indignat algú de nosaltres. Silenci. Ens pensàvem que es desmaiava de la sotragada que li causà aquesta acusació.

— Mossèn — diu en Jordi — si no ens acull, possiblement ens agafin en sortir d'aquí.

— No puc fer-hi res! Fora!

Sortim i uns quants de nosaltres ens quedem a missa. Ens colloquem als primers bancs. Quan surt el capellà a l'altar i ens veu, li tremola el calze que porta a les mans. L'església està plena de gom a gom i l'ambient és tens. La gent sap que som marxaires.

Anem a combregar:

— El cos de Crist.

— Amén.

Què deu pensar el mossèn? Si ens dona el cos de Crist, ¿com pot trair-lo simultàniament, no donant acollida als qui són perseguits per lluitar per la justícia i els drets dels homes? S'acaba la missa i surt tothom. El mossèn va a dir-nos que hem de marxar, que ha de tancar la porta. Obedients, sortim a l'atri.

— Gràcies per la seva hospitalitat, mossèn — li diem amb tota naturalitat, amb un deix d'ironia. Ara ens fa llàstima. Té por, està blanc com la cera, ens mira com implorant comprensió,... Tanca, però, les grans portes de l'església.

La lluita no-violenta desconcerta les Forces de l'Ordre

A poc a poc, baixem cap a la font. Se'ns reuneix més gent que acaba d'arribar. El poble en resta al marge. Per a ells tot era estrany ja que mai

havien viscut aquella situació, esporuguits observadors d'un poble com tants altres pobles, alienat i dominat per un sistema que oblida que **tots** som humans i, per tant, lliures i protagonistes del nostre esdevenidor. La curiositat els omplia. Pels carrers, la Guàrdia Civil i d'altra gent que havia arribat de diversos indrets del Principat, ansiosa d'expressar el seu anhel de llibertat. Algú, lluitador anònim local, ens fa arribar uns quants quilos de préssecs. Mentre els rentem a la font arriba un **jeep** de la Guàrdia Civil i es para. Baixa un sergent i uns quants números.

— **Vosotros, ¡la documentación!**

Silenci per part nostra. Som, ara sí, el centre d'atenció de tothom que està pels voltants. Obeint l'ordre d'acompanyar-los a la caserna (als afores del poble), formem una fila índia i tot menjant préssecs i saludant la gent travessem Oliana escortats per la Guàrdia Civil, al davant i al darrera de la columna. Comença la Marxa... cap a la caserna.

La detenció també ajudà a complir els nostres objectius de desvetllar consciències. Ja no poden ignorar la injustícia; ha estat massa flagrant i demana una resposta. Les mostres de solidaritat dels oprimits pels oprimits són immediates.

— Si no havien fet res!

— Solament menjaven préssecs!

— A més a més, acabaven de combregar, pobres nois!

Un cop a la caserna, super-habitada avui per guàrdies civils, vinguts de lluny, ens ofereixen la possibilitat de deixar-nos lliures si marxem del poble i l'endemà no recomencem la Marxa. Refusem en rodó aquest oferiment.

— Si ens deixa anr tornarem a Oliana. Començarem la Marxa de la Llibertat. Per tant, vostè mateix — el capità, amable, no ho entén pas.

— **Les dejo libres, se pueden ir y si no, irán a la cárcel. Total, se van y nadie se enterá.**

Refusem novament anar-nos-en d'Oliana. Sons conscients que la principal força és la nostra constància i el convenciment d'exercir uns drets que són de tothom. Llavors, ens comunica que queden detinguts. Ni ell mateix no pot justificar-se aquesta detenció.

Alguns demanen d'anar a Oliana a buscat el cotxe i les motxilles i el capità els permet sortir sense guàrdia. A la tornada, ja en cotxe, veuen dos guàrdies civils caminant cap a la caserna. És fosc. Aturen el cotxe i els pregunten:

Volen pujar fins a la caserna? — un d'ells, és el mateix sergent que unes hores abans ens havia detingut a tots. Queda com un estaquirot, veient visions.

— **Si... — vacil·la — nos ahorraremos de andar un buen trecho.**

És evident que el pobre sergent no entén res de res. No comprèn pas la nostra actitud no-violenta i tots els seus esquemes prefabricats se li desmunten.

Aquella nit dormiríem a l'Ajuntament i l'endemà al matí seríem conduïts a la presó de Lleida. Aquell dia s'iniciava, però, la **MARXA DE LA LLIBERTAT** i molta gent, malgrat l'ocupació i la repressió es «colava» en els llocs d'inici de les columnes, donant el primer pas de 68 dies constants de lluita.

Caminada de solidaritat

La columna Lluís Companys havia començat en una comarca de la Catalunya pobra. Oliana, Organyà (1.142 hab.), i la Seu d'Urgell (8.007 hab.), eren els tres primers objectius de la columna. A resultes de l'agafada del dia 3 a Oliana, no ens vàrem reagrupar fins a la Seu d'Urgell. Llavors érem vuit marxaires. L'ocupació en aquesta darrera ciutat era, de debò, impressionant:

les patrulles, de quatre en quatre, metralleta en mà, recorrien els carrers de la vila. Els vells no recorden haver presenciat una ocupació policial com aquesta. La premsa publicava la xifra de 1.500 agents, (tinguem en compte que normalment n'hi ha 200 ó 300) armats, contra vuit marxaires no-violents. La desproporció és evident. Hi havia controls a totes les carreteres i hi pul·lulaven els «socials». Aquest fou el marc on es desenvolupà l'acte central de la MARXA DE LA LLIBERTAT en aquesta ciutat:

«A dos quarts de set pujo a casa d'en Joan i arreglo les pancartes per tal que siguin fàcils i ràpides de penjar. Plegades, resulten quatre cartutxos d'un pam de llarg que es poden camuflar fàcilment a la butxaca. Miro d'arreglar també la bandera, adonant-me tot seguit que no estan cosides les vetes que hauran de servir per a lligar-la al lloc previst, i que havia de fer la Lari. Demano a l'Elena i a la seva mare que ho facin. Ja està tot a punt i continua plovent.

A les 7 telefona la Montse:

— Què cal fer? El temps continua fent «l'índio».

— Mira de trobar la gent compromesa i farem una breu reunió a casa meva per tal de decidir l'oportunitat de fer les sardanes als porxos i al passeig — li dic

— Ciao.

»Falta menys de mitja hora per les vuit — hora prevista per començar l'acte d'arribada de la Marxa de la Llibertat a la Seu d'Urgell — quan ens reunim tots, menys en Santi que ja està al passeig per engegar les sardanes. Fem una breu anàlisi de la situació: si cal o no cal fer l'acte programat als porxos, si es continua al passeig malgrat la pluja, si seran quatre gats els qui veuran el testimoni de la presència de la Marxa. Finalment, i a les vuit en punt s'ha determinat que sí i anar al passeig. La gent va cadascú al seu lloc. Avisen el Santi que engegui les sardanes.

»En sortir de casa ha parat de ploure i surt un tímid sol que uns minuts més tard serà un sol esplendorós. En passar prop del meu cotxe i trec el cangur. És una peça còmoda per a la pluja — si torna a ploure — i pel fred — si és que anem a dormir a la comissaria. A més, com que és de color verd-brut s'assembla a l'uniforme de la Guàrdia Civil.

»Sento el so d'una sardana i en posar el peu al passeig ja veig una rotllana formada per gent jove. Se'm fa un nus a l'estómac i quasi em salten les llàgrimes. Ja són dues les rotllanes que dansen. Amb aquesta joventut, Catalunya no pot morir. El passeig encara està relativament buit. Passegem fent els comentaris de rigor. També van amunt i avall tots els altres. L'acte està engegat. La Marxa de la Llibertat ha arribat a la Seu d'Urgell! AMNISTIA, LLIBERTAT, ESTATUT D'AUTONOMIA!!! El poble de la Seu d'Urgell s'ha posat a caminar. El passeig es va animant cada vegada més. De cop i volta apareixen l'equip de la coca i el vi. La cosa va bé. Ja hi ha gent que menja i tragueja porró enlaire. Tothom convida. La festa s'ha iniciat. Sant Ot està content. El cel és ben blau.

»Falta coca. Se n'ha fet 600 troços i en manca. Llàstima! Si hom la pogués multiplicar... Molta gent s'ha quedat sense menjar-ne.

»L'equip de les pancartes ja les porta a la butxaca. Amb l'Amadeu determinem col·locar la senyera i anem cap al carrer. Amb tota naturalitat, juntament amb l'Amadeu, anem desplegant el símbol de la nostra nació lligant-la acuradament sense presses a la barrera protectora del final del passeig. Noto que la gent mira entre encuriosida i contenta. Es un fenomen difícil d'explicar, però altra vegada se'm fa un nus a l'estómac i novament les llàgrimes en vénen als ulls. Una vegada col·locada la senyera amb l'Amadeu ens quedem asseguts a la mateixa barrera per tal de guardar-la. Un «poli» de la secreta, davant

mateix de nosaltres, ens està provocant amb la mirada i amb els gestos. Nosaltres restem quiets i fent-nos l'enze. Van sonant les campanes i de cop i volta un gran aldarull, uns crits que la primera sensació em fa entendre «viva Franco» i una forta pitada. Han detingut en Ramon, mentre penjava la pancarta. No sé qui porta la notícia al final del passeig: cal plegar-ho tot. Les sardanes ja no sonen, han emmudit i amb l'Amadeu traïem la senyera a poc a poc i amb gran respecte. Una vegada plegada, anem cap al lloc on es ballaven les sardanes. Hi ha grups formats comentant la detenció d'en Ramon. La Guàrdia Civil l'ha engrapat a ell i a la pancarta, això és, «el cuerpo del delito».

La pancarta, ja ho sabem, diu AMNISTIA i és la que té la floreta. Les altres pancartes continuen al seu lloc.

»Ràpidament s'acorda formar una manifestació de solidaritat i anar tots els manifestants cap a la caserna de la Guàrdia Civil. Es forma allí mateix i comença a caminar passeig amunt. En arribar al final es passa el pas zebra en fila índia, perquè es noti més. Som uns seixanta manifestants. La majoria, gent jove. Caminem a poc a poc i quasi en silenci per la vorera del Banco Español de Crédito, creuem el carrer Sant Ermengol i tornem a passar el pas zebra, al costat de l'Hotel Mundial, enfilant l'avinguda, sempre per la vorera i en fila índia.

»No esten fent, des del passeig, la Marxa de la Llibertat? En arribar al carrer on hi ha la caserna, apareixen tres jeeps escalonats amb una vintena de guàrdies civils, que pràcticament ens barren el pas i alhora ens rodegen.

»Un sergent ens diu que toquem el dos: que estem fent una manifestació i això no està autoritzat. En Joan, diu que no és cap manifestació, sinó un interessar-se pel company detingut. Un caporal primera, morè, esquifit i amb bigotet tipus Hitler ens diu en veu baixa:

— ¡Que os den por el culo!

— Más educación, que no cuesta nada — li etzibo.

»Mentrestant, el sergent, amb mostres d'evident nerviosisme, ens concedeix poder parlar amb el capità.

— Los demás, disuélvanse! — afegeix, mentre anem cap a la caserna.»

(Pasqual Ingla, Una acció no-violenta a l'Alt Urgell)

Amagatalls a la caserna

Baixàvem contents del tren disposats a emprendre el camí cap a Bor de Cerdanya per assistir a l'homenatge a l'Oriol Solé Sugranyes*.

Haviem esquivat Martinet i Bellver car sabíem que no solament les carreteres i el poble estaven controlats, sinó també els boscos i tots els voltants.

Quina no seria la nostra sorpresa quan, de cop i volta, veiem aparèixer per la porta de l'estació la parella de la Guàrdia Civil.

— Direm que som excursionistes — murmurem entre nosaltres.

— Buenos días, ¿me permiten la documentación?

Ja està! Automàticament treuen la «llista negra» on hi figuràvem tots els que havíem estat detinguts el primer dia. Cinc minuts més tard érem a la caserna del poble.

A les motxilles portàvem sprays de pintura i cartells de l'Oriol Solé. Havíem de procurar que no ens ho descobrissin. L'Albert, mentre els altres intentàvem atraure l'atenció dels nostres guardians, va amagar els dos pots de

* Anarquista i militant del MIL (Movimiento Ibérico de Liberación). És detingut juntament amb Josep Lluís Pons Llobet i condemnat a presó, passa a Segòvia a complir comdemna. Participa a la fuga del 5 d'abril de 1976. Quan gairebé ja havia passat a l'altra banda de la frontera fou abatut per les bales de la Guàrdia Civil.

pintura en el primer calaix que va trobar. Els cartells que eren embolicats i dins dels sacs de dormir, no els van veure malgrat el «minucios» registre que van fer a cada una de les motxilles. Una setmana després vam tornar a Alp (906 hab.). El tinent de la Guàrdia Civil ens va cridar a un de nosaltres:

— **Hombre, otra vez ustedes por aquí!**

— Si miri, és que som molt tossuts!

— **Bueno, ya me dirán donde dejaron los botes de pintura** — digué en un to irònic.

La Cerdanya, comarca migpartida

Durant la nostra estada en terres de la Cerdanya intentàrem conèixer la problemàtica més aguda de la zona. La Cerdanya, comarca fronterera i turística, té, un gran problema que va sortir també en les converses mantingudes amb l'Ajuntament de Puigcerdà (5.526 hab.), la seva partició en dos Estats (francès i espanyol) i dues «províncies» dins l'Estat espanyol. Aquest fet comporta una sèrie d'entrebancs administratius per al seu desenvolupament normal. La Marxa no podia oblidar-ho. El «Manifest per la Llibertat» que transcrivim, intenta recollir aquesta situació a la qual les autoritats locals no val voler donar la seva adhesió. Per la seva procedència antidemocràtica, quedava palesa una vegada més, la seva incapacitat per enfrontar-se directament amb els punts conflictius i donar-los una solució definitiva.

«La Marxa de la Llibertat es concreta en la Cerdanya amb la presa de consciència de tots els seus problemes: és una comarca delimitada geogràficament d'una forma molt clara: Malgrat això, la trobem dividida per una frontera artificial que la parteix en dues: una part lligada administrativament amb França i una altra amb Espanya. A més a més, la zona espanyola es troba arbitràriament separada per línies provincials (Girona i Lleida).

»Si a tot això, afegim l'aïllament geogràfic, econòmic i cultural de la Cerdanya, deguts a la manca de comunicacions i a la dependència econòmica de Barcelona, juntament amb la colonització turística i la conseqüent emigració de cerdans, tenim a la mà la problemàtica bàsica de la comarca. I per tant, reivindiquem:

»1. Supressió de fronteres.

»2. Autonomia administrativa comarcal.

»3. Descolonització econòmica.

»4. Control turístic i defensa del paisatge.»

La Marxa al carrer

La missa de les vuit era una bona oportunitat per fer un acte de la Marxa a Alp (664 hab.), i l'única estona en què la quasi totalitat del poble s'hi congregava. Vam decidir que a la sortida repartiríem entre la gent el butlletí «Fent Camí». Dins l'església, dos guàrdies civils, un d'ells, el tinent; fora, uns quants socials. Nerviosos, entrem a la missa. La Teresa amb tot el plec de papers sota el cangur. Quatre de nosaltres, al final, ens posem prop de la porta i a mesura que tothom sortia li donàvem un «Fent Camí». Mostres de solidaritat, sorpresa, indiferència, àdhuc alguns el refusen. Quasi tots, però, sortien amb el butlletí a la mà. Fora, els socials s'adonen del fet i es disposen a

buscar els responsables. Sortim els últims; encara queden molts grups de gent davant de la porta. El tinent s'apropa a l'Àngel i, en veu baixa, li diu: ▽

— **Después se pasa por el cuartel.**

És clar que no volen detencions espectaculars. Nosaltres en som conscients i pensem que si ens han de detenir, ha de ser davant de tothom, per obtenir el màxim de ressò.

— Si vol alguna cosa que sigui aquí. A la caserna no penso pas anar-hi, sinò és per la força.

— **Pues, espérese aquí.**

— Estem detinguts o no? — dèiem nosaltres.

— **No, pero quédense.**

— Llavors, marxem!

— **¡Les he dicho que se queden aquí! ¡Están detenidos! Empiecen a andar.**

Donem una mirada al nostre entorn. Encara queden grups de gent. Ens mirem entre nosaltres i els tres alhora ens asseiem a terra, enfrontant-nos al tinent. No gosa actuar. Simultàniament dóna ordres perquè els seus homes es colloquin estratègicament. Comença a plovisquejar i tota la gent que no entenia massa què fèiem, se'n va cap a casa. Ens anem quedant sols amb la mirada fixa dels socials damunt nostre. Un company ens porta un plàstic perquè no ens mullem. Passen els minuts. Estem esperant que ens arrossequin fins a la caserna. Un social, el del bigoti ros, intenta dissuadir-nos.

— **Es que dais lástima aquí lloviendo.**

— No, per nosaltres no cal que es preocupi; en tot cas vostès que també estan aguantant — li responem.

Als tres quarts d'hora, el mateix social ens deixa anar.

— **Venga, ya os podéis ir.**

Nosaltres, sorpresos i contents ens en anem. La força de la raó ha tornat a vèncer la força de les armes.

Tot el poble era a la plaça

La tolerància de la Guàrdia Civil de la zona, i en part el fet d'estar entre muntanyes, ens va permetre que caminéssim, tal com estava previst. Els indrets, ja ho sabeu, són idíl·lics. De la Molina fins a Planoles, passant pels llogarrets de Toses i Planès, tot parlant amb la gent que hi viu i així connectant la seva vida amb la problemàtica i les aspiracions globals del país. En tot moment érem seguits (ells anaven en cotxe) pels assidus i ben disciplinats guàrdies civils del Servei d'Informació de Puigcerdà. Ens coneixíem bé les cares i fins i tot bromejàvem sovint. Un d'ells, el caporal, sempre ens deia:

— **Cuando lleguemos a Ripoll y ya paseis a otra comandancia, me teneis que regalar una camiseta de la Marxa.**

— Si no ens detenen abans, encara podrem parlar-ne — li responíem.

Fet i fet pels voltants de les cinc de la tarda entràvem a Planoles (457 hab.). Un grup de jovent, ens esperava. Fou el primer contacte, la benvinguda. Planoles, esdevindria, amb sorpresa per a nosaltres, un nom i un record inoblidable.

«Feia una mitja horeta que tocava la flauta quan va entrar el meu fill xic amb dos globus a les mans, tot cridant:

— Ja són aquí! Els de la Marxa ja han arribat!

— Mare de Déu! Anem a veure què passa!

»Guardo les flautes i faig la baixadeta que ens separa de l'entrada del poble. Asseguts en un banc que hi ha adossat a l'aret d'una de les botigues,

uns quants planolencs escoltaven el que deia un noi que portava samarreta i estava molt exaltat. Què li passava, què explicava? Doncs, que així que van arribar al poble van anar a saludar i demanar acollida al rector i que ell els havia negat l'entrada a l'església. Mentre aquell noi s'explicava, la rotllana d'oients crixia. Jo estava tan absorta i entristida pel que deia, que quan em vaig girar, vaig veure que el carrer s'havia omplert de gent. Primer hi havia cohibició, però aviat es va anar creant un clima de naturalitat i al cap d'uns moments, tot anàvem i veníem i parlàvem tranquil·lament com si fóssim a casa nostra. I és que de fet hi érem! Així ho devien comprendre els guardians de l'ordre — que eren forans — ja que es van limitar a fer acte de presència i a seure en un graonet.

»Enmig de les anades i vingudes, de les explicacions i els aclariments, es concretà el lloc i l'hora de la trobada. A les deu del vespre; tots érem a la plaça del poble: els del poble, els estiuejants i les «autoritats». Vam donar la benvinguda als de la Marxa de la Llibertat descobrint un quadre que havia fet un xicot de Planoles, on hi havia aquestes inscripcions:

»MARXA DE LA LLIBERTAT, PAS CAP A LA DEMOCRÀCIA

»A continuació, l'Àngel Colom va «improvisar» un míting apassionant i vibrant: va parlar del sentit de la Marxa i dels objectius que es proposava a curt i a llarg termini. Tot li va sortir rodó. Es van dir tots els visques de rigor i vam cantar **Els Segadors**. Després d'un canvi d'impressions molt animat vam anar a dormir contents i satisfets.

L'endemà, a les onze del matí, els de la Marxa seguien el seu camí, cap a Ribes. Els que vam poder ens vam reunir amb ells per a acomiadar-los i acompanyar-los un tros, carretera avall.

»I carretera avall, en renglera, cantant i saludant els ocupants dels cotxes que passaven, els quals, per cert, ens retornaven la salutació. Entre els marxaires acompanyants hi havia un xicot gal·lès que és a Catalunya per a preparar una tesi sobre el poeta Salvat-Papasseit. Que bé que s'ho va passar aquell xicot! Ens va dir que al seu país aquesta mena de manifestacions són permeses i respectades. Nosaltres li vam dir que esperàvem que aviat passés igualment a casa nostra. Parlava molt bé el català. Tot mirant els marges va dir:

— He observat que en aquest país hi ha unes flors maravolloses.

»Després va mirar més amunt, va veure un prat amb vaques i diu:

— Vaca catalana, posa't a caminar!

»Ja hi vam ser! Un xicot que sí que ho era de català, però que el parlava molt malament, fa:

— Mira que si demà **amanecen** les vaques amb un cartell com aquell de les gallines... qui els el trauria?

— Sí, home, molt senzill — diu un altre — s'agafa la vaca per la cua s'estira fort, guitza de la vaca... i ja està, cau!

»Qui o què havia de caure, no ho vam acabar d'aclarar (...)

»Van marxar els de la Marxa, però a Planoles va quedar el gust de la llibertat (...)» (Montserrat Bertran, Planoles, Ripollès).

Resistència

Caminàvem, doncs, xirois, carretera enllà. L'etapa fins a Ribes de Freser (3.133 hab.), era relativament curta, pensàvem. Junts, amb la gent de Planoles, fèiem una columna força respectable. En arribar al revolt següent topem directament amb un escamot de la Guàrdia Civil que ens estava esperant.

Ja ens estranyava tanta tolerància! Suats, caminem fins al davant mateix del tinent; portàvem la senyera encapçalant la columna amb l'eslògan «poble

català, posa't a caminar» i l'anagrama del peu i les quatre fletxes roges. D'una revolada, el tinent ens agafa la bandera. Nosaltres tibem per un cantó i ell per l'altre. Fou el primer signe de la nostra resistència davant l'imminent detenció.

Asseguts a un cantó de la carretera, vigilats per homes armats, vam ser motiu d'estupefacció pel tranquil però intens trànsit de cotxes en aqueixes contrades del Pirineu. Van dir-nos que deteneien l'Albert, en Pep i l'Àngel, deixant els altres en llibertat. Els tres «**facinerosos**», tranquil·lament, van dir que no es mourien d'allí. El nostre «amic» caporal del SIGC feia aquest cop el paper «d'home bo» i pugnava per convèncer-los:

— **Levántense hombres, les llevaremos solamente hasta Ripoll para declarar** — sabia tan bé com nosaltres que aniríem a parar a la presó de Girona.

Suposàvem que al governador de Girona li ha caigut malament la mobilització de Planoles.

— **¡Les digo que se levanten!** — ja s'exasperaven — **¡Venga, menos contemplacions! ¡Las esposas!**

Per tota resposta, els tres marxaires, com en plena compenetració telepàtica, ofereixen llurs canyells als ferros freds de les manilles. Furiosament, els homes armats, els agafen entre tres o quatre i, com si fossin sacs de patates, els fiquen a l'interior del **jeep**: el primer, l'Albert, de poc es menja la roda de recanvi — va quedar ple del greix que hi havia —, el segon, en Pep, va aterrar amb tot el seu pes sobre l'Albert i el tercer l'Àngel, va trobar ja fet un bon coixí amb els cossos de l'Albert i en Pep. Els guàrdies civils, «amics» estaven sorpresos: de vegades fèiem bromes amb ells i ara ens hi oposàvem passivament però radicals.

— **No hay quién os entienda a vosotros.**

Foren traslladats a la presó de Girona, fent-hi un sojorn de dos dies i mig. La columna seguia el seu itinerari. Per sort no havien agafat tothom. Ribes de Freser, Sant Joan de les Abadesses, Camprodon i Ripoll. Dexant la Cerdanya i baixant dels Pirineus, hom s'endinsa a la terra baixa. La comarca del Ripollès acull el pas de la Marxa amb molta preparació i una gran escampada de propaganda. La columna «gaudia» en aquests moments d'una persecució continuada. A Ribes de Freser (3.133 hab.), els marxaires varen aconseguir esquivar-la, dormint en una tenda a la Font de la Teula, als afores del poble. El contacte d'aquest poble, quan anava a portar el sopar als marxaires (era ja negra nit) es va adonar que el seguien. Va començar a caminar i a caminar, donant un gran tomb per les muntanyes, fins despistar-los i arribant a les dues de la matinada a la tenda:

— Teresa, Teresa! — xiuxiuejà.

I davant la sorpresa dels quatre marxaires els explicà l'aventura d'aquella nit, instant-los que sortissin de bona hora perquè hi havia quaranta guàrdies civils buscant-los i estaven furiosos de no trobar-los enlloc.

Els camins cap a Sant Joan de les Abadesses (4.102 hab.), estaven fortament vigilats, de manera, que es van veure obligats a fer una gran volta (de Ribes de Freser, per Olot, Anglès i Barcelona, on hi hagué una reunió de coordinació de columnes, traslladant-se després, per Vic, a Sant Joan de les Abadesses; a Barcelona varen canviar de cotxe, un 1430 matriculat a Madrid per a despistar més). Totes aquestes «filigranes» eren necessàries si hom volia sobreviure en una columna de la Marxa de la Llibertat. El nostre compromís no-violent no volia pas dir deixar-se agafar sempre com a conillots. Era un estudi minuciós de les tàctiques de l'adversari, de les diferents característiques dels comandants de les forces de repressió, etc. Eran, en definitiva, un estat permanent de guerrilla no-violenta. Aquestes darreres consideracions difícilment poden ser creïbles pel lector de tipus «progressista», «gauche

divine» i immers en les disquisicions «intel·lectuals», acostumats a tractar els assumptes d'una manera «més seriosa». Possiblement pot ajudar a aquesta comprensió el relat de la nostra entrada a Ripoll.

El pas per Ripoll

Haviem fet una marrada bestial per anar de Camprodon (2.487 hab.), a Ripoll (10.033 hab). Passant per la vall de Bianya i Olot, enfilàvem la costa de la Salut fins a trobar la carretera de Puigcerdà. A Sant Quirze de Besora vam connectar telefònicament amb el Col·legi dels Salesians, que era el contacte a Ripoll de la Marxa. Com que coneixíem l'existència d'un control a l'entrada de la vila, vam quedar de trobar-nos a la cruïlla de la carretera general amb la de les Lloses. Un cop reunits allà, vam pujar — uns quants en cotxe, uns quants a peu — fins a una ermita. D'allà tots a peu i a les fosques, anàrem baixant per la muntanya cap a Ripoll. Els guies eren dos salesians que havien planejat a la perfecció la nostra entrada; aquests ens van comunicar que al col·legi hi havien arribat altres marxaires provinents de Barcelona i que la Guàrdia Civil volia evitar, com fos, la nostra entrada. S'havien establert controls i patrulles uniformades, envaint la via de policia secreta. Ja a les envistes de Ripoll comencem a prendre més precaucions: parlem en veu baixa, caminem...

— Compte no fer soroll amb les pedres!

Ens dividim en dos grups. Surten primer en Joan, en Jaume, en Pep i l'Àngel. Saltant marges, seguint el caminet que passa pel damunt del túnel del tren, agafen la carretera, vorejant el riu per la banda on no hi ha cases, fins arribar a una palanca penjant, a l'altre cantó de Ripoll. Esperen en va el segon grup. En Pep s'endormisca. A l'altra banda del riu passen els cotxes ràpidament. Passats tres quarts d'hora d'espera, el grup decideix passar la palanca i intentar entrar.

— Hòstia, com es mou això! — diu algú referint-se a la palanca penjant.

Són ja a la carretera. Cadascú d'ells porta un sac de dormir sota el braç de manera que amb els llums dels cotxes causa un efecte força sospitos. Són dos quarts de dues de la nit. Només treure el nas pel primer revolt, la claror de la lluna ens descobreix quatre tricorns, girats per sort d'esquena a nosaltres. En Joan i en Pep que anaven davant exclamen:

— Un control!

I al mateix temps giren cua, i corrent, enfilen el primer camí que troben cal al bosc. Els altres dos, sense veure massa el perquè, no s'ho fan repetir dos cops. Tots quatre s'aturen esbufegant alguns centenars de metres més amunt. Els batecs del cor funcionen, fort, a l'uníson.

— M'imaginava sentir un «alto o disparo» i automàticament un tret i l'impacte a la meua esquena — exclama, excitat i acollonit el que anava al darrera de tots.

No sabien si els guàrdies civils els havien sentit córrer. Sense cap altra opció, refan el camí fet, creuen corrents la carretera, protegits pel revolt, travessen com esperitats la palanca (que es movia com un diable) i prenen el camí que voreja el riu.

— A terra! — crida una altra vegada en Joan (el salesià) que anava al davant.

Una clariana els fa visibles els quatre guàrdies civils de l'altra banda del riu. Bocaterrosos i serpentejant tornen altre cop endarrera, cap a la palanca. El control està estratègicament ben posat i es creuen descoberts. Queda la solució d'enfilel·lar-se pel marge que dona a la via del tren. Cap a amunt s'ha dit! Travessen un camp de blat fins arribar a la via del tren. En creuar-la, no

s'adonen del filferros que la voregen i dos d'ells van a parar de nassos al terra. Segueixen la via en silenci però les pedres delaten la seva presència als gossos del veïnat. Sona el concert nocturn del gossos de les rodalies. Els lladrucs es fan tan insistents que àdhuc s'encén el llum en alguna casa; s'amaguen altre cop fins que es tanca la darrera finestra d'algú que vigilava que no rondessin lladres. En Joan rumia:

— L'única sortida és travessar el riu a peu — diu; hi ha qui se li gela la sang.

— Travessar el riu? — no ho acaben de pair.

Decidits, salten un altre marge, encaminant-se directament al riu. Ja eren lluny d'aquell control. Una parella que estava festejant dins d'un cotxe queda perplexa: veure sortir quatre persones de la foscor que es dirigeixen directament al riu, el creuen i entren per una finestra de la casa del davant, no és que sigui una cosa massa normal. L'aigua del Freser, freda, els arribava fins més amunt dels genolls. El corrent era fort. Un cop travessat el riu, entren per la finestra als Salesians i troben els companys que ja havien arribat durant el dia. Al cap de poca estona arriba el segon grup. La seva aventura ha estat sense tanta «emoció», malgrat que han estat força estona amagats i han trigat molt de temps abans de poder creuar Ripoll sense ser vistos per cap patrulla o social.

L'endemà, diumenge, el col·legi dels Salesians estava totalment vigilat pel SIGC. No sabien pas que havíem reïxit de trencar novament el cercle de la repressió. A la tarda hi havia un recital de Rafael Subirachs, una presentació de la Marxa, feta per en Pep, un intent de Marxa fins al Monestir. La darrera acció fou avortada ràpidament per les forces policials. La sorpresa del capità i dels SIGC en veure'ns sortir dels Salesians fou majúscula. Unes dues-centes persones ens vam asseure al bell mig del carrer, aguantant amb aquesta postura de protesta no-violenta durant una mitja hora fins que, reunits en una nova assemblea, vam decidir dispersar-nos i intentar-ho un altre cop a la plaça del Monestir, sortint de missa. La Guàrdia Civil també ho impedí. Era evident: a Ripoll no hi volien cap mobilització de masses.

La Marxa de la Llibertat restaria a Ripoll uns quants dies més. El dilluns a la nit, amb l'assistència d'unes set-centes persones, se celebrava un acte-conferència sobre l'alternativa de lluita no-violenta i la problemàtica d'aquesta comarca. L'acte era el marc on es feia pública la decisió de tres marxaires d'aquesta columna d'iniciar una vaga de fam indefinida dins mateix del monestir. La columna, però, seguiria el seu itinerari amb la resta de marxaires. La decisió — dràstica per a molta gent — va sorprendre la majoria.

— Per què? — ens preguntaven.

Vet aquí els motius:

«Tres caminants de la columna Lluís Companys de la Marxa de la Llibertat, com a cristians en lluita no-violenta cap a una societat en que l'home no sigui explotat per l'home, iniciem una vaga de fam indefinida en aquest monestir de Ripoll. Hem escollit aquest lloc, perquè és símbol de reconciliació, éssent l'abat Oliva l'instaurador de la Pau i Treva de Déu, a l'edat mitjana, tot convertint-se en el primer captaire de la pau del nostre poble.

»Volem que aquesta acció esdevingui proclama de la protesta col·lectiva de tot un poble que pateix una ocupació quan intenta defensar els seus drets inalienables per mitjà d'una mobilització no-violenta com és la Marxa de la Llibertat; els signes externs d'aquesta ocupació que vivim s'in la repressió violenta, les detencions arbitràries, multes arreu, interrogatoris, registres, coaccions físiques, controls de carretera i altres mesures repressores.

»Us convidem a acompanyar-nos en la nostra estada dins d'aquest temple i a prosseguir amb tota la força LA MARXA DE LA LLIBERTAT FINS A RETROBAR-NOS EL DIA 11 DE SETEMBRE A POBLET.

»**Monestir de Ripoll, 26 de juliol del 1976**

Pep Armet, Àngel Colom, Jaume Collell. (Militants de PAX CHRISTI)».

Solidaritat és la primera paraula que va marcar tota la vaga de fam. Aquella mateixa nit, vint-i-set companys de la comarca del Ripollès es tanquen amb nosaltres. Era el començament de tres dies de visites continuades que, de vegades, ens esgotaven. Diàriament passaven pel nostre raconet —humit i fosc— centenars de persones dels pobles de la comarca, amics d'altres columnes, gent de tota condició social i variada pel que fa edats i a mentalitats. L'aigua era el nostre únic aliment i en beviem molt sovint. La gent s'escarrassava per dur-nos les poques coses que necessitàvem: aigua, els diaris del dia, alguna manta, algun llibre, flors... El búnquer local s'apressà a desprestigiari l'acció.

— Diuen que molta vaga de fam però que teniu un confessorari ple de pernils i llonganisses. De tota manera, això no feia sinó intensificar les mostres de solidaritat envers la nostra acció. Durant el segon dia de vaga de fam vam sortir a dos quarts de nou de la tarda a fora del monestir per fer un quart d'hora de silenci, acció testimoni de la lluita per les nostres llibertats i de protesta per la repressió continuada sobre la Marxa. Més de cent persones s'hi afegiren i uns quants centenars s'ho miraven, expectants. La Guàrdia Civil es dedicà aquest dia a observar. L'endemà, tercer dia de la vaga, hi havia molta més gent que s'esperava a fora per fer el silenci amb nosaltres. Era impressionant de veure com una acció tan senzilla era assumida per gent tan diversa; potser perquè era una acció fàcil d'entendre i potser de no massa risc directe d'enfrontament. Les campanes del monestir tocaven els dos quarts i tots, un al costat de l'altre, quasi bé la plaça vam callar. Silenci. Suposem que més d'un recordaria en Lluís M. Xirinacs que en aquells mateixos moments estava també en silenci davant de la presó Model de Barcelona. De sobte, una quarentena de guàrdies civils envaeixen la plaça, dispersant tota la gent que omple les voreres i els carrers adjacents. Quedem solament els set vaguistes dempeus, barrada l'entrada al monestir pels «socials». Tenim davant nostre quaranta guàrdies civils. S'acosta el brigada de Ripoll:

— **Quedan ustedes detenidos. Acompañenos hasta el jeep.**

Ens mirem i tot d'una comprenem. Hi ha unes dues mil persones contemplant l'espectacle. Val la pena resistir! Fan pujar un **jeep** a la plaça i l'avancen fins a uns deu metres d'on estem asseguts.

— **¡Levántense!**

No en fem cas, tots mirem a terra. no ens atrevim encara a mirar-los fit a fit. La lluita no violenta és un constant aprenentatge. N'arrosseguen un. Dues mil veus esclaten alhora en un clam eixordador. La sorpresa els paralitza uns moments, però de seguida tornen a la càrrega. Una darrera l'altre, ens van llançant dins del **jeep** i, ràpidament, se'ns emporten a la caserna. El contrast entre ells, fortament armats agressius i nosaltres els vaguistes, pacífics i indefensos ha estat suficient per a excitar els ànims de tothom. La reacció no es fa esperar: el resultat és una manifestació pels carrers més centrals exigint la nostra llibertat. Més càrregues, corredisses i més detinguts. El poble de Ripoll s'havia alçat contra la injustícia. Per nosaltres començaven uns dies durs de presó. La gent d'aquesta comarca compartís amb nosaltres des de les seves llars, el sentit d'una nova victòria dels febles.

Més d'un se'n renta les mans

Per ser més coneguts pels guàrdies civils en Santi i l'Albert van per la muntanya guiats per un noi de Ripoll. Un social els ha vist marxar i per això,

amb la por d'una nova detenció, pugen per una muntanyeta quasi corrents. Després de Campdevàrol ens trobem amb l'Àngels, el seu marit i els seus nanos, i així tots arribem amb el Pep a la Pobla de Lillet (2.469 hab.).

Un guàrdia civil ens veu arribar i somriu. De seguida connectem amb la gent de la Pobla i ens deixen la rectoria per dormir. Ens diuen que el cardenal de Barcelona, el doctor Juabany, i el batlle, són a les colònies prop d'allà. Els anem a veure. Els que no coneixíem el doctor Jubany ens vam quedar ben sorpresos. Després de fer-se esperar una bona estona, ens rep bastant fredament.

— Bon dia, miri, som caminants de la Marxa de la Llibertat i li voldríem demanar la seva ajuda per quan arribem a la seva diòcesi.

— Trobo molt bé que actueu segons els vostres principis, però no penso ajudar aquest moviment.

— Per què no, quan ha estat convocat per una entitat cristiana com Pax Christi? Vosté sap que la Marxa és unitària i que lluita pels drets de tots els homes.

— Bé pel que fa a Pax Christi, això ja són figues d'un altre paner. A més, la Marxa ha estat desautoritzada pel Govern, i jo compleixo les lleis.

— Bé, almenys tingui en compte que hi ha tres nois en vaga de fam a Ripoll i continuem creient que podria ajudar mínimament davant dels fets concrets de repressió.

— Oi tant que sí! Si hi ha algun detingut intentaré fer alguna cosa.

(Això s'esdevenia a finals de juliol quan la Marxa era reprimida des del dia 4.)

Ens vàrem acomiadar. Uns sorpresos i desil·lusionats davant d'una actitud de la jerarquia eclesiàstica que anava contra els seus ideals de cristians. I uns altres confirmant l'opinió que ja en tenien.

Amb el batlle va ser un xic més divertit. Es va passar tota l'estona dient que: «És clar, que comprenia el govern perquè si de cop arribàvem, per exemple, quatre-centes persones i li aixafàvem l'herba (no sé pas on n'hi havia) i trencàvem algunes bombetes, qui en seria el responsable?»

— Però si som quatre!

— Sí, sí, però i si de cop ve més gent?

També deia que nosaltres erem bons nois, però si venien «elements subversius» es podria complicar.

— Ja sabeu; jo no sé res, eh? Feu el que vulgueu, però jo no sé res.

La mateixa por de sempre. Por com la que tenien algunes mares que «la gent de la Marxa raptava els infants» i més d'un nen no va sortir aquell dia de casa.

L'endemà es va organitzar una ballada de sardanes ambientades amb l'etern color verd. Tampoc no va ser fàcil organitzar-la. No ens les deixaven organitzar perquè no teníem permís de l'encarregat de la electricitat per connectar el tocadiscos a un fanal. Vàrem fer venir aquest home.

— Oh, jo si el batlle diu que sí, doncs sí, però jo no sóc cap autoritat, eh?, això el batlle.

El batlle deia — Això es qüestió de l'encarregat de la llum. El que ell digui.

Al cap de mitja hora es van posar d'acord. A mitja ballada detenen en Ramon i en Màrius perquè repartien propaganda de la Marxa. Tothom envoltà el **jeeps**, un home gran cridà que si els detenen a ells que detinguin tothom. Anem en Marxa cap a la caserna. Dels que volen entregar-se només agafen en Santi i l'Albert. A la resta de gent la fan estar a uns quaranta metres. Mentre discutim amb els guàrdies civils. Un sargent està furiós, hi ha uns

moments en que sembla que ens vulgui pegar. Al cap de mitja hora ens fan entrar: — **Esos voluntarios ¡adelante!** Entrem. Ens fan la còpia de carnet habitual. Discutim amb ells sobre amnistia, objecció de consciència, terrorisme, partits polítics, la família. Un d'ells es posa nerviós:

— **Ustedes lo que están es locos, son unos pobres imbéciles a quienes otros que cobran les engañan.**

Són les mateixes frases de sempre.

El que té el càrrec més alt ens intenta acollonir amb amenaces de multes i presó. Se li diu que fins demà no marxem i continuarem caminant.

— **¿Así que les tengo que soportar durante quince días?**

Veu que o bé passa a l'acció (presó) o bé ens deixa anar. (Abans ha tingut una conversa per telèfon amb el governador. Pel que hem pogut sentir, intenta convèncer-lo que el millor és deixar-nos lliures.) Al final ens deixen anar. Quan sortim arriben detinguts, dos nois que porten una pancarta, però és tant el caos que hi ha allà dins que no sabem com d'altres vegades no es va poder fer. Però la mobilització de la Poble de Lillet davant d'un fet d'opressió, davant d'una injustícia ha estat fabulosa.

L'endemà en Santi i jo (la columna en pes) ens n'anem per la muntanya; ens acompanya en Josep i un gos. Més tard connectem amb la gent de Berga i decidim anar-hi. Durant el camí pintem a la carretera un grandió retol «Marxa de la Llibertat». La caserna de la Guàrdia Civil és a 200 metres.

Els dies següents hem passat per Sant Salvador i les mines de Fígols, però no hi ha gent que ens faci costat i la Guàrdia Civil ens vigila constantment. La nit abans d'arribar oficialment a Berga, arriben els de la vaga de fam de Ripoll. Han sortit de la presó aquest matí. Estan ben prims.

Mil persones al carrer

Arribàvem a un altre punt crucial del nostre recorregut Berga (12.285 hab.). Pels contactes que havíem tingut, sabíem que el secretariat del Berguedà havia fet una tasca de difusió important. Un cicle de conferències, pintades acompanyades de fulls informatius i altres mitjans eren l'anunci del nostre pas. Tot el poble coneixia la nostra arribada i coneixia també la cita per la concentració: a les 12 a la plaça de la Patum. A poc a poc l'animació i el nombre de persones a la plaça augmentava. L'alegria era evident. Què se n'ha fet de la Guàrdia Civil? Les primeres senyeres penjades dels fanals foren rebudes amb aplaudiments. Més tard, més senyeres i dues pancartes donaven color a l'ambient festiu de la plaça. Un noi de la comarca, en nom de tot el poble, donà la benvinguda als caminants. Se'l notava nerviós, però a la mateixa vegada se'l veia conscient de donar un pas cap a la llibertat. Un curt i vibrant míting des d'una improvisada tribuna en les escales de l'església fou el detonador de la manifestació més gran que fins aleshores s'havia vist a Berga. Mil persones encapçalades per la senyera recorrien els carrers més centrals de la vila tot cridant visques a la Marxa i a l'Assemblea de Catalunya. Ni nosaltres mateixos no ens ho creïem i encara era més sorprenent que la Guàrdia Civil no intervingués. Semblava que la Marxa estigués tolerada. Va ser mitja hora de llibertat, d'exercici d'uns drets als quals mai no renunciarem i pels quals lluitarem decididament. El cant d'**Els Segadors** davant de la casa de mossèn Josep Armengou va ser una digna cloenda d'aquesta mostra de civisme.

En anar cap a casa ningú no podia dissimular la satisfacció que l'omplia. Per primera vegada molts ens sentíem identificats amb l'esperit del nostre poeta Salvador Espriu:

Escolta, Sepharad: els homes no poden ser
si no són lliures.
Que sàpiga Sepharad que no podrem mai ser
si no som lliures

I cridi la veu de tot el poble: «Amén».

(La pell de brau, XXXVIII)

Poc ens podíem imaginar que a la tarda, l'únic acte autoritzat fins al moment, fos prohibit. El local on s'havia de celebrar estava voltat d'una quarentena de guàrdies civils. Qualsevol intent d'aproximació era repellit pels insults i les amenaces, acompanyats de les envestides, amb la metralleta a la mà.

— **Les voy a abrir la cabeza** — deia un brigada mentre els ulls li sortien de les òrbites — . No les voy a dejar hacer nada. Lo tengo todo controlado.

No podíem quedar-nos quietes. Però érem conscients que l'enfrontament directa era massa perillós. En qualsevol moment, i tenint en compte l'estat d'excitació d'aquella brigada, podia escapar-se un tret. Una altra vegada la imaginació, l'astúcia, l'elecció del terreny, havia de ser la clau de l'èxit. No havien passat ni uns minuts d'aquella conversa que ja hi havia prop de quaranta persones tancades dins l'església com a protesta. Després de les sardanes tothom s'anà concentrant davant l'església. Foren moments emocionants quan, des de fora, tot solidarizant-se, aplaudien els tancats que acabàvem de cantar **Els Segadors**.

Sens dubte, la Marxa havia significat una injecció de confiança per a tot el poble. Se sentien més forts, més units, més capaços d'enfrontar-se amb l'agressió i oposar-hi una decidida resistència.

Semblava la volta ciclista

Els revolts de la carretera eren atapeïts de gent. Els uns passejant amunt i avall, els altres en petits grups, comentaven les seves impressions sobre la Marxa; les terrasses dels bars amb una animació inusual. De tant en tant algú treia el cap per la carretera esperant veure sortir del revolt el grup de marxaires. Fins ara la nostra columna no havia rebut cops per part de la Guàrdia Civil. Gironella (5.703 hab.), va ser l'excepció. La càrrega de la Guàrdia Civil va ser ràpida, però contundent. Començava a notar-se el cansament d'una lluita i una tensió constants on la detenció es podia produir en qualsevol moment. La incògnita del que trobaríem, d'on dormiríem i què ens passaria en les properes hores, era el nostre pa de cada dia; l'estat d'alerta continua era una prova de resistència per a nosaltres. Per la nostra feblesa, la simbiosi caminants-vilatants representava la nostra salvació; sense l'acolliment, la protecció i els avisos que rebíem per part de la gent dels pobles, la Marxa no hagués estat possible.

De vegades els caminants ens transformàvem en veritables apòstols de la llibertat. Quan no podíem celebrar actes públics havíem d'anar a trobar persona per persona. Un clavell amb una cinta catalana era motiu suficient per a iniciar una conversa i conèixer una mica més a fons la vida del poble. El clavell era el símbol de l'anhel de llibertat que volíem portar amb nosaltres. Per molts, aquest regal significava un trencament amb els seus esquemes clàssics. «Els maixaries», no són dolents, ni roben. Volen simplement intentar comprendre els nostres problemes.

Camp de concentració

Quinze caminants d'aquesta columna arribem a les envistes del poble de Navars (5.036 hab), quan, en un revolt, apareixen uns deu números de la Guàrdia Civil comandats pel tinent de Manresa, el brigada de Berga i un sergent. Amb crits i to d'amenaça, ens diuen que hem d'entrar a Navars d'un a un distanciats uns cent metres. Després de la sortida del primer de nosaltres, el tinent canvia de sobte d'opinió, tot començant una llarga espera, que transforma aquell indret en un petit camp de concentració. A pocs metres, a la carretera, els cotxes passen com si res.

A Navars ja feia estona que la gent esperava al llarg de la carretera, l'arribada de la Marxa; l'ambient estava caldejat. Mentre, els retinguts ens impacientàvem; dos de nosaltres van anar a parlamentar amb el tinent intentant aclarir la situació.

— **Aquí no hay nada que aclarar** — fou la seva resposta.

Seguidament van començar a empènyer i a escridassar mentre un guàrdia aixecava el «cetme» (armament nou fornint recentment a la Guàrdia Civil) amb gestos amenaçants. La resta de caminants, veient aquesta resposta a un intent de diàleg per part nostra férem senyal d'acostar-nos-hi.

— **¡No den un paso más o disparo, que no respondo de mi gente!** — era la veu del tinent.

Vam restar corglaçats. Hi havia una tensió feixuga. Vàrem reagrupar-nos a l'entorn de la carrosseria d'un cotxe abandonat. El trànsit de cotxes a la carretera anava augmentant. Més tard, quan vam ser alliberats vàrem assabentar-nos que era gent de Navars que baixava a presenciar aquesta situació insòlita. La notícia s'escampava i els carrers del poble s'omplien.

Tres que anaven amb el nostre grup des de Gironella, demanaren per marxar, perquè començaven a treballar al torn de nit i perquè a casa seva podien estar impacients. No van fer-ne ni cas, i continuaren sotmesos a les seves amenaces i burles. Quan la Guàrdia Civil s'allunyava, i per a tranquil·litzar-nos, ens posàrem a cantar suaument. Amb rapidesa, es va acostar el brigada i el sergent, dient en to despectiu i autoritari:

— **Son como drogadictos de la canción. Si yo digo que no canten, ¡NO CANTAN!**

Al cap d'una estona, cridaren els tres nois de Gironella, quan ja havien fet tard per entrar a treballar i tot seguit ens van demanar la documentació, un per un, a la vegada que ens amenaçaven i ens coaccionaven amb l'intent de desmoralitzar-nos. Aquesta situació s'agreujà quan el tinent s'adonà que un de nosaltres tenia quinze anys; agafant-lo amb ràbia per la camisa i sacsejant-lo cridà:

— **¿Quién te ha traído aquí? ¿Quién ha sido el hijo de puta que le ha traído aquí?**

— **Nadie** — deia el noi.

Però el tinent continuava cridant:

— **¿Quién ha sido?**

Els altres presenciàvem impotents aquest abús d'autoritat:

— **Te voy a destrozar la vida, te voy a meter en un reformatorio.**

Després va deixar-nos anar, gradualment, i obligant els qui eren de pobles veïns a tornar a les seves cases, fent aturar cotxes que circulaven per la carretera i ficant-los dintre. Els últims arribàrem a Navars passades les dotze de la nit i l'expectació era gran perquè encaras'observaren grups de gent, malgrat els intents de la Guàrdia Civil per dispersar-los.

El poble es mou

No era previst el nostre pas per Balsareny (4.024 hab.), però la insistència d'uns veïns va fer possible la nostra estada en aquesta vila durant tot un dia. L'acte central va ser la presentació pública dels objectius de la Marxa. L'església, plena, va ser el marc de la xerrada. Els tres caminants que hi érem en acabar, vam marxar ràpidament, per evitar la Guàrdia Civil. Aquests, arribava deu minuts més tard tot fent desallotjar la plaça mentre la gent allí concentrada picava rítmicament amb les mans negant-se a abandonar el lloc. Havien comprès perfectament el missatge de llibertat. Sabien que tenien el dret a quedar-s'hi i solament els el seria reconegut si el defensaven oposant-se directament a l'ocupador.

Haviem començat la comarca del Bages, i la propera vila de l'itinerari era Sallent (9.041 hab.), localitat minera amb molta tradició de lluita obrera, de manera que ens hi esperàvem una gran resposta popular. Pel que fa al nombre de gent, el resultat fou d'allò més minso; també cal dir, però, que l'ocupació era total. Malgrat tot, van aconseguir entrar tots a dormir a la vila i l'endemà «colar-nos» a l'església, improvisant un míting al final de la missa. Corrents, sortim per la porta del darrera, saltant una tàpia altíssima. Carrer avall, cames ajudeu-me, arribem als cotxes que ens esperen en una placeta. D'allà, per camins de carro com si fos la fugida d'una pel·lícula, aconseguim escapar-nos, i deixem amb un pam de nas tot l'estol de guàrdies civils que ens esperava davant de l'església i tenia controls a les entrades i les sortides de la vila. Via Manresa, aprofitem per a fer mítings en el cinema de dos pobles de la comarca: Navarres (3.384 hab.), i Artés (3.232 hab.), en vam haver de fugir per cames perquè l'encarregat del cinema ens denuncià a la Guàrdia Civil.

Mobilització i cops

Els tres dies que vam romandre a Manresa (57.840 hab.), significaren una mobilització constant a la ciutat. El secretariat de la Marxa, format per gent molt jove i gairebé sense el suport de gent més responsable va aconseguir, amb l'intens programa d'activitats, que la marxa hi tingués una forta incidència. Tres manifestacions, una xerrada, una xocolatada i dos sopars foren els actes més significatius durant el nostre pas, i tots i per primera vegada en la nostra columna amb l'amenaça constant dels grisos.

Ja des del primer dia, aquests es dedicaren a colpejar i a carregar contra qualsevol colla o persona que trobaven, cada vegada que sortien al carrer per avortar algun acte. L'actuació més dura va ser quan un dilluns a la nit, després de restar unes 500 persones en silenci, dretes l'una al costat de l'altra durant cinc minuts al bell mig del passeig, van aparèixer de sobte, arrasant tot el que trobaren al seu pas. Vegeu-ne el relat:

«La irrupció de les forces de l'ordre públic fou impressionant. La policia amb la porra a la mà estovava a tort i a dret. Corredisses; algunes persones a terra; apallissats; contusionats... La gent cridava d'esgarripança. Algunes cadires i taules on alguns manresans estaven prenent el seu refresc quotidià, rodolaven per terra. I gent que com cada dia seia allà per prendre la fresca, era igualment apallissada. Les garrotades eren seques, contundents. I eren per tothom. No es mirapa ni sexe, ni edat. Unes senyores d'edat molt avançada ploraven perquè tenien por. Poca gent es va escapar de rebre un cop de porra a l'esquena, a les cames, al cap... Tot petit grup de més de tres persones era dissolt per la policia. El passeig que abans estava ocupat per unes dues mil

persones, entre manifestants i no manifestants, aviat quedaria buit, completament buit.»

(Extret de la revista «Canigó», número 463, 21 d'agots de 1976).

Detencions cada dos per tres

Callús (1.023 hab.) no entrava en l'itinerari oficial. Malgrat això, i a petició dels mateixos habitants, la Marxa també va passar-hi, camí de Súria (6.689 hab.). Precisament per això fou possible la presència pública al carrer i significà una mobilització important per a aquest poble. Podríem dir que la Guàrdia Civil s'assabentà dels actes de Callús pels diaris quan esperava la columna amb candeletes a Súria (6.869 hab.). A peu i amb cotxe vam aconseguir entrar-hi i ens vam trobar tots a la rectoria amb els companys que havien preparat la Marxa en aquest poble i que majoritàriament eren molt joves. A la recepció érem uns cinquanta. Unes cinc-centes persones van assistir a l'assemblea que es fa ver a l'església, entrant per la porta del darrera i sabent que el tinent que comandava les forces estava disposat a tot.

— **Cuando veais a un grupo de más de cuatro, atizadles fuerte... y ¡disparad!**
— va dir ben alt enmig de la plaça del poble quan dispersava la columna (unes cinquanta persones) que havien fet l'entrada a la plaça, on esperaven uns quants centenars de persones.

Tant a Cardona (7.006 hab.), com a Navés (556 hab.), un ja a la comarca del Solsonès, vam passar llargues hores detinguts als llocs més imversemblants: al racó de l'escala de la caserna de Cardona, davant de la parròquia de Navés a l'aire lliure, i, posteriorment, tancats a l'escola «nacional» (i encara per gentilesa de la mestra) d'aquest mateix poble. Semblava que havien descobert com debilitar la Marxa, sense fer massa soroll de cara a l'exterior. Dintre de tot és un consol de saber que no ens portaven sempre a la presó (recordem que cada cop eren uns tres dies d'incomunicació), sinó que depenia molt del governador civil i dels diferents oficials de les tropes de la comandància que ens perseguia.

Ambient de guerrilla

La configuració geogràfica i geopolítica ens eren adverses. Aquesta comarca, el Solsonès, fou a la nostra columna, la que més ens obligà a practicar la guerrilla no-violenta. No podíem treure el nas que ja ens agafaven i, sense contemplacions, tornàvem a fitxar per la garjola. La nostra tàctica, aquí, era més aviat defensiva que no pas ofensiva. Intentàvem cercar la manera d'arribar a les poblacions, però l'ofensiva dels nostres perseguidors era molt intensa.

Aconseguim dos cotxes que vénen de Berga i tota la columna, aprofitant la nit, ens endinsem per camins de carro en una zona totalment deserta, guiant-nos amb un plànol detallat de tota la regió i mercès a l'ajuda de les poques masies que trobem. Plou a bots i barrals i això ens produeix la sensació de viure, per uns moments, en un ambient de la lluita guerrillera. El fet real de saber-nos perseguits, ens trasllada a aquelles visions documentals d'uns quants éssers humans, que, amb la seva vida com a únic bagatge, s'enfronten, armats rudimentàriament, amb les darreres filligranes en armes sofisticades. Ens sentim realment poca cosa, en comparar-nos amb aquells guerrillers que han triat la lluita armada com a únic camí vàlid, al seu entendre, per l'allibe-

rament d'un poble i que han estat capaços de llençar-se a la muntanya. Vivències que ens ajuden a entendre la seva actitud i a desmitificar la seva lluita; la convicció que cal una revolució per al seu poble és motiu suficient per a sacrificar la pròpia existència. Quan nosaltres, que optem per una revolució no-violenta, siguem capaços de donar la nostra vida per a aquest objectiu i aquest ideal de lluita, podrem dir-nos en igualtat **companys**.

Tornant però, a les nostres peripècies per aquells desèrtics camins, recordem el «visca» que vàrem dir tots quan arribàrem al Monestir del Miracle (93 hab.). Crèiem que hi trobaríem asil. Les portes del convent eren, però tancades i ningú no contestava. Per sort, les monges de la casa de Colònies ens van acollir, tot i que tenien la casa plena. Vam dormir, molt bé, al passadís.

La fugida del Miracle

Quan pel matí vam alçar-nos anàvem decidits a demanar acolliment en el convent. Se'ns comunicà que la policia s'havia «ensumat» la nostra presència en el monestir, de manera que ens vàrem amagar en una part mig derrocada del convent fosca i polsosa una mena de catacumbes. Allà esperàvem que ens avisessin quan podríem sortir. Al cap d'unes hores, cansats d'esperar, decidírem forçar una porta que hi havia a l'interior, prop de la casa de colònies on ens havien hostatjat. El cademat era gruixut però, després d'una bona estona, vàrem fer-lo saltar i, corrents, pujàrem les escales. Demanàrem a les monges si volien amagar-nos.

— **Sou els de la Marxa, oi?** — responguérem afirmativament. — Ja ens ho hem pensat quan vau arribar anit. Veniu!

Ens amaguen en una cella d'una de les monges seglars. L'habitació és petita, però alhora dissimulada. Per les escales dels balcons de la casa, podem anar seguint els moviments dels guàrdies civils a l'exterior. Se'ls veu nerviosos. Saben positivament que som al convent, però no saben on. Arriben reforços. Les monges ens diuen que han explicat a les nenes de la colònia qui som i que estan molt contentes de saber que ens amaguem allà. Necessitem telefonar urgentment i no podem fer-ho des d'aquí perquè la policia controla la centraleta. Cerquem idees. Finalment, trobem la sortida: amb l'ajut de les monges, la Sílvia es vestirà de monja seglar i sortirà acompanyada per dues monges vestides amb l'hàbit, que han vingut de fora a buscar-la amb cotxe. Evidentment passen els controls d'anada i de tornada sense cap mena de sospita.

Ja al capvespre ens adonem que els nostres adversaris i perseguidors han deduït que som a la casa de colònies, després de preguntar als monjos (que assegurin que no som dins del convent), a les nenes de la colònia (que es fan les despistades i diuen que no saben res), etc. La Sílvia ja ha tornat i ens notifica que ja ha connectat amb Solsona. Preparem el pla de fugida aquella mateixa nit. En Pep ens situa:

— Cal arribar a Solsona aquesta nit i esperar, amagats allà, fins demà passat, dia «oficial» de l'arribada de la Marxa.

— Com? — fa en Pep de la Pobla.

— A la tornada m'ha portat una infermera de Solsona — diu la Sílvia — i està esperant a baix amb el cotxe. Està disposada a portar-ne quatre (en aquells moments, érem vuit).

— Proposo — fa l'Àngel — fer dos grups. L'un marxa ara en el cotxe de la infermera cap a Solsona, passant per les catacumbes (la part derrocada del convent), i pel camí del darrera, sortiu a la carretera més enllà del control. L'altre grup ens quedem aquí fins a mitjanit, sortim pel bosc a peu, anem fins

a la cruïlla de la carretera que ve de Torà i allà ens veniu a esperar amb un cotxe de Solsona.

S'acceptà el conjunt d'aquesta proposta final amb l'objectiu que fixava en Pep ja al començament. Se'n va el primer equip. Són: la Sílvia, la Magda, la Remei i l'Ignasi. Ens diem adéu.

Per la finestra veiem com aconsegueixen sortir del convent. Els perdem de vista i respirem satisfets. Una de les monges, nerviosa, però plenament conscient de la situació va a exposar-nos allè que elles han pensat per la nostra fugida:

— Aquest vespre tenim un foc de camp amb les nenes i pensem que podríeu aprofitar-lo per sortir barrejats enmig d'elles; amb la foscor us fiquen al bosc i podreu fugir.

Ens porten el sopar (un magnífic sopar de fugitiu!) a la cam'ora. De tant en tant algun caparró surt per entremig de les cortines que separen la cambra d'una sala de manualitats; són les nenes encuriosades i divertides, alhora d'aquesta aventura que d'una forma o altre protagonitzen. Arriba l'hora de marxar. Són prop de les onze. El segon grup el formen el Jaume, en Pep de la Pobla, en Pep i l'Àngel.

— Ha arribat l'hora.

— Canteu ben fort i feu el màxim de guirigall possible davant la parella de la Guàrdia Civil que és a la porta — alligona una de les monges a les nenes que estan preparades, amb els anoracs posats, per anar cap abaix.

Comencen a cantar amb força mentre van baixant. La monja ens fa un senyal. Ens fiquem enmig de les nenes que canten i alcen els bastons tant com poden per atreure's l'atenció de la Guàrdia Civil i fer-los oblidar la nostra existència per uns moments. Caminem ajupits entre l'estol de donzelles solidàries i divertides.

— Fort! Canteu més fort! — les anima la monja.

Beneïdes monges, pensem, regraciant de tot cor aquestes dones. No podem deixar de pensar en aquesta Església tant contradictòria. Aquestes dones presentaven dignament l'Església evangèlica de l'alliberament de la persona. Poc acostumades segurament, a un combat d'aquest tipus, van actuar com a lluitadores nates.

— Gràcies! — ens va sortir de l'ànima mentre aconseguíem passar, a través de la porta esbotzada el matí, via «catacumbes» cap a fora, pel darrera del convent. Ens confonem de seguida amb la foscor del bosc. «En Joan petit quan balla, balla, balla, balla...» El foc de camp ja comença. Gràcies, pensem altre cop per aquella prova de solidaritat. Passem per un camp de rostolls. Havien segat no feia massa dies. Ens fiquem en un bosc espès per pujar a la carretera, que sabíem que era en aquella direcció. Un quart d'hora més tard ens en penediríem. Haviem anat a parar en un entrelligat d'esbarzers i no sabíem sortir-nos-en. Més d'una hora per travessar uns 70 metres de bosc! Ja podeu imaginar-vos amb quines mans i cares vàrem quedar: les esgarrinxades ens feien curiosos dibuixets a la pell. Finalment, trobem la carretera i comencem a caminar els sis quilòmetres que ens separaven de la cruïlla on havien de venir a recollir-nos els de Solsona. Prop de les 2 de la nit, arribem al lloc fixat. Falten dues hores més per la cita. Decidim dormir sota un arbre a uns dos-cents metres de l'encreuament. Per mantenir-nos desperts, fem guàrdies de mitja hora cadascú. Són les 4 en punt i esten just al punt convingut. Passats vint minuts comencem a desesperar.

— No vénen!

— Sí home si... Mira! — els reflexos d'uns llums apareixen a l'horitzó. Tal com estavà convingut, fa tres senyals amb els llums llargs.

És el contacte. Pugem al cotxe i agafem una altra vegada la carretera de

Solsona. En arribar a la casa convinguda veiem que els altres companys són en bones mans, entrem pel darrera de la casa esgotats i ens posem a dormir.

L'endemà, silenciosament, ens traslladen al cau excursionista, amagatall triat per resistir fins al dijous, dia oficial de l'arribada a Solsona (5.376 hab.) se suposa que, excepte el contacte i dos amics, no saben on som. «N'estem segurs», pensem nosaltres. I, segurs, ens atrevim a llençar un Manifest a l'opinió pública, que començava així:

«Amagats en un lloc de la comarca del Solsonès...» Al cap de dues o tres hores, la Guàrdia Civil ja ens havia trobat i detingut. L'endemà mateix sortia la nota als diaris:

«Tota la columna Lluís Companys ha estat detinguda i portada a la presó de Lleida.»

No sabem si la nostra estada a la presó (ja ens coneixem tots els funcionaris) ens va fer madurar, cadascú pel seu cantó, la idea que calia actuar a Solsona fos com fos. El cas és que, sortint, fou la primera pensada de tots.

Després de sortir de la presó i de retrobar-nos tots a Calaf (2.808 hab.), vàrem decidir instal·lar el «quarter general» en un poblet molt petit de la «província» de Barcelona prop del límit de la de Lleida. Les ordres del governador civil de LEIDA EREN CLARES: no calia fer cap tipus d'acció, n'hi havia prou amb la nostra coneguda presència; dins la seva demarcació, era prou delictes per a ingressar sense contemplacions a la presó. Ja havíem passat per aquesta experiència a Solsona i no volíem que es tornés a repetir.

Un cop instal·lats, vam repartir la feina. Mentre uns quants passaven «clandestinament» d'una a l'altra «província» per preparar el pas de la Marxa pels pobles següents de l'itinerari (la comarca de la Segarra) els altres començaren a preparar una acció-sorpresa a Solsona, lloc del qual no ens havíem oblidat i on creïem que era molt important incidir, ja que el nostre pas pel Solsonès, havia estat del tot desafortunat. Aprofitant el dia de mercat on es reunien un nombre considerable d'habitants de la comarca, i comptant amb què la Guàrdia Civil no ens esperava, podíem preveure l'èxit. Les dones de la centraleta telefònica del poble no s'ho explicaven:

— Si us plau, confèrència amb Cervera... Podem tornar-hi a trucar? És que no contesten...

— Si no li fa res, hem de trucar a Sant Guim...

— Pep, el Secretariat de Barcelona no contesta...

— Guissona? Em posarà amb el 756?

La llista de trucades era interminable. Crec que abans d'anar-nos-en la gent del poble tenia la certesa que no érem cap comunitat cristiana de reflexió, tal com els havíem explicat. Aquesta vegada, i per raons de seguretat, ens interessava més restar en l'anonimat.

El dia de la partença arribà finalment. Des de Cervera van venir dos cotxes per portar-nos cap allà. Ens vam acomiadar dels que marxaven cap a Solsona amb desigs d'èxit. Era sempre a l'hora de separar-nos quan t'adonaves dels lligams que sense voler s'anaven creant entre els components de la columna. La por, l'alegria, les emocions i els èxits viscuts juntament et feien continuar endavant malgrat els problemes que podien existir i la tensió i el cansament que tots portàvem.

Acció «comando» a Solsona

Volíem assegurar-nos que l'acció que havíem de fer arribés a la gent directament i, alhora, que ens permetés escapar d'una detenció possible. Després d'una pluja d'idees entre el grup, es va decidir, com a més idònia, una acció de gent encartellada pels carrers més cèntrics de la vila, el divendres, dia de mercat. En Pep i l'Àngel s'encarregaren de preparar-la tècnicament. Des del «quarter general», en Sant Pere, es traslladaren a Barcelona, tot connectant amb el Secretariat Central i amb la premsa, i cercant gent que fes els cartells. Mentre, en Jaume i en Celdoni recorrien un altre cop, en cotxe, la columna, tot buscant voluntaris. Quedava la darrera acció: calcular sobre el terreny el temps i el lloc exacte del recorregut: calia anar a Solsona. Tot érem prou coneguts com per a no aparèixer massa en públic si no volíem que se sospités res. De manera que ja tens en Pep i l'Àngel a la barberia, tallant-se els cabells i retocant la barba. En **auto-stop** arriben a Solsona i contacten amb els companys del Secretariat de la Marxa.

— El millor seria passar pel carrer Major fins a la plaça del Mercat — ens suggereixen — podríeu posar-vos els cartells en aquests safareigs abandonats.

Recorren, amb el cròmetre a la mà, l'itinerari previst per l'acció:

— Cinc minuts de recorregut pel carrer Major. Deixem els cartells a terra. Un minut. Ens dirigim ràpidament al cotxe. Dos minuts. Pugem als cotxes que ens esperen amb el motor engegat. Total... vuit minuts. La Guàrdia Civil trigarà uns deu minuts a baixar de la caserna... comptant que algú els avisi de seguida per telèfon... perfecte!

Aquella nit, preparat ja tot, anem a dormir al Miracle. Reviuen dies passats comentant amb alguns habitants les peripècies que havíem viscut en aquells boscos. De bon matí, el **jeep** de la Teresa i de l'Enric passa a cercar-nos. Súria era el «quarter d'agrupament» dels voluntaris. Arribats tots a la casa, constatem la poca gent que ha respost a la crida: Ripoll, Balsareny, Manresa,... i la gent de la columna (alguns). En total onze persones disposades a encartellar-se. «No estem gaire preparats per la lluita directa» — diu algú. Però no hi ha desànim; entre tots decorarem els cartells, fent-los vistosos i estèticament cridaners. Es prepara detalladament l'encartellada:

— Cal recórrer aquest carrer en cinc minuts...

— Distribuiu-vos pels cotxes...

Sembla la preparació d'una batalla. Un gran plànol d'arquitecte dels llocs on es desenvoluparà l'acció ajuda a fer-se una idea del camp d'operacions. Psicològicament parlant, s'assumeix el risc i s'està ben preparat. En quatre cotxes ens dirigim cap a Solsona. L'entrada pel lloc previst és feta amb tota precisió. Es passa a veure la plaça on esperen els cotxes i es continua fins al lloc d'encartellada. En qüestió de segons tothom baixa dels cotxes amb el seu cartell a la mà i la barretina a la butxaca. Entrem als safareigs. Una dona que presència tota l'acció, es queda tan astorada que s'espera allà davant a veure què passa. Als dos minuts justos surt una fila de marxaires, amb cartells i barretines que, passant pel primer portal de las muralles, enfila directament el carrer Major. La senyora esmentada resta petrificada. Fa cara de no entendre res de res.

— «La Marxa de la Llibertat, és també la lluita dels pagesos» Mare! Mira que posa aquell cartell! — els nens són els que reaccionen primer.

La gent, perplexa, contempla l'espectacle inusitat. Que així, de sobte, i en ple mercat, apareguin una fila de gent tan curiosament abillada, no és cosa de cada dia.

— Molt bé, xicots! — els animen.

Columna Lluís Companys

El rètol «La terra és pel qui la treballa» tanca l'encartellada d'onze marxaires a Solsona. Les barretines donen escalf a l'acció i són un vincle d'unió amb la gent

— Això, això — exclama un home amb boina, ja gran, en llegir el cartell que diu «La terra pel qui la treballa».

— Separeu-vos una miqueta més, que no es llegeix — ens diu una senyora tota tafanera.

Cinc minuts. Irrompen a la plaça del Mercat, en plena animació de tractes i negocis dels pagesos. La seva aparició trenca totes les converses. S'ha produït un silenci. Tothom els mira.

Un minut.

Tothom deixa els cartells a terra i surt ràpidament pel carrer convingut. El nerviosisme els fa anar més ràpids del compte.

Dos minuts.

Entren corrents a la plaça on els esperen els cotxes amb el motor engegat. Soroll de portes tancades amb pressa. Brogit dels motors i arrancada a tota velocitat, altre cop pel mateix camí, cap a la sortida. Dos cotxes ven per la carretera que va cap a Manresa i un passa per Sant Llorenç dels Morunys. El quart cotxe es queda a Solsona, només amb el xofer, que no ha participat en l'acció per poder copsar el que passi després.

La reacció és extraordinària. El guàrdia civil de servei que és en un cafè que passa quelcom estrany; surt a la porta, veu passar pels seus nassos la desfilada i triga ben bé un parell de minuts a reaccionar. Telefona a la caserna i quan arriben amb els **jeeps**, ja està tot fet. Hi va haver la coincidència que a la mateixa hora que els marxaires deixaven els cartells a la plaça del Mercat (que és al costat mateix de la catedral) van començar a tocar les campanes a tot drap. Ja tens la Guàrdia Civil a buscar el campaner, pensant que ens havíem amagat a la catedral. El pobre home s'ho va veure negre per fer-los entendre que havia estat una simple coincidència.

Un fet important a valorar de la participació de la gent en aquesta acció fou que, quan els encartellats havien deixat ja els cartells a terra, els mateixos pagesos van col·locar-los bé, penjats a les arcades i a les mateixes parades de fruita, perquè tothom els pogués veure. La plaça del Mercat es convertí per una llarga estona en un fòrum obert de discussió política: problemes del camp, l'eix transversal, amnistia, estatut... S'havia provocat el que la Marxa pretenia: desvetllament, ni que fos sols per uns moments, de les mentalitats adormides per tanta alienació.

El batlle encapçala la manifestació

A Cervera vam restar amagats fins al moment de la concentració fixada per a les vuit del vespre davant la Universitat. Tal com era d'esperar la Guàrdia Civil també es trobava allà concentrada. El Secretariat de la Marxa a Cervera (5.773 hab) havia presentat dies abans una carta al batlle signada per molts ciutadans demanant-li el seu suport i la seva responsabilitat davant la possible actuació de les forces de l'ordre. Ell s'hi va comprometre, dient que faria el que pogués. Les parlamentacions no es van fer esperar, però les raons eren molt concretes:

— **Tenemos ordenes de detener a los marxaires cuando lleguen.**

Generalment, als pobles per on havia de passar la Marxa hi havia expectació per l'arribada triomfal i massiva de la columna; no podien imaginar-se que érem tan pocs i que havíem d'entrar als pobles d'incògnit, la majoria de les vegades en cotxes o bé a peu, travessant camps i boscos per la nit.. Aquesta vegada érem vuit i havíem anat arribant per parelles barrejant-nos entre la gent. Al cap d'una estona començà una manifestació silenciosa encapçalada pel mateix batlle i que recorregué els carrers de la ciutat. La gent sabia

perfectament que allò significava la presència de la Marxa a la ciutat i encara que alguns no en coneixia bé els objectius, mostraven interès.

L'endemà era dia de mercat; això ens va suggerir la idea de repartir clavells en nom de la Marxa. Tres de nosaltres els vam anar a comprar en una de les parades de flors que hi havia. La veritat és que 200 clavells tots vermells no es compren molt sovint, la qual cosa no deixava de ser sospitosa per al sergent que, vestit de paisà, intentava descobrir els marxaires que durant la nit anterior se li havien escapat:

— Los carnets por favor...

La detenció va ser immediata i les seves ires van descarregar sobre en Pep de Manresa i l'Olga els quals, la nit anterior, havien fet creure al sergent que eren una parella d'estudiants d'arquitectura arribats per estudiar les característiques de la ciutat. La idea de tornar a la presó de Lleida després d'una setmana d'haver-ne sortit no era gens agradable. Al cap d'una estona, però, eren deixats en llibertat davant la sorpresa de tothom. Sembla que les ordres havien canviat i aquesta estranya sort ens va acompanyar durant tot el nostre pas per la Segarra.

Al capvestre arribaren els de Solsona contentíssims perquè l'acció-comando havia sortit a la perfecció. Cap detenció.

Per unes hores fórem lliures

El poble següent era Tarroja (259 hab.). Aquest petit poble de la Segarra no entrava en l'itinerari previst per la columna Lluís Companys. Malgrat això, la Marxa hi va fer estada la nit del divendres i el matí del dissabte dia 28, ja que així ho volien els seus habitants. El poble es va despertar pintat de dalt a baix. S'hi podia llegir «Ajuntaments catalans i democràtics» just a la paret de la casa del batlle; «la terra pel qui la treballa» precisament en els murs d'aquell senyor a qui una altra família li treballa la terra; «visquin els pagesos i la seva lluita»... i un llarguíssim etcètera amb al·lusions a la Marxa, a les llibertats... La totalitat dels dos-cents i escaig moradors de Tarroja comentaven la nova fisonomia del seu poble. Pels volts de les dotze del migdia, la plaça començava a animar-se amb cants, dançes i jocs, ons grans i xics, caminants i vilatans compartien la joia de la llibertat. Presidia la plaça una senyera catalana. Es repartien caramels, es llençaven globus... Era veritablement una festa popular i democràtica. Més tard es començà un cercavila pels carrers, encapçalat per una munió d'infants, tot cantant i cridant visques a la Marxa i a les llibertats. La festa acabà amb una assemblea oberta al bell mig de la plaça Major, on s'exposaren els objectius de la Marxa i on assistiren unes cent persones. El repic de la campana major i un cant de germanor foren la cloenda d'aquestes hores de llibertat i de civisme populars. La Guàrdia Civil no hi aparegué.

Trencar la por

Per la tarda sortim cap a Sant Guim de la Plana (2.504 hab.), un poble on havien arribat les notícies que feia córrer la Guàrdia Civil i que ens precedien. Ja podeu imaginar que no eren pas bones! El que nosaltres volem és connectar d'alguna manera amb la gent del poble, encara que sigui donant un clavell, trencant la por, per conèixer la seva visió de les coses, els seus problemes i confrontar-los amb els motius de la nostra presència al poble. Alguns accepten els clavells i així comencem a parlar. Ens pregunten què significa això de la

Marxa. Parlem dels seus objectius, dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya. El punt de l'amnistia sempre resulta el més conflictiu.

— No és just deixar en llibertat una persona que ha matat... Parlem de l'opressió als pobles, sobretot a Euskadi. De la violència que engendra aquesta situació. Són les injustícies contra aquella gent i contra molta més, les que els fan actuar així. Són ells els qui tenen el poder, els causants d'aquestes morts. Sembla que ens entenem. Parlem de la injusta repressió a la Marxa, tot explicant algunes anècdotes. No s'ho acaben de creure, no poden creure que ens hagin detingut i empresonat moltes vegades sense haver fet res o bé repartint globus, clavells, caramels, parlant amb la gent. Ells parlen dels seus problemes. Saben que estan molt abandonats, que els exploten i que no és just, però no es veuen amb cor de lluitar conjuntament per solucionar-ho.

— Jo m'arreglo amb els meus problemes. Cadascú que s'arregli els seus. I a sobre tampoc en trauríem res. Només mals de cap!

Parlem de la guerra. Tenen molta por que en vingui una altra. Per això prefereixen que les coses, encara que malament, continuïn com estan. Així, continuem parlant una bona estona i finalment ens acomiadem. Sembla que s'ha trencat el glaç del principi i ara ens coneixem millor. Pensen que hi ha gent jove, «idealistes» — com diuen ells —, que tenen la possibilitat i la confiança de canviar les coses. Amb els clavells que han sobrat, en fem un pom i el posem als peus de la Mare de Déu a l'església, amb un rètol que diu: «La Marxa de la Llibertat a la Verge». Després ens assabentem que ningú no ha gosat treure aquesta ofrena.

Per entrar a Guissona (2.085 hab.), trobem dificultats, perquè diuen que el poble està vigilat i perquè han amenaçat la gent disposada a ajudar-nos. En Josep M. i un altre noi se'n van a investigar amb les motos.

— No hi ha perill.

Des d'on estem, comencem a sentir i a veure els cotxes i continuem el camí a peu fins al poble. Sense cap dificultat, arribem a la plaça on hi ha un peu molt bonic al voltant del qual tota la quitxalla hi juga i hi balla. La gent gran, al principi, s'ho mira estranyada però a poc a poc va participant-hi. El sergent del poble parla amb en Lluís, en Joan i d'altres que han organitzat la festa perquè sospita que no sigui un acte fet amb motiu de la Marxa. Tots tenim por que d'un moment a l'altra arribaran més guàrdies civils i desallotjaran la plaça. Al cap d'una estona els guàrdies civils marxen i aprofitem per a presentar i explicar què és la Marxa. La gent aplaudeix i cantem **L'Estaca** i **Els Segadors** mentre des d'un arbre es desplega, com per art d'encantament una senyera. Després la festa continua fins molt tard.

El diumenge al matí un grup se'n va a Ivorra (222 hab.). El rector ens havia dit que parlaria de la Marxa en el sermó, a la missa del dissabte, ja que seria la manera que tot el poble se n'assabentés; el batlle també hi era present, i va quedar glaçat, perquè havia rebut una comunicació de la Guàrdia Civil, dient que si nosaltres trèiem el nas pel poble, els avisés, ràpidament. Al poble es nota molta expectació; ha vingut molta gent de les masies properes i la plaça de l'església està molt animada.

L'església és plena com un ou. Acabat l'ofici, el mossèn ens presenta al públic assistent i nosaltres, molt nerviosos, pugem a l'altar major per fer la presentació de la Marxa i els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya — nosaltres, el Jaume, l'Olga i la Magda, encara no havíem parlat mai davant de tanta gent. Hi ha, entre el públic, una senyora amb un coll d'ànec (molt bonic per cert) que és el que més nerviosos ens fa posar. Optem per dir als assistents que ens en sortirem millor a fora al carrer, ja que no estem acostumats a veure tants ulls que ens volen dir tantes coses sense parlar. Tothom es

posa dret, i canta **Els Segadors**. Al carrer ens passem més de dues hores discutint sobre els pros i els contres dels temes que els afecten directament, en el marc dels quatre punts de l'Assemblea, coincidint tots, qui més qui menys, amb els nostres plantejaments, però veint-los molt difícils d'aconseguir. Sentim **La Santa Espina** que sona des del balcó d'una casa i tothom es posa a ballar sardanes, iniciant una xirinola alegre, amb cants amb la mainada, l'himne de la Pau i finalment, tots, el **Cant de la Senyera**. És hora de dinar i molta gent vol convidar-nos a casa seva.

A Guissona, animats pel ressò de la nit passada, decidim continuar el programa establert. A la sortida de la missa es penja una pancarta i es reparteixen clavells i «Fent Camí» entre la gent. El sergent, que també surt de missa, veu la pancarta i no diu res. Encara ara no entenem aquest silenci de la Guàrdia Civil. A la tarda, a les sardanes, es tornen a repartir clavells, «Fent Camí» i manifestos fets pels guissonencs explicant la seva visió sobre la Marxa i parlant dels problemes del poble. Aquest **Manifest per la Llibertat** podria servir d'exemple dels nobrosos que, a totes les columnes, s'han anat fent.

Què és la Marxa de la Llibertat?

»La Marxa de la Llibertat pretén la mobilització de tots els pobles de Catalunya, reivindicant la seva llibertat, l'Amnistia i l'Estatut d'Autonomia. Les manifestacions de tots els pobles i comarques catalanes davant dels seus problemes, és un pas que cal fer per a tirar endavant el que la Marxa recalca, caminant de comarca en comarca, participant en actes reivindicatius i festes populars, prenent consciència dels problemes comarcals, buscant la unió de tots per aconseguir uns objectius que són els punts de l'Assemblea de Catalunya: Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia.

»La Marxa de la Llibertat, ha estat desprestigiada. Se la presenta com una acció ridícula, portada a terme per quatre desvagats, els mateixos beneïts de sempre. També sabem que ja des de fa anys tot està manipulat per les nostres autoritats i de moment que no ho fan possible, alguna cosa vol significar. Cal veure les causes reals de les coses i pensar, encara que mai han volgut que ho féssim. Ells sempre alludeixen que volen evitar el desordre, però són ells que, amparant-se en aquest «ordre» que prediquen, mantenen la gent a ratlla, i sempre ens han fet creure el que han volgut; una prova del seu «Ordre» és aquesta «por que tots tenim» (més clar que l'aigua). La idea de la Marxa de la Llibertat, organitzada per Pax Christi i amb el suport de nombroses adhesions d'entitats culturals, comercials, homes de lletres, artistes, etc; en primer lloc és la idea d'una Marxa pacífica (ja us adonareu de qui són els qui porten les pistoles carregades) i pretenia d'una manera ideal aconseguir la fraternització de tots els pobles catalans, fent trobades entre comarques, organitzant actes culturals (conferències, taules rodones, xerrades... per fer intercanvi d'experiències...) recreatius i artístics (festes populars, actuacions, recitals); tot això amb un diàleg, exposant els nostres problemes, discutint-los i fer-nos-en conscients, per viure tota una sèrie de realitats que són alguna cosa més que aquesta vida monòtona que portem de treballar, acumular mirant la «tele»... La vida és alguna cosa més que dotze o catorze hores de treball que no ens deixen temps per altres coses que també són essencials. És per això que ens sentim sovint buits, descontents i explotats; treballem i els qui van bé i neden en l'abundància són els mateixos de sempre. La gent estem tancats a tota cosa, a tot problema que no sigui de casa nostra; i això ho han fomentat tants anys de dictadura: que no siguin amics, creant les competències, l'enveja... I tot

això per què? Doncs perquè això porta a una cosa importantíssima per a «ells»: la desunió. I així a l'hora de demanar qualsevol cosa, ja sigui millorar les nostres condicions de vida, exigir els nostres drets i que se'ns escolti, ja no creiem en l'única força real que tenim: la UNIÓN. Tots sabem allò de: «**Divide y vencerás.**» I ara ja ningú creu en res. És d'aquesta manera que el govern especulador i autoritari s'engreixa amb un poble impotent i desunit.

»Guissona, com tants pobles, és una maqueta del que passa al nostre país. Els qui tenen el poder polític també tenen l'econòmic i per tant carta blanca per a fer-ho tot i, a callar! La gent —és veritat— encara els estem agraints perquè podem menjar i treballar, quan ells no fan cap favor, perquè tot donant-nos treball ens exploten tant com poden i viuen bé a les nostres costelles, això de l'agraïment pels quatre que han tret faves d'olla; que quedi ben clar. Així s'ha vist gent que se'ls ha marginat amb el pacte de la fam perquè tot home-peça que no encaixi a l'engranatge sera declarat «perillós» i indesitjable. Seria llarg d'exposar tantes i tantes coses: un ajuntament que no representa res del poble i sí els interessos d'alguns que el componen, un Pla d'urbanització que ha estat amantit entre ells mirant les seves necessitats i conveniències; la prova es que a la gent no se'ns consulta res, l'especulació de terrenys, la manca d'aigua per regar i d'altres abusos de toma mena. Ja seria hora de no tenir por i poder parlar de tot això clarament buscant-ne tots junts les solucions i que la Pau que diuen que **ens donen**, no sigui una Pau amb Por sinó amb JUSTÍCIA.»

»**Marxa de la Llibertat**
Guissona, 1976»

Al final de l'acte es tornem a cantar **Els Segadors** i aquesta vegada hi participa la gent gran, visiblement emocionada. Hem aconseguit que molta gent, fins aquest moment distanciada de nosaltres, s'afegeixi a la darrera sardana i ens parli. Al vespre, ens trobem per fer el balanç de la jornada i per elaborar la crònica per els diaris: valorem com a positius els actes fets, els quals, tot i que senzills, han manifestat el que volia ser la Marxa al seu pas pels pobles. La gent de Guissona, en general molt tancada davant de qualsevol fet, ha copsat bé aquest significat.

Sol davant del perill

Un marxaire era tota la representació de la columna Lluís Companys, a Agramunt (4.428 hab.), el dia que, segons l'itinerari, era previst de passar-hi. Malgrat tot, la presència de la Marxa es va notar. Unes cançons al bell mig del passeig van ser suficients perquè la mainada del poble formés una rotllana al voltant de l'únic caminant de la pau. Però ni això no estava permès. El que en un dia normal passa desapercebut, els dies fixats pel pas de la Marxa el convertia en el més perillós acte subversiu. Així, al cap de mitja hora, el solitari marxaire es veu comminat a abandonar el poble. L'endemà, i una altra vegada sol, sense poder-se trobar amb la resta de caminants que integraven la columna, marxa cap a Angelsola (1.501 hab.) punt següent fixat en l'itinerari. De nou els mateixos guàrdies civils. De nou és obligat a abandonar el poble i aquesta vegada deixat a les dues de la nit en un descampat a la carretera. I per què? Perquè eren tant perillosos els marxaires?

Quan el marxaire solitari era a Angelsola, la resta de la columna (que no s'havien trobat per manca de coordinació), era a Agramunt. Ja no hi havia cap tipus de vigilància. Per això, la concentració davant de l'església, la curta

xerrada i la posterior manifestació pels carrers del pobles van poder fer-se tranquil·lament. Minuts més tard, quan ja s'havia fet tot, arribava un fort contingent de la Guàrdia Civil. Novament la flexibilitat havia esquivat la repressió.

Els altres ataquen

D'Anglesola a Tàrraga (10.281 hab.), capital del Baix Urgell. Finalment ens hem trobat amb el caminant solitari: l'Eduard de Vic. Durant la tarda, una forta concentració es manifesta silenciosament pel centre de Tàrraga, davant la presència de la Guàrdia Civil.

Acte a l'església. Detinguts que són alliberats poques hores més tard. Sopar.

Eren les dues de la nit quen ens disposàvem a pujar al cotxe, després d'haver-nos acomiadat dels amics que encara restaven a l'Ateneu. Els altres companys que amb nosaltres integraven la columna havien marxat cap a casa en un altre cotxe. De sobte, i sortint de la foscor, ens assalten vuit desconeguts, armats amb navalles i barres de ferro. En un instant ho comprenem tot i un calfred ens recorre tot el cos. Intenten entrar al cotxe. És la nostra única protecció. La porta de l'Eduard no s'obra. Mentre ell forceja un cop dur, fort, contundent, l'abat a terra. La sang comença a brollar mentre vacil·lant fa intents d'aixecar-se per fugir dels agressors.

Deixant al darrera seu un reguerot de sang, desapareixen entre la foscor dels carrers. Els altres fugim. Hem pogut esquivar l'agressió però hem perdut l'Eduard; la situació esdevé dramàtica. Comencem a buscar-lo desesperadament. Fins on haurà arribat? Potser algú l'ha acollit a casa per a curar-lo. Un carrer darrera l'altre, amb una incògnita dins nostre que ens té corglaçats. Dues hores més tard els mateixos municipals el troben, mig inconscient, amb la camisa plena de sang. Ens l'emportem a casa tremolant d'indignació. Una dona, esglaiada li havia taponat la ferida a casa seva.

Però l'odi contra el nostre poble no havia acabat aquí. Aquella petita torre que ens havia acollit durant la nostra estada a Tàrraga, estava en aquells moments encesa pels quatre costats, per un incendi provocats pels mateixos que ens havien agredit. Ens veiem impotents davant la impunitat dels agressors. L'endemà la nostra indignació del primer moment ja s'ha contagiada a tot el poble i les mostres de solidaritat envers en Ramon, el propietari de la casa cremada, se succeeixen. Un grup de joves comença a endreçar la casa per fer-la un altre cop habitable.

L'ajuntament, oportunista, va fer una nota de protesta. Amb tot, encara ara esperem que es descobreixin els responsables d'aquest acte vandàlic, pensant que són persones prou conegudes. L'ambient de Tàrraga es veia enrarit. La tensió eixia de tots els sectors. Podeu doncs suposar com estaven els ànims per la concentració del vespre. La por era general. Potser per això, davant del nostre intent de diàleg la resposta va ser tallant:

—Cabo, ¡deténgalos a todos! —aquell caporal primera estava sulfuradíssim.

Disset persones en marxa, altre cop, cap a la caserna, amb un escamot de la Guàrdia civil al davant i l'altre al darrera. Per a l'Àngel s'hauria acabat la Marxa de la Llibertat: romandria a la presó fins al final.

L'agressió feixista (Tàrraga)

Als altres no els agrada la llibertat. Aquests, van descarregar la seva ira contra l'Eduard

Comentari entorn de la presó

La presó va ser una de les constants de la Marxa. Constant negra si voleu, o gens agradable. La nostra postura tossuda de lluita ens portava a visitar-la més d'un cop.

— I tu, quantes vegades hi has estat?

— De moment només tres. De moment!

Eren comentaris habituals dels marxaires. Es donava un fet curiós i és que sempre que ens detenien, passàvem a disposició del governador civil de la «província». Aquest nou virrei ens enclotava dins de la seva presó on solíem restar-hi les 72 hores de detenció prèvia. Normalment, passat aquest termini, ens deixava anar. Val la pena remarcar que a la «província» de Lleida, quan «sortíem en llibertat» ens trobàrem un **jeep** de la Policia Armada a la porta, amb ordres directes del virrei de portar-nos a «passejar» ens agradés o no, fora dels límits de la «seua província». Expulsats del «seu territori personal», ens anaven deixant en carreteres petites i gairebé sense trànsit, un cada 5 ó 6 quilòmetres. Recordo l'anècdota d'un d'aquests desterrament: conforme el cotxe cellular anava deixant els «**facinerosos**» per les terres on Crist va perdre-hi les espardenyes, un cotxe els anava recollint al darrera: el cotxe arribà a Lleida abans que el furgó de la policia!

Si bé, al principi, la presó ens feia por, mentre anàvem tastant-la apreníem a veure-la ja com una xacra més d'aquesta societat i intentàvem que la nostra estada allà dins significués un contacte amb els presos anomenats «comuns», el «sublumpenproletariat» — dic jo — excusa de les nostres consciències benpensants. Si bé en un primer temps, els nois no podíem tenir contactes amb els presos, perquè ens passàvem els tres dies incomunicats, en canvi les noies convivia amb les empresonades per «delictes comuns» i, pel que han explicat, fou un enriquiment mutu; però representà també, un sentit de culpabilitat de les marxaires en veure's col·laboradores conscients o inconscients d'aquest sistema de marginació social.

Quan el dia 4 de setembre e van agafar a Tàrraga, juntament amb 16 companys més del poble, dels quals un va ingressat amb mi a la presó, ja em vaig pensar que aquest cop seria diferent.

— **Usted no va a ver Poblet** — em digué un elegant «social» vingut expressament de Lleida quan va saber la meua detenció.

Era la primera intuïció que aquesta vegada m'hi passaria més dels tres dies habituals. Em costava, però, admetre-la com a segura. Després d'amenaçar-me a tort i a dret, negat per l'alcalde de Tàrraga, m'introdueixen en el cotxe cellular, emmanillat amb l'altre company, i cap a Lleida, falta gent!

La monotonia dels tres dies habituals d'aïllament (el «**período**») va ser trencada uns instants per l'arribada a la presó de companys de la meua columna. Vaig saber-ho en veure pel forat de la porta de la cel·la com un funcionari s'enduia l'estoig de la màquina de fotografiar d'en Pep. Ja no estava sol. Trist consol, però la presència d'amics en les cel·les veïnes m'ajudava. Per postres, aquell dia m'anunciaven el regal del virrei: 100.000 pessetes de multa a pagar instantàniament «**por encabezar una manifestació y ser reincidente**» o bé 10 dies de presó. Era evident (i forçat) que triava els 10 dies de presó.

— **Tendrá que pasar por el barbero a que le corte el pelo y la barba** — em diu el cap de serveis de la presó.

M'hi resisteixo. Em diu que si no vull anar-hi, em passaré els dies en aquella situació d'aïllament.

— Això mai! — exclamo. Deu dies més, aïllat, són massa dies.

El barber, un pres comú, antic company meu, em deixa irrecognoscible. Penso: Quina llàstima! Ara passaria totalment desapercebut pels «nostres amics» els guàrdies civils. El cap pelat, entro al menjador. És el primer lloc on vaig, sortint de la incomunicació. Els altres presos em miren encuriosats: «Un de nou», deuen pensar.

— Ets polític? — em pregunta en Joan, un xicot amb qui més tard seria molt amic.

— Sí, de la Marxa de la Llibertat — faig jo.

— Ah!... Ei, com és que us detenen tantes vegades?

Sembla que aquesta qüestió preocupa bona part dels presos, de manera que m'apresso a explicar-los què és la Marxa. Era l'últim lloc on m'havia imaginat de fer la presentació de la Marxa! Quan parlo de l'amnistia, salta un:

— Amnistia, també per a nosaltres?

De moment em deixa parat. És cert, per què no exigir també amnistia per a ells, per als «comuns», si en definitiva són presos producte de la injustícia d'aquesta situació social contra la qual estem lluitant. D'alguna manera també són presos «polítics», encara que els seus delictes siguin qualificats d'atemptats a la «propietat privada» (no és «polític» això?), encara que siguin titllats de «contrabandistes», encara que siguin allà per «desfalc»...

— Sí, amnistia general, per a tothom!

— Que s'obrin les portes per a tothom. Amnistia és un recomençar de nou, amb unes bases de respecte i de llibertat.

La primera conversa m'havia obert, ja d'entrada, les portes d'aquell nou món desconegut per a mi. Creia que em trobaria sol, marginat per la meua màcula: ser «polític». La sorpresa de la facilitat en què ells, els que la gent anomena lladres, violadors..., s'obren a l'amistat d'un estrany, va ser un primer signe de consciència de fins a quin grau **nosaltres** els marginem: amb la «nostra» cultura, amb el «nostre» seny...

No vull ser optimista tampoc. No pas tothom, ni molt menys, s'obria així de fàcil a un nou-vingut. Dels 70 presos «comuns» que hi havia en aquell moment, només amb un grup reduït — potser una vintena — vàrem tenir quelcom a veure directament. La resta de presos s'aïllava en el seu cercle i no podies fer res per acostar-t'hi. Són envers tu, un món clos. La sentència i els anys de presó que portaven els havia endurit de tal manera que, penso, evitaven qualsevol contacte amb l'exterior.

El matí següent baixava en Marià, tenia un «regal» semblant al meu, 50.000 pessetes de multa. El proper dia s'afegia en Salvador Casanova (també amb 100.000 pessetes de manera que ja érem tres «polítics» que no veuríem Poblet. Mentrestant, en Pep i els altres de la meua columna havien estat alliberats.

— Sort! — pensàvem, contents, però alhora tristos per la seva partença.

Caldria remarcar el règim interior d'un dia qualsevol. A les 7 del matí ens aixecàvem i a escombrar (primera vegada). Preníem un cafè calentó al «xi-ringuito» del pati i a pelar patates s'ha dit! (muntanyes de patates). A mig matí, una altra vegada a escombrar (segona vegada). Pati. Dinar. Migdiada. Escombrar (tercera vegada). Pati. Sopar. Escombrar (quarta vegada).

Entre escombrar, pelar patates, fregar, desinfectar... mai en ma vida havia desgastat tantes energies per la suposada neteja. Neteja que equivalia, però a tenir la cella, farcida de xinxes que em van deixar com un mapa (cella núm. 26 de la galeria dels contrabanistes, de record ben negre).

En aquest marc de monotonia quotidiana hi podem inserir la nostra vida. A mesura que passàven els primers dies t'anaves adonant d'aquest nou món. Per a mi, les parets dels patis — murs altíssims i glacials — em privaven de

quelcom més que la llibertat de sortir al carrer: significava l'existència d'un clos feixuc, d'una vida basada en la injustícia: la constant vigilància dels funcionaris, l'estar sotmès als seus designis... tot això et feia oblidar que, a fora, la gent era «lliure»...

— Lliure?

— ...Almenys la «presó» és més ampla i acostumes a tenir els «funcionaris» més allunyats.

Cada pres era un món diferent. Amb els qui havíem aconseguit trencar la muralla de la incomunicació, parlàvem dels temes més diversos (importants per ells o per nosaltres) i ens hi arribàvem a fer amics. Amistat que significava solidaritat i la possibilitat d'assabentar-te del veritable rerafons de la presó. Fou veritablement una gran experiència, alhora que aspra, adonant-nos per la pròpia vivència d'aquests fets de la injustícia immensa que representa l'existència d'aquestes cèl·lules aïllades en una comunitat.

Divendres dia 10 a la tarda. Mentre érem al pati s'acosta, corrents, en Montxo:

— Àngel! Salvador! ingressen un munt de companys vostres! El «rastrillo» n'està ple.

La nostra sorpresa va ser majúscula.

— Ja comença el setge a Poblet! — exclama en Salvador.

Contents, anem cap al «centre», fent-nos els despistats i mirant de saludar els qui arribaven. Els funcionaris anaven de bòlit:

— Mira que en doneu de feina, aquests de la Marxa!

Podem saludar molts amics que entren. Entre uns i altres aconseguim saber que els han detingut tots al Vilosell (poblet petit de la comarca de les Garrigues) i que són uns 30 entre nois i noies. L'entrada és espectacular i tots els presos en parlen. En Jordi, en Salvador, l'Oriol, en Joan... — sorpresos de veure'ns allà i amb el cap pelat — ens saluden, contents. Per a nosaltres és una injecció de força. Em diuen que la meua germana també està allí, detinguda.

— Ai, a casa! — penso.

Desafinada com sempre, la trompeta ens desperta el dia 11 de setembre — Diada Nacional de Catalunya. Sento la impotència d'estar allí, a la cel·la 31, pres. Em consola intuir que milers, desenes de milers de companys sortiran avui al carrer. Els companys (nois i noies) que van arribar ahir celebren la Diada amb un dejuni de 24 hores (ho havien acordat abans d'entrar i de ser incomunicats). Nosaltres, amb l'experiència d'en Marià (en aquells moments era una cel·la de càstig per haver iniciat una vaga de fam en una de les detencions anteriors), pensem que és millor celebrar la Diada explicant el significat que té per al país als funcionaris i a alguns presos. Recordo algunes anècdotes d'aquesta Diada a la presó: en Joan va demanar als funcionaris que li portessin de l'economat quatre rotlles de paper higiènic vermell i cinc de groc. Volia fer baixar per la finestra de la cel·la una gran senyera catalana amb el paper de wàter. En Jaume volia una gran cartolina blanca i dos retoladors (vermell i groc)... Tothom demanava diferents estris, però coincidien dos colors: roig i groc. Això va fer sospitar el funcionari:

— Hoy sólo pueden pedir lo que deseen de comida. De todo lo demás, nada de nada!

Les noies van pintar totes les parets de la seva cel·la comuna (recordem que estavem totes juntes) amb la senyera catalana i frases al·lusives a la jornada. Les altres preses (prostitutes, contrabanistes...) s'ho miraven i àdhuc alguna d'elles les va ajudar a pintar. Més tard, la funcionària els ho va fer esborrar tot. Durant el dia van sortir al pati cantant **Els Segadors** i altres cants adients ben fort, esperant que els xicots les sentíssim. Malauradament, excepte un o dos a la cel·la 29 — en Jordi plorava d'emoció —, no vam tenir la sort de sentir-les.

En esperit, tots érem unitàriament a Poblet, la nostra darrera fita de lluita, reprimida brutalment mentre a Sant Boi es tolerava l'acte «oficial» de l'oposició amb més de 100.000 persones aplegades a l'entorn d'un míting.

— Per què? — encara ara ens preguntem.

— Què deu passar ara a Poblet?

Som al dia 12. Neguitosos, pensant tothora en els nostres germans que estaven inventant les mil i una per entrar a Poblet. Coneixent-nos, sabiem que s'estava produint l'assalt al Monestir. I érem conscients que això representava detencions, cops, ferits... Els murs de la presó i les reixes de la cella se'ns feien asfixiants aquell dia. Com anhelàvem sortir, volar, anar cap a Poblet!

— Avui s'acaba la Marxa; aviat us deixaran anar — ens deien amb recança en Joan i en Montxo, condemnats a uns quants anys de presó.

L'endemà, dilluns, anaren sortint els que havien estat detinguts el Vilosell. Al vespre, tothom era ja al carrer. Excepte nosaltres tres.

L'endemà entràvem en el darrer dia del nostre captiveri. Al matí, posaven en llibertat en Salvador. El fet que només sortís ell, em feia desesperar de la meua llibertat. Aquell dia em va tocar desinfectar les cel·les amb un DDT fastigós. No sé si vam matar les xinxes però el cert és que, de poc, ens hi quedem tots intoxicats.

— Colom, el demanen al «centre»... Colom, el demanen... — criden els altaveus de la presó.

— La llibertat! — em digué, joiós, però nostàlgic l'«holandès», el jove pres bibliotecari amb qui també m'havia fet amic i que era l'especialista en desinfectació.

No era la llibertat sinó una visita de la meua germana que havia vingut amb tot un grup d'amics de la Marxa, des de Barcelona amb l'esperança de veure'm. Només van deixar que em visités ella. Vam haver de parlar en castellà o no hi havia entrevista perquè **«el funcionario que tiene que estar presente en la visita, no entiende el catalán, sabe?»**. La meua germana i jo parlant en castellà! No m'ho havia imaginat, però eren tantes les ganes de saber què havia passat a Poblet que vam claudicar a aquesta obligació opressora. La mitja hora de diàleg m'animà: estaven fent gestions amb el governador i possiblement tant en Marià com jo sortiríem avui.

La llibertat imminent em neguitejava. Després de dinar, «l'holandès» diu:

— Han arribat dues «llibertats» (ordres de llibertat). Les he vist al «centre». El cor em fa un salt. Ja?

— Colom, el demanen al «centre»... Colom, el demanen... — són els altaveus.

— Ha arribat la seva llibertat i la d'en Marià — és el Cap de Serveis que m'ho comunica, somrient.

S'haurà acabat ja per aquest estiu el malson de les presons? — em qüestiono internament.

— Adéu, Àngel. Tens sort. Te'n vas... A nosaltres encara ens queden tres anys... — eren en Joan i en Montxo, dinou anys d'edat. Encara que la Marxa s'hagi acabat, continueu lluitant per l'amnistia general!

Se'm fa un nus a la gola. Hi ha una lluentor especials als ulls; possiblement no tornarem a veure'ns mai més. Ens abracem, acomiadant-nos i proment-los jo que, des de fora, estàrem lluitant per fer-los néixer a la llibertat.

La columna Lluís Companys, després de Tàrraga (Bellpuig) va ajuntar-se amb la gent de la Francesc Macià, continuant junts la lluita fins a Poblet. La narració d'aquesta darrera etapa és l'apartat d'aquesta darrera columna.

COLUMNA FRANCESC MACIÀ

El company Miquel Porter Moix, que va ser al començament a Esterri d'Àneu (650 hab.), cap de la columna Francesc Macià ha relatat aquests primers dies que ell, un marxaire més, va viure:

La columna, d'Esterri estant

«Difícil de comunicació i poc tocada per la informació prèvia, la nostra columna es trobà en una comarca per demés incerta. Gent de l'Assemblea, dels Captaires de la Pau, de Pax Christi i sobretot, gent jove de bona voluntat, s'anaren trobant a Esterri d'Àneu. Sabíem que a la ratlla entre l'Aragó i Catalunya podien respondre a la crida d'una unitat d'acció, però sabíem també que les poblacions de muntanya, tocadetes pel turisme i pels avantatges econòmics d'una regularitat funcional feien complicada la nostra actuació. D'altra banda, la Guàrdia Civil hi és respectada perquè, essent molt freqüent la seva actuació positiva per a certs aspectes, ningú pot deixar de considerar la imatge anterior en un moment d'espetec en què es jutja no pas la seva obra sinó que s'hauria de jutjar la dels qui la menen. D'altra banda, ni l'element cívic — l'alcalde — ni l'eclesial — el rector — ens podien afavorir sinó tot el contrari. Dur per directe i sense palliatius el primer i d'un reaccionarisme evident el segon, col·laboraren en la formació d'un clima **canguelístic**, ben caracteritzat arreu del nostre país, que féu que les poques ajudes de les quals podíem esperar quelcom es reduïssin encara més. Noies tancades a casa pels seus pares, iniciatives ofertes que es veurién retirades a darrera hora... Només comptàvem amb els nostres efectius i amb els d'un parell de valents — que Déu els ho pagui — que servien de punt d'enllaç. La seixantena de persones que pogueren arribar el·ludint la vigilància — molts ho feren per la Vall d'Aran — es trobaren a una plana perquè l'oferta de reunir-se i peder pernoctar a la central elèctrica també havia fallat.

»L'Assemblea decidí de continuar endavant amb les següents perspectives: passar ben apercebuts de tots, anar a sopar allí on soparien els guàrdies civils — en nombre impressionant — i dir en veu alta quins eren els propòsits democràtics i pacífics que ens menaven; anar l'endemà al matí — diumenge — a establir un pacte de no-agressió amb els guàrdies civils per a esperar el dilluns el matí, hora de sortida real de la marxa; procurar un sistema de passar la nit que no pugui provocar conflictes abans d'hora; esperar a l'hora de missa del diumenge per a veure si s'exhibeixen les samarretes, depenent de la conducta de la població i de la força pública.

»L'ambient tens de tota la jornada del dissabte fa que els marxaires estiguin particularment cansats. El sopar serveix no sols per a alimentar-se sinó també per a proclamar en veu alta què és el que volem i què ens mena, davant mateix dels guàrdies civils que sopen al costat i d'una colònia escolar d'infants de Sabadell, els professors de la qual ens demostren públicament la seva simpatia.

»L'endemà al matí anem a veure el tinent de la Guàrdia Civil que ens diu: «No us reuniu més de cinc al carrer, no us poseu les samarretes i nosaltres no intervindrem; feu sardanes o el que vulgueu sense fer menció del fet **Marxa**; els nostres homes vénen de lluny i no tenen cap voluntat en contra de ningú.» Establim un armistici; aquest es veurà trencat quan el nostre servei d'informació assoleix de comunicar amb les altres comunes i ens enterem de les agressions que la força pública els han fet objecte. Ja no hi ha cap més remei, i, després de la missa, hom es posa les samarretes i els distintius, trencant el pacte que no ha estat respectat a les altres zones de partida. La Guàrdia Civil ens ve a buscar davant l'església i demana, polidament, a tres dels nostres,

d'acompanyar-los. La resta, els seguim solidàriament i comença un interrogatori a la casa-quarter que és portat molt correctament per un capità i que és correspost igualment, bé que irònica, pels marxaires.

»Se'ns diu que no hi haurà detenció però a la fi, per ordres rebudes per ràdio, ens embarquen en un gros autocar de la força i som conduïts a Lleida. A l'autocar, les coses semblen positives: ni ells ni nosaltres hem dinat i ens posem en pla de compartir el que tenim — no només el menjar sinó la beguda, les cançons i les idees. Després d'una llarga parada davant de la caserna de la Guàrdia Civil de Lleida, som ingressats a la presó provincial. El tracte és més que correcte: rebem tot tipus d'excuses i es fan amb nosaltres excepcions disciplinàries que mostren fins a quin punt els del penitenciari no tenen res a veure amb tot allò: estan cohibits. Els presos comuns col·laboren amb ganes i ens diuen que passa amb les dones de la nostra columna, tranquil·litant-nos i també què ha passat amb els membres detinguts a la columna de Mollerussa. Durant el temps de detenció rebem la visita protocolària del governador civil de Lleida que vol comprovar personalment que hem estat ben tractats i no hi ha hagut violència. Aprofitem l'estona per a establir un pla de treball per si la cosa dura i per a posar en comú les experiències. Érem trenta tres presos —entre dones i homes— com a la famosa cançó de **La presó de Lleida**. L'humor i la lucidesa eren totals.

»A la tarda del dia següent, som deixats anar i es repeteixen les excuses dels empleats de la institució penal. A fora, ens esperen les fruites i els aliments frescos portats pels companys lleidatans — periodistes i gent fraterna ens sabia a dins i no ha tingut por d'ésser solidària — i som transportats per policies armats cap al centre de la població. Els que volem, anem a l'estació i els altres es dissolen en la població.

»Conseqüències: La Pau civil va fer que la desconfiança de la gent d'Esterri variés, que l'actitud de la força pública fos, en tot temps, atemperada i que les proves de solidaritat es multipliquessin.

»D'altra banda, el constant principal és que si bé la gent de la comarca tenien **canguelo** —i nosaltres també— més en tenien els representants de l'ordre establert. Nosaltres erem sisenta i escaig, ells —segons pròpia confessió del capità que comanava les forces— sis-cents entre Esterri i Tremp.»

Per la conca de la Noguera Pallaresa

El dia 6 a la tarda sortíem de la presó, i el 7, amb diferents mitjans de transport i després de passar diversos controls, tornàvem a ser reunits a Llavorsí (461 hab.), els set caminants que continuàvem. La impossibilitat de fer qualsevol acte públic, ens portà a redactar un comunicat als habitants de Llavorsí.

La col·locació del comunicat i del castell de la Marxa a la plaça de l'església, ja van representar la primera adhesió popular a la Marxa. Dos pagesos que eren allà ens van felicitar ens van animar a seguir endavant. El comunicat deia:

«Catalans de Llavorsí:

»La Marxa de la Llibertat ha passat pel nostre poble i us saluda. Degut a la forta vigilància de les forces d'ordre no s'han realitzat actes públics. Malgrat tot seguim endavant!

»Per la llibertat! Per l'amnistia! Per l'Estatut d'autonomia!

»POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR!!»

Comencem a caminar vers Rialb travessant la Noguera per l'única passarella existent entre els dos pobles. La dificultat del terreny i la salut d'un de

nosaltres, fan que ens dividim en dos grups: uns tornen enrera i intenten arribar per la carretera i els altres seguim per la muntanya. Els primers tot just arriben al poble i en cotxe es traslladen a Sort. El malalt deixa la columna aquella mateixa tarda. L'altre grup passa tot el dia a la muntanya amb l'adversitat d'un temps plujós i falta d'aigua (cosa insòlita). Arriben a una alçada de 2.000 metres i, seguint la carena, són acollits a Santomà per l'única família que hi viu. Més refets, baixen al fons de la vall, travessant la passarel·la i fent nit sota uns porxos de Rialb.

El dia 8, un altre cop junts a Sort (1.835 hab), i amb uns quants nois i noies d'unes colònies del poblet de Saurí, decidim, veient la situació, d'anar tots plegats cap allà. Abans de sortir, tres marxaires s'incorporen a la columna. Això i la rebuda dels nois i noies de Saurí, ens dóna moral, ja que estem desanimats per la gairebé inexistent participació d'una població cap de comarca com Sort.

De Saurí, tota la colla arribem fins a Llessú (230 hab.), on es toquen les campanes de l'església. És el capvespre i tot el poble encara treballa, ja que l'estiu és l'època de més feina en tots aquells poblets pirenenics; tot i així s'assabenten que la Marxa és allí i mantenim algunes converses. La rogenca llum de l'hora fosca enceta un foc de camp que clou a la nit clara de lluna.

El matí del dia 9 és serè i nítid. El nostre objectiu és Guerri de la Sal. La carretera és vigilada estretament, però el dia abans havíem estudiat els camins paral·lels. Motoritzats i a peu, ens anem allunyant de l'inici, d'Esterri. La travessa és preciosa, un aire fresc penetra als nostres pulmons i ens fa sentir lleugers. Seguim la Noguera Pallaresa que assenyala el camí exacte. Aquest cop no ens perdrem. En una de les parades xerrem durant una hora amb un pagès que ens diu que en aquella estona ha parlat més que durant una setmana a casa seva. Les seves paraules reflecteixen l'estat d'aquella comarca: la derrota. Una derrota que va des del deportament de poblacions senceres cap a l'Aragó a finals de la guerra, fins a la política d'extermini agrícola i ramader. Anem deixant, però, aquesta petita llavor d'esperança que un dia no gaire llunyà, pot florir llibertat.

Arribem ja a l'ermita de l'Arbaló en el moment en què la Guàrdia Civil regira el **jeep** de la columna, just a la cruïlla del camí que hi duu. Després d'aquest incident — no hi van trobar res — som tots dalt, dinant, discutint i descansant. Una hora més tard, mentre uns fan el cigarret i els altres la migdiada, trenquen la pau del dia i l'harmonia del paisatge tres siluetes amb tricorni, la mà a la metrallera. Ens capgiren les motxilles i se'ns enduen a tres, dos per «papers sospitosos» i el tercer per tenir una màquina de fotografier estrangera (podia ser de contraban). A la caserna de la Pobla de Segur la relació amb la Guàrdia Civil és molt interessant. No comprenen de cap manera la nostra manera de fer:

— ¿Usted es de la Marcha?

— Sí, soy de la Marcha.

— ¿Me dice usted que es de la Marcha? ¿Si hacemos una declaración por escrito, me dirá usted lo mismo?

— Pues sí señor.

— ¿Y no sabe que está prohibida?

— Sí...

A partir d'aquí, ja ve l'embolic. Et fan preguntes com: que en penses del comunisme, del separatisme; quant cobres, quant et paguen. Després afirmen que «sou uns innocents manipulats, al darrera de vosaltres n'hi ha que van amb mala fe i se n'aprofiten»; finalment et recomanen que tornis a casa i t'animen a fer les vacances a la platja que en «aquest temps és deliciosa».

Mentrestant, a l'ermita, detenen una altre noia per indocumentada. Re-

sulta que s'havia deixat el DNI al cotxe d'un company i per no delatar-lo, es va inventar la «bola» que l'havia perdut al riu durant el bany d'abans de dinar. Imagineu-vos uns guàrdies civils, traient-se les botes, arremangant-se els pantalons i buscant per bell mig de l'aigua l'inexistent objecte perdut.

Ètica-disciplina

A mitja tarda, deixaven en llibertat el de la màquina fotogràfica i n'entraven dos més, dos d'ells agafats sense cap motiu precís. Una estona més tard, cinc caminants eren dalt d'un autocar d'un verd lleig, camí de la presó de Lleida. Els dos que havien restat a l'ermita marxaren cap a Gerri de la Sal (304 hab.). Allà van viure una experiència desconcertant. Dos inspectors de la Guàrdia Civil els va convidar a sopar i beure sense detenir-los.

L'endemà aconseguiren fer una assemblea, amb força gent del poble, parlant del punts de la Marxa i dels fets ocorreguts fins llavors. Més tard, un d'ells va ser detingut i portat a la caserna de la Poble de Segur. El capità d'allà, la filla del qual estava fent el curset a l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat, va enraonar llargament amb el detingut i li va oferir la possibilitat de fer-li un servei de cangur que, evidentment realitzà. Després d'aquest contacte humà amb la família del capità, els va sorgir una greu contradicció: per un cantó, si el marxaire seguia la Marxa, l'havia de detenir; per altre, no volia no podia moralment deternir-lo. El marxaire tenia clar que si el deixaven es mantindria ferm en el seu compromís de continuar i, a la vegada, el capità tenia clares les ordres de detenció. La dona del capità plorava demanant la llibertat del pres. El resultat fou contradictòriament curiós: tres dies tancat a la presó i convidat insistentment a passar uns dies a casa del capità.

El mateix dissabte, a Gerri de la Sal, una dona que venia a participar a la Marxa durant el cap de setmana i que havia estat agafada anteriorment a Esterri, no va poder ni donar un pas. Tot just baixava del cotxe quan la Guàrdia Civil, molt amablement, li carregava la motxilla en un dels seus **jeeps** i la feia pujar a ella també. Fou duta a la presó.

Els guardians temen el poble

Cap al migdia vam arribar a la Poble de Segur (3.513 hab.); la nostra intenció era de trobar algú que baixés de Gerri de la Sal. Sabíem que hi havia hagut una agafada de gent, el que no sabíem, però, és que els haguessin agafat a tots. Mentre un company trucava des d'una cabina telefònica per saber si hi havia hagut algun contacte, van veure passar un camió de la Guàrdia Civil ple de caballs. Eren els primers guàrdies civils que vèiem a la Poble.

Tot passejant després de dinar, veiem el cotxe dels Gomis; finalment teníem algú de la columna a prop! Però vingué la desillusió: el vehicle en qüestió estava aparcant davant de la caserna de la Guàrdia Civil. Se'ns van esvair totes les esperances que s'hagués salvat algú de la columna. Uns moments després ens vam trobar amb en Xavier. Renoi, quin goig que feia! Tot mudat amb corbata, americana i sabates de xarol. Evidentment no semblava un marxaire, podia passar ben camuflat.

Vam aconseguir trobar uns joves del poble i decidírem fer unes octavetes. Tot seguit van començar a sorgir els problemes. Les monges no ens deixaven la multicopista. El rector no simpatitzava amb la Marxa i fer-ho amb la màquina de la cooperativa era exposar-se massa. Finalment, decidírem fer-ho

a màquina i amb còpies de paper carbó. Reunirem quatre màquines d'escriure i al cap de dues hores ja teníem dues-centes octavetes fetes.

L'endemà, decidírem tirar les octavetes al mercat i a la plaça on s'estaven tots els vells a l'ombra de un gran plàtan. Fem dos grups. La Guàrdia Civil rondava amunt i avall. Hi hagué un moment en què estàvem a punt de llançar-les quan arribà la Guàrdia Civil, i a la fi, després d'algunes indecisions, les tiràrem, amb tanta mala sort que quedaren totes amuntegades i sota un arbre. Al mercat les coses varen anar millor. Per al poble, aquesta acció donà fruits contradictoris: per una banda, s'aconseguí que a la tarda s'escombrés la plaça (feia dies que no ho havien fet) i per l'altra, s'augmentava la vigilància de la Guàrdia Civil.

Juntament amb gent d'un grup d'escoltes ens proposem fer una ballada de sardanes. Ja tenim amplificador i altaveus; només falten els discos; demanats aquí i allà, en podem trobar un parell. Quan tot just comença el so de la primera sardana i no hem fet encara la rotllana, arriba un encarregat de l'Ajuntament, tot dient que si volem ballar sardanes, anem primer a demanar el permís al batlle, formulisme que mai no s'havia hagut de realitzar. Quan es va a demanar el permís, se'ns denega, al·legant que una parenta seva està malalta i el soroll la pot molestar. La gent del poble, indignada, comentava que feia una setmana s'havia muntat un **show pachanguero** a mitja nit, amb el vist-i-plau del batlle tot i que la seva parenta restava en el mateix llit i en el mateix lloc.

A la nit, i mentres estàvem en un bar prenent la fresca, s'acostà una parella de la Guàrdia Civil.

— **¿Sois todos de aquí de la Poble?** — ens preguntà un d'ells.

— Sí, sí, — responguérem ràpidament.

I se n'anaren tots feliços a continuar la seva ronda per tots els bars, dient que, si veien algú de la Marxa, tenien l'obligació de denunciar-lo.

El dijous, la cosa estava més fotuda, perquè fórem seguit per una «parella» que vam poder despistar tot ficant-nos a casa d'una noia del poble. Havent dinat, juntament amb la gent de la Poble anem cap a Trep (5.077 hab.). Telèfons controlats, vigilats pertot arreu, amenaces a les mares dels membres del Secretariat Local. Una por que impedia que la gent de Trep prenguéss una posició clara, tant a l'hora de fer una acció, com a l'hora d'acollir-nos a dormir. Aquest divendres al migdia, la Guàrdia Civil ja rondava per la plaça, la qual cosa impedí, a més de tot el que hem explicat, que es realitzessin les sardanes programades. Mentre nosaltres érem tranquil·lament a la barra d'un bar, els veiem entrar per la porta. El cambrer, adonant-se de la situació, ens assenyala la porta de sortida al darrera, per on fugim, per anar a Llimiana.

Llimiana és un poble d'un centenar d'habitants on no hi ha joventut i on els recels entre veïns són el motiu més important de discussió. Està comunicat amb Trep per un camí sense asfaltar, malgrat les contínues protestes de la població. Allà ens informàren que la nit abans la Guàrdia Civil hi havia anat i havia tret una pancarta de la Marxa que feia més d'un mes que hi era. També ens informaren que el poble no havia volgut dir qui l'havia penjada i que es negaren a deixar-los una escala. Total, que un dels guàrdies civils va haver d'enfilar-se damunt del **jeep** i arrencar la pancarta.

Tot fent el turista pel poble, trobem un **jeep** de la guàrdia civil a la plaça. Després de fotografies a l'església i a la plaça ens posem en contacte amb el rector que ens acull molt amablement a la rectoria. L'endemà, dissabte, la Guàrdia Civil s'instal·la de bona hora a la plaça.

S'incorporen a la nostra columna dos matrimonis. A la tarda, la Guàrdia Civil, continua la seva guàrdia i demana el carnet a una de les noies que ens

acollí. És un moment de tensió màxima. Els vigilants de la plaça no se n'anaven. Perquè ho fessin, els dos matrimonis i la Pilar van fer veure que se n'anaven en llurs cotxes, després d'acomiar-se de tots nosaltres. Abans d'arribar a la carretera de Tremp, es van desviar per un camí, a esperar que passés el **jeep** de la Guàrdia Civil. Tal com havien suposat, la Guàrdia Civil no trigà ni cinc minuts en fotre el camp.

Havent sopat i per atreure la gent del poble repartim globus als nens que aviat fan xivarri. Muntem una ballada de sardanes, tot cloent l'acte, sentim per mitjà d'un disc la veu d'en Francesc Macià. Els avis del poble s'emocionen i ploren en sentir la proclamació de la República Catalana i ens diuen que ells ho van viure i que en Macià va ser un dels homes més grans que hem tingut.

Fem un petit parlament d'agraïment i havent cantat **Els Segadors**, anem a un «mirador» (el castell) des d'on tiren focs artificials. Mentre ens acomiaden, els pagesos ens exposen la problemàtica de la fruita. Fugim, però, ràpidament ja que, en sentir el soroll dels coets, la Guàrdia Civil deu estar alerta.

Passem per Vilamitjana i pintem eslògans en algunes parets. Quan no es pot fer res més, també aquests mitjans són vàlids.

L'endemà i avançant l'itinerari, fem acte de presència a Isona (1.615 hab.), i en no trobar cap contacte, anem a veure al capellà. Acostuma a ser un reflex inconscient. Ell no està d'acord amb la Marxa. Fins aleshores, no havíem vist ni un guàrdia civil. Sortim de l'església, fem un tomb pel poble i quan arribem a buscar aigua a una font, veiem tres guàrdies que, per sort, no ens veuen. Constatant que era impossible fer cap acció, sortim del poble. Pensant-ho una mica, ens puja la mosca al nas, en veure que la Guàrdia Civil, ha aparegut justament un quart d'hora després d'haver parlat amb el capellà.

Una ciutat «violada»

Procedents d'Artesa de Segre, arribem el diumenge a Balaguer (11.676 hab.), on a través d'un capellà ens posem en contacte amb l'Assemblea Democràtica local. En una trobada on som trenta persones, decidim dur a terme una acció a les sardanes. La plaça on se celebren és plena de gent. Demanem a la cobla que faci un toc d'atenció i ràpidament un noi del poble presenta la Marxa. En Salvador presenta els quatre punts de l'Assemblea i tot seguit repartim butlletins. Ha estat una acció ràpida.

Per l'endemà es prepara una xerrada, però com que la Guàrdia Civil arriba abans que nosaltres, no és possible fer-la i només després de pactar amb ells, ens deixen cantar **El Virolai**. En aquest acte de l'esplanada del Sant Crist, hi assisteixen unes cent persones, la majoria joves.

Dimarts a la tarda, mentre esperem ballar unes sardanes, ens detenen tot prenent un cafè. Més tard, quatre xicots de Balaguer, també són agafats, en una operació portada a terme per les forces d'ordre locals i sota la direcció personal del batlle. L'eficient intervenció d'una policia municipal i d'un batlle amb vocació de general blau, ens van portar cap a la presó. Per cert que el batlle de Balaguer es cosí germà del de Barcelona i té el mateix cognom (Viola).

**Barcelona i Balaguer,
dues ciutats agermanades
dues ciutats «violades»**

Un company que arriba més tard, ens exposa la seva agafada i el seu posterior trasllat a la presó de Lleida, així:

«Arribo a les nou del vespre a Balaguer. Hi havia previstes unes sardanes a la plaça, però les han suspeses. Al mig de la plaça, la gent dona voltes en

silenci. Pels voltants, la Guàrdia Civil i la col·laboracionista policia municipal, estan a l'aguait. M' integro amb la gent i començo a preguntar pels altres components de la columna. Molts no em contesten i altres diuen que no en saben res. La tensió és gran i un cotxe cisterna es disposa a ruixar la plaça; reculem fins un carreró on continuem la marxa silenciosa amunt i avall. Per fi, la Guàrdia Civil ens intimida amb els fusells i reculem fins al pont. El traquem i continuem la caminada. Ens disposem a creuar l'altre pont, però dos guàrdies civils demanen carnets; quan s'adonen que no sóc de Balaguer em presenten la alternativa següent: o a Barcelona o al riu.

— Però, si tan sols vull anar a sopar a la plaça; a més a més ara no trobaria trens per tornar — els responc innocentment.

— **Nada, nada, hoy no se cena.**

»Penso que fan broma i avanço en direcció a la plaça, però encara no he donat una passa sento que m'empnyen i caic a terra. Llavors, m'obliguen a marxar. No em moc. Mentrestant, els cotxes que passen i un grup de gent que hi ha a cinquanta metres, observen encuriosits l'escena. Arriba un «dos cavalls» verd i a pes de braços m'introdueixen al vehicle. De passada em tiben els cabells i em pessiguen sota les aixelles. Arribo a la caserna i passo a una habitació on hi ha quatre xicots. Els dic que sóc de la Marxa i llavors responen que ells també els han agafat quan estaven en un bar prenent un refresc. Un verd ens fa callar i ens diu:

— **¡Si queréis hablar hacerlo en castellano!**

»Una mica més tard, entren els altres components de la columna. De tant en tant, surt el vigilant i aprofitem per contar-nos les nostres peripècies. Jo els explico que havia estat seguit i aturat per la Guàrdia Civil primer i, més tard, per la policia municipal, la qual havent rebut ordres dels verds, m'expulsen del terme municipal de la ciutat, però cap al vespre hi vaig tornar i em van passar totes aquelles peripècies que m'han portat fins aquí.

»És mitja nit, i allavors recordem que és el natalici de l'Enric (company de columna que fa cinquanta-cinc anys). Ho diem a un social i passada una estona ens porta una cervesa a cadascú. Els familiars dels nois de Balaguer ens porten menjar i beure.

»Són les dues i ja sabem que ens portaran a la presó de Lleida. Les cadires són molt incòmodes per dormir i molts acaben estesos al terra. És gairebé impossible agafar el son.

»Amb nosaltres hi havia un home que es veu que anava més begut del compte i quan la Guàrdia Civil va manar de desallotjar els bars, ells s'hi negà, dient que no els entenia. També el van agafar.

»A les set ens avisen que el furgó està llest per marxar. Hi pugem:

**«A la ciutat de Lleida
hi ha una presó,
de presos mai n'hi manquen
petita, bonica,
prou n'hi porta el baró.»**

Pregó d'Albesa

«POBLE D'ALBESA (1.488 hab)

»Demà comença la Marxa de la Llibertat, marxa NO-VIOLENTA, que té per objectiu una societat en PAU i LLIURE de tota explotació.

»La Marxa vol connectar amb la realitat de tots els indrets dels Països Catalans, tot animant la mobilització del nostre poble cap al seu alliberament.

»Per a aconseguir tot això es necessària la participació de tothom, per la qual cosa us invitem a col·laborar amb la vostra presència a l'inici de la Marxa, que tindrà lloc demà, dia 4, a les deu del matí a Esterri d'Àneu.

»Us hi esperem! No falteu!»

Aquest pregó les autoritats locals d'Albesa no el van autoritzar i hi respongueren amb un contrapregó en el qual es deia que els veïns del poble no es deixessin enganyar per la Marxa, que els pares tinguessin cura de llurs fills, car els podia portar conseqüències familiars. Vàrem passar per Albesa però no hi fórem acollits; trobarem però, algunes persones que es solidaritzaren amb nosaltres.

Diari d'un dia de repressió sistemàtica

A Lleida (90.884 hab.), enmig de la xafogor aclaparadora, l'ambient de la Marxa es va concretant. Pintades arreu, cartells amb el peu i les sagetes enganxats sobre murs de tota mena. A les set de la tarda, «arribada oficial» de la columna Francesc Macià, uns petards esclaten. A dos quarts de vuit es reuneixen uns cinquanta marxaires forasters i locals. Al davant del Palau de Justícia es criden visques a la Marxa i «Poble català, possa't a caminar». La gent dels voltants està a l'espectativa. Continuem amunt i avall cridant i aplaudint. Ens dispersen ordenadament. Al cap d'una estona arriben forces públiques vestides de paisà i trien al seu gust, segons les fesomies, tres dels marxaires i se'ls enduen; els altres ens camuflem discretament...

Els tres detinguts ingressen a la presó de la ciutat, coneguda ja pels marxaires com l'«hotel» habitual. A les viut del vespre ballada de sardanes a la plaça de la Catedral. Es varen cridar visques a la Marxa, i enganxades de pamflets a la paret del bar on hi havia molt de públic de tota mena (entre ells socials). A les nou, manifestació al «monolito», s'hi tiren octavetes i coincideix amb l'arribada del **jeep** que fa la ronda. Corredisses i cops de porra. Cinc lleidatans són detinguts, un parell d'ells els deixen anar al cap de dues hores. A dos quarts d'onze de la nit, representació als claustres de la Seu, de **Tirant lo Blanc** de Joanot Martorell, patrocinat per la «Caixa». La columna Francesc Macià i un gran nombre de lleidatans de la Marxa, es posaren entre el públic. El governador civil de la «província» i l'alcalde de la ciutat hi eren presents. A la mitja part, un crit estentó de «Visca la Marxa de la Llibertat!» ressonà pels claustres i tot el públic, respongué «Visca» seguit de llargs aplaudiments. Continua l'obra i apareix una pancarta de la Marxa que es plega i es desplega entre les columnes. En acabar es tiren totes les octavetes que queden i es llencen globus amb inscripcions relacionades amb la Marxa. Comencen els crits, mentre la gent surt del claustre. «Llibertat detinguts Marxa» i tots els altres crits rituals. Ja a dins hi ha una detenció. Un cop a fora, mentre la gent va sortint es demana a crits la dimissió del governador i de l'alcalde de Lleida, com a responsables de la repressió de la Marxa. Immediatament, un grup dels «especials» de la Policia Armada entra al recinte i comença a apallissar tothom que surt pacíficament; reben dones, nanos, vells i jovent.

Alguns reaccionen amb crits encesos i indignats i encara reben més. Se senten crits com ara:

— Penseu en les peres!

— Catalans! Si no ho fem nosaltres, no ho farà ningú!

El temor envaeix el recinte. A la porta del claustre, el governador i el batlle comenten la jugada. Després de la càrrega hi torna a haver detencions. Aquesta vegada, una quinzena. Una vegada més, contrastà la no-violència del poble enfront de la repressió, violència activa. Resultat del pas de la marxa a Lleida: 25 detinguts.

El Secretariat de Pax Christi de Lleida, arran dels fets, elaborà el següent document que transcrivim:

«El secretariat de Pax Christi de Lleida rebutja enèrgicament la repressió exercida per les forces especials d'ordre públic pels fets esdevinguts durant el pas de la marxa de la llibertat per la nostra ciutat. Especialment a la sortida de l'obra teatral **Tirant lo Blanc** a la Seu Vella, on varen ser colpejats tota mena de gent, tenint en compte que eren espectadors dels fets el governador civil senyor Madrones i el batlle senyor Corbera. Per tot això, demanem les conseqüents responsabilitats i exigim les seves immediates dimissions.»

L'agonia de la pera

Després de la ciutat de Lleida, l'itinerari ens duia cap a petits pobles situats en ple Segrià, entre les grans extensions de fruiters. En aquests moments érem tres els caminants; el quart era a la presó i s'incorporà el dia 12. Els primers contactes varen ser al Rosselló. També fou aquí la primera reunió de coordinació amb les diferents pobles. Es va decidir muntar un sol acte que englobés tots els pobles del voltant, i de passada, els confortís en la seva coordinació. Seria una representació teatral que faria referència al problema de la pera i hi participarien joves de tota la comarca. L'acte se celebraria dissabte al vespre a Alguaire (2.782 hab.). Els caminants, esperant el dissabte, estàvem refugiats en un antic molí d'aigua, situat entre canals i emig d'un paisatge molt acollidor. Aquests dies ens van servir per descansar.

Dia a dia, la Guàrdia Civil, amb forts efectius, es presentava a la població que tocava, i feia la «seva» marxa amb la propaganda corresponent:

— Són uns lladres, uns treinxeraires, no els veneu res, no els cureu, no els atengueu, etc...!

Per fi, dissabte, Alguaire era net i tranquil. «Ells» ja hi havien passat uns dies abans. Al vespre, la gent d'Albesa, Torreferrera, la Portella, Alfarràs, Almenar, Vilanove de Segrià, Rosselló, Lleida i del mateix Alguaire, en un nombre aproximat de dues-centes persones, es reuní per participar en la Marxa. L'obra, **L'agonia de la pera**, reflectia la situació greu del camp en general i sobretot la d'aquesta comarca fruitera. Els actors, i també una part del públic, duïen una cinta negra al coll, per expressar el seu dol per la pera, i, alguns, potser també per una altra cosa... (Alguaire va ser abans de la guerra un important focus revolucionari). En acabar s'intentà iniciar una assemblea per tractar obertament el tema de l'obra, tot intentant fer un anàlisi que no va tenir el ressò que s'hauria desitjat; malgrat tot es va veure que la solució d'aquesta problemàtica estava inclosa dins el context polític general. Seguidament, se sortí en manifestació pels carrers del poble, entonant **Els Segadors**, exigint a crits l'amnistia, la llibertat i l'estatut d'autonomia. L'acte escloué a la plaça, agafats de les mans, en rotllana i cantant **L'hora dels Adéus**.

D'Alguaire a Almacelles

A Almacelles (4.992 hab.) ens trobarem a la sortida de missa d'onze al bell mig de la plaça. Una vilatana coratjosa — tota la plaça estava voltada per guàrdies civils i municipals que hi col·laboraven — se'ns acostà. No hi ha temps per a parlar. Només diu que no podem fer res. Marxem per trobar els altres. ¡Alto! Carnets, etc. S'ha d'abandonar la població abans de deu minuts. És l'ordre.

No han arribat els companys de Lleida i els altres estan escampats. Pensat i debatut, es decideix abandonar Almacelles. Solament s'han pogut repartir globus. Més tard, arriben els de Lleida i aconsegueixen reunir una quarantena de persones. La Guàrdia Civil dóna cinc minuts per xerrar. Cinc minuts que s'allarguen i s'aprofiten per fer una espontània assemblea gairebé durant una hora.

Hostes a la casa de Francesc Macià

A la casa del que fou el primer president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, és acollida la columna que porta el seu nom. Per Maria Macià Lamarca, fila de qui tots anomenaven «l'Avi» i, tal com diu ella, amb l'humor fi que la caracteriza: «Jo, que en sóc filla, no puc dir que sóc filla de l'avi». La casa és acollidora i plena de records que ens impressionen a tots. Al llarg de les converses amb la Maria Macià es reviu en hores històriques, ensems properes i llunyanes, però plenes d'ensenyances que tots desitgem dur a la pràctica tan aviat com sigui possible.

Al vespre es fa una trobada dels membres de la columna i els que han vingut de Lleida, Alcarràs, i d'altres pobles dels voltants. Es parla i es discuteix llargament. Per fi, es canta **Els Segadors**. L'amfitriona comparteix amb nosaltres la vetllada (cal fer present que Maria Macià fou amenaçada per telèfon des de Barcelona si acollia la Marxa. Evidentment no en va fer cas.)

El matí, quatre de la columna marxen clandestinament cap a Alcarràs (3.464 hab.). La casa està voltada de civils. Un **jeep** providencial els recull a uns sis-cents metres — és el cotxe de la finca que ha estat posat gentilment al servei dels marxaires. A l'arribada a Alcarràs, els quatre són detinguts, junt amb un noi del poble, sense poder fer cap mena d'acció. A la tarda, tres més hi arribem amb més bona sort.

Al vespre hi ha convocada una trobada de la Unió de Pagesos. Tres militants del sindicat de pagès parlen de molts temes interessants, amb gran preparació. El tema és viu i punyent. A la fi, un xicot d'Alcarràs presenta la Marxa i un marxaire pren la paraula fent-se ressò de temes que ja s'havien presentat, com el de l'autonomia. També es parla de la nostra llengua, fet que desencadena grans aplaudiments. Hi havia reunits pagesos del Segrià, Torres de Segre, i una vintena de persones de Fraga, que representaven d'alguna manera de la zona catalana d'Aragó, on no podia fer presència la Marxa.

La imaginació contra la repressió

Després de les detencions d'Alcarràs, la columna va quedar reduïda a un caminant. Durant aquest temps s'havien fet contactes per tots els poblets, però donada la forta vigilància i el clima de por, va ser pràcticament impossible fer cap acte. La columna va arribar a la Granadella (1098 hab.), on els van sortir a rebre gent del poble; la Guàrdia Civil era present, més amunt a la plaça hi mantenim un petit diàleg.

— Som de la Marxa i no creiem que hi hagi motiu perquè no ens deixin passar, ja que no fem cap aldarull.

— **Bien, bien, pero acompáñenos al cuartel.**

Un dels marxaires en sentir allò, s'asseu a terra; els altres dos l'imiten i alguns joves del poble fan el mateix. La gent que es manté apartada s'hi va acostant. La Guàrdia Civil està molt nerviosa. Es dóna l'ordre que els emmanillin i se'ls emportin detinguts, però com que el número no troba la clau

de les manilles, el seu nerviosisme va creixent. Demanen els carnets a tots els asseguts i després d'un diàleg amb els marxaires i en veure's rodejats per la gent del poble, els deixen quedar-se mitja hora en el poble; després d'un breu estira i arronsa aconseguim que el temps d'estada al poble sigui d'una hora i mitja.

A la plaça es fa un parlament-presentació de la Marxa, dels seus objectius i de la no-violència, seguit d'un petit debat. Es fa un minut de silenci pels morts en la lluita per la justícia i s'inicia una petita manifestació pel carrer Major del poble, passant pel davant de la casa, on s'hostatjava i feia els seus mitings el president Francesc Macià. Una senyora gran, des de casa seva, llegeix un poema dedicat a aquests esdeveniments. Resulta un petit acte molt emocionant. Després d'acabar-lo, la Guàrdia Civil retorna els carnets als marxaires. Per tots aquests fets, havíem mobilitzat més de 800 persones en tot el poble.

Els dies sigüents es van intentar fer contactes amb la gent dels pobles de l'itinerari que corresponien, però no es van poder fer els contactes necessaris. En algun poble, la Guàrdia Civil havia amenaçat alguna gent de mort, així com als marxaires que s'atreïssin a entrar. D'aquesta forma, la columna va continuar endavant, pels pobles de les comarques occidentals.

Fusells i estrategemas de la Guàrdia Civil

El segon dia de setembre tots els que componíem la columna tornàvem a estar junts. Teníem el «centre d'operacions» a les Borges Blanques. Juneda i Torregrossa estaven molt desinformades i gairebé ni sabien el dia que havia de passar la columna. El seu pas va representar un sopar de germanor en una pineda propera, amb una dotzena de veïns dels dos pobles que fa temps que treballen per la comarca. Vam intercanviar idees, ens van exposar la situació dels seus respectius pobles i, el que és més important, ens vam donar ànims mútuament per tirar endavant, amb més força encara, la dura tasca que ens havíem imposat tots plegats.

El tercer dia del mes es presentà més aviat fàcil. La població de les Borges (4.441 hab.), a causa del problema de l'oli, porta a terme una llarga lluita. Cap al vespre, un centenar de joves, es van concentrar davant l'església. Es féu una presentació de la Marxa i es llegí el Manifest de la Llibertat elaborat pels joves de les Borges Blanques. Mentre entonàvem cants, van venir membres de la Guàrdia Civil. Un d'ells es va acostar i va preguntar de qui era la senyera que hi havia penjada. Els concentrats vam continuar sense fer-li el cas més mínim. Va haver d'anar-se'n. Mentrestant, per tots els carrers del voltant s'hi va anar aglomerant gent per seguir les incidències. Un altre guàrdia civil, va demanar el carnet a un marxaire i li va dir que li havien de fer unes preguntes a la caserna. Aquest es va negar a aixecar-se. El guàrdia civil va ordenar que vinguéssin dos dels seus companys i se l'enduguessin. El cas és que no es van presentar i un cop més el guàrdia civil se'n va anar amb la cua entre cames.

Després de cantar una estona més i quan els carrers eren realment molt plens de gent, els guàrdies civils es van disposar a dialogar i amb bones paraules ens van demanar si ja havíem acabat i que, per favor, ens en anéssim sense fer aldarull. Ens vam aixecar i a poc a poc ens vam anar retirant. Un grup d'espectadors va aplaudir una estona. Un cop més la no-violència va deixar en evidència la inutilitat de la força. Aquesta acció va representar si no una participació activa, si una mobilització passiva d'un elevat nombre d'habitants de les Borges Blanques.

Aquell vespre, un nucli de joves vam anar a sopar a la rectoria, lloc on érem acollits.

Els fets de l'endemà ens van dur una altra vegada a la presó. Un dels companys ho relata d'aquesta forma:

«Avui, dia 4 de setembre entro a dos quarts de deu a la presó de Lleida junt amb el Marià i també amb ell em declaro en vaga de fam. Els motius són ben clars: engany greu de la Guàrdia Civil. »

»Els fets: Hem pasat la nit a la rectoria de les Borges. Aquest mati havíem pensat fer un festival infantil. Hi ha uns quants joves del poble amb nosaltres. Pensem que es poden usar els altaveus del poble per anunciar el festival. S'ha de parlar amb l'Ajuntament. Anem a sortir però la rectoria està rodejada. Millor que sortim els d'aquí. A la gent que entra i surt els demanen carnets. Torna la comissió que ha anat a parlar amb l'Ajuntament. L'alcalde tenia por, els ha dit que millor no fer res, que amb el que va passar ahir ja n'hi havia prou i que la Guàrdia Civil ha amenaçat amb detencions. Abans d'entrar, aquesta comissió ha parlat amb la Guàrdia Civil de l'entrada i els ha deixat entrar amb la condició que tornin a sortir per dir si hi ha gent de la Marxa a dins. També els han comunicat que si sortíem per anar-nos del poble, i no tornar, no passaria res. Després de discutir-ho, decidim sortir per anar a dinar fora de les Borges Blanques i enllaçar amb les Sis Hores de Bellpuig. Així, doncs, sortim i tres guàrdies civils ens demanen els carnets i ens diuen que el tinent vol fer-nos unes preguntes a la caserna. Accedim a anar-hi. Ens acompanyen en Ramon i la Dolors, del poble. Passejada pels carrers i arribada a la caserna. Regiren les motxilles i rebem greus insults del sergent de Juneda. Ens crida el tinent. Només en entrar, recolzo innocentment les dues mans damunt la taula del seu despatx i d'un cop me les treu d'allà. El seu to de veu és d'odi i d'amenaça, que disminueix a mesura que avança la conversa. De tant en tant entra el sergent i ens fa sermons morals. Al final semblen derrotats. Han esgotat els seus arguments. Es pot dir que els hem guanyat. Fins i tot demanen perdó pels insults del principi. Em diuen que me'n vagi, però ells tenen el meu carnet. Després ens porten un sandvitx i una cervesa. És tard i ens porten a la caserna de Juneda. Passem la tarda allà esperant saber què faran amb nosaltres i tenim molts poques esperances que es compleixi el tracte del matí. A dos quarts de nou vé el sergent de Juneda i ens acompanya a Lleida. Ja l'hem feta! Ens han fet la jugada que temíem: han trencat el pacte. El sergent no sap com excusar-se. Se'ns obre per uns moments i ens convida a dinar, però... altre cop a Lleida.»

El migdia del dissabte dia 4, poca estona després de la detenció esmentada arriba a les Borges Blanques un altre marxaire. Ens explica així el seu pas per aquesta vila:

«Arribo i vaig a la rectoria per veure si trobo els companys de la columna. M'obre la porta el rector i, molt espantat, em diu que no fa ni mitja hora que els han agafat. Havien rodejat la rectoria i els verds havien assegurat que si sortien en ordre no els passaria res. Van sortir i van caure com a mosques. Menjo una mica de fruita i el rector m'aconsella que marxi. Em decideixo a sortir, però abans de travessar el llindar de la porta veig una gaveta de guàrdia civil que sobresurt darrera una pedra i faig un salt cap a dins. El capellà està nerviós. Passa una hora i els verds vigilen la porta. Veient que la situació no canvia, el mossèn decideix que surti per la porta del darrera. Intento de dir-li que si surto no sabré on anar. L'home només vol que deixi la rectoria. Realment, el que la força pública rodegi la rectoria no és una cosa que

passi cada dia i si a més, ho fa per dos cops, els motius del nerviosisme es poden justificar. Un cop fora, volto per la vila i per fi marxo cap a Bellpuig.»

Cap al vespre tres nous marxaires que buscaven la columna, arriben també a les Borges Blanques. No tingueren pas més sort que l'anterior, ja que la ciutat estava commocionada per les detencions, la gent no hi trobava motiu.

Si total, havien estat cantant i parlant a les escales de l'església.

Tothom té molta por i el millor que poden fer — els diuen — és marxar. Van fins a Arbeca (2.441 hab.), poble següent de l'itinerari. Allà, malgrat la vigilància, poden establir contacte amb els del poble que han preparat una presentació de la Marxa per al dia 6 a la tarda. Encara que la fusió de les columnes Lluís Companys i Francesc Macià era prevista tres dies més tard a Belianes, és a partir dels contactes d'aquell vespre i a la trobada dels seus components en el Festival de les Sis Hores de Cançó de Bellpuig, on comencen a caminar juntes.

Dues columnes caminen juntes

L'atemptat de la matinada ens va deixar força aclaparats; era la primera vegada que un grup d'ultra dreta, o qui fossin, s'havien atrevit a posar-se directament amb les columnes. No era solament la Guàrdia Civil o la policia armada o els inspectors dels respectius cossos els qui ens buacaven, sinó que a partir d'aquell moment hauríem de fugir o afrontar, segons els casos, «els grups incontrolats». La nostra situació era cada vegada més difícil però malgrat això, aquell vespre, prop d'una vintena de caminants amb les samarretes posades ens disposàvem a participar d'una manera oberta, com sempre ho havia fet la Marxa, al Festival de les Sis Hores de Cançó a Bellpuig (3.558 hab.).

Portàvem les samarretes sota els jerseys, per tal de passar els controls de la Guàrdia Civil. Vam poder entrar al Festival. Vam muntar una parada molt ben acceptada per la gent, però una part dels organitzadors que va fer plegar alguns dels grups que tenien parades, la fan recollir. El Festival continuà amb «normalitat» i quan ja era gaire al final, un altre cop hi hagué discrepàncies. Hi havia moltes vacil·lacions, justificades per la quantitat de policia de paísà i gent forastera que voltava el recinte per dintre. Els uns deien que s'havia de presentar la Marxa des de dalt de l'escenari; uns altres deien que no, que era massa arriscat per a tots. En definitiva, no es va presentar ni des de dalt ni des de baix, sols hi va haver la presència dels marxaires entre la gent.

S'ha de remarcar que aquest Festival fou un gran èxit, tant per als pagesos com per a la comarca. L'ambient que s'hi va crear era una mostra clara de la unió entre els pagesos i de com la gent jove del camp vibra i és conscient dels seus problemes. Acabat el Festival, amb grans precaucions tornàrem al poble de Golmes, el nostre refugi durant aquells dies.

L'endemà, com sempre, distribució de feines. Qui compra els esmorzars, qui truca al secretariat, qui fa la nota de premsa, qui distribueix els contactes que hem de fer. I de mica en mica la columna es torna a posar en moviment.

Anem a dinar a Mollerussa (6.685 hab.), i en acabat anem a fer el cafè en un bar del poble. La columna Francesc Macià hi havia passat a finals de juliol, però, donats els fets de Tàrrrega, la Marxa hi tenia un gran ressò aquells dies. Tot prenent cafè parlem amb la gent del bar, aclarim els últims fets, expliquem els objectius de la Marxa, etc., i a l'hora d'anar a pagar:

— No, ja està cobrat, ho ha pagat aquell senyor!

Estava assegut unes taules més enllà i ens havia sentit, i a més havia dit que fèiem tota la pinta de ser de la Marxa.

— Moltes gràcies!

Aquella tarda, dividits en petits grups, anàrem a fer contactes pels diferents pobles que ens quedaven fins al final de l'itinerari. Ens calia coordinar i preparar bé l'última setmana de la Marxa en la qual estàvem juntes les columnes Lluís Companys i Francesc Macià, i volíem intentar arribar a Poblet.

Un dels grups que vam fer va anar a Vilanova de Bellpuig (1.366 hab.). Era la Festa Major. La gent no ens esperava, però ens va rebre molt bé. Uns de l'envelat, quan van veure venir la Guàrdia Civil, van córrer a avisar-nos. «Amagueu els cartells i tot això, que ve la policia».

Feien la seva ronda de Festa Major i no va passar res. Una senyora, de prop de 80 anys que escolta ràdio Pirinaica i que havia estat de les dones llibertàries, va fer una aportació econòmica en solidaritat amb la Marxa. Estava emocionada de veure que els joves continuem en la lluita, i hi vam parlar una llarga estona. A la nit, ens tornàrem a reunir a Golmes.

Va ser un dia de gran activitat. Al matí, aprofitant el mercat de Tàrrega, s'hi va penjar una pancarta que, en nom de la Marxa, reprovava l'atemptat de dies passats. Uns quants van anar fins al Terròs, poble de naixement d'en Lluís Companys, per veure com estava l'ambient per l'acció de la tarda. Al migdia va haver-hi reunió i distribució de treballs i accions. A la tarda, un grup va fins al Terròs; són quatre cases i no hi ha vigilància. La família d'en Companys és fora. Es penja una senyera i es fa un acte simbòlic.

Mentrestant, uns altres marxaires ja són direcció a Arbeca, el poble és força controlat (com sempre); aquest poble és el més industrialitzat de totes les Garrigues. La presentació de la Marxa, era prevista per al vespre i a l'església. Al poble, la gent estava fastiguejada de tanta vigilància car la Guàrdia Civil es veu que, per no perdre tant de temps, es dedicava a controlar si les matrícules dels cotxes i els tractors estaven ben posades, si portaven tota la documentació amb regla i, si no, denúncia. Força pagesos van haver de pagar multa. Cal dir que aquesta tàctica la van seguir per tota la resta de pobles on van muntar vigilància.

Aquell vespre es produïren vuit detencions. Set dels detinguts van passar a la presó de Lleida i se'n va salvar la Dolors perquè era menor d'edat i amb la promesa de tornar a casa seva. Quatre van ser detinguts en diferents llocs del poble en ser reconeguts per la Guàrdia Civil abans de començar l'acte, i un altre al final, en restar sol. A la Pilar que va ser qui va fer la presentació, tot i que va parlar en «diferit», la van reconèixer i la detingueren en sortir de l'església. Les altres dues companyes van ser detingudes en anar a la caserna a preguntar pels amics agafats per la Guàrdia Civil.

Els fets vistos per un dels detinguts

«Ens dirigim cap a l'església del poble, ja que s'hi feia l'acte d'arribada de la Marxa. Anem per darrera l'església per mirar-hi d'entrar. El poble està assetjat per la Guàrdia Civil. Som sota el campanar quan sentim un fort espetec de pets i trons. Són els coets artificials que la gent del poble prepara per rebre la Marxa. Tot seguit baixen dos nois del campanar i en veure'ns es posen a córrer. En sentir els coets s'han espantat més ells, que no pas nosaltres. Es continuen sentint els focs artificials que són llançats alhora, des de diversos llocs. Ens dividim en dos grups. Intentem l'entrada pel davant de l'església; la Guàrdia Civil ens atura i ens fa diverses preguntes i per fi, ens fa treure la

samarreta que portem sota la camisa. Ens porten a la caserna de les Borges Blanques. Ens retrobem tots els de la columna a la caserna.

»Amb un dels números que està de guàrdia tenim una petita baralla dialèctica. Li tractem d'explicar que la Marxa és una acció que no empra la violència i que per tant no comprenem aquesta repressió tan forta. Aleshores el guàrdia civil diu:

— **Más vale prevenir que curar.**

— **Pero a veces es peor el remedio que la enfermedad** — salta de seguida un marxaire. El guàrdia civil queda tallat.

»Li qüestionem perquè gent que són d'esquerres els detenen tan ràpid i en canvi, els terroristes de dretes, com els que feia uns dies havien colpejat un marxaire, no els troben mai.

— **Nosotros recibimos órdenes** — és la seva única resposta.

»S'acosta el tinent i referint-se a un de nosaltres comenta:

— **Es guapo este chico, es guapo.**

»Fins i tot més tard mentre pren declaració a una de les noies, li diu tot assenyalant la foto del carnet d'identitat del noi que abans ha alludit:

— **Oye, ¿verdad que es guapo este chico?**

De Golmes a l'Espluga Calba

A la nit, gent de Bellpuig que van assistir a l'acte d'Arbeca, en tornar cap a casa seva, van passar per Golmes (1.251 hab.), per informar la resta de la columna de les detencions i de com havia anat tot, i van tenir un dels esglais més grans de tot l'estiu. No se'ls acudí res més que tirar pedres als vidres d'una finestra, per a despertar la gent perquè obrissin. En sentir els cops de pedra, dins la casa es produí el pànic — deuen ser els ultres? — ningú no gosava obrir, sinó que, al contrari, intentaren faltar la porta perquè no la poguessin obrir des de fora. Fins al cap d'una estona de mantenir-se aquesta situació, una veu més decidida de l'interior es va atrevir a dir:

— Qui hi ha?

Els de fora es van explicar. Els de dintre van obrir i a la vista de cares conegudes digueren:

— Ja està bé! Com se us acut de tirar pedres!...

I a la fi, tot acabà en rialles, fins que s'informà de les detencions, sabia tan greu... Uns que potser ja no arribarien a Poblet... Cada dia som menys, també se n'han anat ja els austríacs (una parella austríaca — ella parla correctament el català — que han estat uns dies amb nosaltres) i els altres són detinguts. A mig matí n'arriben dos de nous.

Aquell migdia deixem Golmes; ha estat un refugi segur, la gent del poble s'ho ensumava, però no deia res o ens feia la mitja rialleta de complicitat. Pretenem trobar-no; a les Borges Blanques tots i trobar alli la gent i un lloc per dormir. Ens resulta força difícil. Estan de Festa Major i això dificulta trobar la gent. Els que trobem a primera hora de la tarda, encara estan impressionats del que va passar el cap de setmana passat.

Aquell vespre uns van a la reunió de columnes que es fa a Reus; els altres intenten trobar lloc per a dormir i quatre marxaires cap al poble que havíem previst per aquell dia.

L'Espluga Calba (583 hab.), és un poble petit, al qual s'arriba per una carretera estreta que el travessa i per un camí infernal de carro. La Marxa havia d'arribar-hi l'endemà, però pel dia 8 teníem previst el lliurament del Memorial Xirinacs a Belianes i, a més, l'Espluga Calba era una ratera en cas d'arribar-hi el dia previst segons l'itinerari oficial. La Guàrdia Civil no hi era,

però en el poble no se'ns esperava, sols un petit nucli sabia la nostra arribada. No tenint res més a mà, vam repartir caramels; ens dividírem en petits grups de dues o tres persones, explicant, a qui trobàvem pels carrers o a les portes de les cases, que érem de la Marxa i que els convocàvem una estona després a la plaça del poble. Tot i que ens havien dit que era un poble força tancat, la gent ens escoltava i feia preguntes.

En fer-se fosc, ens trobàvem a la plaça sota el fanal més gros a l'aixopluc d'un immens monument a «**los caídos**» que ocupa gairebé mitja plaça. En aquest poble, els morts durant la guerra van ser de tots dos cantons, primers uns, i després els altres, i continua essent un poble dividit. En un ambient així, en presentar la Marxa, era obligat parlar de reconciliació. Després de parlar dels objectius que ens porten a caminar pel nostre país, un dels caminants va llegir el manifest del poble per la Llibertat. L'hauria d'haver llegit un del poble, però per por a aquestes divisions de què hem parlat, no es va gosar. Aquell mateix dia al matí, havien aparegut al poble unes pintades relatives a la Marxa; pels volts del migdia, la Guàrdia Civil tapà la pintada i amenaçà les persones més significants del poble que no féssin res per a la Marxa, que se'ls vigilaria de prop. Com ho havia sabut la Guàrdia Civil? La resposta era que algú els havia «telefonat»...

En acabar aquella presentació es cantaren **Els Segadors**, **L'Estaca**, etc. La plaça era força plena. Després d'allà mateix s'inicià una mena de tertúlia-xerrada a nivell de petits grups. Un nucli d'homes parlava dels problemes del camp i de les reivindicacions del seu Manifest de la Llibertat. Un dels marxaires, mentrestant, explicava contes als infants i als adolescents. Acompanyats per un bon nombre de jovent, finalment els components de la columna repregueren el camí cap a les Borges Blanques. Regnava un clima d'animació.

Reproduïm a continuació, el Manifest per la Llibertat de l'Espluga Calba, com un petit homenatge que fem a un poble que vol superar les seves diferències:

«L'Espluga Calba, saluda l'arribada de la Marxa de la Llibertat adherint-nos a tots els altres Manifestos haguts fins ara al seu pas per arreu dels Països Catalans, i manifestem:

»1. Ens adherim als quatre punts de la Marxa.

2. Denunciem tota la repressió haguda fins ara al pas de la Marxa i més concretament els actes terroristes comesos aquests darrers dies a la veïna ciutat de Tàrraga envers la integritat física dels marxaires i fins i tot el robatori d'objectes i la cremada de l'immoble d'un acollidor d'aquesta ciutat.

»3. Fem nostra la proposta llençada arreu dels Països Catalans per la germandat de Beneixama; conjuntament amb dotze pobles veïns denunciem la greu situació en què estava el camp i ratifiquem les conclusions finals.

»4. Com un poble més de la comarca de les Garrigues, típicament coneguda com una productora d'oli, denunciem la pèssima situació d'aquest i de tots els altres productes del camp.

»5. Denunciem la inassistència de l'ensenyament, la sanitat, les comunicacions, els centres socials, les diversions i els mitjants de comunicació, situació que ens porta a una emigració constant.

»6. Demanem que la senyera catalana estigui al costat de la de l'Estat espanyol i que tots els manifestos públics es facin en català igual que els veïns del poble els posin al corrent de les activitats econòmiques de l'Ajuntament.

»Creiem que totes aquestes peticions seran factibles amb el restabliment de les llibertats democràtiques.

»Visca la Marxa de la Llibertat! Visca els Països Catalans!

»L'Espluga Calba, 7 de setembre de 1976.»

Quatre retinguts a Belianes

El dia 7, segons l'itinerari, havien de passar les columnes per Belianes (781 hab.). Quatre caminants que s'incorporaren a la columna fins al final van arribar al poble, però estava totalment controlat. De seguida els van retenir, però no duïen les motxilles amb ells. La Guàrdia Civil s'interessava per les motxilles per registrar-les; però les guardava gent del poble. Vam estar voltant tot el dia per despistar la Guàrdia Civil i realment ho vam aconseguir. Tothom sabia on eren les motxilles menys ells, que anaven de bòlit buscant-les. Finalment deixaren anar els quatre caminants, a les tres de la matinada, havent d'abandonar la població. Dormiren a l'estació. Al matí es dirigiren cap el Vilosell.

Donades les dificultats per quedar-nos més temps a les Borges Blanques els components de la columna, continuàrem l'itinerari de poble en poble i vam trobar lloc per dormir a Bellpuig. Per aquells dies, les columnes havien de ser a Belianes, on estava previst un acte de lliurament del Memorial Xirinacs, concedit per la secció austríaca de Pax Christi a Jean Goos i a la seva muller. Però, el senyor Goos, va excusar la seva presència, donat el alt grau de conflictivitat de la zona. La gent que s'havia concentrat per anar a l'acte va escoltar una explicació dels fets, i l'ocasió s'aprofita per a fer la presentació de la Marxa. A Belianes havíem arribat sis caminants, però en veure la presència de la Guàrdia Civil vam decidir que ens hi quedariem quatre, ja que era molt important guardar esforços per als últims dies. Hi havien socials dintre de la conferència-acte on s'havia de fer el lliurament del Memorial Xirinacs. Davant d'aquesta situació es va decidir que els marxaires sortiren per la porta del darrera. Però aquesta porta també era vigilada i ens vam haver de quedar dins del pis del capellà, totalment deshabitat. Allà vam estar-hi fins al migdia de l'endemà, en què el capellà, acompanyat de l'arxiprest de la zona, van anar a parlar amb la Guàrdia Civil i van arribar a l'acord que sortíem d'un en un i que aniríem a la caserna de la Guàrdia Civil. Carregats de son, de set i de gana, vam iniciar la segona tanda de preguntes que els diferents membres de la Guàrdia Civil ens feien i traslladats, després, a la caserna de les Borges Blanques i d'allà a la presó de Lleida.

Columna Francesc Macià

Vilanova de Bellpuig: la senyora Raimunda, de les dones llibertàries durant la República, reviu amb la Marxa, la lluita d'un poble.

COLUMNA RAFAEL DE CASANOVA

Del Montsià a la Roca Corba

El Baix Ebre, comarca marginada per una política centralista que ha menyspreat l'agricultura i la gent que s'hi dedica, té pobles de llarga tradició anarquista, però, avui, al cap de quaranta anys, es mostra més aviat despolititzada. Són comarques extremes, oblidades, fins i tot pels mateixos polítics del Principat, i amb escassa identificació nacional (és corrent sentir comentar «nosaltres no som ni catalans, ni valencians»). Aquesta manca d'identificació amb el seu país, i el tancament natural, per les dificultats de comunicació, han contribuït a allunyar aquests pobles dels problemes col·lectius del país.

El dissabte al vespre, 3 de juliol, havien de congregarse a la Sénia (4.100 hab.), els components de la columna Rafael de Casanova, per començar la Marxa. Des d'hores abans, la ciutat havia estat ocupada per les forces de l'ordre. Alguns, aïlladament, i malgrat els nombrosos controls de la policia, varen aconseguir arribar-hi. De totes maneres no van passar de ser uns grups molt reduïts els que aconseguiren reunir-se. L'espectacle que oferia el poble de la Sénia, esglaiava. A la nit, carrers deserts; solament parelles de «socials» passejant; la Guàrdia Civil amb un «dos cavalls» feia les rondes pels carrers principals; i darrera les finestres encobertes, sorpresos i sense atrevir-se a sortir, els veïns de la Sénia. Les entrades a la vila eren controlades. Dos autocars de cossos antidisturbis, incrementaven les forces locals, comarcals i provincials, que passarien la nit a les escoles de la vila i a les dels pobles veïns. Aquell Montsià que Sebastià Joan Arbó descriu alegre i enamorat, avui restava esporuguit i plorant l'ocupació, tot aixecant un clam de llibertat que la Roca Corba, retornava i feia més fort.

Les dificultats per entrar a la Sénia es fan paleses en aquest relat que en Joan Reventós ha escrit:

«Avui s'inicia la Marxa. Viatge ràpid per l'autopista fins a Amposta; l'Ebre, el delta, Sant Carles. Ens desviem cap a Ulldecona, el poble del meu barber sarrianenc d'infantesa. Enfilem la carretera de la Sénia. A dos-cents metres, un control de civils ens barra el pas. Tractem de negociar. Es inútil, hem de recular.

»Tornem a Ulldecona. Grups de nois i noies arriben continuament al poble. Fem un cafè al bar de davant de l'església. Arriba un comboi de **jeeps** verds de guàrdies civils. Aparquen davant de l'església. Compto més de 15 vehicles. Després arriben altres **jeeps** i autocars de policia armada. Ocupen la vila, en grups de quatre patrullen pels carrers, els bars i cafes son plens dels qui, com nosaltres, no poden arribar a la Senia.

»Ens informen que hi ha una carretera que no sembla controlada. Fem camí, enlairant-nos per creuar la serra prelitoral. Al cim del coll es divisa la Senia, encara molt lluny per arribar-hi caminant. A la cruïlla de la carretera de Tortosa, hi ha un altre control de civils. No ens deixen passar. Ens demanen la documentació. Pregunten què hi fem per allí. La nostra explicació no els convenç. Vacil·len un moment, penso que ens detindran. La darrera paraula : — **Sigan por la derecha hacia Tortosa.**»

Molta gent es va trobar en les mateixes condicions; dos autocars de Barcelona van ser aturats a Ulldecona i la gent que hi anava traslladada a Vinaròs, on van restar detinguts a l'estació fins l'arribada d'un tren que els portaria de nou cap a la ciutat comtal. A la Sénia molt poques persones, potser

una vintena, varen aconseguir entrar-hi, tot esquivant els controls, saltant camins, marges, enmig d'oliveres i camps pedregosos. A dins, una samarreta de la Marxa passejava cautament pels carrers. Algunes mostres de solidaritat i d'adhesió: a la Mercè i a l'Empar Pineda, les detenen quan estaven prenent una cervesa en el bar de la plaça. Els del bar, en veure la injustícia, no els varen voler cobrar la consumició. Tot sospitós que passejava pels carrers es detingut. A la caserna ens anàvem trobant tots. D'allà, uns amb **jeeps** i d'altres amb els seus propis cotxes, degudament escortats i vigilats, érem traslladats cap a la comissaria de Tortosa. Atapeïts en cel·les reduïdes ens hi anem trobant: l'Arcadi, la Mercè, l'Empar, set companys del Baix Penedès (dels deu que aconseguirem entrar), etc. Les condicions eren infrahumanes en aquells sotans infectes: rates, pudor i trenta persones amuntegades en tres cel·les individuals. L'humor, però, no decreixia. Els més animats ajudaven els més tristos i tots plegats entonàvem els nostres cants malgrat els crits i les amenaces dels policies de vigilància.

L'aire cada cop es fa més dens, s'apropa la nit i, degudament escortats, travessem Tortosa, ignorants del nostre destí. A la majoria ens traslladen a la presó municipal. Malgrat siguin també cel·les individuals, a cada una hi col·loquen dos detinguts acompanyats de brutícia, polls i d'altres bestioles no gaire dignes ni pròpies d'un lloc mínimament higienitzat. De mica en mica ens van deixant en llibertat. Després, però, vingueren les sancions amb les quals el Govern Civil de Tarragona es va destacar i que oscil·laven entre les 250.000 i les 5.000 ptes.

D'Ulldecona a Gandesa

A Ulldecona (5.444 hab.), el proper poble per on havia de passar la Marxa hi havia una certa expectació. Per a la gent del poble, tot allò pel que no s'havien preocupat massa no deixava de ser un espectacle que trencava la monotonia de la vida de camp. Aquest clima havia estat afavorit pels interrogatoris que varen patir alguns dels «subversius» locals. Les acusacions giraren entorn de les persones que ens pagaven. Que si eren comunistes, que si de la FAI, que si de la CNT. Semblava que nosaltres fóssim infants innocents o titelles moguts pels fils d'algun hàbil prestidigitador. Després de la fase de consells destinada a obrir-nos els ulls, vingueren les amenaces de detencions i de multes de 100.000 pessetes. L'afirmació gratuïta que els «peixos grossos» de la Marxa havien cobrat 100.000 pessetes o més per organitzar aquest **tinglado** no ens afectava gens.

Què es podia fer a Ulldecona aquest diumenge? Assetjats per una vigilància insistent, portada per gent disposada **«a cumplir con su deber de conservar el orden público»**. Ens van limitar a passejar per tot el poble. Crèiem que això encara no estava prohibit. S'havia aconseguit passar una samarreta de la Marxa des de la Sània a Ulldecona, malgrat els quatre controls policials que hi havia en els quinze quilòmetres que separen les dues poblacions. Se la va posar un company. Era quelcom així com haver portat una mena de flama olímpica.

La columna Rafael de Casanova va ser més reprimida que cap altra. Els membres dels Secretariats locals, eren denunciats. La manca de gent a la columna i unes comarques evidentment poc treballades políticament, provocaren breus interrupcions en el nostre pelegrinatge.

Una setmana més tard havíem de fer l'entrada a Tortosa (46.370 hab.). Els membres del Secretariat d'Ulldecona, foren cridats i retinguts, a la caserna; el poble, com sempre, expectant. Malgrat l'adhesió d'uns pocs que ens van

ajudar i malgrat el risc que corrien, ens van anar a veure. La Guàrdia Civil, irònicament, no deixava d'afirmar que tot allò ho feien pel nostre bé, car «la Marxa está en Tortosa y siempre hay gente que os quiere mal y siempre podrían decir que vosotros estabais allí, y así, nosotros, tenemos constancia de que no es verdad».

A Tortosa, un nombre ben elevat de la força pública patrullava pels carrers, i sobretot hi havia molts controls a les entrades de la ciutat, tant per carreteres, com per ferrocarril. Tots els actes, evidentment, van ser suspesos.

A Gandesa (2.807 hab.), saben ben bé que més important que el pas de la Marxa de la Llibertat fou la «contramarxa», obra probable de l'extrema dreta.

Nombroses pintades en les quals es podia llegir «**curas rojos, no**» «**Viva Cristo Rey**», «**Viva FET y JONS**», etc., i rètols adreçats a persones concretes, com per exemple, al delegat sindical comarcal, van aparèixer pels carrers. Aquesta mena de pintades també es van veure a la comarca del Matarranya, a la Pobla de la Massaluca i a Faió.

La vetllada de la Figuera

Malgrat que no hi havia columna, la Marxa continuava per les terres del Priorat. A la Figuera (204 hab.), coincidia amb la celebració del VI Aplec a Sant Pau. A la revista «Canigó» hi podem llegir un article signat per en Joan Lluís Mauri, que ens relata els fets:

«Ja a la ballada del matí, foren llençats alguns crits allusius a la Marxa. En acabar de dinar, es concentraren un nombrós grups de joves, que es posaren a cantar cançons de Raimon, Llach, etc. S'atansaren al grup, gent gran, per fruir de l'alegria del jovent. En un moment donat, s'aprofità perquè un membre de la columna Francesc Macià que es trobava casualment allà, fes un petit parlament sobre la Marxa. Novament crits de recolzament a la Marxa, a la Unió de Pagesos i als Països Catalans. El jove que féu el parlament, a bon segur després d'haver provat el vi de la comarca, llençà un Visca a la Marxa de la Llibertat i al vi del Priorat! que fou entusiàsticament aplaudit per tothom ja que englobava dues reivindicacions del poble: la Marxa i la justícia per aquest vi que és la vida per al pagès d'aquesta terra, aspra però generosa, cosa aquesta última que no es pot dir dels que s'han donat fins ara la representativitat de la pagesia. Per la tarda, aparegueren nombroses samarretes amb la inscripció de Països Catalans, el mapa y les quatre barres, més senyeres i més crits per la Marxa, Catalunya i els Països Catalans. Acabada la ballada, es formà una gran rotllana i s'entonà el **Cant dels Adéus i Els Segadors**. Nous crits per la Marxa, als Països Catalans. Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia, i al so de «Poble Català, posa't a caminar!» es comença el retorn a la vila, encapçalant la «marxa» les senyeres i les samarretes «no perilloses» seguides per una corrua de cotxes que feien sonar, els clàxons rítmicament compasats amb els slògans dels «marxaires».

»A la Figuera, i dins el Sindicat, hi havia un recital a càrrec de la Marina Rossell i en Ramon Muntaner. La Marina que actuà primer, connectà ràpidament amb el públic.

Deliri quan dedicà una cançó a la memòria del «Txiki». Comunicació plena en dedicar-ne una altra a la Marxa i saludar la Unió de Pagesos. Després foren penjades per un dels assistents una fotografia d'en Francesc Macià i una d'en Lluís Companys a la senyera que presidia l'escenari, fotografies que més tard foren obligats a retirar per ordre de la força pública enmig dels crits de reprovació del públic; no obstant això, la força pública no intervingué.

»També fou llegit, a la mitja part, un escrit on es reafirmaven les premisses de la Marxa: llibertat, amnistia total i sense exclusions, dret de tots els pobles a governar-se per si mateixos i coordinació en la lluita de totes les nacionalitats per al seu alliberament, tant a escala social com nacional. Tanmateix es reafirma la no violència de la Marxa, malgrat les agressions de tota mena que ha sofert fins ara. Ramon Muntaner, en tot moment, sapigué mantenir l'ambient que havia deixat la Marina i el voleiar de banderes catalanes es féu més intens.

»Acabada l'actuació, el públic abandonà la sala, sota una monumental bandera catalana. La satisfacció es podia llegir a la cara de tothom. I una cosa cal afegir: les paraules, que a la sortida, els pagesos de la Figuera, assistents a l'acte, adreçaren als membres de la Marxa: gràcies, nois! Us puc garantir que un nus es féu al pit d'aquells joves car saben bé el que ha costat aconseguir sentir-se unes paraules així a aquestes comarques, ja que pertot arreu on ha passat, la por a la repressió ha fet emudir les veus que segurament desitjaven dir el mateix.

»Cal manifestar al mateix temps, que mossèn Joan Massip, ànima d'aquests Aplecs, i tots els que l'ajuden en la seva tasca, es desvisqueren perquè tot anés correctament. La lluita continua, però crec que tots recordarem que per unes hores ens vàrem sentir lliures...!»

Cambrils, Reus, Alcover

La columna, però, no torna a reaparèixer en aquestes comarques fins vuit dies més tard a Cambrils (7.295 hab). A l'entrada de la vila, un grup nombrós de cambrilencs estava disposat a donar-nos la benvinguda, però la Guàrdia Civil ho impedí i passàrem cap al Barri Mariner seguits d'uns centenars de persones tot cridant eslògans de la Marxa. Vam intentar col·locar un mural de ceràmica amb el símbol de la Marxa al costat d'una làpida que recorda el martiri de cinc-cent cambrilencs a la Guerra de Seccessió. La Guàrdia Civil va impedir l'acte i se'n va endur el mural. Un grup vàrem arribar a la plaça del Pòsit on alguns veïns havien guarnit els balcons amb senyeres. Mentre unes mil cinc-centes persones ballaven sardanes entorn d'una senyera catalana amb les inscripcions Llibertat, Amnistia, i Estatut d'Autonomia va aparèixer la Guàrdia Civil que va ser objecte d'una forta xiulada. Detingué vuit marxaires, entre ells el cantant Xesco Boix, el violinista Gerard Claret i el violinista nord-americà Scott Wilely. Els detinguts, després de passar la nit a la caserna, varen ser traslladats a Tarragona, juntament amb el batlle que en tot moment els va acompanyar.

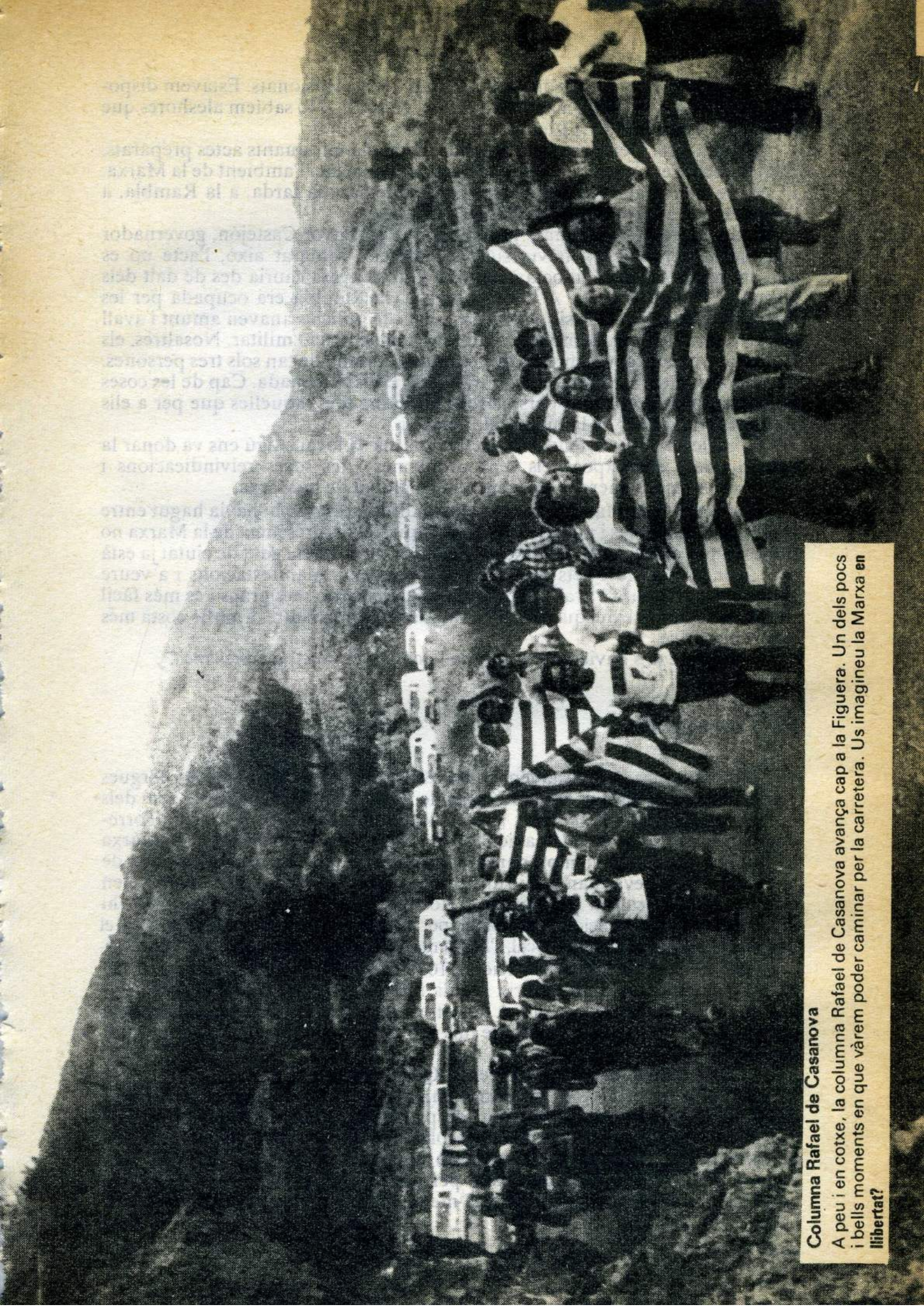
Diverses tronades dels coets pels quatre punts de Reus (54.095 hab), saluden la nostra arribada, mentre una nombrosa força de Guàrdia Civil i policies vigila el santuari de la Misericòrdia a l'entrada de la vila, des de Cambrils. Les altres entrades també eren controlades i nombroses forces armades situades en diversos indrets de la ciutat. Les sardanes programades foren prohibides. Era la primera vegada en molts anys que això passava; malgrat tot, més d'un miler de persones responen a la crida popular feta dies abans i es congreguen a les vuit del vespre a l'avinguda dels Màrtirs, on la policia practica quatre detencions. A la plaça d'en Prim, unes tres-centes persones es manifesten tot cridant visques a la Generalitat, a la Marxa i a la Llibertat. Des de la plaça d'en Prim, es va en manifestació a la de la Sang, tot cridant els eslògans abans esmentats. Allà es llegeix el Manifest del Baix Camp i s'acaba l'acte tot cantant **Els Segadors**, mentre enlairem nombrosos clavells vermells.

Malgrat que la columna a vegades no existia com a tal, es féu l'acte de benvinguda a molts llocs. A Alcover (3.259 hab), per exemple, el dia 15 d'agost molta gent del poble i de les rodalies era concentrada a la cruïlla de dues carreteres, prop de l'envelat, per rebre la Marxa i fer algun acte.

Aquell dia la presència de la Guàrdia Civil ens inquietava. Vàrem anar a xerrar amb ells i ens avisaren que tot intent de fer quelcom seria reprimat. Ningú no se'n va anar; tothom esperava. De sobte, sortí una gran senyera catalana. Un número de la Guàrdia Civil avançà i la senyera desaparegué. Fóren retirats alguns carnets, que de seguida retornaren. Un noi que duia una samarreta de «Guanyem la llibertat», fou detingut i emmanillat malgrat que se'ls va dir que era legal. Mentrestant, a l'envelat ja començaven el ball. Sentíem les cançons i molta gent es va retirar a la festa. Ens quedàrem allà unes trenta persones, esperant la llibertat d'en Joan. Ens asseguerem a terra i començàrem a picar de mans, seguint el ritme de la música. Alguns guàrdies civils intentaren dissoldre'ns, però no ho aconseguiren. Mentrestant, una petita comissió feia els tràmits per alliberar el detingut. A la nit en Joan ja era lliure.

Fins al final

El dijous, 26 d'agost, la columna tornava a arrencar. Teníem ganes de fer-la reviure, perquè aquelles darreres setmanes havia estat desfeta.

Columna Rafael de Casanova

A peu i en cotxe, la columna Rafael de Casanova avança cap a la Figuera. Un dels pocs i bells moments en que vàrem poder caminar per la carretera. Us imagineu la Marxa en llibertat?

Vàrem arribar a Tarragona (78.288 hab.), tots il·lusionats. Estàvem disposats a seguir fins al final i a arribat a Poblet el dia 11. No sabíem aleshores que aquell dia estaríem tots a Lleida, a la presó.

A Tarragona, però, estàvem animats. Hi havia uns quants actes preparats, però la veritat és que per la ciutat no es respirava massa l'ambient de la Marxa. L'acte de benvinguda era convocat per l'endemà a la tarda, a la Rambla, a l'hora en què s'acostumen a ballar les sardanes.

El divendres, de bon matí, ja sabíem que el senyor Castejón, governador civil de la «província», havia suspès l'audició. Malgrat això, l'acte no es desconvocava: es tirarien octavetes, una gran senyera cauria des de dalt dels terrats i es tirarien coets. A l'hora prevista, la Rambla era ocupada per les forces antidisturbis. Uns sis o set **jeeps** plens de policies anaven amunt i avall per la vorera del mig. Semblava realment una ocupació militar. Nosaltres, els marxaires, quedàrem sorpresos de com una columna de tan sols tres persones, havia pogut mobilitzar aquella quantitat de Policia Armada. Cap de les coses previstes no sortiren. Tres persones fóren detingudes, aquelles que per a ells eren més conegudes. A la nit, les alliberaren.

A l'església de Sant Pau, sí que es va omplir el local. Algú ens va donar la benvinguda i ens exposà els seus problemes i les seves reivindicacions i nosaltres hi responguérem fent una anàlisi global de la Marxa.

Ja al final de la Marxa comentàvem la diferència que hi havia hagut entre el seu pas pels pobles i per les ciutats. En aquestes, la presència de la Marxa no trencava pas el ritme de res. Això és lògic. Per un costat la gent de ciutat ja està més avançada a viure fets de caire polític, a veure manifestacions i a veure grisos corrent amunt i avall; per l'altre, les ciutats són més grans i és més fàcil de no assabentar-se del que passa en un indret o en un altre. També costa més de desplaçar-se.

El dissabte ja s'havien incorporat a la columna cinc persones més.

El Tarragonès

Tots vuit marxaires estàvem contents i ja una mica cansats de les llargues passejades d'aquells dies per la Rambla de Tarragona. Sabíem que la gent dels pobles següents ens esperaven. Gent d'Altafulla, la Riera, la Torre (Torredembarra) i la Nou de Gaià havien format el grup de recolzament de la Marxa de la Llibertat. Ho havien preparat tot molt bé: varen distribuir els pobles de la comarca a la seva manera, i substituïen un poble per un altre quan veien que per allà on estava programat el nostre pas era impossible d'arribar-hi donades les circumstàncies. Això passà, per exemple, a Salomó (646 Hab.) on el poble molt influït pel **búnker** local, s'havia negat rotundament a acceptar la Marxa.

Arribàrem el dissabte a la Riera (1025 hab.). El Secretariat Local de la Marxa ens esperava amb eufòria i tenia moltes ganes de celebrar l'acte que havien programat per al vespre. A nosaltres ens tingueren ben guardats tota la tarda a fi que no passés res al poble fins a la nit. Estiguérem a recer d'un casal antic.

— Cap a dalt, a les golfes! Corrents! Que vénen els civils!

Tranquils, a les golfes, anàvem menjant avellanes, esperant que arribés l'hora de la missa. Aquesta actitud de prudència, l'entenguérem aviat. Poc dies abans tots els joves del grup de Recolzament havien estat vigilats en el seu domicili per la Guàrdia Civil. Aquesta havia aconseguit una llista de tota aquesta gent. A la sortida de missa, per un altaveu sonaven sardanes i tots junts ballàrem. Hi havia gent de tota mena, grans i petits, pagesos i treballa-

dors de fàbriques, mestresses de casa i gent de professió liberal... Hi mancava l'alcalde.

Des d'una paret es despenjà una senyera catalana.

—Visca Catalunya lliure! Visca la Marxa de la Llibertat!

Ja estava tot engegat. Cantàrem **Els Segadors** i **L'Estaca**. Tots estàvem tranquils. Els senyors i les senyores s'ho miraven una mica allunyats. La quitxalla, com sempre, a primera fila. El senyor Aragó, en nom dels marxaires, respongué a la benvinguda amb un to serè i pacífic. Hi hagué un moment que es veié obligat a callar perquè un xàfec fort caigué sobre nosaltres. Fou molt ràpid. Després, tots molls, continuàrem escoltant. Tornàrem a entonar **Els Segadors**. Un xicot del poble ens exposà la problemàtica local i les seves reivindicacions. Aplaudírem.

—Molt bé, molt bé, això que feu. Però només podeu fer-ho vosaltres els joves. Nosaltres, els que hem viscut la guerra estem massa desenganyats de tot.

—No home, no. La pàtria l'hem de fer tots plegats. Cadascú, en el seu nivell ha de contribuir a fer caure l'Estaca — respongué algú.

—Jo contribuiré acollint-vos a casa.

Ens hi acolliren molt bé.

El dia de Torredembarra (3.753 hab.), es presentava molt inquietant. Al matí, a la platja, i a la tarda, al poble. La Benemèrita ja estava a punt des de bon matí. Dos o tres **jeeps** anaven amunt i avall per la carretera que voreja el mar, i al final s'instal·laren sota d'una ombra.

Mentrestant la platja, s'anava omplint de gent: banyistes, i no-banyistes. Començaren a sortir globus, senyeres, pancartes... Tots amb els banyadors i mig mullats, entonàvem cançons, i cridàvem les frases típiques. La gent, mig abaltida pel sol, s'aixecava i s'hi interessava. Aplaudíem. A l'arena mullada hi havia inscripcions referents a la Marxa; quan arribaven les onades desapareixien...

A Torredembarra (3.753 hab.) en mig del mar, a uns dos-cent metres, hi ha un monòlit. Havia estat el port.

—Seria fenomenal penjar una senyera allà.

Un escamot de quinze persones nadaren fins allà i despenjaren la senyera que onejava amb el vent.

—Segur que ningú no gosarà treure-la.

Al migdia celebràrem un dinar de germanor que es destacà per la seva «puntualitat». Els pollastres havien d'arribar de cal Fonxo, d'Altafulla (453 hab), i no arribaren fins a dos quarts de cinc. Mentrestant ens entretinguérem escoltant per un **cassete**, l'himne de la Marxa, d'en Toni Pelegrí, i el discurs de la proclamació de la República Catalana per en Francesc Macià, al mateix temps que anàvem fent un comunicat de premsa de la nostra columna.

A la tarda, a les set, érem tots a la plaça dels autos de xoc. Érem molts. Vàrem repartir meló (que anomenàrem meló de la Llibertat) que va ser tallat damunt d'una senyera catalana. Ens anàvem concentrant tots al centre i llavors algú va començar a llegir el manifest per la ruptura de l'Assemblea de Catalunya. S'acostà el cap de la Guàrdia Civil i el va fer callar, amenaçant-lo que el detindria. Aviat ho va fer.

Els altres ens desplegàrem pel carrer en una gran manifestació, que aviat fou dissolta. Unes dotze persones anaren a parar a la caserna. Tots els altres ens vàrem començar a mobilitzar per alliberar-los. Les gestions amb l'alcalde no foren gents fructíferes. Aviat la gent va començar a dispersar-se i a anar-se'n i aquelles dotze persones encara no eren lliures. Aleshores els marxaires ens asséguerem a terra, a la plaça i vàrem dir que no ens aixecàriem fins que alliberessin els detinguts. La gent mirava.

— Usted señora, lo que tendría que hacer es ir a fregar platos y no meterse en esos líos.

— Todos al cuartelillo.

A la comissaria els detinguts estaven nerviosos. Feia dues o tres hores que eren allà i l'ambient ja estava molt carregat. Tots eren a la mateixa cambra i feien cara de no estar-hi gaire tranquils.

Les noies que arribàvem ens van separar en una habitació a part. Hi havia un llit i de seguida ens hi asseguérem totes i començàrem a xerrar i a dir paridetes. Fèiem bastant d'aldarull i ens van haver d'avisar. No feia ni mitja hora que érem allà, que ja començaren a posar-nos en llibertat. Primer ho férem els qui ens havíem presentat voluntàriament. Nosaltres els diguérem que sortíem amb la condició que alliberessin els altres i amenaçant-los de tornar-hi si no ho feien.

— ¿Ustedes, piensan seguir hasta el final?

— Sí, sí, claro.

— Pues bien, en Montblanc nos veremos las caras.

El míting

El poble de la Nou (404 hab) va respondre d'una manera inesperada. L'acte que se celebraria el dia previst seria realment espectacular. El poble és petit i molt tranquil. L'alcalde ens deia que el que més desitjava per al poble era la pau entre els vilatans. I és cert, hi ha pau. Esperant que arribés la nit, organitzem per a la quitxalla jocs i cançons. Comencem a rondar pel poble fent soroll amb pots i llaunes, convocant tots els nens a la plaça. Quasi tots hi vénen però n'hi ha algú que no gosa seguir-nos. Juguem tota la tarda, fins que es fa fosc.

A la nit, abaix al Niu, tot era adornat amb senyeres i cartells. A poc a poc el local s'anava omplint. Sobre la tarima, una gran taula vorejada amb una senyera catalana presidia l'acte. Semblava que s'hi anés a celebrar un gran míting. Recordava el que s'havia celebrat al Palau Blaugrana pel mes de maig: l'aspecte era semblant, però en petit. La gent del poble s'anava asseient als últims rengles. Els joves davant. En Joan, el capellà del poble, obrí l'acte donant-nos la benvinguda. Nosaltres responguérem.

— Visca la Marxa de la Llibertat! Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia!

Tothom cridava. La gent estava entusiasmada i eufòrica. Es parla aleshores sobre l'Amnistia i l'Estatut del 32. Acabat l'acte, la gent es disposa a sortir. Els que van al davant, portant una senyera amb inscripcions de la Marxa, fan unes passes fora del local i topen tot seguit amb la Guàrdia Civil.

— ¿Qué hacen ustedes aquí?

— Una fiesta popular.

A dintre, la gent es va posant nerviosa. Els més grans, molt espantats, volen sortir i amagar-se. En Joan surt a parlar amb la Guàrdia Civil. Els que som dins ens posem a cantar la **Cançó de les pometes**:

**Deu pometes té el pomer
de deu, una, de deu, una
deu pometes té el pomer,
de deu una en caigué...**

Em sembla que ningú no ha cantat aquesta cançó amb tanta força i cridant tant com ho férem nosaltres aquell vespre. En Joan entra i ens comunica que

no hi ha cap problema, que podem sortir tranquil·lament. Els més coneguts, però, ens amaguem ben amagats, fins que la Guàrdia Civil és fora del poble.

Som-hi un altre cop

El dimecres, tornàvem a engegar la columna. El poble que tocava era Vilabella (836 hab.). En aquell moment a la columna érem sis persones. Des de Barcelona, quatre hi aniríem amb cotxe i els altres dos amb tren. La cita era a les vuit davant de l'església. Els dos que arribaren amb tren tingueren problemes amb la Guàrdia Civil. En arribar al poble, de seguida els foren retirats els carnets i els amenaçaren de detenir-los si no abandonaven el poble tot d'una. Tots dos, xino-xano, sortiren per la carretera.

En el moment en què ells deixaven el poble toparen amb els que arribàvem en cotxe. Ens assabentaren de la situació i veírem que era impossible d'entrar al poble: ens esperaven amb gossos. Valoràrem per uns moments si valia o no valia la pena d'arriscar-nos que ens agafessin. Faltaven pocs dies per al 12 de setembre i sabíem que la Guàrdia Civil tenia ordres de detenir-nos i de tancar-nos a la presó fins després d'aquell dia. A més a més, aquella agafada hauria estat un xic absurda car ningú, no s'hauria assabentat de la nostra detenció: ja hem dit que la Guàrdia Civil ens esperava a la sortida del poble. Si ens agafaven aquells dies preferíem que ho fessin en algun lloc on tingués alguna repercussió. Decidírem, doncs, tornar endarrera i anar l'endemà a Valls on ens trobaríem amb els compays de la columna Escarré.

A Valls (15.091 hab), un grup nombrós de vallencs, membres del Secretariat local de la Marxa i de l'Assemblea Democràtica, lliuren a l'Ajuntament el Manifest per la Llibertat, que havien redactat. Tal com és endavant llegirem en el relat de la columna Abat Escarré i en el transcurs dels actes que allà s'expressen, aquests vallencs lliuraren aquest document al Excm. Ajuntament, amb el número d'entrada 1.528. Com a petita mostra d'agrimet a les atencions rebudes per tot el poble de Valls durant l'estada de les dues columnes, el reproduïm a continuació:

«A l'Excm. Ajuntament de Valls.

»A vós, senyor batlle, oferim per endavant el remerciament per la rebuda que doneu al Manifest que un nombrós grup de vallencs han redactat, tractant de posar de relleu alguns dels problemes que la majoria dels sectors representatius de la ciutat els han manifestat.

»Amb motiu del pas a Valls de la Marxa de la Llibertat, convocada per diversos Secretariats de PAX CRISTII de la nostra terra (que representa un moviment de pau i no violència, vers un diàleg sincer i realista de conscienciació ciutadana), s'ha estimat avinent de presentar-vos-el, amb el desig de fervos arribar uns sentiments populars que ha catalitzat el pas de la Marxa de la Llibertat.

»Per la seva importància, doncs, s'ha cregut convenient de posar-lo al vostre coneixement i consideració, adjuntant-vos una còpia de l'esmentat document.»

«POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR

Aquest és el lema que ha presidit durant tot l'estiu la Marxa de la Llibertat, el qual com una mostra de la sensibilització del poble català, s'ha anat manifestant dia a dia per pobles i comarques.

»La Marxa, a despit de les prohibicions, està portant a terme els objectius que s'havia marcat en principi.

L'arribada de la Marxa a Valls, està dintre de la tònica de mobilitzacions que van fent realitat el tema de la Marxa. La Marxa és, sobretot, una denúncia. En aquest sentit, hem de constatar a la nostra ciutat les següents qüestions:

»URBANISME I ESTATGE

»Els problemes bàsics són nombrosos, tant per la qualitat dels habitatges com els preus de compra i lloguer. Respecte a aquests últims, creiem donar a conèixer que en molts pocs casos el lloguer està per sota del 10% del sou mensual.

»Tambè denunciem la falta de zones verdes, parcs infantils, etc.

»SANITAT

»En aquest apartat critiquem: el serveis d'urgències. La falta d'un hospital amb instal·lacions d'acord amb les necessitats de la ciutat.

»MÓN DEL TREBALL

»Denunciem:

»Els baixos salaris en relació a l'augment del cost de la vida així com la falta de seguretat en el treball i reivindiquem un Sindicat democràtic.

»PAGESIA

»Creiem que és de gran importància la protecció immediata d'aquest sector, pels organismes corresponents, ja que és un dels més perjudicats.

»ENSENYAMENT I CULTURA

»Exigim:

»La millora de les condicions generals de l'ensenyament.

»La gestió democràtica dins de les escoles a la nostra ciutat.

»La creació de llocs de reunió i esplai, especialment per a la joventut.

»Totes aquestes qüestions aquí denunciades, tenen com a sortida:

»1. La consecució de l'amnistia total per els presos i exiliats polítics.

»2. L'exercici de les llibertats democràtiques fonamentals: llibertats de reunió, d'expressió, d'associació — inclosa la sindical —, de manifestació i dret de vaga, que garanteixin l'accés del poble al poder econòmic i polític.

»3. El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats a l'Estatut d'Autonomia de 1932, com a expressió concreta d'aquestes llibertats a Catalunya, i com a via per arribar al ple exercici del dret d'autodeterminació.

»4. La coordinació de l'acció de tots els pobles peninsulars en la lluita democràtica.

»A nivell local això es concreta en la consecució d'uns ajuntaments realment democràtics i representatius. En la participació de tots els ciutadans en la gestió dels afers que els afecten.

»Aprofitem aquest acte per manifestar la nostra solidaritat amb el poble d'El Vendrell pels incidents provocats, per elements antidemocràtics, i amb tots els represaliats d'aquestes comarques.»

»MARXA DE LA LLIBERTAT

»Valls, 3 de setembre de 1976.»

COLUMNA ABAT ESCARRE

L'ambient es prepara

Cotxes i trens anaven deixant, d'una manera dispersa, la seva càrrega de marxaires. De moment no es veia vigilància de la policia, però ensumàvem la seva presència. En el nostre cor, però, bullia la gran incògnita. No sabíem què passaria, què seria de la Marxa en el seu primer dia. El més probable seria que rebéssim unes quantes bufetades. Tanmateix fos el que fos, intentàriem continuar.

En entrar a Girona (50.338 hab.) restarem glaçats: desplegament de policia. Policia que, en gran nombre, ocupava la ciutat. Cascs, metralletes, viseres que protegien cares vigilants. Lentament, la Rambla s'anava omplint. A les taules dels cafès la gent comentava impacientment. Tot eren cares desconegudes, però totes cercaven el mateix, aquell moment en el qual la Marxa faria presència. Finalment, algú conegut: una noia del secretariat de Girona s'atansa a nosaltres.

— Què tal? Com esteu? — ens digué tot seguint amb la vista un **jeep** que passà prop nostre.

— Un xic nerviosos, ja veus! La situació sembla que no se'ns presenta gaire fàcil, oi?

— Gens ni mica. A part els grisos, uns dos-cents, hi ha una seixantena de «socials» que van arribar fa dos dies en un autocar directament de Barcelona».

En aquell moment un xicot d'un bar proper le féu un senyal. Ella se n'anà tot dient-nos adéu. De cop i volta ens donen la notícia que han estat vistos, cotxes amb la bandera espanyola portats per coneguts membres d'extrema dreta de Girona. «Només ens faltava això!!!», exclama un, amb cara de desconcertat. Mentrestant, la Rambla, ja era plena i s'havien produït algunes corredisses. La noia d'abans s'atansa novament i ens comunica a cau d'orella el que ja esperem, quelcom que trenqui la tensió que ens persegueix fa estona.

A les vuit farem una manifestació a la plaça de Catalunya. Passeu la consigna amb precaució. D'acord?

Malauradament no seria el primer cop en què la clandestinitat desmesurada, absurda en una acció com la que pretenia ser la Marxa, però indispensable en altres moments històrics i per a alguns encara norma quotidiana en la seva lluita seria utilitzada en la nostra tasca. Hem estat tant de temps obligats a amagar els nostres drets que, sovint, apliquem els nostres esquemes a aquest nou mètode de lluita, la no-violència. De mica en mica, però, ho aniríem aprenent: per arribar a les masses el millor camí, és el de la via directa, encara que reporti més risc.

Primera acció, primers cops

Som molts a la plaça de Catalunya, potser uns sis-cents. De sobte, uns aplaudiments, pancartes, banderes; s'hi afegeix un bon nombre d'obriers de la construcció que aquells dies estan aturats.

— ¿Esto es la Marcha de la Libertad? — pregunta un obrer amb accent andalús.

— Sí — li respon un marxaire —. Els problemes són de tots, i tots hi hem de lluitar.

Els crits de les consignes es repeteixen; avancem per diversos carrers i en arribar a l'hospital, fem silenci. La gent observa estranyada. Alguns, els més decidits, s'hi afegeixen, d'altres comenten entre si:

— No són tan dolents com diuen, eh?

— Sí, noi, són molt respectuosos, però...

Al cap d'una mitja hora arriba la policia: els **jeeeps** ataquen de front, s'aturen i baixen els policies furiosos. Cops, corredisses, detenen un xicot, la manifestació es dissol. La Marxa ha començat, perseguida i a cops.

Al vespre anem a Salt, als afores de Girona, on fan un festival d'en Pau Riba. Dormim en un antic teatre. Vora les dues de la matinada sentim sirenes.

— Ja estem perduts — salta una.

— No ens moguem. Tranquil·litat. — No sembla gaire convençut el qui ho diu, ja que està tot nerviós. Un xicot alt s'acosta a la porta i mira dissimuladament els moviments de la policia.

— xxxt..., amb tant de soroll no sé com no ens descobreixen. Feu el favor de callar.

El noi que havia anat a la porta, torna ràpidament.

— La policia ja se n'ha ant — ens diu respirant profundament. Tornem a dormir que demà serà un altre dia.

Dia 4, la Marxa comença

L'endemà, després de dormir poques hores, sortim als carrers de Girona, per tal de copsar l'ambient. Es veu gent que passeja, coneguts d'ahir que ens saluden sense dir-nos res; la policia vigila. D'altres, molts encara, arriben alegres a la convocatòria. Una altra vegada cap a la Rambla. Hi ha psicosi a l'ambient, corren històries del que va passar ahir. Uns nois reparteixen uns adhesius de «Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia» i aprofiten per comentar alegrement què cal fer. La proposta que pren més força és la d'anar a l'església de Sant Feliu a fer l'acte previst sobre la problemàtica de Girona.

Cap al migdia, ens hi anem encaminant en grups separats. Es comença a notar també un moviment de policies que s'adonen de la intenció, però aconseguim d'entrar-hi sense cap problema. L'acte es desenrotlla amb tota tranquil·litat. Potser som un miler i molts més que es quedaren fora, ja que l'església és ràpidament voltada per gran quantitat de policies. En acabar l'acte, amb el qual donem per iniciada la Marxa, són detinguts en Joan Colomines i la seva dona i en Joaquim Boix; ambdós, juntament amb en Coromines de Girona, havien realitzat un petit parlament i formaven part d'una comissió que havia anat a interessar-se pels set detinguts del dia anterior.

Més tard, a la Devesa, fem un dinar de germanor, on la joia hi és palesa. Molts ens diuen:

— No entenc com podeu dinar tan tranquils.

— Potser no ens han vist? Som uns tres-cents i ben escampats.

— Hem de fer alguna cosa pels companys que encara continuen en mans de la policia — proposa un senyor més seriosament.

Després d'una breu discussió, prenem l'acord unànime d'anar cap al Palau de Justícia. Un centenar de persones ens asseiem a terra tot esperant els nostres companys. La situació és tensa. La plaça és plena de policies. De sobte, sense cap avís, carreguen violentament sobre nosaltres. Es veu que això que hom s'asseguí tranquil·lament no agrada als poderosos. La càrrega és dura, més d'un se'n ressent fortament. Aquests cops ens impulsen a continuar, a prosseguir endavant, i ens uneixen més i més en una forta amistat que anirà augmentant al llarg de tot l'estiu.

Repressió i resistència

Érem un petit grup, un escamot no-violent. Per la informació dels diaris, («sis-cents guàrdies civils ocupen Ollana i Esterri... 30 detinguts a Girona... forta repressió a l'Escala... La Sénia ocupada militarment») vàrem creure que érem l'única columna que continuava en llibertat. Haviem de prosseguir. Caçà de la Selva, (6.120 hab.) la Bisbal (6.432), Palafrugell (12.256 hab.) foren les tres primeres viles després de Girona. Les accions que s'hi desenvoluparen poden semblar molt poca cosa però van ser importants, per les circumstàncies de contínua repressió. Sobretot, cal destacar un míting que es va fer en un cinema de la Bisbal, tot i que estava rodejat completament per la Guàrdia Civil, i la forta càrrega que efectuà la policia a la platja de Palafrugell (Llafranc) quan l'única cosa que es feia era repartir globus entre els infants. Sembla increïble.

Una qualitat que hem descobert i experimentat amb el nostre contacte amb la gent de les comarques — aquesta gent que viu i treballa a les nostres viles i pobles — és la de saber ajudar aquell qui ho necessita. Potser si la Marxa hagués estat una Marxa triomfal, pomposa, amb les seves banderes i les seves pancartes, amb milers de persones, no hauria entrat tant directament a les llars dels homes i les dones del camp acostumats a patir i a comprendre aquells qui, com ells, també pateixen.

Quan la gent veu com agafen unes persones injustament, pel sol fet de repartir uns globus entre la quitxalla, per parlar d'uns problemes que tots patim, ens ofereix la seva solidaritat, manifestada amb més o menys intensitat, al llarg de tot l'estiu.

La Costa: canvi d'estratègia

Acabada la primera setmana, els quatre que formàvem aleshores la columna vam arribar a la costa. El Baix Empordà ens obria les portes i amb ell un panorama completament diferent. Carrers plens de gom a gom, botigues obertes amb tota mena d'articles, turistes que alegrement lluien el seu cos colbrat... i cap guàrdia civil! Conclusió clara: davant dels turistes, tòtem sagrat d'un govern que sempre s'ha preocupat més del «sol de España», que de proporcionar-nos treball per a tots, hom no pot donar l'espectacle grotesc d'una desmesurada repressió, enfront d'unes persones que exerceixen allò que justament en els països d'aquests turistes és plenament reconegut. Aquest canvi no vol dir menys repressió, sinó que aquesta és diferent: a partir d'aquell moment ens trobaríem amb els «socials», procediment més discret.

Els turistes, com ja anirem veient al llarg d'aquest relat, varen comprendre la nostra tasca i en més d'un lloc, es van solidaritzar amb les nostres accions. Recordem a títol indicatiu els crits i gesticulacions que una respectable senyora gran, potser holandesa, li féu a un guàrdia civil a la platja de Palamós (10.088 hab.) quan la policia arribà amb l'ordre de capturar uns elements agitadors que actuaven impunement entre els qui es banyaben. Els motius de l'agitació eren els ànecs que havíem deixat anar convenientment abillats amb vestits on eren escrites frases referents a la Marxa i als problemes locals.

En canviar la repressió també canvià la nostra tàctica de lluita. Haviem de sortir a la llum, passés el que passés, i així ho fèrem. Això provocà conseqüentment un major diàleg amb la Guàrdia Civil, ja que les nostres topades eren més freqüents.

A vegades el poble respon de forma impensada

El dia 15 de juliol, arribàrem a Sant Feliu de Guíxols (12.508 hab.) població eminentment turística de la comarca del Baix Empordà. Érem uns sis o set: massa pocs per un nom tan gran com el de l'Abat Escarré, però en joia i en empena no ens guanyava ningú.

A Sant Feliu, com en altres llocs, la resposta popular fou impressionant, desconcertant fins i tot per a les mateixes persones del secretariat d'aquell poble que no se l'esperaven.

—No ho acabo d'entendre. Encara que sembli impossible, he vist l'Antònia, la del forn, que mai a la vida no s'havia ficat en res, com cridava fortament quan el sargent de la Guàrdia Civil, s'enduia el basc.

Al capvespre, la Marxa era rebuda al passeig, tot ballant sardanes, per unes set-centes persones quan, normalment, no passen mai dels dos centenars els sardanistes santfeliuencs. Vam repartir unes cintetes catalanes i uns fulls explicatius de la Marxa que s'acabaren de seguida. Al cap d'una estona, un parell de nois penjaren una pancarta «LLIBERTAT». Va ser fortament aplaudida i secundada amb visques a la Marxa i a l'Assemblea Democràtica de Sant Feliu, creada arran del pas de la Marxa. Les sardanes continuaven alegrement, l'ambient era festiu. L'ambient era de Marxa. Tot canvià quan dos policies municipals van arrencar la pancarta. La resposta fou unànime xiulada general. Llavors, arribaren en un sis-cents quatre guàrdies civils vestits de paisà i detenen el basc — un xicot de Bilbao que s'estarà tot l'estiu a la columna. Aquest sí que és un espectacle denigrant per als turistes i no pas la Marxa com pretenia fer-nos creure en Fraga! Amb el volant entre cames, valgui la comparació, marxen els guàrdies civils, un dels quals, furiós d'ira de veure's sol davant la gent que se li oposava, va fer com que es treia la pistola, tot amenaçant una senyora. L'espant de la pobra dona fou majúscul.

La indignació pujà de to fins a tal punt que tothom, com un sol home, ens asseguérem a terra, enmig del passeig, per protestar d'aquella agrassió. Quina asseguda més meravellosa: gent gran, jove, criatures, tots units en una mateixa protesta, tots per la llibertat del detingut. Allà mateix es formà una comissió amb persones significades del poble i un marxaire, que anaren a gestionar la llibertat del detingut, fet que es produí, cap a les dues de la matinada, gràcies a la intervenció del batlle. Tothom quedà impressionat de la gran resposta obtinguda.

Una acció nova, alegre i festiva

— Vigílad bien. A ver si les detenéis!

— Sí, mi sargento. Descuida que no entrarán — responien segurs els de la parella, anant a controlar els camins de muntanya.

Aquell dissabte al matí arribàvem per mar en els vaixells que fan la ruta de la Costa Brava, mentre un gran nombre de Guàrdia Civil vigilava els camins i caminets que menaven desde Sant Feliu de Guíxols a Tossa de Mar (2.515 hab.) Un cop entrats al poble, vam trobar allotjament en una casa situada a la zona antiga. La vista era preciosa. Tot semblava diferent. Les accions també prengueren un caire nou. Per primera vegada se'ns acudí la possibilitat de fer una manifestació a la platja. Com que era diumenge es podria fer millor, perquè era ben segur que hi vindria més gent.

Cap al migdia ens anem concentrant sota les muralles que despengent la

seva majestuositat damunt la serra. De cop i volta, les parets queden cobertes per dues llargues pancartes. Globus, banderes, octavetes, consignes que s'escampen per arreu entre els qui es banyen — sorpresos — i la sorra que càlidament ens acull. La festa és gran: els nens juguen alegrement amb els globus, els grans llegeixen les octavetes, tots junts avancem en una manifestació popular i cridem ben fort: «Visca la Marxa de la Llibertat!» Acabem aquesta passejada amb una gran rotllana a la vora del mar. De les nostres boques surten totes les cançons de «rigor»: **L'hora dels adéus, L'estaca, Els Segadors...** Com va ser de divertit aquell espectacle democràtic que visquérem un migdia fogós del mes de juliol centenars de persones a la platja de Tossa!

Casa per casa amb la Marxa com a motiu

Ens trobàvem a Lloret (7.064), el centre turístic més significatiu amb els apartaments més grans, les seves discoteques, la gent que omple els carrers. «Aquest vespre, gran festival de Ramon Muntaner i la Marina Rossell» deien els cartells. El noi de la papereria, encarregat del festival, va estar tot el dia amunt i avall per mirar d'aconseguir el permís. «Estic segur que ens el donaran — ens deia mentre dinàvem —. Serà una bona rebuda a la Marxa».

La resta del dia ens la passàvem parlant amb la gent de Lloret de Mar. Per cases i botigues vam tenir converses d'allò més diferents. El gest que trencava el gel, era un clavell que gratuïtament oferíem.

— Bon dia. Som de la Marxa — deiem —. Tingui aquest clavell.

— Gràcies — va dir la senyora una mica sorpresa —. I que voleu... ai! perdoneu, quant us dec?

— No res senyora, l'hi regalem. Tingui aquest full. Adéu-sigu!

D'aquests petits diàlegs en vàrem treure molta cosa positiva. Parlàvem amb la gent dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya. Els objectius de la Marxa arribaren directament a la gent. Molts cops ens feren entrar a casa seva; altres vegades al mercat, ens convidaven a agafar algunes fruites mentre ens preguntaven coses de la Marxa. Així intentàvem posar en pràctica allò que en el manifest inicial de convocatòria ens era una fita: «Conectar amb la realitat dels pobles tot animant i desvetllant un procés de discussió, de crítica i de mobilització cap a l'alliberament».

La primera manifestació tolerada

Eren prop de les deu i la gent es trobava concentrada davant de l'Ajuntament, allà on s'havia de realitzar el festival que, malgrat les converses amb l'autoritat local, no va ser autoritzat pel governador.

— Què podem fer? — comenta en Jordi amb el noi de la papereria —. Tenim tota la gent concentrada aquí al passeig.

— No ho sé noi. Sigui el que sigui els hem de donar una explicació. La hi podríem exigir al batlle.

— La gent no està disposada a marxar. Fem una manifestació aprofitant que som molts.

A continuació entrem dins l'Ajuntament. Després d'una petita discussió amb el sergent de la Guàrdia Civil aconseguim el nostre propòsit, malgrat la seva opinió no gaire complaent. Unes cinc-centes persones de totes les edats iniciem la manifestació pels carrers concorreguts de Lloret. Repartim papers i octavetes als bars, a les **boites** i a la gent que passeja. Els turistes ens miren amb curiositat, fins i tot algú s'hi afegeix.

La manifestació durà mitja hora i acabà amb la presentació de la Marxa a càrrec dels basc, corejada amb forts aplaudiments. Quina sensació més nova es va produir dintre nostre: poder anar pels carrers cridant ben fort: Visca la Marxa!!

Potser la Marxa hagués anat així si hagués estat, no ja autoritzada, sinó tolerada. Potser per això mateix va ser prohibida rigidament. Anàvem lentament cap a una casa tot parlant amb uns obrers de la Comissió Democràtica de Lloret sobre el mètode de lluita no-violenta que hem utilitzat a la Marxa

Era ben clar que la repressió havia canviat, més ben dit, disminuït. L'aparatós desplegament dels primers dies semblava que havia quedat ja oblidat. Si fins ara no hem parlat de la possibilitat de caminar es perquè n'hi havia hagut. L'important, per a nosaltres, era arribar als pobles, fos com fos, cosa que no haguéssim aconseguit d'haver-nos posat a caminar, ja que només treure el nas a la carretera, era ben segur que anàvem directes a la presó, tal com en alguns llocs passà. Això ens obligà a portar una vida aparentment clandestina, però al descobert a l'hora de l'acció. Al llarg dels dies vàrem anar comprovant que la situació variava tot permetent-nos de posar en pràctica l'eslògan «Poble català, posa't a caminar». I així ho férem. De bon matí ens encaminem cap a Blanes (16.020) per la carretera de la costa. A la sortida de Tossa parlem amb uns obrers que estan asseguts a la vorera i els expliquem la nostra intenció. No entenem amb facilitat.

— «Que us vagi bé» — diuen mentre acaben de menjar-se l'entrepà.

Som uns quinze que anem en dos grups a un quart d'hora de distància per evitar que si hi han detencions en sortim tots perjudicats. Saludem els cotxes que passen per la carretera. Ells ens reponen alegrement tot fent sonar les botzines. Tot va bé. En un revolt veiem venir dos guàrdies civils de tràfic. El Quico, que va davant de la columna, ens alerta:

— Atenció que ja s'acosten!

Bufff!... sortosament passen sense aturar-se. Continuèm tranquils i endavant cap a la nostra fita. El sol ja és ben alt i quan ens trobem a dos quilòmetres de Blanes, un grup de gent de Comissions Obreres, que foren els qui impulsaren la Marxa en aquesta vila, ens ve a rebre. Abraçades, visques i senyeres que ens acompanyaran fins a Blanes. Així acaba la nostra primera experiència de camí, de marxa sobre les terres del Principat.

Al capvespre manifestació i porres

Blanes respirava aires de Festa Major. Baix a mar estava d'allò més ple. Entre les cares alegres dels vilatans hom descobria la seca mirada de les parelles de la Guàrdia Civil, amb la metrallera a la ma, que vigilaven atentament. Els anti-disturbis eren davant de l'Ajuntament. La tensió bullia per arreu. Passeig amunt, passeig avall, cares impacients. De sobte, una pancarta de la V columna es desplega. Molta gent s'apinya al seu darrera i les consignes comencen a omplir el passeig: «Poble català, posa't a caminar!» «Visca la Marxa de la Llibertat!» «Amnistia total!...» La Guàrdia Civil, desconcertada en veure la gran resposta, no intervingué: per això ja hi eren «els altres». Un compacte grup d'una quarantena de grisos amb casc i escut baixaren corrents cap el passeig. La imatge era espervadora. L'ordre i la pau s'acabaren: grans corredisses; una nena que cau i un gris que li descarrega al damunt la seva impaciència d'acció; al final la deixa. Bales de goma que fan el seu efecte: un marxaire cau de boca terrosa i rep un cop al front; cadires dels bars que són llançades a terra tot enduentse'n ampolles i gots. L'acció durà escassament deu minuts; però fou suficient per acabar amb els nostres ànims. Quedàrem

decebuts per la duresa de l'acció policial, incomprensible per nosaltres. Al matí, tot bé, sense cap problema. Al vespre, canvi total de panoràmica.

Canet: cançó, Marxa y policia

Quatre hores caminant per la carretera en direcció a Canet, (6.556) amb una senyera que ens obria el pas i un sol que torrava les pedres, tot creuant-nos diferents vegades amb **jeeps** de la Guàrdia Civil; potser ens buscaven? Arribem a Canet, cansats de tot un matí de camí; hem d'esquivar hàbilment la caserna de la Guàrdia Civil, que es troba al peu de la carretera. Que en feia de goig! Estava plena de **jeeps**, autocars i d'altres vehicles de les forces repressives. La vila de la costa bullia en la preparació de les **Sis Hores de Cançó Catalana**, les primeres del post-franquisme. Les botigues oferien i esgotaven els seus queviures; els cambrers dels bars anaven de bòlit. Tot Canet era un bullici de gent. Els carrers atapeïts, la carretera aturada i els vehicles formant una llarga i densa caravana de quilòmetres. Cada tren descarregava el seu democràtic transport de joves, senyeres i motxilles. Tot un mar d'alegria continuada, només interrompuda per la Guàrdia Civil tot el dia demanat carnets i escorcollant possibles «sospitosos». L'hora prevista per al començament del festival s'acosta. Comencem a caminar cap al Pla d'en Sala; a tots els cantons guàrdies civils que discretament controlen la situació. La gent anava prenent lloc on volia, estenent les seves mantes a terra i els seus sacs, preparant-se per a la llarga nit; les pancartes i les senyeres de partit començaven a sortir dels seus amagatalls — dins els sacs, sota els jerseis... — i rebien, una a una, en desplegar-se, llargs aplaudiments i visques dels simpatitzants. L'espectacle era d'allò més ferm. Evidentment, però, no deixa de ser trist haver de cercar com espai de llibertat als recitals de cançó, on el cantant serveix de motiu, de justificació per a un públic el qual, evidentment, cerca més retrobar la seva llibertat dins aquell recinte que no pas gaudir de l'art del cantant.

Tothom organitza la seva manifestació. Els marxaires n'iniciem una d'unitària que és seguida per gran quantitat de gent, i en la qual gaudia del vist i plau de la majoria dels assistents. El nostre **stand** de vendes és concorregut durant tota la nit. Amb el que havíem obtingut podíem ajudar a pal·liar la nostra magra economia. Cap al final del festival, mentre en Pi de la Serra esperava que acabéssim d'aplaudir, un crit emocionat, pronunciat per un company que va saltar a la tarima, sonà pels altaveus: «Visca la Marxa de la Llibertat!». 60.000 joves es reviscolaven per corejar-lo.

Arenys: dos quilòmetres per la sorra

Després d'haver dormit unes poques hores a la sorra de Canet, cansats i plens d'una nit com n'hi ha poques, ens posem a caminar cap a Arenys (8.325). Uns tres-cents marxaires, amb pancartes, senyeres i banyadors, empenem la nostra «manifestació amfibia», tal com camentava un senyor gran en veure'ns passar. Ens anem acomiadant de la gent de la platja, fent el senyal de la victòria, malgrat que sabem que, a Arenys, a part dels guàrdies civils, ens esperen uns dos-cents policies armats de les forces especials antidisturbis. Sabem tots que primer carreguen, i després pregunten. És incomprensible com uns homes poden obeir tan fredament i cega unes ordres contra gent pacífica i, encara potser ho és més, que n'hi hagi d'altres que les puguin dictar.

Avancem. Passa un tren i ens saludem mútuament. Les senyeres esteses

onegen per les finestres. Els punys ens saluden. En arribar a la platja d'Arenys s'avança a rebre'ns una comissió encapçalada amb una pancarta que diu: «Arenys de Mar, amb la Marxa de la Llibertat». Les abraçades són emotives i intensament sentides... Estem cantant, formant una gran rotllana a la sorra, quan arriben cinc o sis **jeeeps** de la Guàrdia Civil. Els turistes miren sorpresos, nosaltres no: malauradament ja hi estem més acostumats. Una comissió ens avancem, tot intentant el diàleg amb ells. Resulta inútil. L'ordre és taxativa; hem de marxar d'allà i circular pel poble en grups de menys de quatre persones.

El Manifest per la Llibertat

Preteníem que el Manifest per la Llibertat fos el document que donés una alternativa als problemes locals, que només poden tenir solució amb un govern democràtic. Aquesta alternativa havia de ser assumida per la gent del poble. La repressió i la prohibició que pesava sobre la Marxa va fer que només poguessin realitzar-la les il·legals Assemblees Democràtiques locals. Al llarg de l'estiu tots els Manifestos recollits havien de convertir-se en un de sol, que seria un Manifest per la Llibertat del Poble Català, resum de tots els de les viles i els pobles per on passariem. Malgrat això, en algunes columnes no es van recollir però tots els que haguéssim desitjat. En molts llocs, es pogueren llegir públicament, tal com va passar a Arenys de Mar.

A Arenys vam fer la lectura del Manifest per la Llibertat davant d'unes dues-centes persones, a dalt d'un turó que hi ha als afores. La Guàrdia Civil no trigà a descobrir-nos. Van retirar diversos carnets, hi hagué llargues discussions i amenaces de dissoldre'ns.

Malgrat tot, en arribar al poble, iniciàrem una petita manifestació d'unes cent persones, en fila índia, i en silenci. Que bonic que fou quan en passar per una casa on hi havia una àvia d'uns setanta anys, la bona dona, ens aplaudí fortament. Els grisos ja ens havien vist i anaven cap al passeig situant-se amb tot el seu poder armat, davant l'Ajuntament. La gent del poble comentava espantada que mai no havien vist cap situació similar. Aquesta ocupació total afavorí la solidaritat del poble envers els marxaires.

El Manifest per la Llibertat d'Arenys que ara transcrivim, està escollit únicament a tall d'exemple, com un dels més representatius.

ARENYS DE MAR I LA SEVA PROBLEMÀTICA

«Arenys de Mar és un poble de 10.000 habitants. Té un terme municipal petit i la situació del nucli urbà, entre muntanyes, en dificulta la seva expansió física, per la qual cosa s'ha anat densificant. De totes formes, la urbanització va menjant-se espais agrícoles i zones verdes o lliures.

»Arenys té una tradició de pescadors i mariners, però, actualment, és un poble de petites indústries, tallers i comerços, que no s'ha llançat plenament (com altres veïns seus) ni a la indústria ni al turisme. Aquest fet i la seva proximitat amb Barcelona, determina que molta gent treballi fora de la població i aquesta es converteixi per a ells en una vila-dormitori. La mà d'obra, inclosos els actuals pescadors, en la seva majoria procedeix de la immigració.

»Arenys és un poble d'estiueig de la petita burgesia i de gran predilecció per a passar els caps de setmana. El seu port, marc de les passejades d'arenys

i forasters, està en mans dels «senyors» del Club Nàutic, més que dels pescadors (que veuen cada cop més reduïda la seva zona).

»Malgrat una certa tradició cultural, a Arenys, actualment, costa molt d'arrancar la gent de casa seva perquè participi a les poques activitats que s'organitzen. Arenys, de fa anys, és un poble conservador i la majoria dels problemes més importants estan per resoldre. Problemes tan essencials com alguns dels que exposem a continuació:

»LABORAL

»La problemàtica dels treballadors d'Arenys, tant els de la indústria com els del comerç i els serveis, és, en línies generals, la mateixa que es pateix per tot l'Estat espanyol, amb els matisos propis de la comarca del Maresme nord: els treballadors estan disseminats en petites indústries i comerços que dificulten la seva relació.

Els sindicats no són representatius, compleixen funcions merament burocràtiques, mancats de tota iniciativa i ni tan sols disposen de locals per a reunions i assemblees de treballadors, d'assessors laborals, de comunicació assídua i directa amb els enllaços.

»Llocs de decisió ocupats per gent mancada d'interès, (fins i tot alguns dels que els ocupen ni són treballadors, ni cotitzen a l'organització sindical), estan centralitzats en el sindicat de Calella, que monopolitza i dificulta les iniciatives dels pobles.

»A Arenys, a més a més, ens trobem amb una majoria d'enllaços i càrrecs sindicals no elegits democràticament pels seus companys, sinó pel sindicat local; la majoria no mantenen contactes amb els treballadors i fins estan en contra de la defensa dels problemes que es plantegen a les empreses.

»SANITAT

»La medicina oficial, la del SOE, és deficitària a tots nivells. Si tenim en compte que les 3.000 cartilles que hi ha a Arenys cobreixen unes 9.000 persones i que en total es paguen uns 220 milions l'any, veurem que els tres metges i les dues hores i mitja de visita diària que tenen establerta són insuficients; tampoc tenim cap servei d'urgències ni cap lloc per fer anàlisi i radiografies, ni cap servei d'especialistes. Per a tot això s'ha d'anar a Mataró o a Barcelona. La medicina municipal està en les mateixes condicions que l'oficial, però amb l'agreujant que la higiene dels carrers, les platges i el mar és deplorable: rates, escombreries sempre i pertot arreu, a més dels fums que desprenen quan són cremades, fums altament tòxics. I l'hospital municipal totalment abandonat; ni tan sols hi ha un servei permanent de metge i infermeres, ni l'instrumental necessari per fer una operació d'emergència; podriem dir que és un hospital il·legal.

»ENSENYAMENT

»La situació de l'ensenyament no és gaire millor de la que es refereix a sanitat: no existeix cap guarderia amb horari i calendari laboral i dedicada a nens a partir dels tres mesos. Les quatre guarderies existents no reuneixen les condicions elementals per una labor pedagògica eficaç (falta de locals adequats, de personal especialitzat, dedicació, etc.) Els nens amb edat de parvulari també hi assisteixen. Les escoles nacionals només disposen de tres aules dedicades a aquests nens, aules que resulten insuficients per una població infantil com la d'Arenys.

L'EGB tampoc té les seves necessitats cobertes; dos centres privats (masculí i femení) i l'escola nacional (mixta) no són suficients, per la qual cosa molts nens entre els set i els catorze anys han d'anar a Mataró, Caldetes, etc..., a realitzar els seus estudis. Els centres d'ensenyament privat són cars i ideològicament monocolors; l'escola nacional pateix la inestabilitat del professorat, format majoritàriament per interins, la qual cosa impedeix un veritable treball d'equip. Les permanències impedeixen l'autèntica gratuïtat de l'escola nacional.

»Pujant en els nivells educatius la situació empitjora. No disposem de centres educatius per a continuar els estudis a partir dels catorze anys; només La Presentació té BUP per a nenes. La formació professional de 1er. i 2on. graus no existeix, malgrat que la Llei General d'Educació assenyala l'obligació de fer Formació Professional per a tots els alumnes que no facin BUP. Per descomptat, no existeix cap centre que faciliti la formació permanent dels adults.

»CULTURA

»Veiem com al llarg del temps la cultura que podríem anomenar popular, aquella que neix de la consciència col·lectiva del poble, s'ha anat desvirtuant per un conjunt de factors típics de la cultura de masses, com és la utilització dirigida que s'ha fet dels mitjans de comunicació, que ha reduït el paper de l'individu al de simple receptor de missatges i de continguts, tallant així tota possibilitat creativa de la persona.

»Trasadant aquesta problemàtica global a la nostra vila, ens adonem que:

a) durant els darrers anys les condicions polítiques i socials en què s'ha desenvolupat la vida cultural, tan sols han permès la supervivència de minories culturals, que, malgrat els seus esforços, gairebé no poden arribar a una connexió real amb el poble, quedant moltes vegades reduïdes les seves activitats a actes minoritaris.

Per altra banda, aquesta desconexió cultura-poble, veiem que ha estat ajudada per l'existència d'entitats pseudo-culturals, dites populars, que estan mancades d'una coherència i unes finalitats concretes i que tenen una total desconexió amb la realitat arenyenca.

b) L'existència d'un total desinterès per part dels estaments oficials a potenciar o estimular tota expressió popular. Destaquem com a mostra d'això la mínima part del pressupost que dediquen a cultura, aquest pressupost en moltes ocasions és destinat a actes que no tenen una clara vinculació amb el poble.

c) Denunciem la manca d'uns locals i uns espais oberts que estiguin a disposició de tothom, ja que ara ens trobem que la majoria de locals estan condicionats per interessos particulars que fan que la participació i l'actuació quedin reduïdes a unes minories.

d) Dins la problemàtica del català hi ha una manca de manifestacions en pro de la cultura catalana en el moment actual, que ha de tenir en compte el fenomen de l'immigració. Pel que fa a l'ús del català per part dels organismes oficials, hi ha una inexistència d'interès en la seva promoció i en la seva utilització.

»INFORMACIÓ

»Analitzant la situació de la informació en general, i en concret a Arenys, ens adonem de:

»1. La manca de veritables mitjans de comunicació, tant a nivell nacional com local o comarcal.

»2. El poc espai dedicat per aquests mitjans a la informació local.

»3. L'única revista local, «Vida Parroquial», està vinculada a l'Església.

»Quant a la informació oficial, l'Ajuntament només utilitza mitjans precaris de comunicació, com són els cartells que es troben per tota la vila en els quals hi ha un espai dedicat a informació municipal i que ni tan sols en fa ús.

»SERVEIS

»Les problemàtiques que ens afecten vénen marcades per la falta d'una real participació del poble en la solució dels seus problemes i en la inexistència d'ajuntaments democràtics que canalitzin les opinions de tots els afectats. Són molts els problemes que Arenys de Mar té plantejats a nivell de serveis; remarcarem els que necessitin solucions immediates.

»a) aigua: És el principal problema que Arenys de Mar té plantejat en el terreny dels serveis. La solució al problema de la falta de aigua no es pot donar amb plena eficàcia si no és d'una manera mancomunada. Hauria de ser un servei autènticament municipalitzat (actualment sembla que respongui més a interessos particulars que a cobrir les necessitats reals de la vila, en el marc d'un ajuntament democràtic).

»b) manca d'enllumenat en molts carrers i, sobretot, en la carretera nacional II, davant de l'estació.

»c) asfaltat: Són molts els carrers de la vila que encara no són asfaltats. Tant per raons urbanístiques com sanitàries és urgent l'asfaltat dels carrers.

»d) la configuració de la vila dificulta la circulació dels vehicles, sobretot si s'hi permet l'aparcament.

»e) manca de transports públics que surtin i arribin a Arenys. Hi ha poques sortides de trens i de línies d'autobusos.

»URBANISME

»El pla d'ordenació urbana es molt ambigu i permet una interpretació favorable als interessos de l'oligarquia local.

»— Arenys pateix la manca d'edificis públics per acollir les necessitats de la vila, mentre que, per altra banda, té edificis i terrenys que són del poble i estan arrendats o abandonats.

»La vila té una llista de cases que donen relleu per la seva història i característiques pròpies de la comarca, i que estan completament abandonades i en perill de ser enderrocades, sense que l'Ajuntament hi posi esmena de cap classe ni li preocupi l'estètica del paisatge urbà.

»— A Arenys li manquen fonts, zones verdes i places per l'esbarjo de la mainada i dels grans. Les fonts que hi havien antigament han desaparegut i les poques places que hi han són aparcaments per als vehicles.

»ESPORTS

»Les autoritats locals amb prou feines se'n preocupen; la Diputació ha donat subvencions en els últims anys per a instal·lacions esportives, però aquí no ha arribat res. Els únics esports que s'exerceixen són en base a una entrada econòmica, quasi a la seva totalitat (bàsquet i futbol).

»Totes aquestes dades són tretes d'un treball realitzat per les comissions de l'Assemblea Democràtica d'Arenys de Mar.

»Som conscients que tota aquesta problemàtica tan sols pot entrar en vies de solució dins del marc d'unes institucions plenament democràtiques, mitjançant les quals els ciutadans puguin exercir plenament els seus drets i escollir els seus governants.

»És per això, que volem manifestar la nostra adhesió a la Marxa de la Llibertat, avui present a la nostra població, perquè entenem que contribuïxen d'una forma pacífica al desvetllament i la mobilització del poble català, de cara a aconseguir aquestes finalitats d'alliberament tot reivindicant:

»1. L'amnistia total i absoluta com a primer pas per a la reconciliació.

»2. Les llibertats essencials, enteses com aquelles situacions de convivència on siguin respectats els drets de l'home. Concretament: el dret de la vida, el dret a la llibertat de consciència, els drets a la lliure expressió, el dret a fer vaga, el dret de l'autodeterminació dels pobles.

»3. L'Estatut del 1932 com a primer pas de l'autodeterminació de Catalunya.

»»4. La coordinació de tothom que participa en la lluita de l'alliberament.

»ENDAVANT, LA MARXA DE LA LLIBERTAT!«

L'organització del Secretariat d'Arenys de Mar fou formidable, fins i tot ens va proporcionar guia per anar fins a Mataró (73.129 hab.). Un simpàtic senyor d'uns cinquanta anys:

— Jo aniré al davant amb els meus estris de pintura — ens deia abans de marxar —. Vosaltres em seguiu i si aparegués la Guàrdia Civil, els diré que sóc un pintor i no s'adonaran de res.

Vam passar per les poblacions de Sant Vicenç de Montalt i Llavaneres. El color verd dels boscos contrastava amb el groc de la sorra i el blau del mar que fins llavors havia estat una constant en la nostra ruta. A Llavaneres parem en una casa pairal a refrescar-nos el coll i canviar de guia. Meravellós! Tot estava cronometrat i calculat. L'entrada a Mataró la vam haver de fer en cotxe, ja que els accessos eren completament controlats.

L'extrema dreta actua

Fins ara no hem parlat mai de l'actuació que l'extrema dreta ha tingut en els pobles, tot intentant boicotejar i desacreditar la Marxa. Les tàctiques utilitzades al llarg de tot el nostre peregrinatge han estat d'allò més diferents. Des dels adhesius on es llegia la frase: «Poble Català, no et deixis enredar» a les pintades clarament amenaçadores que aparagueren a molts llocs del Baix Llobregat i del Baix Penedès, sobretot a Sant Boi, advertint la gent amb l'eslògan «**Si a la Marxa vas, caliente volverás**». Aquests grups intentaren crear un confusionisme llançant octavetes signades falsament per determinats partits de l'oposició democràtica — PSUC i PTE — que després de criticar l'organització general de la Marxa fins aquells moments, passaven a anomenar-se organitzadors generals. Amb això pretenien desbaratar el caire unitari que la Marxa tenia i fer creure que era una acció partidista. La realitat demostrava el poc ressò que obtenien totes aquestes accions brutes i antidemocràtiques pròpies d'aquells que no tenen cap més altra arma que la d'intentar desunir. No cal cap més comentari!

A Mataró, com en altres indrets, (Vilafranca, Tarragona...) els treballs d'aquests grups van trobar un incondicional suport en els diaris del Movimiento que oferien les seves pàgines per desvirtuar els components de la columna i desprestigiar la Marxa. A Mataró ens acusaven de ser elements

foranis al poble i que, com a tals, sols hi anàvem a destruir i a pertorbar la seva Festa Major.

A Mataró, per la Festa Major

Mataró (71.129 hab.), capital de la comarca del Maresme, bullia en la seva Festa Major. Sonava la tenora, la plaça de Santa Anna era plena. La Marxa havia de fer la seva presència, la gent era preparada. Necessitàvem, però, fer-la sentir a tots els mataronins; un centenar de xiulets, eren bufats enfervoridament com aquell bell toc de sometent que mobilitzà tants catalans. De tant en tant el ressò de les consignes sobrepassava l'eixordador xiulet. L'alegre so atragué també a d'altres grups que no desitjàvem. Tres companys eren detinguts: en Jordi Petit, en Josep (l'avi de la columna juntament amb en Ferran Garcia Fària) i un amic de Badalona. Cent persones davant l'Ajuntament, exigien més tard la seva llibertat. Els marxaires foren deixats a les dues de la matinada i rebuts amb xampany i música en una festa que hi havia organitzada en un barri de Mataró.

Per explicar els fets que esdevingueren el dia següent, 27 de juliol, reproduïm uns trossos de l'informe del Secretariat Local de la Marxa de la Llibertat a Mataró:

«El dia 27 els marxaires van estar presents a tots els actes populars de la Festa Major. A la tarda va esdevenir un fet inesperat: durant la passada de **majorettes** i castellers varen ser detingudes vuit persones, dues de les quals eren nens que anaven amb les seves mares, també detingudes. Tot va començar quan la Guàrdia Civil va creure equivocadament que un d'ells era organitzador de la Marxa a Mataró.

»Davant dels fets, els castellers, en solidaritat amb els detinguts i veient l'ambient que regnava davant l'Ajuntament (molta Guàrdia Civil, elements ultres amb cadenes, nerviosisme per part dels companys dels detinguts per la impossibilitat de posar-se en contacte amb el batlle o amb alguns dels consellers). Van decidir de no actuar i proposaren que els portadors dels Gegants fessin el mateix. Aquesta proposta és feta per mitjà d'uns membres de l'Assemblea Democràtica als portadors, quan són a la plaça de Santa Anna, actua en Xesco Boix. Acabat aquest acte, els Gegants pugen per la Riera i sobtadament són amenaçats per dos desconeguts a estripar-los la cara si ballen davant l'Ajuntament (es creu que els amenaçadors pertanyen a l'extrema dreta i que els interessava trencar un acte de les festes per desacreditar la Marxa tot donant-li les culpes). Els portadors, confosos, arriben a l'Ajuntament i discuteixen els fets amb l'encarregat de festes el qual també confós prefereix donar l'ordre d'entrar els Gegants immediatament. Molts dels que estan presenciant «la dormida dels Gegants» s'adonen que està passant alguna cosa estranya, però desconeixen les causes; d'altres s'enfaden i els que saben què ha passat una estona abans, continuen també esperant. Pocs moments després, la Guàrdia Civil ordena els portadors que facin ballar els Gegants; quan hom compleix l'ordre, part del públic, tot girant-se d'esquena, es posa a xiular i crida: «Llibertat pels detinguts.» Al cap d'una estona la Guàrdia Civil i els ultres dispersen tots els assistents, mentre alguns reben cops de cadenes i d'esposes a l'esquena.»

Aquella bella cançó del Gegant dansaire, tan popular a Mataró, adquirí aquest any un nou significat:

**El Gegant de Mataró,
ja no balla pel balcó.**

**«El Gegant de Mataró,
ara balla, ara balla,
el Gegant de Mataró,
ara balla amb un bastó.»**

La repressió porta la solidaritat

—Es espantós. No m'ho acabo de creure — ens deia un antic militant de CAC, que tenia tota la façana de casa seva guarnida amb la senyera catalana i les fotografies dels nostres presidents Francesc Macià i Lluís Companys.

La Guàrdia Civil es passejava per Premià de Mar (11.284 hab.) des de primeres hores del matí, en grups de quatre i amb les metralleres a punt. Pels carrers circulava poca gent. Els actes que hi havia programats foren suspesos. A les vuit del vespre es produí la primera càrrega contra les dues mil persones a la plaça Nova de Premià. Estava previst construir un gran peix de fusta i de paper perquè els nens el pintessin i, al final, els marxaires el signarien amb el nom de la Marxa. Però en aquest país, fins i tot els jocs infantils són subversius. Cops, corregides, detencions i entre elles, la de cinc nois de tretze a quinze anys, que posteriorment són posats en llibertat. La gent, malgrat tot, no deixava la plaça, fins que no arribessin tots els que havien estat detinguts. Quan foren deixats anar, van ser rebuts amb ovacions. Al capvespre la repressió continuava essent perseguits alguns joves pels carrers de la vila per part de la Guàrdia Civil. Cops a tort i a dret, aquest vull i aquest no vull.

El poble de Premià, encara avui se'n recorda de la Marxa. El butlletí de l'Associació de Caps de Família, ho expressa d'una manera molt ferma amb aquestes esperançadores ratlles: «Poble de Premià, que et dius d'empenta, ara els de la Marxa de la Llibertat, et diuen: POSA'T A CAMINAR.»

Badalona

Per diferents mitjans i per diversos indrets, per tal d'esquivar els controls establerts, arribem a Badalona (162.888 hab.) Per donar la benvinguda, es realitzà un dinar polític convocat per l'Assemblea Democràtica local, que congregà molts badalonins i fou el marc escollit per la lectura del Manifest Local per la Llibertat. El nostre company basc, tot agraint-los l'acollida que ens oferien, destacà el caràcter no violent de la Marxa. El senyal de sortida per a una manifestació que havia de començar al passeig Marítim i acabar a la plaça de la Vila, va ser donada per uns coets llançats per en Carles, tot socarrimant-se les mans. La dissolució fou contundent. Per primera vegada, al llarg del pelegrinatge pel Maresme, la Guàrdia Civil, utilitzaria les culates dels seus fusells com a eina dispersadora. Aquella fusta dura s'estrellaria repetidament en els ronyons de més d'un. Vàrem rebre fort. Onze companys eren detinguts i a d'altres se'ls va demanar i retirar la documentació. Masegats, assistien per la nit a un recital de la Maria del Mar Bonet. La seva formosa veu, sonava com un clam de llibertat en contra d'aquelles culates i d'aquells fusells.

L'endemà, en Josep, àlies «el Mataró», anà com a representant de la columna a Tiana (2.608), petit poble del Maresme, a la ratlla amb el Barcelonès, que cau per la seva desgràcia dins de la «Gran Àrea Metropolitana de Barcelona». Aquella tarda es presentà al poble sense que hi fos present una

CAC. Comissió d'Activitats Cíviques del Maresma.

sola patrulla de la Guàrdia Civil, malgrat que el dia abans hi havia estat patrullant. Els havien agafat de sorpresa. A la plaça de l'Ajuntament, es féu la presentació davant d'unes dues-centes persones. Se'ls recalca els quatre objectius de la Marxa i hom recordà que l'Ajuntament de Tiana, fou el primer de Catalunya a reivindicar l'Estatut d'Autonomia, el qual acord fou desautoritzat pel Govern Civil.

El company basc

Fem un petit parèntesi en el nostre relat, per parlar una mica de tots aquells companys que, deixant treballs i abandonant les fonts de supervivència econòmica, han caminat ininterrompudament durant aquest estiu itinerant. És el cas del nostre company basc de qui hem parlat ja en algunes ocasions. Va venir d'Euskadi només per participar en la mateixa lluita i amb nosaltres. Va tenir molts problemes d'adaptació al nostre mètode de lluita i va ser admirable tota la seva tossuderia en portar la seva senyera, la **ikurriña**, que guardava com un preciós tresor, que arrancava sempre els més càlids aplaudiments d'adhesió allà on la treia i que despertava les ires de la Guàrdia Civil. Recordem que, durant la manifestació que vam fer per la platja de Sitges, un caporal de la Guàrdia Civil deia: **«Hemos de cazar al de la bandera separatista.»**

Podríem explicar moltes més coses d'aquest gran lluitador, però creiem que el millor homenatge que li podem fer, és reproduir del seu diari de columna — que amb gran voluntat anà redactant durant 68 dies —, el full referent al dia 31 de juliol (dissabte), quan relata els fets ocorreguts pel pas de la Marxa per Santa Coloma de Gramanet, vila de la qual ell tragué els millors records. Amb les seves paraules senzilles, de fàbrica, de mina, endurides per les lluites d'un país, que pateix com el nostre, i escrites en una llengua germana a la nostra, el castellà, volem tenir també un record per tants homes i dones dels altres pobles del Estat espanyol, que aquest estiu s'han unit solidàriament amb la nostra causa.

«31 de julio (sábado)

V columna

»Alrededor de las 14 h. entramos en Santa Coloma de Gramanet (106.711 hab.). Anteriormente el «Vasco» y el «Mataró» bajaron a Barcelona para guardar todo el equipaje de la columna en casa del «Vasco». Una vez éste estuvo asegurado, nos vinieron a buscar unos compañeros de Badalona, para dirigirnos a Santa Coloma. Después de comer, nos fuimos al local donde se tenía previsto el recibimiento de la columna. El acto se desarrolló con toda normalidad, sin hacer acto de presencia la Guardia Civil. Fue un acto brillantísimo en la llamada Ciudad Roja. Se turnaron varios conferenciantes resaltando la labor activa llevada a cabo en Santa Coloma, como a su vez, la problemática social que embarga a la población. Un compañero de la columna se dirigió a los allí congregados haciendo una exposición de la Marxa de la Llibertat. El «Vasco» habló en nombre de Euzkadi cuya presencia fue muy aplaudida por lo allí presentes, dándoles las gracias por su acogida y la gran labor revolucionaria que se lleva en Santa Coloma. Habían bastantes pancartas, banderas catalanas y la **ikurriña. Al término del acto se cantó **Els Segadors** (versión completa). Después nos dirigimos a la plaza del Ayuntamiento, para realizar una manifestación, que acabaría en la entrada del Barrio del Buen**

Pastor. La manifestación se desarrolló con toda normalidad, en ella participaron unas quinientas personas. La despedida que nos hicieron fue apoteósica y sentimental. Todos los que participaron en la manifestación se quedaron concentrados en la entrada de Buen Pastor y mientras nosotros nos íbamos alejando, ellos nos saludaban dando vivas a la Marxa. Yo (el «Vasco») era tanta la emoción que me embargaba que en un momento me paré y me dirigí a ellos enviándoles desde lejos unos besos a aquellas personas tan maravillosas.

»VISCA LA MARXA DE LA LLIBERTAT!

»VISCA CATALUNYA' LLIURE! GORA EUZKADI ASKATUTA!»

Vaga de fam a la catedral de Vic

— Els van agafar sense consideracions!

— No ho entenc. Pobres nois, portaven tres dies sense menjar!

Aquest i d'altres comentaris corrien per les boques dels ripollencs en comentar l'agafada dels vaguistes de fam.

A la vegada, cent quilòmetres més a la costa:

— Hem de fer alguna cosa — deia en Jordi, que era a Barcelona per assistir a la reunió de caps de columna, a en Joan d'Armengol a la vorera del carrer Entença, davant de la presó Model.

A la tarda es reunien tres marxaires, en Jordi, en Joan i en Lluís i decidiren fer la mateixa acció que els de Ripoll: una vaga de fam indefinida. Després de parlar una estona els semblà interessant de fer-la a Vic — mentre la columna continuava el seu itinerari cap a Barcelona — en lloc de Ripoll, perquè la comarca del Ripollès ja havia estat mobilitzada a l'entorn del sis vaguistes ara detinguts. Convenia doncs, potenciar una altra comarca. Abans d'entrar a la catedral parlem amb el bisbe. La seva postura és clara:

— No estic gens d'acord que utilitzeu la catedral per aquest tipus de coses, però si ho feu, no us trauré ni deixaré que ningú no us tregui.

L'actitud era honesta i, a més a més, la respectà de debò. La situació dins la catedral fou realment incòmoda: havíem d'estar tot el dia asseguts en unes cadires per mantenir una bona imatge i a la nit dormíem a terra. Sort que la gent de Vic, ens deixà de tot — mantes, anoracs, fins i tot algú ens portà menjar que fou retornat gentilment... Al final del primer dia vam fer un manifest que explicava el perquè d'aquesta actitud.

«Nosaltres, Lluís Jover, de la columna Tramuntana, Jordi Rosés de l'Abat Escarré i Joan d'Armengol, de la Tramuntana, membres tots de la Marxa de la Llibertat, ens tanquem a la catedral de Vic, amb la intenció de prendre una postura de vaga de fam, per tal de:

»1er. Donar continuïtat al tancament dels set vaguistes de Ripoll, que va ser tallat per l'actuació improcedent de les forces de l'ordre.

»2on. Fer costat a la seva postura de denúncia de la repressió que sofreix la Marxa que com a manifestació del poble hauria de ser permesa i respectada com a dret natural i fonamental de tot home.

»3er. Denunciar que l'amnistia, tan intensament demanada per tot el poble com a reconciliació per a tothom, és donada després de quaranta anys d'una manera restringida i sense una necessària modificació del Codi Penal,

amb la finalitat d'ésser sols un instrument que faci callar el poble que la demana.

»4t. L'injust empresonament de Lluís M.ª Xirinacs, a causa de fer ús de la seva llengua, el català, a la seva terra, dret natural de l'home que aquí no es respecta.

»5è. Es refermen en la necessitat de la consecució de l'Estatut del 1932 i les institucions en ell configurades, com a primer pas per l'autodeterminació del poble.

»6è. Fer una crida a la solidaritat del poble català, demanant la seva col·laboració amb l'impuls i la reivindicació dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya.»

Al cinquè dia, de bon matí, ens va detenir la Guàrdia Civil que entrà dins la catedral sense l'autorització del bisbe, però en tot moment ens tractà amb una gran correcció. El diàleg amb ells fou interessant. Es donà fins i tot el fet que alguns guàrdies civils semblaven estar més preocupats que nosaltres mateixos per la sort que podíem córrer. Cap al migdia reberen l'ordre de transportar-nos a la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Un cop ja dins la camioneta en què ens transportaven, en Jordi dormisquejava quan un guàrdia civil — seria tant el neguit que el pressionava — no pogué més i li digué tot despertant-lo:

— No te preocupes, ¡eh! — l'agafà del braç i en Jordi es despertà — **que seguro, seguro que no os pasará nada. Esto es puro trámite.**

— Gracias, jefe — li respongué de tot cor — **Estoy muy tranquilo.**

La gran Barcelona

Se sent parlar molt de que les grans ciutats són per elles mateixes, alienadores i despolititzadores; Barcelona (1.745.142 hab.) hi afegeix quaranta anys de dictadura i de corrupció municipals. Les plataformes polítiques i reivindicatives que té la base barcelonina són veritablement diferents i més amples que aquelles amb què ens havíem topat fins ara. Molts factors contribuïren al fet que a Barcelona la Marxa no tingués un ressò com el que hauria estat d'esperar: l'estiu, les vacances, la universitat tancada, la ciutat evidentment buida. Cal tenir en compte també que Barcelona és un món molt complex en el qual les diferents lluites populars i obreres, lligades en aquests moments a reivindicacions de tipus social, estan portades, en general, amb poca coordinació les unes amb les altres, excepció feta d'algunes portades dins dels barris, eminentment obrers o amb alt percentatge d'immigrants. Si la Marxa havia utilitzat mitjans folklòrics en molts pobles per desvetllar una consciència cívica i nacional, a Barcelona aquests mitjans perdien el seu valor en no arribar a tothom. Hi ha també un factor important: la manca d'un secretariat de l'Assemblea de Catalunya per a la ciutat. A causa d'això el treball de preparació de la Marxa a Barcelona l'havia de fer un Secretariat local format bàsicament per les Associacions de Veïns, i que no fou assumit totalment. Això va produir que tota la feina d'extensió dels objectius fonamentals de la Marxa quedessin en mans, no dels organismes que els representaven, sinó d'unes poques persones, amb molta voluntat, però poca representativitat.

La nostra arribada al dissabte al vespre, a la plaça Orfila, ens va deixar desconcertats. Barcelona: solament 500 persones! Els clàssics lluitadors del món estudiantí i cultural. Els actes prohibits. Només restava una possibilitat: manifestació. La iniciàrem en direcció a la parròquia de Sant Andreu. Un cop dins van començar els parlaments i les salutacions.

El diumenge al matí ens proporcionà un trist espectacle. L'acte que vàrem poder realitzar a l'església de San Medir de Sants, la lectura del Manifest, va tenir una assistència migrada de barcelonins. Unes dues-centes persones, més tard, ens concentràvem davant de la presó Model per ser dispersades contundentment per les forces d'ordre públic desplaçades expressament allà.

El dilluns al matí oferim un homenatge als nostres companys de lluita que deixaren la seva vida per uns objectius semblants als que nosaltres persegüim. Vam visitar les tombes dels presidents Macià i Companys i les dels lluitadors Txiki i Puig Antich.

A la tarda ens desplaçarem a la barriada del Bon Pastor. Desanimats i predisposats per a un nou fracàs. El senzill acte amb què fórem rebuts en aquesta barriada extrema de Barcelona, ens commogué. La major part dels concentrats, lluitadors en la darrera vaga de Motor Ibérica, ens reberen amb una senzillesa inhabitual; les dones, algunes d'elles protagonistes de la tançada a la parròquia de Sant Andreu, amb les seves cares arrugades, de mans dures, aferrissades a la terra, que algun dia es veieren obligades a deixar i que la seva enyorança no oblida, cansades de fregar els pisos d'aquelles dones d'altres classes socials, donaren amb aquells actes a tot Barcelona una lliçó política admirable i, a nosaltres, una força per poder continuar el nostre camí pel Baix Llobregat.

Baix Llobregat

Comencem el Baix Llobregat amb noves incògnites. Una comarca industrial amb una llarga tradició de lluita reivindicativa i amb un cens d'immigració molt alt. El Baix Llobregat, com Barcelona, va presentar problemes, no pas d'adhesió als objectius de la Marxa, sinó de participació. Tota la llarga tradició de lluita obrera i popular que hagués pogut confluïr en els seus aspectes polítics, sobretot de tipus econòmic, social o cultural, amb la Marxa, no es va produir. Els mateixos factors que marcàvem com a contraris al pas de la Marxa a Barcelona, es poden estendre al Baix Llobregat: les vacances, l'estiu i tot un món proletari fora de les fàbriques i dels pobles.

Però cal afegir-hi alguna cosa més: tota la tasca de desvetllament polític i nacional de la Marxa, no tenia raó de ser aquí. Els organismes de lluita comarcals no van saber tampoc adaptar aquesta mobilització a la seva realitat de lluita obrera. Hom la veïe més com una cosa aliena a les lluites pròpies, tot i reconeixent que les finalitats a llarg terme eren les mateixes.

Els objectors de consciència del barri de Can Serra de l'Hospitalet de Llobregat (241.978 hab.) que estan realitzant una tasca molt ferma dins del seu entorn social i que són un exemple de convicció per a tots els que lluitem per la llibertat, ens esperaven amb una xocolatada que compartirem amb els nens de la barriada. Juguem tot volent enlairar un globus d'aire calent. S'acaba de constituir l'Assemblea Democràtica local, i durant la ballada de sardanes aprofitem per presentar-la conjuntament amb la Marxa. La Guàrdia Civil interromp l'acte quan ja quasi som al final. Algunes detencions, i cap al Prat de Llobregat (36.363 hab.)

Al Prat ens reben, en una església, el Secretariat i l'Assemblea Democràtica. Els nostres «fidels» acompanyants ens esperen fora. No passa res. Tothom surt i ningú no és detingut. Durant quasi una hora desfitem pels carrers uns tres-cents representants de totes les classes socials, sense ser escamesos per les forces d'ordre públic.

Els ultres treballen

A Sant Boi (50.051 hab.) la plaça de Catalunya és plena de gent que ens esperen en mig d'ella, però, hi ha la Guàrdia Civil. La situació es presenta tensa. Teníem una altra alternativa d'acció als Salesians. Però els nostres companys de viatge arribaren primer que molts i tampoc no aconseguirem gran cosa. En Josep M.^a i la Carme són detinguts.

— **Si fuerais más, yo también me apuntaría a la Marxa** — comentava un guàrdia civil — **. Pero eso es demasiado ridículo.**

— Li prometem que no fa falta, només si vostè i els seus amics se'n van una setmana a les seves casernes — li contestem —; per les carreteres i camins d'aquestes terres, només es veurién marxaires.

— **Esto es lo que os hacen creer los que os pagan.**

A la tarda ens treuen a cops de la plaça de l'Ajuntament. L'Associació Anticomunista Catalana armada amb barres de ferro, la policia municipal i la Guàrdia Civil no es cansen de donar-nos cops i puntades al cul. Són detingudes algunes persones del poble i deixades en llibertat cap al vespre. La indignació popular provocà més tard la dimissió d'un conseller del consistori de Sant Boi. No ens deixen fer un acte d'homenatge a en Rafael Casanova, enterrat a la parròquia de la localitat. Que poc s'imaginaven que l'onze de setembre, cent mil catalans li retrien l'homenatge més gran que mai hagués rebut!

Un petit acte a l'església de Sant Miquel és tot el que podem fer a Sant Ildefons de Cornellà (77.314 hab.). Tot seguit ens encaminem a peu cap a Esplugues (29.474 hab.) on assisteix poca gent a la presentació del Manifest per la Llibertat del poble. Aquí ens tornen a ocupar la plaça on hem de fer la concentració. Ens n'anem — i aquesta vegada en manifestació — cap a Sant Just Desvern (9.226 hab.). Ja n'estem farts de no poder connectar directament amb el poble! Ja n'estem tips de locals tancats! **Lluitem per la llibertat i demanem el carrer!**

A la plaça de l'Ajuntament — finalment a l'aire lliure — es fa l'homenatge a l'alcalde nacionalista i republicà, Daniel Cardona i Civit, fundador del Front Nacional de Catalunya. Dues-centes persones decidim per votació, davant la presència de la Guàrdia Civil i l'amenaça que aquesta ens fa de carregar, si ens mantenim fidels en el nostre dret de quedar-nos. Malgrat la por, ens quedem fins que l'acte s'acaba. La manifestació que havíem iniciat a Sant Ildefons, incrementada pels vilatans de Sant Just, continua cap a Sant Feliu de Llobregat (21.751 hab.), tot passant pel cementiri on cobrim amb una senyera la tomba de l'antic batlle del poble i li oferim un minut de silenci.

D'altres marxaires, però, acabats els actes de Sant Just Desvern, ens n'anem a Sant Boi per realitzar l'anteriorment suspès homenatge a Rafael Casanova. Abans de missa de vuit i junt amb els companys d'aquesta vila, li oferim una senyera en la qual es pot llegir: «La Marxa de la Llibertat i el poble de Sant Boi, en homenatge a Rafael de Casanova, que lluità per la llibertat del poble català.» Damunt la tomba hi dipositem clavells vermells i una samarreta de la Marxa.

A Sant Feliu, teníen convocada una concentració a la plaça de la vila. Resultat: dos companys han de ser atesos pel metge. El sol fet de recollir papers, fulles dels arbres i netejar una mica, es converteix en delictes. La Guàrdia Civil va carregar fort. Aquí no es va poder realitzar, però l'experiència i la resistència de Sant Just.

L'endemà, un bon esmorzar a Molins de Rei (14.456 hab.), convocat per les forces vives de la localitat, és el marc que dona peu a la necessitat de crear l'Assemblea Democràtica local.

Neix una nova assemblea

A l'ermita dels Àngels, a les rodalies de Martorell (13.086 hab.), tot jugant amb la sorpresa en què podíem agafar desprevinguda la Guàrdia Civil i aprofitant un aplec que allà hi havia, ens hi presentem. Una convocatòria, que passa més tard de boca en boca, una concentració a la plaça de l'església, que acaba amb **Els Segadors** i amb la dispersió produïda per una càrrega de la Guàrdia Civil.

Per a uns quants la fàbrica Solvay és una fita; allà hi volíem repartir unes octavetes; volíem apropar-nos als obrers i tenir un contacte més viu amb els seus problemes. Desil·lusió! Ens equivoquem d'hora de sortida i sols de tant en tant, algun cotxe aliè a l'empresa o algun altre vehicle en surt. Un fracàs: no surt encara cap obrer. Un crit ens arriba des de dins de la fàbrica.

— Fugiu! Vénen els verds!

Sense pensarnos-ho gaire ens amagem dintre dels esbarzers: esperem, no se sent ningú, és una falsa alarma? Sortim tranquil·lament de l'amagatall i quan estem disposats a continuar la tasca empresa, un cotxe ens fa un senyal que no entenem. Un «dos cavalls» de color verd. Una fugida del tot èpica: saltem la via i ens introduïm en una fàbrica on els obrers ens faciliten fugida i ens asseguruen silenci. Davant nostre, camps, marges, esbarzers, vinyes. Al fons, Martorell. Era la primera vegada que fugíem. No era una actitud gaire digna per a un marxaire. Un acte irreflexiu? Potser por? no el podíem repetir. En Jordi, l'Emili i el Jordi Petit s'havien quedat a Martorell a repartir els mateixos fulls que nosaltres havíem intentat donar a la Solvay. Poca feina van fer! Havien estat reconeguts i detinguts per la Guàrdia Civil. Un cartell publicitari de considerables dimensions, fou la presa dels nostres **sprays**; penjats amb cordes, camuflats per la nit, intentàvem fer una obra d'art llegidora al llarg i ample de l'autopista. Malgrat la nostra inexperiència en l'escalada, va quedar un rètol d'allò més bonic.

La nostra tasca a Martorell finia assentant les bases per a la creació d'una Assemblea Democràtica.

Com el Penedès, no hi ha res.

Sembla que sigui la Festa Major. Quasi tots els balcons de Sant Sadurní D'Anoia (7.074 hab.) estan guarnits amb senyeres i domassos. A la plaça regna un ambient festiu.

— No havien vist mai tantes senyeres pels carrers! — comentava un vaei de la vila.

Una ballada de sardanes a la plaça de l'Ajuntament aglutinava més gent de l'habitual. Tot era joia, tot eren crits. Era evident, Sant Sadurní, com tots els pobles de la comarca de l'Alt Penedès, el Baix Penedès i Garraf, s'havien organitzat en una secretariat intercomarcal que centralitzava i potenciava les gestions de la Marxa. Unes xerrades sobre els ajuntaments democràtics, van cloure el primer dia d'estada al poble. Tot feia olor de xampany. La propera verema es presentava profitosa. Com bombolles juganeres, l'endemà feien arribar el nostre esperit de llibertat als infants.

Més tard tota aquesta joia es veuria tallada per la prohibició d'un recital de cançó i poesia que s'havia de celebrar al vespre. Malgrat tot, una nova Assemblea Democràtica eixia.

La propera fita en Sant Pere de Ribes (5.291 hab.). El ressó que obté el pas de la columna és veritablement fructífer. Quatre-centes persones escolten la nostra presentació.

Un bon batlle

Quan els marxaires arribàvem als pobles, portàvem un seguici d'uns seixanta guàrdies civils, manats normalment per un tinent o un capità, que alteraven la jerarquia de poder ja que portaven una tasca ben concreta: la de reprimir fins a acabar amb la marxa. Aquesta missió era portada a terme moltes vegades, malgrat l'oposició de l'autoritat local, representada en el batlle com a delegat governatiu.

Aquestes actuacions van topar en alguns moments amb batlles que van saber fer ús de la seva autoritat i que van saber també posar en el seu lloc a la Guàrdia Civil. Això va passar amb el batlle de Sitges (11.451 hab.) i el seu secretari, que sempre estigueren al nostre costat. Els viatges d'ambdós a la caserna foren constants. La seva actuació ajudà en tot moment el diàleg amb la Guàrdia Civil. Per exemple: amb la rebuda de la Marxa que realitzà el Cap de la vila, hi hagué un moment de tensió i de confusió quan arribà la Guàrdia Civil. Unes mil persones aplaudien fortament quan foren desplegades diverses senyres i una pancarta. La Guàrdia Civil, després d'un breu estira-i-arrotonsa, les arrabassà.

— La pancarta encara — exclamà la gent —. Però la nostra senyera, no! No hi tenen cap dret.

Una solemne xiulada acompanyà la desafortunada actuació de les forces de l'ordre. El caporal no sap què fer. La gent els xiula. El batlle intervé decididament i li reclama les senyeres. La situació és un xic tensa... Al final cedeix. No podia fer altra cosa. El seu error va ser majúscul. El batlle n'agafa una i l'aixecà ben alt. La «festa» continua. En Jordi — membre de la columna i fill d'aquesta vila — presenta els punts de la Marxa i agraeix a Sitges la solidaritat mostrada. La concentració es dissol, tot onejant victoriosament la nostra senyera.

Guàrdies civils i aigua, dues coses que no lliguen

És impressionant la gent que hi ha un diumenge d'estiu a Sitges. El nombre de turistes supera els 40.000; hi ha gent de fora i una gran quantitat de catalans que hi van del Barcelonès, del Garraf i del Penedès. Si fèiem una manifestació per la platja no calia, evidentment, fer cap convocatòria, ja que totthom ja hi era. Un grup no gaire nombrós de marxaires-banyistes començà a caminar. Repartin moltes octavetes. Les havíem editat en idiomes diferents, aprofitant la quantitat d'estrangers que hi havia a fi de trencar la falsa imatge de conformisme que es vol donar de tot el nostre poble. Hi ha respostes de tot mena: algunes favorables, moltes sorpreses i alguns disconformes, com la d'un senyor anglès que va confondre la paraula MARXA amb MARX (1) i es pensava que allò era alguna acció portada a terme per marxistes i amb ells no volia tenir hi tractes. Malgrat els nostres intents d'aclarir-li la seva confusió, no hi va haver manera d'arribar a cap acord; no sabia gens de català ni de castellà y nosaltres tampoc d'anglès. Quan ja portàvem auna bona estona en la nostra tasca de divulgació vàrem veure aparèixer entre els tranquils banyistes una parella de guàrdies civils, vestit de cap a peus i ben armats, que evidentment contrastaven enmig dels **slips** i els **bikinis**, del rostres vermells de sol i les panxes lluentes de crema. En veure'ls de prop ens fiquem dins l'aigua. És molt xocant un manifestant amb l'aigua fins al coll, tot portant una senyera o una pancarta. L'enrabiada dels guàrdies civils va ser majúscula:

- ¿Qué hacemos? — li pregunta el número al caporal.
- Yo me meto y los peso.

Y sí, sí. El guàrdia civil, tot carregant el fusell i encès de ràbia, es ficà dins de l'aigua. Botes, mitjons, pantalons, tot ben remulladet! Caminà un parell de metres, però la sensació de ridícul el vencé. Amb l'aigua als genolls, girà cua i se'n tornà cap a la sorra. La Guàrdia Civil no està evidentment preparada per les manifestacions aquàtiques. Per a una altra vegada haurin de portar tricorns-escafandra.

Com es pot seure en una rambla.

Vilanova i la Geltrú (35.714 hab.) ens acollí una gran manifestació a la Rambla. Multitudinàriament, vàrem anar en manifestació uns centenars de metres, fins a l'arribada dels nostres amics, moment que aprofitàrem per a asseure'ns tot cantant les cançons tradicionals de lluita. Aprofitant la soledat d'un carrer, dos socials detenen en Jordi de Vilafranca, quan la pluja augmentava i la Geltrú restava en Festa Major. En Ramon va parlar en nom de la Marxa enmig d'una rotllana de sardanes i la repressió arribà fins i tot a la cobla. **La Santa Espina** encara pot ser prohibida, **Els Segadors** i un «Visca a la Marxa de la Llibertat», són símbols de subversió.

Calafell (3.359 hab.), amb un historial repressiu bastant extens — el dia de Sant Pere foren imposades 575.000 pessetes de multes per portar samarretes o adhesius de la Marxa — i una campanya pre-Marxa bastant intensa, no ens féu una acollida gaire esplendorosa. La repressió a la «província» de Tarragona, es preveia ja molt més forta. Malgrat tot, els nostres afanys de lluita, ens portaren a repartir uns clavells vermells i el Manifest de la Llibertat de Calafell.

Amb una hora de manifestació per les platges de Calafell, l'endemà, i amb l'insòlita sorpresa de la no aparició de les forces de l'ordre, vàrem cloure la nostra estada en aquesta vila marinera.

Homenatge a una vila unida: el Vendrell

Camí del Vendrell (8.903 hab.) i davant de l'atemptat ecològic que representa la tèrmica de Cubelles (1.563 hab.), fem palesa la nostra disconformitat amb aquesta central.

Avui encara queda el record del nostre pas per la vila nadiua de Pau Casals. El nostre homenatge al gran mestre va expressar-se públicament en una tronada i dipositant clavells davant la llar de sa infantesa. Amb les notes del seu violoncel i amb el roig d'aquells clavells, el poble del Vendrell s'unia enfront d'unes metrelladores que detenièn momentàneament el company Ferran i no podien dissoldre el miler de persones que sentaven a la Plaça Nova valents i asseguts sota l'aixopluc del **Cant dels ocells**.

Unes pintades varem provocar la detenció d'en Ramon. El batlle es movia, el poble demanava la seva llibertat. A la tarda, una ballada de sardanes fou la gota d'aigua que va fer sobreixir un got, diuen, excessivament roig. L'alcalde assumia sota la seva responsabilitat, l'ordre de la vetllada sardanística. I la força pública tot desobeint les ordres del representant del Govern Civil, carregaren indiscriminadament i contundentment. El poble resistí, la cobla callà i aquella tenora alegre plorava un gemec de llibertat. En Joan, en Ferran i en Joan Reventós, eren detinguts sense cap mena d'acusació ni d'infracció; les detencions, però, no van acabar aquí. El «Basc» i en Víctor, quan anaven tranquil·lament a veure l'asaig dels Nens del Vendrell, eren també detinguts. Més tard, eren tots transportats a la presó de Tarragona.

L'endemà al matí la vila respiraba tensió, una tensió agra, freda i emo-

cionada, que conduïa a abraçades fortes als marxaires o insults públics de «feixista» als delators.

— Que dimiteixi l'Ajuntament! Els de Foment Sardanista volen dimitir! Han apallissat una dona embarassada i també un vell i un xiquet que sortien de la farmàcia. Que dimiteixi! Encara queda pudor de fum; el director de la Caixa, diuen, fou l'apallissat juntament amb la seva dona.

La recollida de signatures per la dimissió del governador és un fet, la vila es mobilitza en pocs moments. Sobre els taulells dels bars els bancs, les caixes, els centres públics de la localitat, hi ha fulls per a recollir les signatures. La campanya és seriosa. En oferir a un guàrdia municipal la possibilitat de signar el document de dimissió del governador, comenta que no pot fer, perquè va d'uniforme.

— Però, esperi's... quan acabi el servei, vindré i portaré la dona, els fills, i la resta de la família.

Cap al vespre, l'Ajuntament es reuneix, la plaça resta ocupada per la Guàrdia Civil. Ens tanquem juntament amb altres vendrellencs a l'església de Sant Joan, per pressionar la llibertat dels detinguts. El secretariat intercomarcal demostra una vegada més la seva efectivitat repartint aquella nit cinc mil octavetes que exposen els fets ocorreguts. El batlle Recasens pressiona les forces de l'ordre; sortim amb la condició explícita que no hi harà més detencions i que els detinguts seran alliberats. El senyor Recasens assegura una entrevista amb el governador civil en funcions — Castejón estava de vacances a Castelldefels.

A la cooperativa agrícola començen rumors de dimissió. En Pep Jai, que s'ha tancat amb nosaltres com un marxaire més, és un neguit continu: els membres de l'Assemblea Democràtica del Baix Penedès no es deturen en cap moment. Després dels difícils contactes amb les primeres autoritats «provincials», deixen en llibertat els presoners de Tarragona. És extraordinari, sense pagar cap mena de fiança. «El poble unit, mai més serà oprimit!». El Consistori dimiteix en ple. Totes les entitats recreatives, esportives i culturals s'hi adhereixen. El clam popular esdevé una realitat i un exemple lloable a la vila nadiua de Pau Casals.

Per la transcendència dels fets esdevinguts i la importància del narrador, transcrivim a continuació una exposició del que va passar al Vendrell, feta per en Joan Reventós, que va viure plenament i des de primera línia els fets:

«Divendres 20 d'agost.

»Ahir la Marxa va arribar al Vendrell. Rebuda cordial i simpàtica. Avui hi ha prevista una ballada de sardanes. De la platja, amb la meua muller i els fills petits, anem a la vila. Passejo pels carrers. Molt jove de tota la comarca a la plaça Nova, a la muralla i al carrer dels Cafès. La consigna és ballar la primera sardana i després iniciar l'adhesió a la Marxa.

»A la Rambla, la cobla va sonar les primeres notes. Els cos antidisturbis de la policia armada, pren posicions als extrems de l'avinguda. Comença la sardana, entro en una de les anelles. Fa temps que no en ballava, segueixo bé el punts. Acaba i s'inicien els aplaudiments i alguns crits.

»Un caporal dels antidisturbis s'atansa i indica amb males formes que l'acompanyi, a mi i a un marxaire. Ens demana la documentació i ens fa pujar al jeep que ens porta al cuartel de la Guàrdia Civil. El cos de guàrdia, els civils, no saben per què estem detinguts. Criden el capità, un oficial jove, seriós, correcte. Em dirigeix la paraula — «A Ud. de conozco» — «Sí, mi capitán, el pasado sábado coincidimos en las Ventosas con un grupo de l'Assemblea de Catalunya, para ayudar a apagar el incendio forestal.» M'identifico. El capità surt. Sento que parla per telèfon. Torna: em fa passar al seu despatx, iniciem una llarga conversa. Després, aixeca el corresponent atestat. Em deixen lliure,

però... retenen els altres, tenen interès que me'n vagi de pressa.

En sortir, arriba en Simó Recasens, el batlle del Vendrell, company de jocs d'infantesa; ve a preguntar què em passa. Ell i dos regidors m'expliquen el que han fet els antidisturbis pels carrers de la vila. Torno a peu, és molt tard, els carrers són deserts. La meua dona m'explica amb més detall les violències que han passat. A la Rambla, al carrer dels Cafès. A ella mateixa l'han aturada al carrer Alt, el canó de la metralleta apuntava al cap del meu fill petit que encara no té tres anys. El nen li diu a la seva mare: «Mamá, que ens mataran?»

»Dissabte, 21 d'agost.

»El dia següent a les nou del vespre: tot el dia la indignació popular a la via és una ona que creix i continua creixent. A la fi de la missa vespertina en Pep Jai i una quarentena de vendrellencs i marxants es tanquen a l'església parroquial. Amb uns companys de l'Assemblea de Catalunya, ens situem a la porta de la Casa de la Vila. Tenim enllaç amb els tancats. Arriben regidors, el batlle, hon comença a parlar de dimissions. Arriba també la Guàrdia Civil a la Plaça Vella, ocupa els carrers que hi desembocan. La Plaça Vella, la de les jornades triomfals dels castellers Nens del Vendrell. Tants civils com hi havia el dia de l'enterrament del «Txiki».

»S'escolen les hores. Els civils no aconsegueixen entrar a l'església. Algú tracta de parlar amb el ministre de la governació que — diuen —, és a Salou sopant. Es va fent tard, hi ha promeses que posaran en llibertat els detinguts. A les dues de la matinada, els tancats surten de l'església. Una veu en la nit crida: «Visca la Marxa de la Llibertat!» Dos dies més tard dimitia en bloc l'Ajuntament del Vendrell.»

L'Arboç: ni dona ni gos

Els fets del Vendrell són vius en tots els habitants de l'Arboç (2.361 hab.). L'extrema dreta, dies abans, pintà edificis i béns significatius dels components del Secretariat local. La Festa Major es preparava amb por. L'empresari de l'envelat crida al batlle per dir-li:

— Jo no munto l'envelat. Tinc entès que arribarà la Marxa i no tinc ganes que me'l cremin.

El batlle, que fins aquell moment havia assumit i pactat amb el Secretariat local per tot el programa d'actes que aquest havia establert, ha de claudicar. Les ordres són taxatives no es pot admetre cap pacte, no es pot realitzar cap acte. L'extrema esquerra fa pintades i penja senyeres no unitàries. El clima és de confusió i de por. Alguns membres del Secretariat deserten i d'altres s'excusen: no més resta en Pep cohibit fins i tot pel mateix jovent de la vila, que tot dançant el **Ball de Diables** recita pel carrers:

**En aquest poble hi ha un element que fa molta nosa,
porta barba, busca camorra,
i li agrada córrer davant les porres.**

Els prohoms de la vila, que havien admés i ajudat tota la tasca pre-Marxa, quan va ser l'hora de la veritat, es fan enrera, tot donant-se a conèixer davant la població que, malgrat tot, ens acollí i fins i tot féu costat amb llurs expressions i llur lluita la nostra minsa tasca dintre d'aquella localitat.

— Qui són aquests que amb tanta fe ajuden a fer els castells? — deia un vell casteller.

— Són els de la Marxa — responia el del seu costat.

— Tant de bo, tots els del poble fossin marxaires — li contestava.

La Coòperativa de pagesos del Vendrell ens regalà uns melons com a

senyal de protesta pel descens que havien sofert en el mercat. El repartirem de franc entre la població. Les forces de l'ordre, considerant aquells melons subversius, no ens va deixar acabar de repartir-los.

A l'Abat Escarré, fill de la vila, li volíem oferir un homenatge digne del records que la seva persona desperta. L'home valent que es va enfrontar amb un Estat autocràtic, en uns moments més durs que els presents no el va tenir. Amb l'argumentació de la seva família que «la casa de l'Abat, era Montserrat» i els impediments de les forces de l'ordre, només uns pocs clavells vermells pel carrer donaven senyal d'aquell intent.

Castells per a una carrossa.

Arribem a Vilafranca del Penedès (17.546 hab.) cinc dies abans del previst. El vell casalot, antiga escola de subdotats, prepara la nostra acollida. Quasi una setmana de convivència. Se'ns presenta una setmana difícil en la qual tots nosaltres haurem de conviure les vint-i-quatre hores del dia sota sostres de teranyines, matalassos a terra i menjars de cuiners inexperts.

Mentre ens dirigim cap al casal, tot fent gatzara, comentem:

— Si algú ens pregunta qui som, què diem?

— Que ets tonto? Que no saps què som una companyia de teatre?

L'organització d'aquesta estava arribà després del primer magre sopar.

— Els fideus són fats.

La raó per la qual hem arribat abans del dia previst és la persecució a què som sotmesos. Si seguíem amb exactitud les dates pre-fixades, ena arriscàvem cada cop més; a cada poble que arribàvem ens estava esperant la força pública i això desmereixia les nostres accions i limitava d'alguna manera l'assistència de la gent. Aquest canvi ens donava la possibilitat d'aparèixer en els pobles de la rodalia d'una manera imprevista per la Guàrdia Civil. Decidim la divisió en grups de treball de quatre o cinc persones, per anar als pobles de Sant Pere de Riudebitlles, Sant Pau d'Ordal, Torrelles de Foix i d'altres. Aquesta mateixa nit, també hi ha una primera trobada de l'Assemblea Democràtica local, amb l'assistència de quatre elements de la columna i en Jordi en nom del Secretariat local i intercomarcal. En fi, un dia de tranquil·litat com aquest ja ens feia falta als components de la columna.

Torrelles de Foix (1.139 hab.) és el primer objectiu. Armats de pics i pales, juntament amb el batlle, van anar a netejar una font que hi havia als afores del poble. Va ser tot un espectacle veure desfilar els marxaires amb les pales a les espatlles, com en el conte de Blancaneus i els set nans, amb tota una senyera al davant desplegada i totes les criatures del poble, seguint-nos entusiasmades.

A Sant Pau d'Ordal, els globus de fabricació casolana amb el símbol de la Marxa, unes octavetes, una crida pública i explicacions en els bars on es concentrava la gent, feren reviu en els habitants de la localitat paraules i fets que feia anys que no sentien. Els Segadors ressonaven enmig de les muntanyes, com el clam d'un poble que no vol pas morir. El dia havia estat positiu.

Calia prendre una alternativa d'acció al cap de comarca. La Festa Major —que coincidia amb el nostre pas per la vila— de fondes arreles populars, era quelcom intocable i no politizable, fins i tot per la mateixa Assemblea Democràtica local. Això ens va portar cap a la recerca de nous mitjans per atreure la població de Vilafranca els quals si bé podien donar una imatge folklòrica que enriqué la mateixa festa, tinguessin una forta simbologia per als nostres objectius.

Una primera idea fou passejar per Vilafranca en tartanes, malgrat que vèiem difícil l'obtenció d'aquests vehicles. La nostra sorpresa fou gran, quan en vam

Columna Abat Escarré

La carrossa que els marxaires van fer durant la Festa Major de Vilafranca del Penedès, un detall imaginatiu de la Marxa en aquesta comarca.

trobar més d'una dotzena dintre la localitat i vam comprovar la disposició del seus propietaris a cedir-nos-les gentilment. Localitzades les tartanes només feien falta els cavalls que les arrossegessin i aquí va començar el nostre pelegrinatge el qual, malgrat tot, va servir per a posar-nos de nou en contacte amb els vilatans. Vam trobar ben pocs cavalls disponibles i això ens va obligar a fer treballar la nostra imaginació. Aleshores van tenir la idea de crear la carrossa que tant d'èxit va obtenir a Vilafranca. Quina feina van tenir per improvisar aquella carrossa en tan poc temps! Pujavem i baixàvem escales, cercàvem materials, ens vam passar moltes hores pintant globus i punxant-los amb filferro, per simular els raïms, tallant els metres de senyera que havíem comprat, per envoltar tota la carrossa amb les quatre barres, posant-li tota una catifa al damunt, i a sobre les bótes i els porrons. Era tota una veritable obra d'artesanía, construïda gràcies a les idees genials de dos artistes, en Pep i en Joan, que van haver de crear sobre la marxa (i mai tan ben dit), i amb els quals vam treballar tots com bojos. Però la nostra carrossa va estar a punt per desfil·lar per Vilafranca. Capses de llumins amb els símbols de la Marxa, caramels, globus, clavells, vermells, octavetes, tot estava a punt, fins el tractor que l'havia d'arrossegar i també el conductor, en Ramon, que es jugava el físic en conduir-lo.

La Guàrdia Civil ocupava tota la Rambla i els socials es mantenien davant el casalot; una forta ruixada d'estiu queia sobre Vilafranca i el públic, que esperava impacient la nostra arribada, es posava sota aixopluc o se'n tornava a casa seva. Ens vèiem obligats a ajornar la nostra entrada.

Acabàvem de passar, però, una setmana de convivència difícil, de treball intensiu i de tensions. Malgrat tot, havia existit un ambient d'acollida que feia que ningú no es sentís desplaçat o sol. Hi havia una unió entre nosaltres que era més forta que l'amistat: era la del mateix compromís per una lluita comuna.

El diumenge, el dia aparegué de nou humit, començàvem a dubtar de la nostra sortida. Per fi, el sol eixia per a tot nosaltres. L'ajornada sortida podria realitzar-se. Cap al migdia, la Rambla era plena de gom a gom. Unes mil persones es congregaven entorn de la nostra carrossa. Els trons, el vi, els caramels, les capses de llumins, el color i la simbologia de la carrossa eren motiu prou evident per a atreure-les. La força pública, agafada de sorpresa, no va aparèixer fins els últims moments; quan va arribar, va fer marxar tractor i carrossa i creà un espectacle que, veritablement, no entrava dintre del nostre programa: córrer i empaitar amb les seves sofisticades armes la inofensiva carrossa. La presentació de la Marxa va fer-se tot seguit a l'església romànica de Sant Joan.

L'endemà, els marxaires ens sumàven a tots els actes de la Festa Major. Senyeres i samarretes es barrejaven entre els castells. L'anxaneta en el seu pujar vers al cel: era un crit més de llibertat en aquesta Festa Major.

Un treball per a un poble: Valls

A Valls (15.091 hab.), les portes de les llars eren obertes per a tots nosaltres. Els cartells de la columna Abat Escarré i la convocatòria per als actes de la ciutat, havien d'enganxar-se a les parets. La sorpresa a les forces de l'ordre —havíem arribat abans— era una carta que jugava al nostre favor. Malgrat tot, la policia municipal descobreix i denuncia els marxaires. Quim, Joan i Pepa, que formaven un dels escamots d'encoladors. Són detinguts i empresonats a la caserna local de la Guàrdia Civil. L'endemà els deixen anar; a la

Pepa, el capità — en sessió privada — li fa cantar **Els Segadors** i **L'Estaca** com a condició per a deixar-la anar.

El Pati de Valls — antiga plaça d'un castellot —, ple de gom a gom, es disposava a presenciar la nostra presentació i escoltar, sota la mirada atenta de la Guàrdia Civil, el Manifest per la Llibertat local. Les notes dels cants de lluita eren corejades pels assistents mentre una gran pancarta de 8 x 4 metres era penjada en una antiga cartellera publicitària situada daet d'un sisè pis. El «Basc» i els altres companys van sorprendre la Guàrdia Civil amb aquesta acció la qual va estar dos dies per treure-la. Espontàniament, pel carrer de la Cort, es formà una manifestació que arribà fins a la plaça del Blat, on es dissolgué pacíficament, amb crits al·lusius a la Marxa i als ajuntaments democràtics.

La neteja i la restauració d'una font que feia anys que era abandonada fou la tasca a realitzar l'endemà. Per donar una idea de l'estat en què es trobava, cal dir que dintre del toll central, hi vam trobar una moto. Suats, cansats, amb les samarretes brutes, satisfets per la participació dels vallencs, vuit hores després la rebatejàrem amb el nom de «Font de la Llibertat». La resta d'actes que es va succeir amb una assistència massiva de públic, ens demostrà que la tasca portada a terme pel Secretariat local i per nosaltres havia estat molt positiva. Quedaven per a ells els fruits i la responsabilitat de mantenir una lluita que s'havia consolidat amb el nostre pas per la vila.

Una Associació de Veïns i més coses

L'agregat de Picamoixons depèn de Valls. Una problemàtica diferent ens esperava. A la plaça de l'església, dues centes persones astorades y sorpreses ens rebien. Escoltaven fredament en Ferran y en Pep, que exposaven les fites de la Marxa i les possibles solucions a uns problemes agrícoles i locals.

El conflicte immediat girava entorn del pagament, abans domiciliari de les escombraries, i que actualment les autoritats competents ordenaven que l'anessin a abonar a unes oficines distants de la població. La notificació als habitants havia estat feta a través d'un pregó.

— Algú de vosaltres ha sentit el pregó? — els va preguntar, després d'un breu parlament, en Pep.

La resposta fou un acord unànime:

— NO!

— Doncs així, si no heu sentit el pregó, no coneixeu la notificació ni teniu obligació d'anar-la a pagar.

Aquella mateixa nit, un grup del poble anava a parlar amb el batlle pedani, tot explicant-li aquesta negativa, i es constituïa com a Comissió Gestora de l'Associació de Veïns de Picamoixons. Al cap d'un temps, les escombraries eren cobrades a domicili.

El grup que arribem a la Riba (966 hab.), quedem sobtats en veure el desplegament de forces de l'ordre. Volen acabar amb nosaltres abans d'arribar a Poblet. Un poble petit, en el qual els seus habitants es veuen obligats a deixar de circular pels carrers. Tot el programa previst queda suspès; s'improvisa mitjançant cites personals un míting dintre l'església, el qual, malgrat tot, té un ressò considerable.

Poble català posa't a netejar

L'arribada de Montblanc (5.021 hab.) significava per a tots una cosa diferent. No era un poble més per a la columna, Montblanc era el punt final abans d'entrar a Poblet. I l'accés al Manestir no es presentava fàcil.

El primer que vàrem fer va ser anar a xerrar amb l'alcalde. Aquest, amb certes aspiracions democràtiques, volgué el diàleg amb el Secretariat local i alguns membres de la columna. Tot exposant-li el programa d'actes previst, ell ens informà de l'actitud governativa i de la invitació personal que havia fet als grisos.

— Els considero més bones persones que la Guàrdia Civil — ens digué per justificar-se.

Era dimarts, dia de mercat. Vam creure que el millor era escombrar la plaça del mercat, un cop tots el mercaders se n'haguessin anat. I així ho vam fer. Tots, amb l'escombra a la mà ens afanyàrem a deixar la plaça ben neta. La gent, dies abans, comentava per les botigues que el marxaires érem lladres i que ens dedicàvem a violar les noies. La campanya de desprestigi havia estat tant forta que el Secretariat local es va veure obligat a llençar un volant que entre altres coses, deia:

«Amb motiu de l'arribada de la Marxa de la Llibertat que farà acte de presència els dies 7, 8, 9 i 10 a la nostra vila, i davant els falsos rumors que han circulat sobre l'actuació dels marxaires, el Secretariat de la Marxa a Montblanc, es veu obligat a desmentir-los i a informar sobre el que és i el que representa realment la Marxa:

»1. Els caminats són catalans, de totes les edats i creències, que dediquem les seves vacances i caps de setmana a caminar per la nostra terra.

»2. En cap moment no s'han assaltat cases ni botigues, perquè aquesta no és la forma d'actuar dels components de la Marxa, i, a més, han estat i són ben rebuts en molts pobles i cases...»

Podriem arranjar també la plaça Catalunya? Era un parc infantil que fins aleshores havia estat molt abandonat. Enmig de la plaça un estany, vell i brut: ja s'hi havien mort quasi tots els peixos. El bon inici del matí ens donà l'empenta.

A la tarda, doncs, ens posàrem a fer la feina. Proveïts de material, pintures, pinzells i començàrem el treball ajudats per molta quitxalla del poble. De mica en mica, la plaça s'anava omplint. Quan la bassa ja era buida va aparèixer un **jeep** i detingué els vuit que portàvem la samarreta de la Marxa. Els tractaren bastant malament, sobretot el company Garcia Fària que va rebre un parell de cops de peu i alguna bufetada a la cara que li produí una hemorràgia.

Quan encara érem a Montblanc, tres de nosaltres fórem protagonistes d'una anècdota curiosa. Sense saber-ho nosaltres, el governador de Tarragona era a Montblanc, durant els dies de la Festa Major i, quan anà a inaugurar un carrer a prop d'on vivíem aquelles jornades, nosaltres atrafegats amunt i avall pels carrers, no ens vam adonar que, de sobte vam fenir al governador davant nostre amb l'alcalde i el cap de la Guàrdia Civil al costat. Despistant, com si no hagués passat res, reculem, donem mitga volta i enfilem carrer avall que... demà serà un altre dia.

Entrem a Poblet!

Els Gomis i en Pep de Vilanova mentrestant entren dins del Monestir. Victòria! Uns marxaires ja hi han entrat; comença l'assalt al recinte emmurallat.

Les discussions entre columnes se succeeixen. Ha arribat l'hora d'entrar-hi? La força pública campa ja per les rodalies. Els marxaires són a dins, la situació és fosca. En Joan, la Viqui i el «Basc» incrementen l'escamot interior. Velles pedres, honorable història dels nostres Països. Fa fred, cares

estranyes es barreguen a l'església amb els interns. Socials? Qui sap! Ens han descobert? El vehicle de proveïment en veure'ls, no pot descarregar ni mantes, ni queviures. Senyeres, **sprays**, i altres materials, però, ja són dins.

Uns cops a la nit, ofrena a la Llibertat

Aquella nit de Poblet fou freda. El palau del rei Martí és estrenat pels marxaires; el palau on va dormir el rei, hi dormí la llibertat. En Pep, enllaç amb el món exterior, en un desig de fer un últim viatge d'urgència per païar els freds de la gran tomba gòtica, juntament amb el «Basc», van a Montblanc a cercar mantes, sacs i queviures. La sortida és una prova de foc, el cercle s'estreny i la nit traspua risc; les campanes ressonen en una borratxera de llibertat: molts mesos per una fita. Un mateix desig, una mateixa esperança, un sol destí. El cercle s'estreny en la nit. Carregats de mantes, motxilles i queviures, la Sènia, Ollana, Esterri d'Aneu, Girona, el Vendrell, Montserrat, Tàrraga, són ja el principi d'un final: Poblet. Dalt les muralles, sortejant barreres, amb la nit com a únic còmplice, els queviures salten murs de sis metres. De sobte, llanternes que ens enfoquen. Amb un ordre ens fan baixar. Cara a la paret, cames obertes, colpejats i interpel·lats per la Guàrdia Civil comencem un altre peregrinatge, i certament no pas cap a la llibertat.

Caserna, violència, registre general. La senyera andalusa ens la volen tornar, perquè, diuen, és la del Betis. La catalana, si és de ratlles verticals, està prohibida. Deconeixement, odi...? Ens veiem obligats a signar un rebut de les coses que ens tornen. El que ha estat requisat ben requisat està! Malgrat tot, la Marxa ha arribat a Poblet. Victòria.

Trompades, interrogatoris. El capità de la Policia Armada està irritat; ens coneix massa, ja ens ha apallissat d'altres vegades. Volen saber tantes coses! Llargues hores, finalment, la llibertat o, potser... Amb un **jeep** fred i verd seguim kilòmetres de nit fosca per camins perduts enmig de les muntanyes. Ens deixen allà; un cartell: a Poblet 20 quilòmetres. Sols, masegats, carregats de restes sense requisar, els senglars com a companyia, la lluna com a esperança, Poblet com a fita. Sols, molt sols, tornem a caminar: «Tornarem a lluitar, tornarem a sofrir i tornarem a vèncer».

Cansats. La lluna ja ha fugit i el sol no s'aixeca, la fita s'apropa. Un nou control, tota explicació és inútil; demoralització. Hem caminat moltes hores en direccions equivocades. Mals tractes no, més, no! Ens depullen, ells dormien i el soroll de les nostres petjades silencioses els despertà. Ràbia, odi envers un poble? Envers la llibertat? Envers nosaltres mateixos o pel despertar? Apa tornem-hi; una altra vegada a la caserna; estirades de cabells, cops de peu, preguntes: **¿cuántos hay dentro?**»

Més tard ens deixen anar, cansats i colpejats davant de Poblet. Allà dins, en el Palau del rei Martí, aquell palau que no pogué estrenar, traçant la història, uns caminants romanen en una espera impacient un nou jorn de llibertat.

Últims actes

L'endemà, a Montblanc, començaren a arribar gent de les diferents contrades dels Països Catalans. L'estatge a Montblanc era impossible, la població era completament ocupada per la policia. El Vilosell (367 hab.), un poble petit que hi ha a la comarca de les Garrigues, a uns vint quilòmetres de Poblet, oferia més garanties.

Aquell mateix dia se celebrava a Tarragona un míting del PSC (C). En

Ferran hi va anar a fer un balanç i a explicar les seves aventures que foren llargament aplaudides.

Al Vilosell, mentrestant, se centralitzaren totes les operacions. Les columnes Escarré i Casanova, retaven un dia més a Montblanc, perquè faltaven encara alguns actes. Una gran festa infantil, se celebrà a la tarda del dijous, i a la plaça un mural pictòric obtingué la participació majoritària del poble. Al Vilosell havien acudit ja unes cinquanta persones. Alguns preveien que l'estada allà podia representar un parany i van començar a anar cap a Poblet. Aquell mateix dia una companyia sencera de la Guàrdia Civil ocupava el poble.

Al matí ens despertem i veiem que les cases on estem allotjats són rodejades per la Guàrdia Civil. — Ja són ben inoportuns — deia en Jordi tot acabant de fregir unes patates daurades que ens fan delir. Les pobres encara deuen fregir-se! Ens portent a una casa, lloc de concentració dels detinguts agafats dins o fora del Vilosell.

La Pilar, del Secretariat de Montblanc, és detinguda quan, conduint el seu sis-cent, en direcció al Vilosell, hi deixa pujar un xicot que fa **auto-stop**. Un cop dins del cotxe, el jove en qüestió, tot veient-li l'adhesiu de la Marxa, li diu parlant correctament el català:

— Que ets de la Marxa?

— Sí — respon ella amb tota la inocència.

— Doncs bé, **¡queda usted detenida!** — canvia bruscament el to i la llengua —

¡Acompáñeme hasta el Vilosell donde están sus compañeros detenidos!

Una altra detenció igualment o més divertida que la d'abans, fou en una botiga. L'Albert entra dins, els altres dos es queden fora.

— Mira — diu en Joan —, una parella de guàrdies civils que s'acosta. Dissimulem!

Per molt que ho intentaren es notava massa que eren caminants de la Marxa; es veu que som inconfusibles. La parella anà directament cap a ells dos i se'ls endugué. Quan l'Albert sortia de la botiga va veure els guàrdies civils que s'enduien els seus companys i arrencà a córrer per amagar-se. Sorpresa. Al capdamunt del carrer hi havia dos **jeeps**. Durant la seva carregada, a més a més, havia estat vist per un guàrdia civil que li va donar l'«**Alto**». Evidentment estava ben bloquejat! Com a un últim recurs l'Albert es ficà tot corrents dintre d'una casa, més ben dit dins... la «boca del llop». Aquella casa, aparentment abandonada, era la caserna general on eren tots els guàrdies civils. Albert, maco, serà millor que un altre dia, abans d'entrar en una casa, hi truquis.

L'activitat al Vilosell era intensa. S'augmentaven les mesures repressives i el poble que havia gaudit fins en aquell moment d'una tranquil·litat envejable, era la fita d'un intent per part de les forces públiques d'enxampar la Marxa abans d'arribar a Poblet. Tor això provocà la indignació de la gent del poble i de l'Ajuntament, que l'endemà dimitia en ple.

En som molts a la caserna

Del Vilosell ens traslladren cap a la caserna de los Borges Blanques. Érem quasi uns cuarenta en una gran sala. Tots estàvem alegres y contents. El diàleg amb la Guàrdia Civil era molt interessant. Fins semblaba una escola de conscienciació. Parlàvem amb ells de tot, de la seva funció, de la Marxa, de l'Estatut. Un tinent va convidar en Jordi a beure unes copes quan acabés la Marxa, per tal de poder parlar de tu a tu de la democràcia i del socialisme, temes en els quals tots dos estaven interessats, però amb discrepàncies. Ningú no diria que estàvem detinguts. Ens tractarem molt bé. Hem arribat a pensar

que ells no són els culpables de les ordes que reben. Una mostra d'això fou l'acomiadament que ens feren. Lentament pujàven a l'autocar cel·lular que ens havia de portar cap a Lleida; donàven la mà a tots el guàrdies civils i ens hi assèiem tot cantant. Un guàrdia civil, de més de cinquanta anys, plorava emocionat en veure'ns marxar contents cap a la presó de Lleida.

Apa, tornem-hi

Cins dels que havíem anat a Poblet a inspeccionar, en tornar al vilosell, ens adonem que els nostres companys han estat tots agafats. Aplicant tàctiques de guerrilles, ens endinsem a les vinyes de l'entorn. Una parella de la Guàrdia Civil, ens segueix de lluny, i d'altres, vigilen des del campanar de l'església. Tonim gana, és fosc. Un campanar apareix de sobte, divisem Vallclara. No hi ha cap policia, el poble està tranquil. Decidim baixar: de sobte, per la carretera arriba un **jeep**. Novament, cerquem amagallats, semblem evidentment escamots de partisans.

Lluny de qualsevol poble, sense travessar cap carretera, ens sentim segurs i tranquils. Arribem als terrenys dels Castells de Riudabella. Hi ha algú? L'escena és dantesca: en la immensitat de l'edifici només s'hi veu una llumeta i el gossos en són l'únic soroll, l'única esperança és un finestró que s'obre i més tard es tanca, sense donar-nos hostatge. L'únic remei és la carretera una altra vegada, el silenci. La lluna i la por donen una sensació d'irrealitat; ve el primer vehicle i, darrera d'ell, comencem les successives amagades pel·liculesques al costat de la carretera. Per fi trobem la creu de Riudabella i arribem a la casa d'en Goytisolo, però la masovera no ens hi deixa quedar. La nostra situació esdevé caòtica: sense lloc per poder-nos amagar, sense haver menjat i a viut cents metres de Poblet. Tot divagant per la muntanya trobem la Dolors qui ha aconseguit arribar fins allà, i finalment ens allotja en una casa de vacances i alimenta els nostres malparats estómacs.

**COLUMNES FRANCESC SOLER
I JOSEP DE LA TRINXERIA
(CATALUNYA NORD)**

LA MARXA DE LA LLIBERTAT A CATALUNYA-NORD

Una columna que són dues

El Comitè nord-català de la Marxa de la Llibertat, que es va constituir a començaments de juliol, organitzà al final d'aquest mes i els dies 22 i 23 d'agost dues etapes de la Marxa. La primera columna, anomenada Francesc Soler (1), va resseguir les terres del Conflent i del Rosselló del Rià a Tuir. La segona s'anomenà Josep de la Trinxeria (2), i va resseguir part del Vallespir i de la plana, d'Arles a Argelers.

La primera columna va arreplegar un nucli permanent d'unes quinze persones. Unes 150 més participaran a la Marxa en una o altra de les seves etapes.

La segona va arreplegar un nucli permanent de 12 persones i foren un centenar les persones que hi participaren en un moment o en un altre. Cal notar la presència de grups importants de participants de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada. També cal fer esment de la presència de participants d'altres pobles: 3 joves alemanys i 4 bretons al juliol; 3 flamencs, 2 occitans i 4 bretons a l'agost.

Desperta-te mon poble!!

En els pobles per on passava, la Marxa feia una o més explicacions, del què significava, amb megàfon a la plaça. A més, la Marxa llançava uns eslógans: «Català si a casa voles viure i treballar, pel teu país te cal lluitar», «Ni França ni Espanya, Països Catalans», «Un poble unit mai més serà oprimat», «La terra és del poble, foraster si no t'agrada fora», «Poble català, posa't a caminar», «Visca la Marxa de la Llibertat». Es cantava **Els Segadors**, **Muntanyes regalades** (versió nord-catalana), el **Ball de la civada**, **L'Estaca...**

A més, l'animació de les etapes de la Marxa entre cada poble era feta per unes cintes magnetofòniques on eren gravades cançons de lluita i de protesta. Un full bilingüe català-francès repartit entre tots els qui la Marxa encontrava, explicava el perquè de la manifestació.

«Per què la Marxa de la Llibertat?

»Als Països Catalans (Catalunya i València) centenars de persones caminen cap a Poblet, malgrat la repressió molt dura de la policia. Caminem per:

- » – l'amnistia de TOTS els presos polítics
- » – les llibertats polítiques fonamentals
- » – l'Estatut d'Autonomia
- » – La coordinació en la lluita per l'alliberament

»A Catalunya Sud i al País Valencià, és tot el poble que s'ha posat a caminar... Aquí, a les comarques de Catalunya-Nord (Conflent, Rosselló, Cerdanya, Vallespir, Capcir) hem decidit també de caminar. De cara a la

(1) Cònsol en cap de Vilafranca del Comflent, fou un gran resistent a l'absolutisme i al centralisme francès. Implicat en el complot de Vilafranca durant la resistència d'aquesta comarca a Lluís XIV, va ser detingut i executat el 1674. Aquest episodi dolorós de la resistència nord-catalana a l'ocupació francesa, arran del Tractat dels Pirineus, sempre ha estat considerat per la història oficial, com una «invasió espanyola» i en Francesc Soler, patriota català, ens és presentat com un traïdor. Mereixia, doncs, aquest homenatge.

(2) Gran resistent a l'ocupació francesa després del Tractat que el 1659 va repartir Catalunya, entre els Estats francès i espanyol.

Catalunya Nord: Columnes Francesc Soler i Josep de la Trinxeria
Un poble que reneix i retroba la seva identitat.

situació particular a dintre de l'Estat francès, la Marxa de la Llibertat a Catalunya-Nord té com a plataforma els punts següents:

»1 ● Reconeixement dels drets nacionals dels Països Catalans tan al NORD com al SUD, és a dir per nosaltres, el dret de ser reconeguts com a poble amb els drets de qualsevol poble.

»2 ● Dret de viure i treballar al país, i pels treballadors exiliats el dret de tornar al país.

»Tenim el % de "xomatge" (atur) el més gran de l'Estat Francès. La majoria dels joves han de marxar, d'emigrar cap al nord per tenir treball. Catalunya-Nord és un pou de mà d'obra per l'estat capitalista i centralista: un jove de cada tres és policia, militar o CRS...!» Tota l'economia de Catalunya-Nord, sacrificada als interessos forasters (francesos, europeus o altres...) en nom del «turisme», amb la complicitat dels notables d'aquí (Gregory, Pams, Alduy, Farran...), i nosaltres hem de marxar o de fer criats! VOLEM FEINA al PAÍS, és a dir, aquí a CATALUNYA-NORD!

»3 ● Oficialitat a Catalunya-Nord del català. L'Estat francès ha portat a terme una política deliberada de destrucció del català i de la nostra cultura a fi de treure'ns la nostra personalitat. Exigim el dret elemental però la nostra llegua de tenir accés a tots els mitjans d'informació (TV, ràdio, premsa, etc...) de ser reconeguda com a llegua normal a les administracions, a l'escola, a tots els actes de la vida de cada dia, com a Suïssa i a Bèlgica, però exemple.

»4 ● Amnistia però a tots els presos polítics i els refugiats.

»França, país de llibertat!! Què en pensen els presos bretons o corsos? I els refugiats bascos o catalans? Perquè a «França», com a «Espanya», en tenim de presos polítics!!!

»És però això, i també per solidaritat amb els catalans del Sud, que caminen ara d'Arles de Tech fins a Poblet pel 12 de setembre i fins a la Llibertat del nostre poble.

»POBLE CATALÀ, POSA'T A CAMINAR!«

Si bé la Marxa era vigilada per uns inspectors del «Renseignements Generaux» (polícia política), l'actuació dels gendarmes es va limitar a assegurar en certs moments la circulació.

Quina fou l'acollida popular de la Marxa? A diferència del que passà amb les altres columnes dels Països Catalans, no s'havien pogut constituir en els pobles comitès de recepció del caminants.

En general, la recepció va ser més bona del que hom podia esperar considerant l'alienació nacional de la majoria del nostre poble. Tant en les aglomeracions com en les carreteres l'acolliment fou, més en conjunt, simpàtic. Amb matisos, segons el municipi, hem notat que els pobles més «turistificats» com poden ser, però exemple, els Banys d'Arles o Argelers, eren els que semblaven més tancats a la manifestació.

Però a tot arreu hi va haver unes quantes mostres d'adhesió i també, no cal dir-ho, unes quantes manifestacions de refús. Entre les manifestacions d'adhesió podem destacar la d'un vinyater de Banyuls que transportava vi i que va regalar als caminants unes ampolles de Banyuls... o la d'aquesta graneta de Maurelles carregada d'anys que feia el rall davant de casa seva i que va aixecar-se per saludar la Marxa i aplaudir-la.

Els moments de més animació de la Marxa van ser en els pobles d'estada.

Prada: cançons i picnic

Arribada a Prada a les 11.30 hores. La Marxa va ser rebuda a la plaça de Sant Pere per molts participants de la Universitat Catalana d'Estiu. Després d'un mini-miting informatiu, hi hagué una animació espontània amb la participació d'en Matias Maserico, membre del Grup Guillem de Cabestany, acompanyat per una coral improvisada. Tot seguit, els marxaires menjaren enmig d'un ambient de germanor, abans de reprendre el camí vers Marquixanes.

Millars: una vetllada

L'última etapa del primer dia, Millars, rep la Marxa prop de deu, amb una magnífica passejada. Després d'un miting informatiu en el qual s'exposa el perquè de la Marxa, hi ha recital de nova cançó. Pere Figueres, Jordi Auvergne i Matias Maserico del grup Guillem de Cabestany, Joan Pau Giner, Gisela i Katia, l'animen: cants tradicionals i populars, cants de lluita succeeixen fins a mitja nit. El formen diferents rondalles bullangueres, tot entonent **En Joan del Riu o El ball de la civada**.

Cal fer notar les atencions de l'Ajuntament de Millars que deixa un local a disposició dels marxaires per passar-hi la nit.

Tuir: Olivera i Bretons

Quan s'arriba a Tuir, la columna Francesc Soler és acollida a l'entrada de la vila per un perpinyanès que té un gest veritablement emotiu: l'ofrena d'un ram d'olivera guarnit amb els colors catalans, amb els aplaudiments dels marxaires, molt emocionats per aquest gest simbòlic.

A més a més, a la plaça de l'Ajuntament, un grup de bretons de vacances a Catalunya-Nord espera la Marxa. Després d'haver ballat algunes danses bretones, participant també en la Marxa, el mocador al cap, solidaris amb la lluita del poble català, demostrant així la semblança de les reivindicacions bretones i catalanes.

Toluges

Toluges, havia participat mai en una manifestació semblant on es reivindicuessin els drets catalans? Aquesta era la qüestió que es feia quan la columna Francesc Soler de la Marxa de la Llibertat, hi arribava el diumenge 24 de juliol, a les quatre de la tarda.

Hagués estat difícil confondre aquesta manifestació, amb un altra manifestació folklòrica. La voluntat dels participants estava clarament expressada en els eslògans repetits per tots els que assistiren a les commemoracions de la Pau i Treva. A les pancartes de la Marxa podiem llegir «per viure i treballar al país, lluitem al país». Entre els eslògans d'ordre que van despertar més entusiasme, cal remarcar: «Ni França ni Espanya, Països Catalans», «Català, si a casa vols viure i treballar, al teu país te cal lluitar».

La fervorosa acollida que el públic va reservar, quan un marxaire va parlar pels altaveus, va deixar ben palesa quina era l'adhesió popular a les seves reivindicacions. L'orador va deixar-ho ben clar: tant la necessitat com la forma de portar-les a terme.

D'Arles a Argelers

Els Banys, Ceret, Sant Ferriol, Maurelles, Sant Genís les Fonts... la Marxa és llarga, els Aspres desgastats pel foc. Coincideixen el despertar del poble nord-català i l'abandó de l'Estat francès d'unes terres que no li interessien d'immediat. Sens dubte, un país en mans de llurs habitants, no deixa morir el seu patrimoni.

Els participants de la Marxa manifesten la seva voluntat de defensar la terra i s'aturen en els desolats Aspres i planten els primers arbres, una alzina, una mimosa, un castanyer i una olivera, representant cada una d'ella els Països Catalans. Els boscos d'aquesta ermita de Ceret, s'han cremat pels incendis de finals de juliol, l'extensió dels quals (17.000 Ha) és deguda a la negligència dels serveis oficials. Així és que la plantada tenia una clara significació de protesta.

Com a conclusió direm que a Catalunya-Nord estem a l'inici d'un llarg camí, però la Marxa ja ha començat.

Quan s'arriba a Tui, la columna Francesa Soler és acollida a l'entrada de la vila per un grup d'habitants que té un gest vertiginosament emotiu: l'olivera d'un ram d'olivera guarnit amb els colors catalans amb els aplaudiments dels marxaistes molt emocionats per aquest gest simbòlic.

A més a més a la plaça de l'Ajuntament, un grup de fusters de vil·lanes a Catalunya Nord espera la Marxa. Després d'haver ballat xaranga, danses folklòriques, participen també en la Marxa, el moment del cap, solista amb la flauta del poble català, interpretant així la semblança de les revindacions catalanes i catalanes.

Toluges

Toluges, havent participat mai en una manifestació se manté en el silenci i passant els dies tranquil·ls. Aquesta és la diferència entre Toluges i Argelers, Francesa Soler de la Marxa de la Llibertat hi arriba el dia 10 de juliol a les portes de la vila.

Havent estat difícil entendre aquesta manifestació amb un altre marxaista folklòric. La voluntat dels participants estava clarament expressada en els estómagans repetits per tots els que assistien a les commemoracions de la Pau i l'Unitat. A les pancartes de la Marxa podíem llegir «per sempre i eternament lluitem lluitant al país». Entre els col·legis d'olivera que van plantar, hi havia entusiasme en remarcar: «Més Països a Catalunya, Països Catalans».

La casa dels vint i tres fills, al peu dels monts de Toluges.

La festivitat acollida que el poble va reservar, quan un marxaista va parlar dels altres, va deixar ben palesa quina era l'adhesió popular a les revindacions. L'orador va deixar ben clar, tant la necessitat com la forma de portar-les a terme.

COLUMNA DEL PAÍS VALENCIÀ

po le v a n e n d a

p o s o n t a c m i n a r

països catalans

estiu / 76

Uns draps amb quatre barres vermelles

Després d'un mes escàs de preparació, la columna del País Valencià surt de Guardamar del Segura (4 de juliol), extrema sud dels Països Catalans. La columna va funcionar intermitentment, concentrant l'esforç a les comarques on hom sabia que hi hauria un mínim suport per part de la gent.

A Guardamar arribaren, al llarg del dia 4, més de cent persones que en cap moment no pogueren concentrar-se per a iniciar la Marxa. La vigilància va ser molt intensa i detingueren vuit marxaires, tres dels quals foren multats per dur la senyera. Durant aquell dia la Guàrdia Civil va prendre la Marxa com a excusa per a detenir un jove de Guardamar que els resultava molest.

El diari «Avui» (8-VII-1976) publicava el relat de diverses persones de la Plana que intentaren participar en la Marxa de la Llibertat des del País Valencià:

«Després de l'actuació de Raimon a València, se'n van anar a Guardamar.

»Després de fer gairebé tres cent quilòmetres en un cotxe que no passava dels setanta per hora — ens han dit uns altres — vam arribar a Guardamar, últim poble del País Valencià on ja ens esperaven les forces de l'ordre, que no van trigar a demanar-nos la documentació i a confiscar-nos les senyeres que dúiem. Unes senyeres — afegeixen — que només són draps amb quatre barres vermelles, però que en aquell instant significaven la unitat del poble i les terres dels Països Catalans.»

El cap de setmana següent, 11 de juliol, la Marxa, a petició dels marxaires de dues comarques, va dividir-se en dues concentracions. L'una, a Sant Cristòfol de Centaina, arreplegà gent del Comtat i de l'Alcoià. L'Assemblea Democràtica d'Alcoi li féu costat i acudiren a la ratlla de les cent persones. L'altra concentració fou a la Costera de Xàtiva, a la xopada d'Aboi, però no va tenir cap ressó entre la gent de la comarca.

El clam dels valencians

El dia 18 de juliol la Marxa feia peu a la Safor, comarca que havia estat pintada de dalt a baix, convocant la Marxa.

«A les vuit de la tarda, es començà a caminar; un grup ho feia des de l'alqueria de Martorell (Gandia) envers el Real, un altre des del Real cap a Gandia. Els grups es trobaren pel camí (el camí fons de Gandia al Real), iniciant així l'acte de concentració de la Marxa de la Llibertat.

»Un centenar de persones s'aplegaren sota el signe de la nostra nacionalitat, la Senyera; entre ella hi havia diferents representants de la vida cultural i política del país, així con un representant de Casa Nostra de Ginebra i representants de diverses comarques. Després de presentar la Marxa de la Llibertat als presents, es llegiren alguns poemes, fou fet públic «El Manifest de La Safor», on s'apuntava, a banda dels problemes generals que pateixen els Països Catalans, la problemàtica estrictament de la comarca (escoles, ajuntaments, urbanístics, etc); per acabar, foren cantades diverses cançons, entre elles **L'estaca** i **Els Segadors**. També hi hagueren crits de llibertat, amnistia, estatut d'autonomia, sindicat obrer, etc.»

(«Avui», 24-VII-1976.)

A la Ribera i a l'Horta també feren pintades. Hi hagué una marxa per les platges del Perelló i les Palmeres i hom deixà penjades unes pancartes. El nombre de Guàrida Civil era molt superior al normal, ni que fos diumenge i en zones de costes.

També a la ciutat de Sueca, es van veure nombroses pintades que al·ludien la Marxa, barrejades amb les de «Llibertat, amnistia, estatut d'autonomia», «País Valencià lliure»...

Malgrat l'aparat policial, no es va produir cap incident.

Del 9 al 12 d'agost, a La Plana, després d'un debat respecte a les formes d'acció, hom decideix fer un cicle de conferències sobre problemes de la gent del País Valencià. Dies abans havien aparegut uns cartells als vidres dels bancs i als aparadors de les botigues del centre de Castelló, anunciant la Marxa.

Sota el títol **Interessa a tot el poble**, es tractaren els següents temes:

1. — Els problemes del nostre camp, amb l'eslògan: «Llauradors, ara interessa més que mai; vine amb els teus companys.»
2. — Els problemes de la nostra ciutat.
3. — Els problemes del nostre país.

I del 12 de setembre, la història ens és comuna a totes les columnes dels Països Catalans.

CONSIDERACIONS SOBRE LA MARXA AL PAÍS VALENCIÀ

La Marxa de la Llibertat, al País Valencià, ha estat més un intent que un guany. L'organització va resultar molt escassa i tardana —començarem a preparar-la, tranquil·lament, ben poc abans de l'encetament—, i la manca de preparació no va permetre concretar-la més que a uns pocs punts de tot l'itinerari previst inicialment.

Per altra banda, un dels fets que més decisivament col·laboren a anullar els escassos esforços organitzatius va ser l'actitud que davant la Marxa tingueren la major part de partits polítics i instàncies unitàries actuant al País Valencià. Entre els partits, només el PSAN va col·laborar en algun moment, fent pintades, mobilitzant alguns militants i ben poc més. Cal remarcar, com a salvetat, juntament al treball de la gent del PSAN, la decisiva aportació a la seva comarca de l'Assemblea Democràtica d'Alcoi, que donava suport i convocava la Marxa mentre la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià, evitava qualsevol posició que fes costat i pontenciés la Marxa.

La resta de partits, o no volgueren saber res o es dedicaren a incordiar activament al si del Secretariat que preparava la Marxa, intentant, entre altres coses, que als papers i adhesius de la Marxa al País Valencià, quedés esborrada tota referència als Països Catalans. En aquest sentit, fou exemplar la postura dels militants del PCE presents al Secretariat els quals, a l'hora de plantar cara, s'esfumaren. Tampoc no tingueren, els organitzadors, cap suport econòmic d'enlloc.

Per donar una idea de la postura presa per les forces polítiques del País Valencià enfront de la Marxa, ens remetem, a l'article aparegut al diari «Avui», del 17 d'agost, signat per Amadeu Fabregat, sota el títol **La Taula no s'adhereix a la Marxa**:

«S'esdevingué farà cosa d'una setmana. La Taula es presentà públicament el mateix dia de la clausura de la 1.ª Escola d'Estiu. Un dels assistents s'adreçà a l'organisme unitari per demanar quina era la posició de la Taula respecte a la Marxa de la Llibertat. D'entrada haig de dir que se m'havia escapat qualsevol declaració pública de la Taula en aquest sentit. Com altres valencians, he considerat des del primer dia la Marxa com a cosa pròpia de tots els

pobles catalano-parlants. Pensava, doncs, que la Taula n'era tant entusiasmada que ni tan sols calia esperar una declaració o un acord sobre la qüestió.

»Però no. Heus aci com un membre de la Taula respongué, produint en l'auditori, una estupefacció esborronadora, que no, que la Taula «no s'adheria a la Marxa», però que això, sí, la «saludava» alhora que «condemnava enèrgicament» l'actitud del Govern en prohibir aquesta manifestació vianant per la democràcia. La retòrica de l'acord de la Taula, que recordava tantíssim la retòrica esmunyedissa i buida dels darrers quaranta anys, desencadenà a la sala una remor de sobtada protesta. Personalment, em costà una bona estona de refer-me de la sorpresa.

Reticències anticatalanes

»La Taula, senyors meus, no s'adhereix a la Marxa. I per què? Doncs perquè sembla que les «reticències» anticatalanes no són patrimoni exclusiu de l'extrema dreta del País Valencià: també es desenvolupen, pel que es veu, al si de la Taula. No cal dir noms. O potser sí que caldrà dir-los, si aquests sectors de la Taula s'obstinen perllongar el confusionisme i les estratègies disgregadores del «bunker-barraqueta». La Marxa ha estat plantejada des dels inicis com la Marxa dels Països Catalans per les llibertats democràtiques. Els sectors «reticents» de la Taula no han volgut comprometre, sembla, la seva puríssima i incontaminada «valenciania». Incontaminada, és clar de «catalanitat». Ja que tenim doncs, i per part de l'anomenada oposició democràtica, un altre assaig de recerca de la quadratura del cercle: «valenciania» sense «catalanitat»... com és possible?

»L'error no és de fa dos dies. Aquests sectors de la Taula s'excusen, per tal d'evitar l'expressió «Països Catalans», en el fet, diuen que es tracta de l'opció estrictament política d'un partit molt concret. El sofisma és molt gros i no sé fins a quin punt els seus autors i promotors arriben o no a empassar-se'l sincerament. Perquè ni els Països Catalans són un invent del PSAN, ni tots aquells que, a un nivell o altre, creiem en la seva realitat i en el seu futur, pertanyem a l'esmentat partit. La qüestió dels Països Catalans és, a hores de l'àrea catalanoparlant. Una expressió que hom pot trobar als diaris tampoc ho és el «valencianisme», el monopoli d'un grup determinat. I això ho dic, naturalment, no en detriment de les tesis del PSAN, sinó contra la mesquinesa i l'estretor que palesa la Taula sobre aquest assumpte. Es ridícul que la Taula serve el mateix capteniment que els diaris locals amb una expressió — «Països Catalans» — d'utilització corrent i acceptada arreu i enllà de l'àrea caralanoparlant. Una expressió que hom pot trobar als diaris — àdhuc als de Madrid —, a la televisió, a la ràdio, etc., i que connota, com a mínim, una unitat lingüística i cultural impossible de negar des del punt de vista científic i fins i tot amb el criteri quotidià d'allò que en diuen «sentit comú».

»Dissortada decisió

»Dissortada decisió de la Taula. Dissotada i mancada del més elemental realisme polític. I per què? ¿Tenen por aquests sectors de la Taula esdevenir «impopulars»? ¿Tenen por de les fúries anticatalananes — i per tant antivalencianes — provocadaes, nodrides i manipulades per l'extrema dreta de la ciutat de València? ¿De què tener por? Em sembla que aquests senyors donen massa importància a un «contenciós» català-valencià que no durarà ni dues setmanes el dia que hom puga explicar-se amb llibertat, posem per cas, a

través de la petita pantalla. Senyors «reticents» de la Taula: Al País Valencià ningú no neix anticatalanista. És una qüestió, com tantes altres, d'escoles, d'informació veraç, de democràcia, de totes aquelles llibertats per les que lluita la Taula i que vostès contradiuen amb el seu «pintoresc» capteniment.

»La por de la Taula al mot «Països Catalans», el mot, més concretament, «català» és evidentíssima: I a mi em fa basarda pensar que aquesta actitud no siga el producte d'una tímidesa política — allò de la «por» que comentava abans —, sinó la conseqüència del fet que potser tenim a hores d'ara, un «bunker» anticatalà infiltrat a l'organisme de l'oposició democràtica d'un país de rels i nissaga catalana. Això seria greu molt greu. I seria, també una coincidència excessiva amb els criteris opressors dels qui, al llarg de la dictadura, ha fomentat el «separatisme» valencià com a pràctica idònia per mantenir el nostre poble dins les coordenades de la més despersonalitzadora de les anormalitats.

»La Taula, doncs, no s'adherix. ¿On és el realisme de la Taula? La Marxa de la Llibertat és també la Marxa del País Valencià per la democràcia. A hores d'ara «funciona» ja a diversos indrets del País i s'han produït ja diversos incidents i detencions. I la Taula no s'adhereix. Jo sé que els sectors «reticents» de la Taula s'haurien baixat els pantalons — perdó pel grafisme que provoca la meua indignació — si en enlloc d'una «Marxa» s'hagués tractat d'una «Marcha». Si enlloc d'ésser Catalunya hagués estat Castella, o Múrcia, o Terol, la màxima responsable de l'organització. Les coses són com són, i de centralismes i ases n'hi ha de moltes classes. Però malgrat tot, la Taula hauria de reconsiderar la seva postura o, si més no, els partits que hi són a favor, fer una declaració pública. És una qüestió gairebé ètica, de solvència moral de l'organisme unitari davant del poble que representa. Perquè de totes maneres, amb al Taula i sense la Taula, la Marxa de la Llibertat seguirà endavant al País Valencià. I, no cal enganyar-se, senyors de la Taula, amb gent de tota mena. Vull dir: de molts partits polítics, ja que ningú fila tan prim en la qüestió dels Països Catalans com aquella que s'hi oposen de bon començament amb la còmoda excusa que «el poble no està preparat».

»No es aquesta la primera «reticència», ni serà dissortadament l'última; al document-manifest de la Taula tampoc es parla de «català». Diuen, només, allò tan metafòric i confusionista de la «llengua pròpia dels valencians». Fer el joc s'anomena aquesta trista filigrana política. Política? Ja ho deia, des d'aquestes mateixes pàgines, Vicent Ventura: Fer el joc. Les «reticències» per no dir les «negacions», d'alguns sectors de la Taula amb la qüestió de la catalanitat del País Valencià ja comencen a fer ferum. I això ho signa un valencià que té una idea, diguem-ne «moderada» i apta per a tots el públic civilitzats, de la qüestió dels Països Catalans».

Al capdavant l'esforç organitzatiu, tot i escàs, el van realitzar alguna gent del PSAN, objectors, anarquistes, i altra gent independent.

Un element que considerem de gran importància i que va jugar un bon paper en contra del desenvolupament de la Marxa va ser l'actitud de la premsa local valenciana, que va silenciar sistemàticament qualsevol fet relacionat amb la Marxa, fins al punt que ens arribava més informació a través de la TVE, que no a través del cinc diaris que es fan a Alacant, a Castelló de la Plana, i a València. Només al diari «Avui» en trobarem notícies.

La mobilització popular va ser quasi inexistent, i en cap moment no arribarem a contactar amb la gent de les comarques, on fèiem les concentracions. Cercant les causes, hem arribat a la conclusió que ens mancaven eines per aportar una acció del caire que volia ser la Marxa. Només en alguna moments es plantejà la possibilitat d'emprar mètodes de lluita no-violents, i van ésser rebutjats després d'un debat com el que es va esdevenir a la Plana.

Possiblement ha estat un dels elements que ens ha mancat, però no hi havia massa persones que pogueren fer propostes clarament no-violentes.

De totes maneres, i malgrat les dificultats, no podíem esperar més. Ara per ara, és difícil encara trobar, per les comarques del País Valencià, organitzacions populars, colles de gent, casinos, ateneus, clubs... que puguin i estiguen disposades a fer-se càrrec de l'abast que proposan iniciatives com aquesta Marxa de la Llibertat. Ni hem fet res de dretes ni res ens ha eixit a dretes. Però alguna cosa hem après, i veurem de fer-les servir més endavant. Les consciències van desvetllant-se davant tantes opressions com patim. Potser si qualsevol estiu intentéssim novament quelcom de semblant a la Marxa de la Llibertat, els resultats ens serien ben diferents. Ja veurem.

LA MARXA A LES ILLES

FIN

Eivissa
El peix d'inglé
peu, e

LA MARXA A LES ILLES

AMNISTIA TOTAL

Eivissa

El peix dintre del peu, era el distintiu de la Marxa a les Illes

Eivissa

Creiem que la millor manera d'expressar el que va ser la Marxa a Eivissa és transmetre les impressions d'un company marxaire eivissenc. Segur que les seves vivències són les de molts més que lluiten per la llibertat a Eivissa.

La Catedral, la Murada, el Raval... quantes vegades no he vist la mateixa estampa des del mateix vaixell a les mateixes hores del matí. Quants no han estat els meus estats d'ànim per traduir aquesta — depressiva gairebé sempre, trista a voltes.

Darrera queda en Xirinacs, l'Arca, els companys de Pax, davant: Eivissa. La no-violència és coneguda al Principat, poc a poc, però coneguda; a Eivissa, malgrat ésser l'hipotètic paradís dels no-violents, està tot per fer o almenys així ho crec, en aquests moments a primers de juny. Eivissa està en plena temporada turística, tothom al màxim de feina, tothom de borina... no-violència, Marxa de la Llibertat... ho veig molt malament. Eivissa adormida? Com puc haver-ne estat tan segur? Com puc haver estat tan ruc? Eivissa bull, es mou. La rebuda no pot haver estat més favorable: he connectat amb la majoria de les forces polítiques de l'illa... la Marxa està oberta a tothom. Contactes amb grups de camperols, grups de ciutadans, grups de jovent, Eivissa està en marxa, el poble eivissenc ric i generós en tots els aspectes comprèn aviat la idea. I em sento més orgullós que mai d'ésser eivissenc, d'ésser part integrant d'aquest poble.

Que lluny queda el port i la seva vida de plàstic! Que llunyana la burgesia pobletina i apàtica dels nous rics del turisme. Aquesta apatia contra la qual tantes vegades ens hem desesperat no és veritablement l'esperit del nostre poble, no és més que el producte d'aquests anys de foscor i d'una pluja de milions que ens ha portat a un desenvolupament unidimensional, quantitatiu, que no ha ajudat al naixement de la persona equilibrada fruit d'un desenvolupament integral i veritablement humà.

Organitzem la primera trobada amb els grups polítics. Tots ratifiquen la idea i fem el primer acord: els grups d'esquerra han fet una plataforma política de promoció per a formar l'Assemblea Democràtica d'Eivissa. Tots sortim prou contents d'aquesta reunió. Els grups de camperols tenen massa feina amb la seva organització; de totes maneres, a través de l'Assemblea se'ls tindrà al corrent. CC.OO., paraulitzen la participació obrera. Feim alguns contactes amb els pescadors però veiem que no estan organitzats, ni en cooperatives al marge de l'Administració, ni sindicalment. No tenim temps per a aprofundir més. El temps passa aviat, ja som al 15 de juny.

La primera reunió amb la joventut i els grups ciutadans és encoratjadora. hi: acudeixen més de seixante persone, s'aprova la marxa per unanimitat i queda constituïda l'Assemblea de la Marxa. Es crea un executiu i un grup tècnic.

Sorgeix el primer problema: l'eslògan **Poble català posa't a caminar** no és popular i comencen unes discussions que s'allarguen a través de tots els mesos. Eivissenc? Català? Aquesta és una polèmica que encara ho ha acabat i ho comprenc. Durant quaranta anys ens han amagat la nostra història, ens han prohibit la nostra llengua i la propaganda oficial ha fet tot el possible per a confondre'ns i separar-nos a tots els Països de parla catalana. Però altra banda la nostra condició d'insularitat no ens ha afavorit el contacte amb la resta dels Països Catalans.

Necessitem llibertat, necessitem escoles en la nostra llengua, i que ens expliquin la nostra història. En definitiva, necessitem conèixer-nos nosaltres mateixos i s'hauran acabat els problemes. El poble eivissenc decidirà.

La Marxa de la Llibertat és del poble, i per tant ha d'ésser el poble qui

decideixi. Per això eliminam allò de «Poble Català» Un company troba una idea aclaridora: la marxa és una ampolla i és a cada lloc on ha d'omplir-se.

La Marxa de la Llibertat es transforma en la Marxa de la Llibertat a Eivissa. Dia 3 de juliol, el PSP, fa un míting de presentació, decidim aprofitar-lo per a presentar la Marxa públicament. Havíem pensat en una presentació emotiva: Demà dia 4 començarà la Marxa de la Llibertat amb un repic de campanes a tots els Països de parla catalana... Em toca a mi anunciar-ho. Abans s'ha presentat públicament el PCE; els socialistes han fet una crida a tots els demòcrates que vulguin parlar. El teatre és ple i la gent emocionada. Començ: «Us parl en nom d'es grups de no-violència, organitzadors de sa Marxa de sa Llibertat...» El teatre se'ns ve a baix aplaudint. A partir d'aquest moment ja no sé el que vaig dir. Les campanes varen sonar pertor arreu, llevat de la meva boca. La resposta del poble em va esclafar.

L'endemà i en dies successius vàrem comprar tota la premsa: les apallissades havien començat, els primers noms de companys a la presó, els primers neguits... i nosaltres encara no sabíem què fariem.

A la següent reunió de la promotora política presentàrem uns dossiers amb tots els retalls de premsa fotocopiats. I en això se n'anaven les poques peles que teníem després de vendre el material que havíem portat del Principat.

El 20 de juliol vàrem anar a Mallorca per contactat amb el secretariat de la Marxa. Hagués estat polit poder començar totes les illes a la vegada. Al matí estàven desesperats: no tobàrem ningú a les adreces que ens havíem donat. A la fi ens van donar una adreça del lloc on es reunia el secretariat de la Marxa. Vam dirigir-nos allà més contents que un orgue, entràrem dins d'una habitació on hi havia molta de gent. La nostra alegria fou immensa.. fins que al cap d'una estona d'entrebancada conversa vam poder aclarir que estàvem en una plenària de l'Assemblea de Mallorca i que un dels temes que es tocarien seria el de la Marxa. Vàrem esperar que arribàs el moment sense haver-nos recuperat encara de la confusió. Des de les primeres paraules sobre la Marxa vam veure que la cosa no aniria bé. A Mallorca allò de «Poble Català» era **«casus belli»**. Alguns partits deien que sense allò de «Poble Català» la Marxa no tenia sentit, els altres partits ho negaven. Les Assemblees són instàncies unitàries i cal eliminar allò que divideix. Per altra banda, a Mallorca, igual que a Eivissa, no hi han entitats prou fortes per a agafar la bandera de la Marxa. Em vaig veure malament, nosaltres no podíem dir res, no érem a la nostra illa i no coneixíem els problemes que hi havia hagut abans. Ens n'anàrem amb la impressió que la cosa no aniria bé i així va ésser. De Menorca, ens varen dir que la Marxa l'havien agafada grups d'extrema esquerra i altres notícies confuses. Vàrem deixar una amiga que vivia a Mallorca com a enllaç per veure què passava i ens n'anàrem.

Es reuní l'Assemblea de la Marxa a Eivissa i vàrem informar del viatge; davant de les notícies es va decidir tirar endavant tots sols, a veure què passava. L'executiu va presentar el primer calendari d'actes, una concentració popular en un punt significatiu de l'illa, pintades, pancartes, octavetes i una idea polida i original: llença ampolles lacrades amb un missatge de germanor als corrents marins que va cap a València. Amb això i un altre acte que es va proposar més endavant, quedà inaugurada la secció marítima de la Marxa.

Vam començar a parlar dels punts, teníem els generals: Amnistia total, Llibertat i Estatut d'Autonomia, els havíem de matitzar i afegir-ne alguns de purament eivissencs. Vàrem decidir enviar a Barcelona algú per a aclarir allò de «Poble Català posa't a caminar». No volíem que ens poguessin dir que ens aprofitàvem de quelcom com la Marxa, restant-li el que té més substancial. A més a més, volíem tenir notícies fresques; per telèfon no es podia parlar gaire clar i les notícies dels diaris eren massa alarmants. Fotut és estar en un fregat, però també fotut estat llegint cada matí notícies contradictòries i no poder

participar en els sofriments dels companys. Això sí, quelcom anàvem aconseguint. Eivissa coneixia la Marxa. Anàvem amb els retalls del diaris dins de la butxaca i explicàvem la Marxa a tothom qui ens volia escoltar. Ens reunírem una altra vegada amb la promotora política. Havíem d'anar de pressa si volíem presentar l'Assemblea Democràtica per les festes de Santa Maria, i l'agost era a prop! Aquesta reunió va ésser productiva. L'Assemblea quedava formada per Comissions Obreres, Demòcrates Independents, Partir Carlí, PCE; PSP, UDE i DC, quedaven com a observadors.

Nosaltres vàrem veure clar que aquesta era la nostra Marxa de la Llibertat a Eivissa: treballar per la unió de les forces polítiques que defenen la llibertat l'amnistia i l'estatut. La resta seria un poc la part folklòrica, importantíssima també, però l'Assemblea era la Marxa real. Però a tots era una alegria poder col·laborar en la seva formació; qualsevol treball en aquest sentit era pres amb més gana que mai: des d'assistir a les reunions fins a fer de guia per a portar els delegats al lloc de les cites. Tot això ho compartíem amb la feina d'explicar un poc públicament què era la no-violència, creant la secció eivissenca de Pax com a primer nucli d'estudi de la No-Violència.

De nou, reunió de la promotora política. Aquest dia, 30 de juliol, va ésser definitiu; es va aprovar el document elaborat pel grup de treball. No hi va haver gaire dificultats perquè tothom l'aprovés. Es demanava amnistia total i retorn dels exiliats, llibertats polítiques i democràtiques, el dret del poble eivissenc a decidir lliurement el seu futur polític, articulant al respecte un estatut d'autonomia, la llibertat sindical, el dret de vaga, l'obertura d'un procés constituent; es proclamava la voluntat d'unir-nos a Formentera, Menorca i Mallorca per a formar l'organisme unitari de les Illes i es convidava a tots els eivissencs que hi volguessin participar. Aquella nit va morir la Promotora i va néixer l'Assemblea Democràtica d'Eivissa. Com que la Marxa no era un partit polític ni una força sindical la nostra feina va acabar aquí. Els qui de nosaltres s'hi varen voler integrar ho feren a través del grup de Demòcrates Independents (si no pertanyien ja a un partit). Aquesta part de la Marxa havia acabat i prenia la seva marxa pròpia cap a la lluita per la llibertat, aquesta marxa que, malauradament, no ha acabat encara. El primer acte de l'Assemblea Democràtica d'Eivissa va ésser donar ruport a «sa Marxa de sa Llibertat». El 4 d'agost vàrem anar a Barcelona per aclarir ben bé allò de «poble català»; allí l'ambient de la Marxa en marxa ens va posar les dents llargues. Molta por que guardàvem ja estava superada pels marxaires del Principat i del País Valencià. Tots els dubtes superats, ja només quedava saber els noms dels detinguts, publicar-los a la premsa i el problema era quants quedaven per a continuar caminant.

Vàrem saber de la sort de tots els companys i vam conèixer molts companys que tan sols coneixíem per telèfon; vàrem fer una carta a l'Assemblea promotora de la Marxa explicant els nostres problemes i amb l'ànim reforçat tonàrem a Eivissa.

En arribar a Eivissa vàrem trobar la resposta a la nostra pregunta. L'Assemblea ens contestava com nosaltres ha pensàvem: la Marxa i tot el seu context eren com nosaltres volguéssim que fos, que la Marxa no era de ningú i era tant nostra com seva. L'Assemblea de la Marxa d'Eivissa es tonà a reunir. L'executiu va presentar les seves propostes: ampolles, pergamins, concentració, i una pancarta de 40 metres a l'Espalmador, una illeta entre Eivissa i Formentera. Es constitueix la secció marítima de la Marxa i s'anomena almirall a un company que disposa de barca. Es proposen els punts de la Marxa a Eivissa:

- Amnistia Total.
- Llibertats democràtiques.
- Dret a l'elaboració d'un estatut d'autonomia.

— Dimissió dels delegats del Govern.

— Aclariment públic del desterrament a què ha estat sotmès el delegat d'Extensió Agrària, Joan Calvera, promotor d'una cooperativa democràtica de pagesos, la més important de les illes, altament beneficiosa per als pagesos d'Eivissa. Són aprovats per unanimitat.

A partir d'aquesta reunió és el Secretariat Tècnic el que es posa a treballar; quedam per una altra trobada: la darrera.

Formentera

12 d'agost. Un grup ens desplaçam a Formentera per tal de veure les possibilitats d'estendre la Marxa en l'illa germana. Formentera té una situació dramàtica, malgrat proporcionar bones divises a la comunitat. Manca de tota classe de serveis, només té un metge per tota l'illa, de quasi 4.000 habitants, i ni un sol llit d'hospital. Un part es pot convertir en un drama: una dona romp aigües, temporal a la mar, se l'ha d'embarcar passi el que passi en una barca de passatgers normal i corrent sense cap mena de condicionament per transportar malalts i al final una carrera contra-rellotge pel port d'Eivissa per arribar a l'hospital. No parlem ja d'accidentats. Quants de formenterencs hauran quedat pel camí? Estudiar batxillerat és un luxe, ja que s'ha d'enviar el fill a estudiar a Eivissa, on no hi ha ni un col·legi menor, ni res que se li assemblí per a cobrir aquestes necessitats. Anar al dentista o fer qualsevol tràmit a Eivissa representa per a ells, d'entrada, 500 ptes., entre el passatge de la barca i el dinar de la fonda. No cal ni que parlem de les seves necessitats urbanístiques: sis anys a la recerca d'un pla d'ordenació... el segon pla sembla que l'ha fet un equip preparat (arquitectes, geògrafs, urbanistes, sociòlegs). Urbanistes i arquitectes importants l'han alabat, per exemple en Sert, però sembla que no convé als oligarques de torn. Dins de la lògica d'aquests anys... sembla, doncs, que continuaram sense pla urbanístic.

Si tenim en compte com és de petita l'illa i les condicions geogràfiques, un pla d'urbanisme que respecti al màxim l'equilibri ecològic de l'illa és vital per a Formentera; d'una manera immediata, Formentera també està sense una infraestructura per a poder acollir la Marxa. No hi ha temps de començar. El jovent no té ni un local per reunir-se. Les condicions de vida pels formenterencs són lamentables.

En ser un lloc reduït on tothom es coneix i en haver-hi tan sols un grup reduït de joves que s'estan movent amb força i es veuen desbordats pels nombrosos problemes que els afecten, la realització de la Marxa esdevé pràcticament impossible. Amb tot, vàrem per tenir un intercanvi d'impressions amb joves formenterencs.

De retorn a Eivissa

La darrera reunió.... L'equip tècnic presenta les seves conclusions: Pegatines (com que no hi ha temps els haurem de fer a mà), pancartes (es tria el lloc més cèntric i difícil: el Portal de les Taules, a les 11 del matí, un dissabte). Davant del Portal de les Taules hi ha el mercat. Les pancartes seran de 10×2 m. i de 1×8 m. S'han estudiat totes les murades i és el lloc on ho veurà més gent però val la pena el risc. D'allà on es tiraran els adhesius només s'hi posen cotxes (presenten un pla digne de pel·lícula). Les llegendes seran: «AMNISTIA TOTAL» «ESTATUT D'AUTONOMIA» «DIMISSIÓ D'ES DELEGAT D'ES GOVERN» «MARXA DE SA LLIBERTAT» Aplaudiments de l'Assemblea...

Les ampolles no es llançaran sols a alta mar, sinó que també es tiraran a un parel de platges populars. La llegenda de les ampolles serà: «AGERMANAMENT AMB ELS POBLES DE VALÈNCIA, PRINCIPAT I CATALUNYA NORD».

També es tiraran dos vaixells d'un metre, de suro, que portaran a les veles: «Marxa de sa Llibertat», «Estatut d'Autonomia».

Pintades se'n faran una a cada carretera amb les frases habituals i amb allò de «Llum Joan Calvera» per sintetitzar el cinquè punt; qui ho vulgui entendre ho entendrà. Es decideix incloure un peix dins del peu de la Marxa, com a distintiu de «ses Illes».

Concentració: s'abandona la idea ja que potser seria impopular una brega en plena temporada turística. És un dels preus que hem de pagar pel monopoli econòmic de l'illa (si només fos això encara estariem salvats...). La pancarta quilomètrica de l'Espalmador... Res, tenim dificultats econòmiques ja que els diners se n'aniran amb la de la murada, esprais, etc, i 40 m. de tela barata són moltes pessetes.

Ha estat una llàstima que no haguem tengut temps de crear «ambient», aprofundir i mentalitzar sobre el que implica la lluita no-violenta. El fet que molts del marxaires estiguin fora d'Eivissa per raons d'estudis o d'altres i la dispersió que es produeix a l'estiu a l'illa, no ens han ajudat gens.

22 agost. Començam la preparació matinal de les accions. L'ambient creix per moments; el treball tècnic ens serveix una mica de tot: d'aprofundiment en la ideologia no-violenta, de grup de teràpia... Un company ens deixa el seu apartament i aviat el convertim en un pis franc: les octavetes, la tela de les pancartes, els ferros del llast, les... A cada racó de la casa s'està fent alguna de les accions, allí es dibuixa les pancartes, més enllà es fan adhesius, al passadís es lacren les ampolles i al water es donava teoria d'utilització dels esprais.

Dos cops forts a la porta! Tots ens mirem sobresaltats, no esperem ningú i tot són corregudes per netejar el passadís. Obrim la porta i la tensió es converteix en rialles generals. Són dues francesetes que vénen a visitar l'amo de l'apartament. Immediatament es reprèn l'activitat i les francesetes acaben cosint pancartes.

Ara bé, la major dificultat és que la barca de què disposem no reuneix les condicions idònies per fer el trajecte durant la nit. La idea no s'abandona del tot però es veu difícil. L'«Almirall» de la Marxa queda desolat.

A partir d'ara cadascú té la seva feina i la discussió se centra sobre si les diferents accions es fan de manera clandestina o a plena llum.

Ens cal estalviar possibles detencions i, a més, per a molts dels marxaires seran aquestes les primeres accions que duren a terme i no comptem amb gent preparada per dialogar amb la policia i que els expliqui la ferma convicció de dur endavant de la forma més cívica i no-violenta possible l'expressió i l'acció d'un poble eivissenc que no està mort. Una detenció massiva, sense una consciència i una preparació psicològica prèvia seria contraproduent. Fem diversos grups d'acció i a cada un d'ells hi ha una persona més preparada per a enfrontar-se a possibles incidents.

La nit d'aquest mateix dia començam a fer les pintades per la ciutat, carreteres i camins... Mes hem volgut fer-les a la nit del dia. Hi ha hagut de tot: des de veïns que creuen que son lladres fins una simfonia de passes de les cases properes que oloren la nostra presència. Per acabar-ho d'arreglar, algú, després de la pintada, es deixa el cabàs a la carretera, enmig d'uns matolls, de manera que hem de passar prop d'una hora buscant-lo, acompanyats del fars dels cotxes que van passant i dels nostre amics, que sembla que amb els seus «cants» volem acompanyar la nostra marxa. Els eivissencs som un poble que no tendria gaires dificultats per entendre's amb en Cohn Bendit, la revolució ha d'ésser producte de s'alegria.

L'acció següent va ésser la tirada d'ampolles lacrades i els vaixells de suro. Els vàrem tirar a la vora de Sa Cuniera, una illota situada enfront de les costes valencianes, els corrents se les emportaren. Els vaixells varen durar poc, els mancava quilla i van trabocar; les ampolles es dispersaren. (Si algú en troba alguna que ens ho conti.) Altres ampolles varen ésser llençades des de terra a les platges de les Salines i d'En Bossa, de forma que la gent les trobés en anar a banyar-s'hi. En aquesta acció vàrem comptar amb una ajuda espontània, però no per això menys valuosa. Els dos encarregats de dur a terme l'acció varen conèixer aquella nit dues al·lotes aragoneses, amb les quals varen entaular amistat i acabaren convidant-les a beure una copa a la platja de les Salines. Quan varen veure els cabassos plens d'ampolles dins del cotxe, es quedaren totes sorpreses.

«Nos habíais invitado a tomar una copa y teníais en el coche toda una bodega».

Els contaren de què es tractava, els va caure bé i solidaritzant-se amb el nostre cas, varen acompanyar-los en l'acció, potser una de les més belles de la Marxa, car es veien dues parelles passejant a la llum de la lluna per la platja tot deixant caure de tant en tant alguna ampolla La Marxa també va tenir la seva part romàntica.

Primer dissabte de setembre

Va ésser el dia gran. Haviem de tirar tres pancartes gegants a una de les murades que rodegen la part més vella de la ciutat: Dalt Vila, precisament a la murada que dona a la part del mercat, que al dissabte és un autèntic formiguer de gent. L'acció s'havia de fer a plena llum del dia. Era compromès, però tècnicament ja estava tot resolt. Vàrem necessitar vuit cotxes, a aquelles hores del matí pensàvem que seria problemàtic conduir-los. Però es va oferir tothom. Gent que no havia volgut participar en la feina d'organització no va tenir cap inconvenient a deixar-nos el seu vehicle, i oferir-se com a conductor. Per arribar a l'indret hàviem de donar la volta dins de la ciutat alta. Vàrem establir els vehicles en llocs diversos per tal de fer una baixada sincronitzada. En ser el carrer que dona a la murada molt estret, el primer cotxe de la comitiva devia simular una avaria i així organitzar l'embús. Els dos cotxes següents portaven les pancartes; una d'elles – la més gran – dins del vehicle d'un estiuejant.

– Si em diverteixo els estius a Eivissa també vull col·laborar en la seva lluita.

Els quatre cotxes restants farien de tap perquè ningú pogués passar i veure el que passava. No oblidem que Eivissa és petita i tothom es coneix. La comitiva ja baixa... el primer cotxe s'atura, hi baixa una al·lota bella i obre el capó. La gent que passa per allí, molt sol·licita intenta ajudar-la.

– Que li ha passat?

– Ja ho veu, s'ha aturat.

Una sèrie de mecànics improvisats intenten ajudar-la, mentre les pancartes es despleguen com una seda damunt de les murades fent la competència a la inscripció de Felip II; el contrast és: **«Et invictissimo hispaniarum»** al costat de **MARXA DE SA LLIBERTAT A EIVISSA!** la tirada és perfecta, si exceptuem que una d'elles queda del revés però continuava essent totalment legible.

– El vehicle de davant continua parat, de sobte se senten les botzines.

– Veuen, l'avaria ja s'ha arreglat – el capó es tanca ràpidament i sortim disparats sense tenir temps de donar les gràcies als improvisats mecànics. Tot marxant, els cotxes van llançant els fulls amb el Manifest de sa Marxa a Eivissa. La gent que compra als encants **hippies** es queda sorpresa per la sobtada pluja d'octavetes.

MENTRE, A BAIX, MESCLADES AMB LA GENT QUE VAN A

COMPRAR, UNES COMPANYYES ESTAVEN ATENTES ALS COMENTARIS DE LA GENT, QUE NO ACABAVA DE SORTIR DE LA SEVA SORPRESA.

— Mira està escrit en català.

— No, en eivissenc, no veus que diu de SA LLIBERTAT?.

— Això és cosa de quatre **alocats**.

— Doncs jo crec que saben el que es fan quan s'arrisquen d'aquesta manera.

— Això abans no passava.

— La gent ara, i més els joves, saben qué volen, i ells no tenen por!

Les pancartes duren quasi dues hores abans que les retirin.

Mentrestant tots els que hem participat en l'acció ho celebrem en una cafeteria allunyada i intentavem posar-nos en contacte amb Barcelona i amb premsa balear.

Les accions varen acabar amb una bustiada afermada per una enganxifada d'adhesius per tota la ciutat d'Eivissa, per difondre el Manifest de la Marxa a Eivissa. L'Assemblea Democràtica d'Eivissa es va adherir a aquest Manifest i en va redactar un de propi per a ésser llegit a Poblet. S'Assemblea va estar al nostre costat en tot moment.

I ja tan sols quedava anar a Poblet. Tots estàvem contents, eufòrics. Eivissa com a poble havia caminat junt amb els nostres germans del Principat, del País Valencià i de Catalunya Nord amb la Marxa de la Llibertat, en un intent de fer arribar a tots els racons de la nostra terra, de la forma més cívica i no-violenta, aquestes aspiracions tan legítimes de tota persona humana, i de tot el poble. No érem, no som un poble mort!

Es feia inevitable i arrelava en nosaltres el que va escriure un dia el poeta:

**Eivissa és un bell bocí
de la terra catalana
que arrenca la tramontana
i en mig de la mar florí.**

Mallorca

La idea de la Marxa, a Mallorca, va ser catalitzadora d'una discussió en el si de les forces polítiques locals. No va passar d'aquí. Transcrivim un article publicat a l'«Avui» que reflecteix fidelment aquesta situació.

«Poble Mallorquí posa't a caminar

» Van als recitals d'en Raimon, als de «l'Augusta» o als dels pobles, Montuiri o Sa Pobla. També són lectors — ni sé si ocasionals però ho son — de Salvador Espriu, en parlen amb entusiasme i s'arreveixinen, quan el cantant de Xàtiva diu allò de:

«Però hem viscut per salvar-vos els mots,

per retornar-vos el nom de cada cosa

tot esperant allò altre que ve després.

«Ara digueu: «Ens mantindrem fidels per sempre més al servei d'aquest poble».
que és quan piquen de mans de debó.

» Llavors, quan la veu de Raimon ja es silenci, quan han deixat sobre la taula les cançons d'Ariadna, sembla que tot ha restat sotmès al més rigorós oblit. Si qualcú pretén situar en el temps o en l'espai geogràfic una realitat del tipus que sigui, però que ens afecti de prop, aleshores els que just ara aplaudien Raimon i llegeixen Espriu, solen sortir amb allò de «la unidad» (a quina unitat deuen referir-se? té molt o poc a veure amb «una grande y libre»?) i s'oposen a tot plantejament per a una reflexió o una recerca sobre la qüestió

nacional. El nivell de contradiccions augmenta, s'aguditza, fins el punt de rebutjar — per citar un element d'ordre extern aparentment poc important, però que encobrix una ideologia política de fons — les quatre barres com a senyera de les Illes i exhibir-ne aquella altra del castellet i la franja morada (la «bandera municipal», que diu l'amic) que tingué una durada d'uns trenta-cinc anys al segle XIII i que exclou Eivissa, Formentera i Menorca que no la reconeixen com a seva. Bé, doncs, hem vist com aquesta «bandera municipal» excloent i no unitària, era emprada en una manifestació autoritzada, on demanaven, fixau-vos-hi! una Universitat de les Illes. Això ja no és unitat sinó annexionisme pur i simple. Però qualsevol cosa és bona, si no coincideix amb Catalunya-Principat o amb el País Valencià.

»Aquesta vella tossuderia és prou coneguda: quan la persona política — que fa política o que es deixa dur per criteris polítics que mai no ha intentat d'analitzar i valorar — no té aclarida la propia realitat del món on viu, les contradiccions són a l'ordre del dia i assoleixen el paper lògic de la **boutade**.

»Això és el que passa, per exemple, amb la Marxa de la Llibertat a Mallorca. Com us podeu imaginar, hi ha hagut trobades de partits polítics, transformació «a la mallorquina» de l'esperit de la Marxa. No se sap com acabara aquest desgavell. Diuen que una de les propostes més suggestives era la de canviar el nom de la Marxa, per tal de ferlo més nostrat, però topava amb dificultats tècniques de rima. ¿On llegirem allò de la imaginació al poder? Ai, les lectures perniciososes! per rima que no estiga, he pensat jo. Així és que deixau-me ésser creador i no per qüestions d'accés al poder i oferir per a les Illes, sense cap de mena de centralisme ni d'altres herbes consemblants, aquest eslògan tan escaient:

**»Poble mallorquí, posa't a caminir,
poble eivissenc, posa't a caminenc
i poble de Cabrera, afegi't a darrera.**

»Després, ja estudiarem la denominació més oportuna per a cada ciutat, poble i llogaret de les Illes, sense oblidar, naturalment, la rima (condició **sine qua non** per a l'estètica política). L'única cosa que importa, en el moment de les debilitats i de la nit política de Walpurgis, és negar a cada moment, a cada hora i a cada plat de sopa la realitat lingüística, cultural, històrica, dels Països Catalans. Aquest és l'objectiu. No sigui cosa que l'escuçó del catalanisme, que tant preocupa la dreta com l'esquerra canyí, aprofiti qualsevöll clivell per comparèixer i fer matx. Ja ho digué molt clar el «Círculo José Antonio», on el camarada Bonet (d) es mou com a peix dins l'aigua, en el punt nou del darrer comunicat: «Consideram un ultratge, afront i solemne menyspreu a tot el Poble Balear — per part del terrorisme intel·lectual, «camuflat en les llengües vernacles» — el fet d'intentar l'oficialitat del català, que no és altra cosa sinó sinònim de separatisme i afanys annexionistes culturals i històrics — convertida en arma — per desunir els homes, enfrontar-los i atiar-ne la flama de l'odi. Espanya és «una unitat de destí en l'universal». Claríssim. M'agradaria que aquest comunicat dels falangistes mallorquins fos premiat amb el «Mariano de Cavia», o així perquè tant de forma com de contingut el trobo força arrodonit.

»Hi ha coincidències, en el món bíblic de les llàgrimes que fan aixecar els cabells de punta. Però ara és l'estiu, fa calor i anirem a la platja per allò de «**cuando calienta el sol**». Hi esperarem quina nova confusió ens durà la primavera política.»

Antoni Serra

(«Avui», 29-VII-1976)

IV-DARRERS DIES

Poblet

Mig amagats entre els avellaners veiem sobrevolar l'helicòpter i ens sentim com a preses de caça. Passa sense cap més incident. Manquen tan sols dos-cents metres per arribar a la porta del Monestir. La nostra intenció de despistar els primers controls, les forces de muntanya amb els seus gossos i l'helicòpter que ens sobrevolava, s'ha dut a terme. Falta ara només arribar-hi.

Sortim dels camps d'avellaners, s'obre davant nostre la plana ocupada militarment; tot són cops de colze i rialles de malfiança entre grisos i socials; per a nosaltres només hi ha el desig d'entrar i el record d'altres companys que varen ser dies abans arrossegats sense contemplacions per la Guàrdia Civil en un intent de treure'ls de l'església i malgrat l'oposició de l'Abat i el Bisbe. Recordem també els companys que més tard, amb un enginy envejable, assoliren entrar i resten encara dintre el convent. No ens detenen, ja som dins de Poblet. Victòria! Nosaltres també hem arribat. Ens adonem que el desplegament militar ha disposat un cercle de vigilància de tota la contrada per la Guàrdia Civil i que té ordres de detenir qualsevol caminant sense deixar passar cap sospitós. La Policia Armada, però, no ha de detenir ningú, només supervisar que no es faci cap acte.

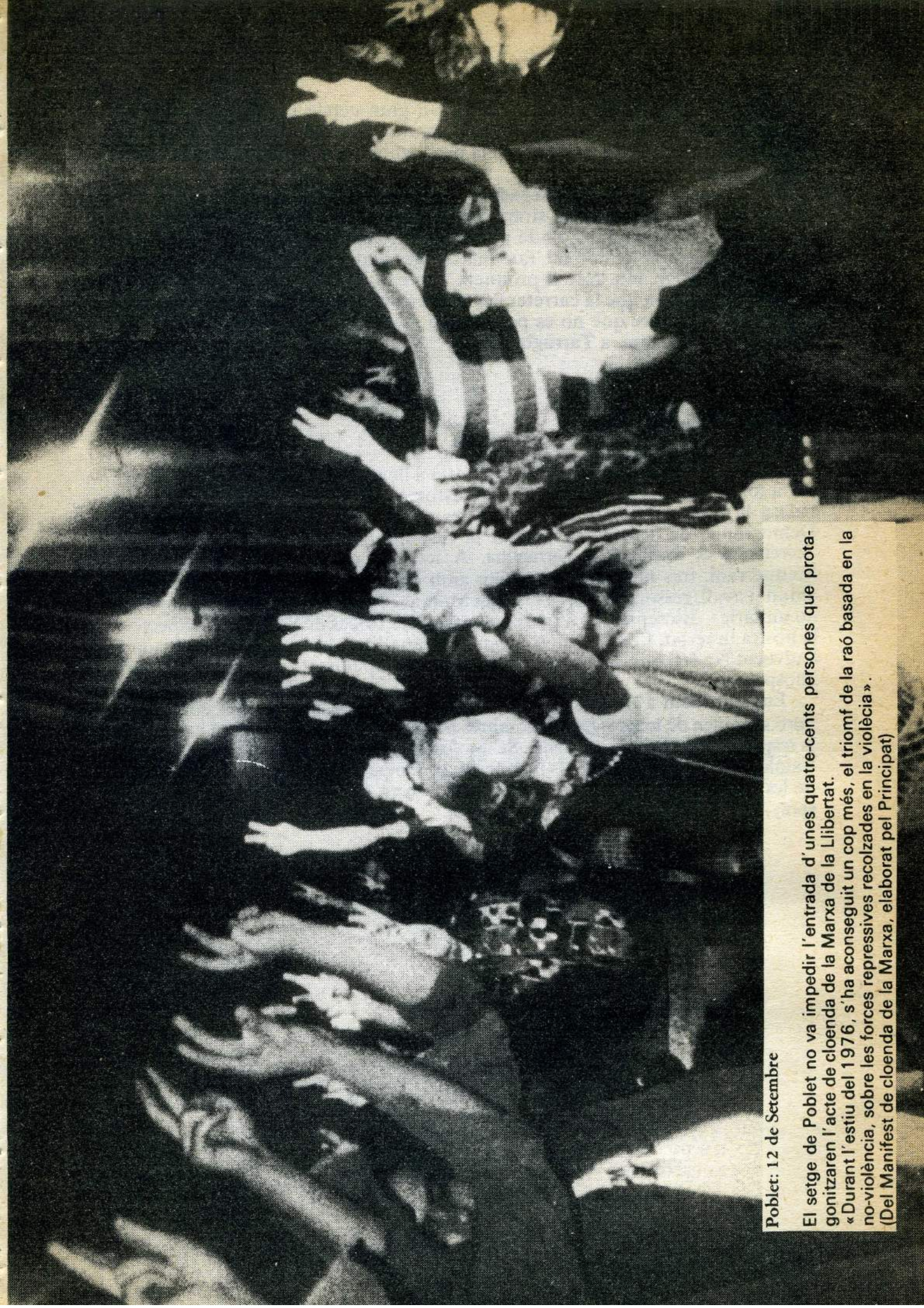
Dins l'església ens retrobem unes quatre-centes persones, en Jacint Humet i en Martí Benet són dels pocs representants de l'Assemblea de Catalunya que han pogut entrar i s'encarreguen de fer la cloenda de l'acte final de la Marxa. La Dolors i en Joan Serra parlen com a caminants i llegeixen el Manifest que havien preparat des de dins mateix i els altres Manifestos de cloenda. L'acte més emocionant. En uns minuts recordem tots els mesos passats, totes les repressions a la llibertat; el mitjà no-violent emprat ha demostrat la seva eficàcia, tots junts cantem **Els Segadors**. Les pedres reials d'aquelles tombes retronen i retrobem el seu signe de llibertat.

L'Espluga de Francolí, dia 12

Intentem arribar a Poblet a mig matí. A Montblanc, trobem el primer control on ens demanen la documentació, i a l'Espluga, el control següent ja no ens deixa passar. L'ocupació militar és fa palesa amb la quantitat de **jeeps** que patrullen per les carreteres. A poc metres del control ens anem concentrant unes cinquanta persones. La Guàrdia Civil demana carnets pel a sol delictes de tocar una guitarra. Després ens deixen tranquils y comencem a cantar unes quantes cançons durant vint minuts: la **Canço de la Marxa**, **L'Estaca**, **Els Segadors...** Això ens anima i ens citem a la una del migdia a Montblanc, perquè hem sentit dir que uns quants marxaires sortiran de la tancada que estan fent a l'església. Tres autocars i bastants cotxes emprenem el camí cap a Montblanc.

Montblanc, dia 12

Quan s'acosta l'hora convinguda, la gent es concentra a la plaça de la vila. Aparentment no hi ha cap mena de forces, a part els tres **jeeps** que van donat voltes per la carretera. A la plaça, hi ha mitja dotzena de guàrdies civils que, veure la concentració de gent decideixen retirar-se. Ens han deixat sols. Un grup de gent de l'Assemblea Democràtica de l'Hospitalet canten una cançó

Poblet: 12 de Setembre

El setge de Poblet no va impedir l'entrada d'unes quatre-cents persones que protagonitzaren l'acte de cloenda de la Marxa de la Llibertat.
«Durant l'estiu del 1976, s'ha aconseguit un cop més, el triomf de la raó basada en la no-violència, sobre les forces repressives recolzades en la violència».
(Del Manifest de cloenda de la Marxa, elaborat pel Principat)

que aglutina tothom. Es comença a fer un gran cercle i a cantar cançons, mentre es penja una senyera en el fanal central. Surt un xicot amb la samarreta de marxaire i dóna tres voltes a la plaça, mentre la gent aplaudeix i crida eslògans al·lusius a la Marxa.

Finalment, es canta **Els Segadors** i, abans d'acabar, ja entrem per un extrem de la plaça, tocant la sirena, les forces especials de xoc. Després de descarregar un seguit de copa de porra, quan s'adonen que uns grups abandonen la plaça molt lentament, fan una càrrega amb bales de goma. En Josep, cau abatut per un tret, que li produeix una commoció cerebral. En dispersar-nos, ens adonen que la carretera és plena de guàrdies civils i que controlen la situació. En veure que no es pot fer cap més acte, ens citem a les cinc, al Balcó del Mediterrani, a Tarragona.

Tarragona, dia 12

L'ocupació militar de Poblet ens portà a llençar una segona convocatòria per a tots aquells que, malgrat els seus esforços, no hi poguéssim entrar a fer palesa la nostra disconformitat amb les mesures repressives. L'Assemblea Democràtica de Tarragona assumí la responsabilitat de l'organització. El Secretariat es traslladà a Tarragona. A les cinc de la tarda, al Balcó del Mediterrani, tres mil persones eixien amb crits de llibertat; per la Rambla, amunt i avall, ressonaven els «Visca la Marxa». Tot anava bé. Surten senyeres no unitàries, discrepàncies. Apareixen **jeeps**, les forces de l'ordre no respecten la nostra llibertat. Carreguen, corregudes, s'apallissa una dona embarassada i l'advocat Nadal, que surt en la seva defensa, és apallissat i ingressat més tard l'hospital.

Ens retrobem a l'església de Sant Francesc; hi ha bateigs. Els confessionaris s'omplen de material, però nosaltres no hi podem entrar — algú ja havia pres la responsabilitat de l'organització. Se'ns ofereix la possibilitat d'un local de l'Acció Catòlica; atapeïts, escoltem els manifestos de cloenda. Malgrat la no intervenció de les forces de l'ordre durant aquest acte, rebem tots els efectes dels gasos (en **spray**) i els cops de porra, en sortir del local.

V-MANIFESTOS DE CLOENDA

Comunicat final del Principat acollint la Marxa de la Llibertat

«Poblet, onze de setembre de 1976: Marxa de la Llibertat.

»Al monestir de Poblet i en persona al pare abat i a tots els membres de la comunitat, fem lliurament d'aquest document amb el text següent:

»La primera etapa de la Marxa de la Llibertat ha arribat a la seva fi. Després de dos mesos i mig el poble català ha demostrat que, en el recórrer pels Països Catalans, encara és sensible a la seva realitat de País que no vol morir.

»Amb el pacte entre el regne de Castella i el regne d'Aragó, els Països Catalans reberen el primer revés en la seva evolució; temps després, les tropes de Felip V feren sagnar aquest poble, que mai no ha fet servir la violència per adensenvolupar-se i evolucionar, i encara avui aquests exèrcits de gent estranya a la nostra realitat continuen envaint, atemoritzant i mancant del més mínim respecte envers aquest poble, que creu que l'única forma de viure no és humiliar els pobles veïns i aprofitar-se'n, sinó treballar i evolucionar dins la pròpia personalitat.

»Dins aquest llarg període de domini estranger sols s'ha aconseguit un principi de llibertat al Principat amb l'Estatut d'Autonomia del 1931, votat per tot el poble d'aquest país, modificat i posat en pràctica l'any 1932.

»Aquest estiu, i des de fa algun temps, els Països Catalans, sobreposant-se a la forta repressió a què han estat sotmesos, han començat a exigir el seu dret a l'autodeterminació que ens permeti desenvolupar-nos com a poble amb una cultura i uns costums, una forma de vida i una manera de pensar pròpies.

»La Marxa de la Llibertat, en recórrer les diferents comarques catalanes, ha portat aquest missatge de llibertat, i la resposta popular ha donat a entendre que no era cosa duta per uns quants, sinó el desig d'un poble.

»La constant més clara dins aquest llarg estiu del 1976, ha estat la repressió duta contra el poble des del principi (4 de juliol), fins als últims moments aquí a Poblet, negant-li el dret de caminar per la seva terra; tanmateix la resposta popular ha demostrat una vegada més que els Països Catalans són prou capaços de viure i evolucionar dins la llibertat i la pau amb la no-violència.

»Els caminants de la Marxa de la Llibertat desitgem i esperem que aquest dret a l'autodeterminació sigui assolit també per totes les nacionalitats que componen l'Estat espanyol.

»Durant l'estiu del 1976 s'ha aconseguit un cop més el triomf de la raó basada en la no-violència sobre les forces repressives recolzades en la violència.

»Visquen els Països Catalans! Visca la Marxa de la Llibertat! Poble català, posa't a caminar!

»Com a ofrena al monestir de Poblet, els caminants de la Marxa de la Llibertat deixem les vuit senyeres que representen les vuit columnes que han recorregut les terres dels Països Catalans durant l'estiu del 1976. Al Principat, columnes Tramuntana, Lluís Companys, Francesc Macià, Rafael de Casanova, Abat Escarré. Columna del País Valencià. A la Catalunya Nord, columnes Francesc Soler i Josep de la Trinxeria. A les Illes, Marxa a Eivissa.

»Poblet, dotze de setembre de 1976.»

Report dels co-presidents de la Marxa a Catalunya Nord

«A Catalunya Nord la Marxa de la Llibertat s'ha realitzat en dues etapes. La primera va ser els dies 24 i 25 de juliol, baixant la vall de la Tet, des de Rià, per Millars, fins a Toluges; la segona, els dies 21 i 22 d'agost, Tech avall, d'Arles fins a Argelers.

»Són només quatre dies que hem pogut organitzar la Marxa. És que Catalunya Nord coneix una situació ben diferent de la dels altres Països Catalans. A Catalunya Nord la consciència nacional catalana tot just es desperta. Si ha trigat tants anys això és degut a la història de la llarga i contínua repressió que l'Estat francès ha exercit en contra de nosaltres des de l'anexió, confirmada pel Tractat dels Pirineus en 1659, fins al nostres dies. La història del nostre país dintre de l'Estat francès és la història d'un rentat de cervell col·lectiu. Ja els primers anys de l'ocupació francesa la resistència popular a l'arbitrarietat de la monarquia absolutista fou ferotjament reprimida. Precisament la Marxa de la Llibertat a Catalunya Nord, en donar nom a les dues etapes que han recorregut el Conflent i el Vallespir fins al Rosselló, ha volgut recordar dos compatriotes d'aquell temps: el vallespirenc Josep de la Trinxeria i el conflentí Francesc Soler, batlle de Vilafranca de Conflent que encapçalaren la resistència. De seguit, la monarquia va intentar demolir les bases de la catalanitat aquí, foragitant capellans i monjos del país, i fent venir un clergat foraster, dòcil als seus designis, que ensenyaven en la llengua dels conqueridors. També al 1.700, la prohibició de l'ús públic de la nostra llengua és el primer acte d'una sèrie de repressions lingüístiques i culturals. En aquest aspecte, la Revolució burgesa del 1789 no va pas canviar res, sinó que al contrari, en nom de la unitat de la República, va continuar la destrucció de les nacions començada per l'Antic Règim. És el moment on el convencional Barrière gosa dir en substància: «La reacció parla en basc, l'obscurantisme parla en bretó, el federalisme parla en llenguadocià, l'emigració parla en alsacià; la llibertat parla en francès.» Això per a justificar uns decrets que feien del francès l'única llengua oficial. La burgesia francesa va ser més hàbil que el feudalisme castellà. Va saber enganyar el nostre poble amb la illusió d'un universalisme, en nom del qual pretenia actuar. El fet és que el nostre poble va quedar sense els mitjans per a sobreviure com a tal.

»Avui dia la conseqüència d'aquestes renúncies és que el País ha estat totalment colonitzat: el poble és una reserva de mà d'obra per a l'estat; la terra és comprada pels forasters; els joves han de partir; els salaris i les condicions de treball són pitjors que a la resta de l'Estat; i tant d'altres punts. Però tot i aquest empobriment material i cultural, assistim a un cert despertar. Per això nos hem posat a caminar, per desvetllar el nostre poble i dir-li que encara hi som a temps. Cridàvem: «ni França ni Espanya, Països Catalans», perquè volem el reconeixement dels drets nacionals de tots els Països Catalans, del Nord i del Sud.

»Català, si a casa vols viure i treballar, pel teu país té cal lluitar, perquè volem el dret de viure i de treballar al país, i que els que han hagut de marxar, puguin tornar-hi.

»«Ni Madrid ni París, som un país» perquè volem que sigui reconeguda l'oficialitat de la nostra llengua, a les escoles, llocs públics, ràdio, televisió. «Volem amnistia, amnistia total», perquè també en l'Estat francès hi han presos polítics i exiliats que volen tornar al seu país.

«Sabem que tot això l'Estat francès no ens ho donarà pas. Ho haurem de guanyar. Sabem que el camí serà encara llarg i dur i que possiblement nosaltres seguirem caminant per molts anys encara. Però sabem que l'èxit dels uns ajudarà els altres. Que la unitat i la col·laboració entre tots els Països Catalans permetrà d'enderrocar aquesta absurda frontera que dos imperia-
lismes forasters han posat enmig de nosaltres. Som nosaltres, els pobles mig-partits qui, trencant aquestes fronteres dels segles de foscor, posarem les bases d'una Europa de tots els pobles i de tots els treballadors, que no tindrà res a veure amb la pretesa Europa dels negocis bruts.

»VISCA LA MARXA DE LA LLIBERTAT!

»VISQUEN ELS PAÏSOS CATALANS UNITS LLIURES I SOCIALISTES!»

Poblet, 12-IX-1976.

Comunicat del País Valencià

«En la història recent de la lluita contra l'opressió nacional dels Països Catalans, la MARXA DE LA LLIBERTAT ocuparà una posició d'innegable transcendència, per la seva exemplaritat, pel llarg i profund abast de la seva acció demostrativa i també — i això és importantíssim per a nosaltres, valencians — pel fet mateix de la seva catalanitat total d'una banda i altra dels Pirineus.

«LA MARXA DE LA LLIBERTAT és una mostra perfecta de com la joventut dels Països Catalans, i amb ella tot el poble, sap enfrontar-se a la repressió cega d'una situació abocada a la desaparició en les escombraries de la història.

»Vindrà un temps en què tots vosaltres, marxaires, que representeu la totalitat dels Països Catalans, direu amb orgull: «jo hi era», i que pot ésser que els qui us escoltin no acabaran de comprendre totes les dimensions de la vostra aventura. Però podeu estar segurs, que mentre hi hagi arreu de les nostres terres o a fora, un dels catalans que hem viscut amb admiració i respecte el vostre camí perillós i insegur, aquest català també dirà: «jo hi era».

»I els qui us han perseguit, els qui han vist amb una horrible por com avançàveu pacíficament i incansablement d'un extrem a l'altre d'aquesta pàtria prohibida i atacada, hauran de dir també: «jo hi era», amb l'eterna vergonya d'haver-se acarnissat contra els justos. Que el poble català sàpiga jutjar-los!

»Vosaltres, els qui heu caminat; vosaltres, els qui heu suportat cops, amenaces, i càstigs; vosaltres, els qui heu vist passar l'eterna i permanent MARXA DE LA LLIBERTAT, que no s'aturarà mai, amb un ferm sentiment de solidaritat i d'alegria, sapigheu que la MARXA ha vençut!

»VISCA LA MARXA DE LA LLIBERTAT!

»VISCA, PER SEMPRE MÉS, LA LLIBERTAT!

»País Valencià

»València, 12 de setembre de 1976.»

Comunicat de l'Assemblea Democràtica d'Eivissa

«Salut companys: Sa «Marxa» a Eivissa ha estat feta en dos nivells; la manca d'organismes ciutadans capaços d'assumir-la i popularitzar-la ha estat sa primera dificultat per dur-la endavant; en segon lloc, la manca d'organismes polítics unitaris a qui presentar-la i en tercer lloc, i com a dificultat més important, la incomprensió d'es nostre poble d'es fet català degut al confusionisme creat pel «Búnquer cartaginès», el qual ha deformat la defensa de la nostra cultura com a sinònim de colonialisme català. Es poble eivissenc desinformat completament de sa seua pròpia història, en mor d'es interessos de s'imperialisme messetari, cansat d'es doble centralisme madrileny i mallorquí i lluitant contra sa crisi d'es turisme, viu allunyat d'es fet català.

»Per això ha set sa nostra feina, sa nostra «Marxa», sa creació d'un organisme ciutadà capaç de comprendre, explicar i assolir sa no-violència en primer lloc, després col·laborar en sa creació de s'Assemblea Democràtica d'Eivissa, organisme unitari que va quedar constituït aquest agost i que porta en es seu programa es trencament democràtic, s'Amnistia i exigeix es dret d'es poble eivissenc a elaborar un Estatut d'Autonomia per sa nostra illa.

»Començar a introduir dins es nostre poble sa inquietud de sa búsqueda de ses nostres arrels i d'es nostres signes d'identitat. Davant aquesta realitat ses activitats han set simbòliques: tirades de pancartes, d'octavetes, pegamines, pintades a totes ses carreteres i dues-centes ampolles llençades a la mar enfront d'es País Valencià amb un pergami proclamant s'agermanament d'es poble eivissenc amb la resta dels Països Catalans.

»Sa nostra «Marxa» ha demanat s'Amnistia total, sa Llibertat, es dret d'es poble eivissenc a elaborar un Estatut d'Autonomia, sa dimissió d'es delegat d'es Govern i s'escariment públic i d'es perquè ha estat traslladat d'es seu càrrec en Joan Clavera fundador de sa Cooperativa ES NOSTRE CAMP beneficiosa per tots i que només perjudica en es «Búnquer cartaginès».

»Sa nostra «Marxa» ha estat recolzada en tot moment de s'Assemblea Democràtica d'Eivissa que en aquest efecte ha elaborat aquest document:

»El poble d'Eivissa, unit a tots els Països Catalans ha vingut aquí i avui a donar testimoni del lligam que agermana a tots els que estem aquí presents.

»Poblet, tots ho sabem, no pot ser una meta en el nostre camí, una fita en tot cas.

»Si antigament va semblar de monestirs les terres catalanes, avui que ens hem reunit a la font del nostre origen, com a poble, hem de sortir-ne amb la determinació de tensar els lligams que ens uneixen, i establir una xarxa de relacions que ens ajudi a trobar la nostra darrera identitat.

»Lluitem pacíficament perquè siguin reconegudes i garantides les llibertats democràtiques a nivell de tot l'Estat espanyol. El poble eivissenc exigeix que s'esclareixi el cas d'en Joan Clavera i es permeti el seu retorn al poble que el reclama. Reclamem el dret d'el poble d'Eivissa a elaborar un Estatut d'Autonomia que alleugeri el doble centralisme que avui patim de Mallorca i Madrid.

»Que l'esforç del rei Jaume I i la generositat de Ramon Berenguer el Sant siguin l'exemple que ens guï en aquesta tasca que assumim tots i avui comencem.

»ASSEMBLEA DEMOCRÀTICA D'EIVISSA!

»VISCA SA MARXA DE SA LLIBERTAT!

»VISCA ES PAÏSOS CATALANS!»

Final de la Marxa de la Llibertat

Onze i dotze de setembre de 1976-Poblet

Diada nacional catalana

«El Principat de Catalunya celebra enguany l'onze de setembre, com sempre, davant de les nacions ibèriques i davant de tot el món, com a expressió de la seva voluntat d'autogovern, sense cap greuge a tercers i, en aquests darrers anys, enmig de dificultats i entrebancs sense fi ni compte.

»Els Països Catalans, per primera vegada, en aquest dotze de setembre, també davant dels pobles de la Península i de tot el món, celebren a Poblet llur voluntat d'esdevenir nació sobirana en el concert de les nacions de la terra.

»Andorra, Catalunya Nord, les Illes, el País Valencià i el Principat arriben, al final de la Marxa de la Llibertat, a un punt de convergència, que ha sorprès els mateixos organitzadors, com a culminació d'un procés, les arrels del qual es perden en els segles darrers. Aquesta convergència no és encara política, es tracta d'un moviment popular espontani, més o menys desenrotllat en els diferents països. No és un moviment artificial i voluntarista. És la saba nacional que, en una primavera imparable, puja des del tronc comú antic i passa a vivificar les diferents branques fins ara potser esmorteïdes per un llarg hivern advers.

»La política ha de servir la vida, però no la pot inventar. El recel d'alguns grups polítics, més polítics, és comprensible davant del fet puixant de l'ascensió dels Països Catalans. Com també és comprensible l'eufòria davant del mateix fet d'alguns grups que, tot i ser polítics, també són moviments populars impulsats per l'inconscient col·lectiu.

»Els Països Catalans, realitat vivent d'antuvi a un nivell pre-polític, han fornit als altres pobles, durant tot aquest estiu, un espectacle únic, inèdit. Us ho dic. Enmig de matances com les d'Argentina, el Líban o Sudàfrica, la nostra Marxa pacífica de la Llibertat és una lliçó d'abast universal. Mentre els homes del món reposen o es maten, nosaltres hem estat lluitant sense violència, amb una constància maravellosa. No puc ni resumir l'anecdolari de les persecucions, detencions, empresonaments, multes, coaccions, incendis, extorsions, cops, ferides, calúmnies i insults soferts per obra de la força pública i de grups de ciutadans intransigents. L'amor tot ho suporta, l'amor de l'enemic. Però l'amor venç sempre. I la nostra Marxa ha desvetllat l'adhesió, l'acolliment, el sentit de responsabilitat col·lectiva dels pobles recorreguts. Laboriosament ha contribuït a desvetllar la consciència de la gent adormida. D'ara endavant una nació llargament oprimida comença a caminar per fer-se mestressa dels seus propis destins. És un exemple i una lliçó, de fons i de forma, per a tothom, que avui especialment desitjaríem que compregués una altra nació que jau a terra, si més no, des de fa tant de temps com la nostra, una nació que potser hauríem tots de comprometre'ns d'anomenar Països Catalans.

»En aquesta diada nacionals dels Països Catalans, en aquest dotze de setembre de 1976, davant la tomba de Jaume I, ordenador del nostre antic Estat nacional, em plauria dir algunes coses referents als nostres germans d'uns Països Castellans que cabalment foren arrodonits quan el cosí de Jaume I, Alfons X el Savi, arrabassà als sarraïns la part més substancial d'Andalusia i rebé de mans del cosí, després i dadivós, tota l'àrea de Múrcia, conquerida pels catalans. Cal també avui, en les nostres picabaralles nacionals, un clima de generositat com el que presidí la relació entre els dos cosins reis.

»Actualment, l'Estat espanyol, tant si ens agrada com si no, té quatre àrees nacionals que cobreixen tot el territori: Galícia, Euskadi, els Països Catalans i els Països Castellans. El Principat de Catalunya no és una nacionalitat. És una regió o país d'una nacionalitat més ampla, que enclou a més a més: Catalunya Nord, Andorra, les Illes i el País Valencià. La nació basca enclou: Àlaba, Biscaia, Guipúscoa, Navarra i les tres províncies d'Euskadi Nord. I els Països Castellans, no estan formats de la nació Castella envoltada de regions, sinó que tots són regions, inclosa Castella, que constitueixen una nacionalitat. És molt possible que, per exemple, Andalusia o Canàries, tinguin aspiracions a constituir-se en nacions diferenciades. És una cosa a respectar, amb fonament real geogràfic, econòmic, ètnic, històric. En tot cas és un problema propi de l'àrea castellana. La forta opressió exercida sobre Andalusia, explicaria el retard de la seva maduració nacional.

»¿Per què tant l'oposició democràtica de dreta i d'esquerra i àdhuc els nacionalistes perifèrics accepten la classificació territorial de l'Estat en centre, nacionalitats i regions? ¿És que el centre es apàtrida o una entitat celestial o abstracta? La Coordinadora Democràtica actual hauria de considerar-se «Coordinadora Democràtica de Països Castellans». Caldria anar a una Coordinadora Democràtica de Països Catalans i, potser, a una altra de províncies basques, tradicionalment autònomes entre si.

»No hem de confondre'ns amb el procés regionalitzador italià. Calen, certament, estatuts regionals dintre de cada àrea nacional, però també cal un subfederació d'aquestes regions que constitueixi la nació. I aleshores les diferents nacions elles amb elles tractaran lliurement, d'igual a igual, si constitueixen federació, confederació, unió... o separació a nivell de l'Estat espanyol.

»Sense pretensió d'infal·libilitat, de moment em sembla, després d'haver reflexionat molt, que aquesta és la més adequada ordenació racional de l'Estat espanyol.

»Si ara com ara els interessos impedeixen, als polítics de dur-la a terme, això no obsta per proclamar-la obertament com a fita final que interpreta el voler profund del poble. Els tripijocs polítics transitoris inevitables prendran, aleshores, davant del poble, un valor de provisionalitat. Ara el confusionisme només porta a accentuar ressentiments, i topades cegues entre els diferents grups territorials.

»És possible que una economia de mercat, com la que tenim, impedeixi l'ordenació racional de la nostra península. Arreu del món l'ha estada impedint fins ara. I és possible que només un socialista valent l'aconsegueixi. Però cal que els pobles de l'Estat vegin clarament des d'ara quina és l'estructura racional que els correspon d'acord amb les formes espontànies que la vida humana, en la seva tremenda complexitat, ha pres i va prenent en aquesta nostra turmentada i estimada Peli de Brau, Sepharad o Espanya.

»Com aquells antics suïssos de diferents ètnies fundadors conjurats d'una Suïssa unida, també nosaltres catalans, reunits a l'entorn de la tomba del generós Jaume I, amb representants dels altres pobles germans, fem el pacte de crear una nova Espanya unida i fraternal, fundada, no en matrimonis de reis ni en la força de les armes, sinó en les adhesions lliures de tots els que en ella vivim. A veure si encetem la marxa de la llibertat d'Espanya!

»I, per tancar aquestes paraules, demano, per als herois que han mantingut el fil conductor de la Marxa durant aquest estiu, un fort aplaudiment.

»Lluís M. Xirinacs. 12-X-1976»

Comunicat del president Tarradellas en la cloenda de la Marxa de la Llibertat

«Com n'és d'esperançador per a Catalunya, la vostra noble i fervorosa gesta de fer reviure per tots els indrets de la nostra terra la ferma voluntat de no renunciar a la nostra personalitat nacional, ni a la defensa dels nostres drets.

»Heu recorregut tots els àmbits del nostre país portant un esperit de generosa concòrdia i un anhel pacífic i humà, com a defensa davant les incomprensions i entrebancs de tot ordre que hi heu trobat; uns motivats per aquesta incomprensió i d'altres per un esperit incompatible amb la nostra dignitat de catalans que volem viure lliurement.

»La vostra tossuda i abnegada fidelitat envers del nostre poble estiguen segurs que mereixen estima i respecte de tots els catalans que lluitem per les nostres llibertats.

»El vostre imposant exemple i la vostra exaltada abnegació en el combat de cada dia és la més honrosa aportació i la que perdurarà per sempre més puix que ha resultat una acció eficient i un coneixement absolut de la nostra raó, que forçosament ens permetrà una esclatant victòria.

»A tots doncs, catalanes i catalans que sou ací aplegats i a tots els altres que han compartit els vostres anhels, us prego que vulgueu acceptar en nom de Catalunya i en el meu personal, la profunda admiració i agraïment, car heu honorat magníficament Catalunya i heu afirmat d'una manera convincent el dret que tenim de governar-nos nosaltres mateixos; la vostra tasca incomparable i la vostra lluita, i victòria, per tal que tot el nostre poble afirmi la seva personalitat, l'heu aconseguida i això no ho oblidarem mai.

»Lluny de la meva pàtria, i amb el record de Poblet que tant ha representat per als catalans, us prego que vulgueu una emocionada abraçada.

»Fins aviat! Visca Catalunya!»

VI-RETORN A POBLET

(26 de setembre)

Un dia assolellat, uns camins sense control, un altre cop la somniada fita: Poblet. Tornàvem victoriosos en la derrota per no haver estat tots junts aquell 12 de setembre, amb tot un poble català que havia començat un 4 de juliol a caminar.

Només un escamot reduït de la Guàrdia Civil ens vigilava. Deixàrem en l'oblit setges i presons; els nous vents ens assenyalaven camí lliure. Ens hi anàvem trobant tots... hi érem tots. De nou agermanats, estàvem i gaudíem d'aquesta falsa llibertat que dóna l'oblit del món exterior.

En el nostre record, un 12 de setembre — Diada Nacional dels Països Catalans — en què 400 persones, sortejant setges, van assolir d'entrar en el claustre i el record de tots aquells altres milers que no van aconseguir d'entrar-hi.

Enmig d'aquelles valls ressonen encara les notes d'Els **Segadors** que entonats en aquells moments a carreteres, casernes, camins i presons, es retrobaven en tots els cors dels que hi pogueren entrar.

Vint-i-sis de setembre: dues-centes persones. Retornàvem com a reis, sense llibertat, però alliberats. La mateixa comunitat i tot un poble que cercava en el formulisme d'una pedra la immortalitat de llur entrada en el Monestir i d'un acatament a la seva maltractada història.

Un nou cant, un nou ciam, banderes andaluses i basques s'agermanen entorn de l'ofrena d'un pau i quatre sagetes en làpida de marbre blanc, que restarà inclosa, al costat de la història dels reis que van forjar la nostra terra. L'abat de Poblet la rebé, tot dient-nos:

«A l'entrada del nostre Monestir, hi tenim el signe PAX»

Mentre, restava en tots nosaltres la trista ocupació militar del dia 12, ocupació feta tot instrumentalitzant aquest mateix signe.

El marbre blanc s'incrustava i feia cos amb aquell Jaume el Conqueridor i forjador dels Països Catalans. Un país, el seu i el nostre; una llibertat, la negada i la lluitada. Un combat — no una conquesta — sense armes. Una sola fita: el nostre país.

Entre làpida blanca i pedra gloriosa hi restarà per a l'eternitat el document que eixirà algun dia — no com a lletra enterrada, vençuda per armes blaves — dissortadament sense poder-lo lliurar el dia 12. Sinó que hi restarà com a expressió ferma, com a clam de lluita, d'una tasca que vol i cal que continuï fins que les nostres llibertats i els nostres drets ens siguin retornats.

Aquell text era llegit emocionadament i fervorosa pel senyor Aragó.

«El dia 11 de setembre del 1976, essent dom Maur Esteve abat de la comunitat del Císter, arribà en aquest monestir de Santa Maria de Poblet, la Marxa de la Llibertat: moviment popular convocat per PAX CHRISTI, amb l'objecte de promoure el desvetllament dels pobles de Catalunya, després dels quaranta anys d'ésser dominada per la dictadura del general Franco i els seus seguidors, reivindicant els punts programàtics de l'Assemblea de Catalunya — organisme integrador dels partits polítics i d'altres entitats — que són:

»El restabliment de les llibertats democràtiques, l'amnistia total per als presos i exiliats polítics, l'autodeterminació de Catalunya i el restabliment de la seva autonomia nacional mitjançant l'Estatut del 1932, i la coordinació política amb altres sectors de la resta de l'Estat espanyol.

»Les sis branques de caminants Tramuntana, Abat Escarrè, Lluís Companys, Francesc Macià, Rafael de Casanova i País Valencià, que partiren el dia 4 de juliol del mateix any de l'Escala, Girona, Ollana, Esterri d'Àneu, la Sénia i Guardamar, respectivament, juntament amb les branques Francesc Soler i Josep de la Trinxeria, de Catalunya Nord i amb representacions de les Illes, han arribat a Poblet després de passar i fer estada per pobles de totes les comarques de Catalunya on arreu foren ben rebuts i aclamats els seus cami-

nants, tot i que moltes vegades han estat, aquells, dispersats, detinguts, colpejats i multats, des del primer dia, per la força pública, ja que no ha plagut als governants l'acció pacífica i no-violenta que ha portat a terme la Marxa de la Llibertat.

»Malgrat això, en arribar al terme del seu camí, juntament amb el poble congregat, confiem i esperem que la llavor sembrada durant el seu trajecte fructifiqui amb abundor, i que, amb l'ajuda de Déu, el nostre poble pugui assolir les llibertats individuals i nacionals, la pau, la justícia social, la germanor fonamentada en el respecte a la persona humana i l'entesa entre els pobles dels Països Catalans amb la resta de l'Estat espanyol i amb tot el món.

»Poblet, 11 de setembre de 1976.»

Paraules i crits retornaven a les pedres reials. Senyeres, pancartes, un jorn brillant i l'honor en la història; restaven eternament closos en les pedres mil·lenàries dels nostres avantpassats, símbol de soberania popular i llibertat.

VII-VIDA INTERNA DE LES COLUMNES

Hem intentat més o menys, des del nostre punt de vista, explicar les accions que hem portat a terme, el perquè i les seves conseqüències. Però el que encara no hem explicat és la nostra vida interna, la nostra convivència durant les vint-i-quatre hores del dia i els dos mesos i mig que hem caminat junts. És clar que no pretenem fer un relat de les vivències personals de cada un dels marxaires que vam participar d'una forma parcial o total durant tot l'estiu, sinó de les relacions de les persones, sota un prisma d'anàlisi de la convivència, des del punt de vista sociològic, personal, polític i ideològic, relacions que ens certs moments van arribar a punts àlgids de tensió.

Van haver-hi molts condicionants externs que portaven un clima diferent en aquest conviure quotidià, com la inestabilitat d'estatge, l'anar canviant constantment de sostre, sense poder arribar a una aclimatació ambiental, tant dins de les cases on estàvem allotjats com en les persones que gentilment ens les cedien. Al mateix temps està clar que no podíem tampoc aclimatar-nos a la mateixa vida dels pobles i dels seus habitants. Érem una mica com ocells de pas que arribàvem, fèiem els nostres actes i marxàvem.

Per a tots, homes i dones que caminàvem, la columna que nosaltres mateixos formàvem va esdevenir una estructura a la qual sempre alludíem i a la qual carregàvem tant l'èxit com el fracàs del nostre treball continuat. Nosaltres treballàvem en la columna, nosaltres marxàvem amb la nostra columna... però què era la columna? Érem les persones. Sense cap de nosaltres no hi hagués hagut columna, malgrat que sí que hi hagués pogut haver marxa. Això ens feia, de vegades, deixar al marge els secretariats locals, auto-proveïnt-nos en moltes ocasions i caient en el narcisisme de creure'ns els millors. I en part era ben cert que el nostre treball era bo, però era un treball que comportava unes accions que s'havien de dur a terme i aquestes accions requerien una confiança mínima entre les persones que les feien, la confiança que dóna la seguretat de conèixer l'altre o els altres companys que fan junts una acció arriscada. Recordem que hem anomenat «guerrilla no-violenta» al nostre estil de lluita en la Marxa. Doncs, precisament, l'únic punt de coneixença que teníem era la Marxa i això era un punt molt mínim de confiança entre nosaltres. Però no era suficient. Es necessitava un coneixement personal que permetés aquella seguretat de sentir-nos protegits. El moviment constant de persones a la columna feia molt difícil aquesta necessitat; amb tot, les accions es portaven a terme.

Per altra banda l'estat d'ànim que per a nosaltres representava mantenir-nos constantment alerta i en tensió feia que ens desdobléssim, acomplint moltes vegades el treball de dues persones, per portar a terme els objectius de la Marxa a tots els indrets. Això comportava un esgotament físic i psicològic extraordinari ja que aquesta responsabilitat, aquest enfrontament permanent amb la repressió, exigia de nosaltres el màxim d'energies, de treball, d'improvisació, d'imaginació i d'esforços tant físics com mentals.

Tot el que hem esmentat fins ara ens obligava a prescindir de moltes coses necessàries, com era la regularitat en els menjars, en el dormir, en el rentar-se, en la higiene general, així com les necessitats lògiques d'esplai i d'esbarjo que tot esfoç intel·lectual i físic comporta.

Tota la nostra convivència era o pretenia ser una experiència comunal en la qual sense cap autoritat visible es prenen les decisions democràticament. Amb tot, sortien les dificultats pròpies dels lideratges inevitables.

Les nostres procedències socials, polítiques i culturals comprenien un espectre ample: universitaris, assalariats i professionals de tota mena, procedents de la petita burgesia, es barrejaven amb alguns obrers. Entre els quinze i els setanta-tres anys, hi tenien cabuda tota una sèrie d'ideologies: des dels partidaris de la lluita armada, que per raons tàctiques assumien el rol de la

no-violència, passant per militants actius d'alguns partits i militants a títol individual d'altres. Hi havia també militants independents, ex presos, militants dels diferents col·lectius no-violents i d'altres companys que per primera vegada portaven a terme una acció política. Aquest ample espectre ideològic i els lideratges abans esmentats, comportaven en alguna columna una discussió apassionada per a uns i aliena, en el fons, per a altres, entorn de la tàctica i de l'estratègia a seguir per cada acció.

Els motius pels quals els caminats vam arribar a les diverses columnes varen ser des dels polítics als purament personals. Algunes vegades impulsats per afany de notorietat o com a refugi dels propis problemes.

Dins de la columna hi havia gent que no havia nascut en els Països Catalans. Andalusos, bascs, aragonesos, etc., assumien i respectaven, malgrat les seves dificultats lingüístiques, la nostra lluita de conscienciació nacional i s'inclouïen com uns elements més dintre d'aquella comunitat.

Tot això ens porta a plantejar-nos quin ha estat el resultat d'aquesta llarga convivència. Hem guanyat grans amics i bons companys.

Algunes columnes, havien esdevingut, en l'engranatge de la lluita, màquines d'acció política. Una manca d'autocrítica i crítica, produïda en part per l'escassetat de temps, deshumanitzava les seves relacions que en uns moments eren preses enmig de fortes tensions i en d'altres gaudien d'emocionats moments d'agermanament.

Amb tot, hem demostrat davant d'aquesta societat com la convivència pacífica i democràtica entre persones de diferents edats, sexes, condició social i política, podia existir. Hem esdevingut una gran família creada en base a la lluita no-violenta.

TERCERA PART

VALORACIÓ POLÍTICA I SOCIOLÒGICA

221

Fer valoracions és sempre arriscat puix generalment tendim a subjectivar, portant — com se sol dir — l'aigua al nostre molí. Preveient això hem volgut que, almenys, la VALORACIÓ DE LA MARXA DE LA LLIBERTAT, inclogués diversos nivells, amb les divergències consegüents i els punts de vista plurals.

Iniciem el torn de comentaris una llarga llista de persones de tots els Països Catalans, majoritàriament líders dels partits polítics democràtics. Aquesta seria la «valoració oficial», car estaria feta per representants de diversos sectors del nostre poble.

Partits polítics i Jerarquies Eclesiàstiques davant de la Marxa

La qüestió dels partits polítics ha estat una de les pedres de toc en les discussions sobre la Marxa de la Llibertat. La seva actitud envers la Marxa ha preocupat molta gent i de moltes maneres. Mentre «la gent de seny» veia fantasmes on no n'hi havia, ço és, manipulació de «certs» partits polítics «amb mala fama», els qui s'autoanomenen «revolucionaris» i «antirevisionistes» l'atacaven d'interclassista, de pactista amb la burgesia, etc. Eren i són els arguments previsibles d'ambdós extrems.

La Jerarquia eclesial catalana ha patit també aquests dubtes. Sense dir-ho clarament, atribueixen la influència de «certes ideologies» (no gaire del seu gust) sobre la Marxa de la Llibertat; almenys, aquesta fou la seva primera postura, que alguns d'ells han mantingut fins al final amb la justificació que «hi ha cristians d'ambdós costats i a tots els hem de reconfortar. Ens hem de mantenir en equilibri».

D'altra banda, però — el present capítol ja n'és una mostra —, destacades personalitats jeràrquiques han donat suport directament a aquesta mobilització com a defensora dels drets humans i, per tant, en plena línia evangèlica i eclesial.

Tornant, però, a l'actitud dels partits polítics, ja a començaments del mes d'agost, aquesta qüestió alçava polseguera. El diari «Avui» (11-VIII-1976) publicava unes declaracions d'Àngel Colom, co-president de Pax Christi i marxaire, que volem fer notar:

«La majoria de partits del Principat — amb alguna excepció, d'altra banda ben comprensible — estan adherits a la MARXA. Normalment, l'adhesió hauria de significar un compromís real i pràctic en aquesta lluita per part de cadascun d'aquests partits. Desgraciadament, no és sempre així. Costa molt poc de signar una adhesió. Ja costa més de posar-hi el propi coll, sobretot quan hom sap que allò és prohibit i reprimat. Alguns poden al·legar aquesta «estranya lluita no-violenta» que — diuen — no comprenen; d'altres parlen molt de mobilització, però sempre tenen «quelcom més important per fer». Personalment, crec que tenim encara massa privilegis per perdre, massa prejudicis de valor, massa confiança en les paraules, buides d'un ressò de la base popular. Aquestes paraules meves volen ser una crítica de l'actitud, crec, força inconseqüent de molts partits catalans envers la MARXA DE LA LLIBERTAT. No obstant això, vull també cridar ben alt que alguns partits hi han dedicat i hi dediquen tots els esforços.»

Amb aquestes paraules creiem dibuixar la visió conjunta que podem treure de les diverses opinions d'alguns líders dels partits polítics que, més directament uns i almenys d'alguna forma indirecta altres, han mantingut relació amb la Marxa.

Com a marxaires revivim amb tristesa l'esquifit nombre de caminats de totes les columnes i, quan recordem que la majoria dels qui les formàvem, dels qui érem detinguts, colpejats o empresonats, una i altra vegada, pertanyíem a sectors independents o militàvem en moviments declaradament no-violents, aleshores no podem fer altra cosa que experimentar un sentiment de crítica per a la majoria dels partits polítics per la seva poca o a vegades nul·la participació pràctica a la Marxa. Ja s'ha dit abans — i cal reconèixer-ho en justícia — que alguns partits de l'esquerra nacionalista i comunista catalanas varen dedicar-hi una especial atenció, i en algun cas destacaren nombrosos militants directament en les columnes i/o en serveis laterals com són el secretariat, el servei de premsa, el butlletí («Fent Camí»), etc.

Potser caldria recalcar que la Marxa globalment ha estat molt ben acceptada però s'ha potenciat poc per part dels qui podien fer-la més gran, més mobilitzadora políticament ¿Caldrà pensar, potser, que no interessava prou? I, si fos així, a quines forces no interessava? No és la mobilització la principal característica en aquesta etapa de lluita i de retrobament col·lectiu de les llibertats? No voldríem haver de pensar, en conseqüència, que avui comptin més els pactes i les negociacions que no pas la voluntat popular que és essencialment mobilitzadora.

La Marxa i les Instàncies Unitàries dels Països Catalans

Sobre aquest particular és difícil de fer una crítica prou serena degut a les circumstàncies del moment. Si ara trontollen algunes instàncies unitàries dels Països Catalans a causa de picabaralles internes no serem pas nosaltres qui atialem el foc. Cauríem fàcilment en una actitud col·laboradora dels governs reformistes en allò del «**divide y vencerás**», explotat en aquests moments amb tota intensitat. Amb tot, esquemàticament, podem dir que solament dues instàncies unitàries, a nivell de país, han assumit en part d'una manera pràctica la Marxa: l'Assemblea de Catalunya i l'Assemblea Democràtica d'Eivissa de formació recent. En segon terme — pel que fa a les adhesions i les protestes — és de notar també el Consell de Forces Polítiques de Catalunya. En tercer lloc, ens dol el silenci de les Assemblees Democràtiques de Mallorca i Menorca i ens entristeix profundament la negativa a adherir-s'hi de la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià.

¿Tan poca consideració mereixia la Marxa de la Llibertat, a la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià?

¿Tan difícil era de treballar-hi, companys del Consell de Forces Polítiques de Catalunya?

¿Tants esforços costava de potenciar-la més, companys de l'Assemblea de Catalunya i de l'Assemblea Democràtica d'Eivissa?

No pretenem pas que aquests interrogants siguin solament un retret d'unes actituds ja passades. El nostre desig fóra que, d'aquestes experiències de poc ressò (per part de les instàncies unitàries de la lluita antifeixista) davant d'iniciatives que surten del poble, les nostres plataformes unitàries, aquelles

on lluitem i ens sentim legítimament representats i orgullosos de tenir-les, en recullim — en recullim — l'embat cada cop més ferm per a una connexió més estreta amb la voluntat i les aspiracions de la base. El nostre objectiu ha de continuar essent precisament enfortir més i més les instàncies unitàries, vertebrar els anhels de convivència justa del nostre poble.

Potser — per tancar aquesta introducció — caldrà també que els marxaires ens autocritiquem d'haver menystingut la responsabilitat d'interessar més els nostres polítics i eclesiàstics en el nostre projecte, el qual ha resultat per aquesta raó, una mica una marxa «salvatge», com es fan vagues obreres salvatges sense lligam amb les organitzacions.

I-OPINIONS DE PERSONALITATS

Quan ens vam plantejar de demanar els comentaris que segundament s'exposen, pensàvem que fora interessant de veure com evolucionaven les opinions i la base política de les diverses tendències de la nostra societat que, tot i mantenir posicions diverses i organitzacions socials, han sobreviscut fins ara sense posicions contràries a la situació d'insularitat i d'opressió de què patim a l'illa de Mallorca.

Josep Badia del Partit
Carl de Catalunya

«La història de la Llibertat ha significat per a Catalunya un avenç notable en la defensa de la seva consciència nacional. Amb tot i el seu aperturament l'ha trobat que el gran de la mobilització del poble a l'establir dels objectius que la Llibertat es proposava. Ha estat molt notable i ha posat clarament de manifest moltes coses. Entre les quals voldríem significar-ne algunes de molt importants: 1. L'ètica que la via heroica del pacifisme i de la no violència, a part de la consecració de la gent.

2. La disposició a aquest poder a emprar mètodes repressius contra el que signifiqui un atemptat a l'libertat del poble.

3. La poca atenció de molts burgesos de partits polítics per les manifestacions populars que no passen pels esquemes preestablerts de democràcia burgesa i poder i més preocupats pels seus problemes interns o amb el poder establert.

4. L'ajut i comprensió, en canvi, de les institucions i entitats a nivell local o comarcal on hi ha una consciència o identitat més gran amb els objectius de la Llibertat.

5. El pas de la Llibertat, com a test del sentit democràtic dels partits i les organitzacions municipals i autonòmiques a Catalunya.

«La integració plena de molts sectors de nous catalans a les associacions del poble de Catalunya.

«Per això i molts més, crec que la Llibertat ha estat molt positiva per la causa de l'establiment nacional i molt cridantment en l'ètica de l'organització i de l'establiment de l'ètica que hi hem aportat. Ho i desitjant que la Llibertat en Mallorca continui lluitant».

Quan ens vam plantejar de demanar els comentaris que seguidament s'exposen, pensàvem que fóra interessant de veure com evaluen aquesta mobilització a la base persones destacades de la nostra societat, que tot i defensant postures diverses d'organització social, han sobresortit tots per les seves posicions contràries a la situació d'injustícia i d'opressió de quaranta anys de règim feixista.

Josep Badia, del Partit Carlí de Catalunya

«La Marxa de la Llibertat ha significat per a Catalunya un avenç notable en la represa de la seva consciència nacional. Amb tot i el seu aparent fracàs jo crec que el grau de mobilització del poble a l'entorn dels objectius que la Marxa es proposava, ha estat molt notable i ha posat clarament de manifest moltes coses; entre les quals voldríem significar-ne algunes de molt importants:

»1. L'eficàcia que la via heroica del pacifisme i de la no violència, té per a la conscienciació de la gent.

»3. La disposició d'aquests poders a emprar mètodes repressius contra tot el que signifiqui un autèntic alliberament del poble.

»4. La poca atenció de molts dirigents de partits polítics per les manifestacions populars que no passen pels esquemes prefabrics de democràcia burgesa (potser massa preocupats pels seus problemes interns o amb el poder establert).

»5. L'ajut i la comprensió, en canvi, de les instàncies unitàries a nivell local o comarcal on hi ha una consciència o identificació més grans amb els objectius de la Marxa.

»6. El pas de la Marxa com a test del sentit democràtic dels batlles i les corporacions municipals actuals a Catalunya.

»La integració plena de molts sectors de nous catalans a les aspiracions del poble de Catalunya.

»Per això i molt més, crec que la Marxa ha estat molt positiva per la causa de l'alliberament nacional i molt cordialment en felicitem els organitzadors i estem contents de l'humil ajut que hi hem aportat, bo i desitjant que la llibertat en Marxa continuï llur tasca.»

Josep Benet, independent de l'Assemblea de Catalunya

«Quan s'escrigui la història del ressorgiment dels Països Catalans, després de la desfeta de 1939, un dels episodis que hi tindrà un lloc preferent serà el de la Marxa de la Llibertat.

»La Marxa ha estat durant més de dos mesos símbol de la voluntat d'un poble. Però, a més, la Marxa ha passat per les contrades catalanes predicant amb la presència, la paraula, el cant i l'exemple. El pas de la Marxa ha estat una sembra que donarà bona collita.

»Certament la Marxa no ha pogut fer-se tal com l'havien planejada els seus promotors. La prohibició general, primer, i la repressió constant contra els marxaires, després l'han convertit en una aventura diària. Però, a despit de tot, la Marxa s'ha fet. La Marxa va arribar a Poblet, com s'havia proposat. Ningú no l'ha pogut aturar, com ningú no podrà aturar la marxa del nostre poble cap a la llibertat.»

Jordi Carbonell, de l'Assemblea d'Intel·lectuals

«La Marxa de la Llibertat ha significat el desvetllament a la consciència nacional i democràtica de molts sectors del nostre poble, sobretot a les comarques. Joves i vells, dones i homes, han acceptat de portar ben alta la torxa de la llibertat, individual i col·lectiva, i, seguint l'exemple excepcional de Lluís M. Xirinacs, han suportat anònimament la violència física i la humiliació per tal de donar fe de la força de l'esperit que anima el poble dels Països Catalans. L'ur exemple serà un testimoni que no morirà mentre algú visqui a la nostra terra i se senti lliure i català.»

Salvador Casanova, no-aliniat de l'Assemblea de Granollers

«La Marxa de la Llibertat ha constituït una experiència vàlida i fecunda que probablement ha anat força més enllà —a desgrat de les crítiques, potser justes, que se li puguin fer—, d'allò que havien imaginat els mateixos organitzadors. Em sembla que hi ha en l'aventura de la Marxa uns valors positius enormes que de cap manera poden ésser menystinguts. D'entrada ha estat molt important l'obstinació i la tossuderia amb què els marxaires, pocs o molts, al llarg de dos mesos i mig han anat desgranant el llarg itinerari amb ben escasses modificacions. I això a desgrat de la forta repressió, de la violència física, de les penyores, dels empresonaments. Com a conseqüència d'aquesta actitud ferotgement repressiva i de l'actitut ferma dels marxaires, la Marxa ha estat notícia quotidiana en la majoria dels diaris i revistes del país. Un simple aplec de tot el que ha estat publicat sobre la Marxa faria un volum de gruix respectable. I, encara, la reacció solidària d'amplis sectors, les protestes sovint indignades d'entitats legals, d'institucions, d'Assemblees Democràtiques, la dimissió de consistoris i un llarg etcètera al darrera, ens donen la mesura del grau de sensibilització que ha comportat el pas de la Marxa per la geografia del país. Una dada important: la presència de la Marxa de la Llibertat ha promogut, o si més no ha esperonat, la constitució de sengles Assemblees Democràtiques en pobles i viles com Santa Coloma de Farners, Arbeka, etc...

»Tot això és cert i cal valora-ho positivament. D'aspectes estrictament negatius diria que no n'hi ha hagut. Deficiències sí. Però no vull esmerçar-hi gaire temps puix que, en bona part si més no, eren perfectament previsibles. Aspirar a la perfecció absoluta equival gairebé sempre a quedar-se amb les mans buides. Només apuntaria, per la seva significació, que, atès el nombre d'adhesions a nivell verbal i el suport teòric de la major part de les organitzacions polítiques, per tant amb un compromís de lluita, hom hauria pogut esperar que les columnes fossin força més nodrides. Fins i tot les columnes que per raons diverses han estat més privilegiades haurien hagut de duplicar o triplicar els seus efectius, pel cap baix.

»Tant se val, però. La Marxa de la Llibertat no l'han constituïda únicament els esforços marxaires, sinó, principalment, els estaments populars de ciutats, pobles i viles que, amb molt comptades excepcions no han negat el seu suport efectiu i operant a la MARXA.

»I hem après una lliçó: que, repressió o sense repressió, la victòria sempre serà del poble.»

Carles Caussa, del Partit Socialista Unificat de Catalunya

«Em cal donar l'opinió — en poques ratlles — sobre la Marxa per la Llibertat. Sens dubte vull referir-me en primer lloc al caràcter radicalment nou d'aquesta impressionant mobilització del jovent de Catalunya. Costaria de trobar en el llarg camí del nostre poble cap a la llibertat una experiència d'acció tan imaginativa, tan audaç, tan descentralitzada. Jo penso que bona part del seu èxit rau en aquesta característica. Sovint la lluita democràtica passa per camins fets durant molts anys, per formes de combat molt específiques que, malgrat la seva importància primordial, dificulten la incorporació massiva de la joventut, que desitja formes de lluita més d'acord amb el seu esperit. La Marxa ha incorporat a la llarga tradició combativa del nostre poble un element nou, una nova manera d'incidir en el nostre esdevenidor col·lectiu. Ha estat la irrupció de la joventut en la reivindicació democràtica. Tant se val que hi hagués joves de 60 anys, tant se val que fossin 1.000 o 100.000. La Marxa ha estat seguida, sentida i viscuda per centenars de milers de catalans que han vist amb la voluntat increbantable dels marxaires, el reflex d'un poble que no es vol aturar més.

»Gràcies companys perquè ens heu donat a tots una gran lliçó. Perquè el caminar fraternal i reconciliador que vosaltres vàreu emprendre no s'ha acabat a Poblet. Perque heu portat fins a l'últim racó de Catalunya la veu de l'Assemblea.

»Davant el vostre pacífic caminar l'agressió policiaca, les brutalitats, l'esforç tan rabiüt com inútil per desfer-vos, reprèn tot el seu sentit. És la repressió la causa fonamental del desordre públic. Recordo aquell primer dia a l'Escala la imatge del captaire Ferran Garcia Fària voltat de civils. Quin record més colpidor! On era l'ordre i la convivència? Qui fou responsable de desordre, tensions i maltractes? No us han aturat, heu guanyat la repressió. Inútil desplegar tanta força com si calgués anar contra un exèrcit invasor. Els pacífics marxaires no en són cap d'exèrcit — res més lluny de la seva voluntat. Per això no se'ls venç amb armes. Són el poble de Catalunya, la seva joventut caminant per cloure definitivament el període més nefast de la nostra història, són un reflex de tots els qui, lluitant per la llibertat, caminen cap a la llibertat.»

Joan Cornudella, del Front Nacional de Catalunya

«Referir-se a la Marxa de la Llibertat, és referir-se a l'home que l'ha inspirada, l'ha forjada i l'ha convertit en realitat: Lluís M. Xirinacs. Pròpiament parlant, Lluís M. Xirinacs, no és un polític. La seva norma d'expressió, de la qual ha donat proves fins al sacrifici, és testimonial. I és el valor testimonial el que li confereix justament un elevat valor polític. És, en alguna forma, una explicació clara, directa, coherent, enormement popular de l'afany de llibertat del seu poble, del nostre poble. Les riques formes de lluita per la llibertat nacional, que és tant com dir la llibertat **tout court** han donat també, en certa manera completant-les, aquesta forma testimonial, aquest llarg pelegrinatge de poble en poble de la nostra terra, predicant una certa bona nova.

»Així de clara, així de senzilla, així de profunda era la intenció de Lluís M. Xirinacs i els seus seguidors.

»Potser caldria dir que els resultats obtinguts per la Marxa de la Llibertat, es manifesten en les pròpies rebudes de què els pelegrins han estat objecte arreu per on han passat.

»D'altres resultats són, a la llarga, indestriables dels globals que la lluita per les llibertats nacionals ha de conèixer. La Marxa de la Llibertat forma un tot amb el que podríem anomenar la ja llarga marxa del nostre poble cap a la conquesta política de la seva identitat nacional. Sense la Marxa de la Llibertat, potser hi hauria mancat alguna cosa. Sense Lluís M. Xirinacs, hi hauria mancat algun valor.»

Joan Colomines, del Partit Sociaista de Catalunya

Tinc molt poques dades objectives, reals, que em permetin emetre un judici sobre els resultats aconseguits amb la Marxa de la Llibertat. Vull dir que des de l'angle fred de matemàtica política, podran opinar els qui han viscut físicament pas a pas aquesta passejada democràtica. Ells ens diran els quilòmetres que han recorregut, els cops que han rebut, la solidaritat que han trobat, i quin és el grau de consciència que les circumstàncies opressives que encara vivim han permès que fos manifestada pel nostre poble. Tots tenim el deure d'aportar les nostres vivències. Ho faré des de dos angles: com a polític que ha observat el fet com una operació guerrillera, profundament humana i eminentment política, i com a protagonista d'un sol fet.

»Com a polític, aquesta em sembla una de les operacions més imaginatives que el nostre poble ha sabut inventar. Amb un total refús de la violència, amb un esperit alegre i obert allunyat del tenebrisme de la clandestinitat, amb esperit democràtic i amb una gran convicció, aquests nois i noies, aquests homes i dones de la Marxa de la Llibertat han aconseguit una operació mobilitzadora, que ha abastat tots els indrets dels Països Catalans. No tots, és clar, però qui més qui menys s'ha sentit colpit per aquesta gesta, que des de lluny podia assemblar divertida però que vista de prop en molts moments fou esgarrifosa. Amb tot això s'ha dit no a la violència, a la falta de democràcia, a l'opressió del nostre poble. Només caminant. Caminant, a estones corrent, amb samarreta. Unes samarretes que a algú li ha costat molt més cara que una pell de visó. Però nosaltres som així, què voleu! El sentit polític de la Marxa de la Llibertat està fora de tot dubte. Perquè només la mobilització ens pot conduir a

la llibertat. No hi ha negociacions, ni pactes que valguin si no van recolzats per la mobilització del poble que doni suport a qualsevol operació, ni que sigui d'alt nivell. Aquest és el camí, que els socialistes de Catalunya haurem de sostenir sempre, que hem d'impulsar i que hem de protagonitzar.

»Des d'un altre angle, el de protagonista, puc dir el que ja tothom sap: que a uns quants ens van engarjolar, just a la sortida de la Marxa a Girona, com a components de la columna abat Escarré. ¿Us imagineu com va ésser de divertit conviure amb una cinquantena de joves entusiastes, i amb alguns joves de seixanta anys, com és el cas de Ferran Garcia Fària? No es paga a cap preu. Malgrat les tres-centes mil pessetes de la meva multa i les cent mil de la meva dona. Que no hem pagat, és clar. Recordo el que em contà en Ferran: «Un guàrdia civil m'empenyia amb la punta del fusell contra la meva esquena. Em feia anar amb els braços enlaire i de trompicons. Jo estava desesperat. I vaig i m'aturo, em giro, li miro els ulls, fixament, tot cridant-li: Llibertat, Amnistia i Estatut d'autonomia! Només llavors vaig quedar tranquil.»

»Fa molts anys que s'inicià aquesta marxa que ara ha trepitjat els camins del país català, i que seguirà, impertorbable, fins aconseguir que individualment i col·lectivament siguem lliures.»

Josep Deloncle, apotecari de Perpinyà (Catalunya-Nord)

«M'heu demanat el que pensava de la «Marxa de la Llibertat»; és de tot cor, germans del Principat, i molt afectuosament que vos respondré:

»Presoner del Castellet de Perpinyà des de 20 anys, Castellet que ha servit de «Presó d'Estat» des de Lluís XI (1475), on malauradament per «raó d'Estat» massa gent de la meua terra han estat detinguts, torturats i sentenciats (1474-75-76), al transcurs dels segles vos diré primerament que he perfectament comprès el sentit profund i la importància simbòlica que heu posat en aquesta Marxa que heu volgut voluntàriament, i vos felicito, pacífica! Fins que per a nosaltres, rossellonesos no prenguéssim, de moment i molt superficialment la importància i les motivacions que podeu tenir ara, germans catalans de l'altre vessant.

»Aquí, el treball oficial és un treball sense presó, molt més subtil: d'alienació i de desaparició de l'ànima del nostre poble a través de «l'educació nacional»; la falsa regió de Montpeller a la qual ens han estacat sense consultació popular i la «deportació» dels 40.000 joves catalans del Rosselló, obligats que són d'anar viure a París per a trobar treball; les dificultats que posen al nivell de l'ensenyança, amb un petit aire de llibertat, molt lleuger, perquè el nostre jovent pugui reprendre, reconquerir la llengua que li han robat. Aquí, al Rosselló, també, la Marxa de la Llibertat ha pres tot el seu valor, tot el seu profund sentit.

»Vos diré, també, que hi havia, aquest any, del punt de vista de les coincidències i de convergències de dates, tot un conjunt de fets històrics que militaven a favor d'aquesta Marxa, però tot això ho sabeu: la commemoració de la mort de Jaume I, el fundador de la Nació Catalana, el seu homenatge a Poblet, totes les festes que s'han fet per tot arreu. L'any també del Congrés de Cultura Catalana que ens uneix a tots. Pel Rosselló, més particularment era també el final de l'horrorosa repressió de la revolta del Confent (1674-75-76), repressió indigna, que tingué els últims actes, precisament dins el Castellet. Tots aquests fets donaven tot el seu valor històric a la Marxa de la Llibertat; «valor històric» que el meu amic Miquel Mayol ha admirablement desenvo-

lupat amb molt coratge en el seu discurs, al final de la Marxa, a la plaça del Poble de Toluges al Rosselló.

»Hem tingut, també, al Rosselló, una convergència de data molt important; era també per a tot el Bisbat de la Seu d'Elna i Perpinyà l'homenatge a Sor Anna Maria Antigó (1602-1676); segons el desig del nostre Bisbe, Monsenyor l'Heureux, grans festes han tingut lloc en el Bisbat al transcurs d'aquest any 1976, per homenatjar aquesta santa clarissa, curiosament, per no gosar dir, miraculosament, conservada com un vell pergami des de tres segles i que es pot veure encara dins el seu Convent al 107 de l'avinguda Mariscal Joffre, a Perpinyà. Aquesta santa clarissa, curiosament, ha sofert la injustícia i els horrors de la separació del nostre poble poc abans del Tractat del Pirineu (1659); posada defora del seu convent ha estat obligada de fugir amb les seves companyes a Barcelona; al convent de Pedralbes i de Santa Elisabet. Ha estat des del cel el «lligam místic de les nostres terres d'ençà del Pirineu» i de la vostra Marxa dels dos vessants.

»Si la vostra Marxa ha tingut un valor històric, podem dir també que amb el seu final a Toluges, a l'ocasió de la «Festa de la Pau i Treva» (al Camp de Maig 1065), no era més a l'entrada dins aquest poble (tan petit, però tan important per la nostra història i la història de tota l'Europa amb el naixement de les Corts de Catalunya i del primer parlament europeu i els seus aspectes liberals i respectuosos de tots els pobles); no era més a l'entrada dins aquest poble de Toluges la «Marxa de la Llibertat», que el «Pelegrinatge a la font de les veritables llibertats» Sóc cert que des del cel el fundador espiritual del nostre poble i de les nostres Corts de Catalunya, el gran Abat Oliba, fundador de les Abadies de Sant Miquel de Cuixà, de Sant Martí del Canigó, de Santa Maria de Ripoll, i de Montserrat, vos ha acollit, germans catalans dels dos vessants, amb una mirada molt afectuosa i vos ha beneït amb tot el seu cor de Pare. Ell, el gran Abat Oliba acostumava dir, pensant en el seu ramat partit per la cadena del Pirineu: «La meva grei bipartita», però «ramat únic, cristià i català».

»És per totes aquestes raons que potser heu vist l'humil conservador del Castellet — antiga presó del meu poble, avui Casa Pairal — arribar de Toluges a Tuïr, baixar, assa ràpidament, del seu cotxet, amb un ram d'oliveres, signe de Pau, estacat amb les colors de les quatre barres.

»Són tots aquests records que portava aquest petit ram d'oliveres beneït durant la missa a Toluges que venia, discretament a homenatjar la vostra Marxa, venia vos dir, també, l'esperança per un camí pacífic de la nostra història; del retrobament del nostre poble (a través d'una Europa més ben unida), dins una gran Euro-Regió de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, perquè al final de tot:

**La Pau, la Justícia i la Llibertat
són floretes ben germanes;
ballen pels camins del món,
canten com enamorades.»**

Maur Esteve, abat de Poblet

«Fa quinze dies que ens vau tenir en tensió, i durant tot l'estiu em sembla que heu tingut en tensió bona part del país; això és propi de la joventut, i és bo d'escoltar-vos, i que feu sentir la vostra veu per tal que els grans coneguin el vostre pensament. Ho veig amb simpatia i us ho manifesto amb signes.

»Amb la vostra estada aquí els dies 7, 8 i 12 de setembre em vau fer veure una situació que jo ignorava existencialment, i solament en tenia referències per la premsa, però he tingut ocasió de conèixer-vos i de fer l'experiència personal de viure una situació conflictiva.

»Els homes som, existim, però no tenim res. Aquesta és la nostra condició humana en néixer, i d'aquesta situació en resulta que abans que res ens anem fent. Tota la vida és un anar-se fent. D'aquí ve que cada nou dia les situacions en les quals ens posa, ens ajuda a fer-nos. Per això la relació entre vosaltres i la situació creada el dia 12 i els dies que precediren aquella data ha estat un condicionament que m'ha servit per a fer-me, m'ha afegit quelcom que no tenia i, per tant, aquest setembre del 1976, amb tant de moviment en aquesta casa, m'ha posat en situacions, condicionaments, que sempre recordaré. Tots aquests esdeveniments, però, han servit per a aclarir més, millor dit, per a manifestar públicament quina és la nostra posició, cosa que vaig fer a l'homilia de dimarts passat dia 21 en ocasió de la celebració eucarística per a commemorar el 7è centenari de la mort del rei Jaume I.

»Us repeteixo a vosaltres aquestes mateixes paraules, avui que heu volgut tornar a venir, com una cloenda informal, per remerciar-nos —demostrant així que sou agraïts— per aquella diada de fa quinze dies en què vau ésser acollits i us vaig dirigir la paraula en el jorn de la conclusió de la Marxa. Us torno a exhortar avui que tots els principis de pau, de vida pacífica que manifesteu, segellin sempre la vostra actuació i siguin l'estil del vostre obrar. També volem que ho siguin del nostre, i per això, a l'entrada del nostre monestir hi tenim el signe PAX. Us demano, doncs, que us esforceu per bandejar tot acte que desdigni del lloc, i si preveieu que això no serà possible, us demano que cerqueu un altre indret. Sé que compreneu i sou respectuosos, i això em dóna confiança i esperança per a demanar-vos-ho.»

Josep Fillol, monjo de Cuixà, Catalunya-Nord

»No sé pas com precisar quin impacte ha produït la Marxa de la Llibertat en el poble de la Catalunya-Nord. Es fa difícil de mesurar la realitat de la vida d'un poble, tot i mirar-la des de dins, i encara més si està situada en un context contradictori com el d'aquest país. Per això crec que és convenient de començar per dir com veig el poble de la Catalunya-Nord, ja que sovint es comprèn segons opinions i aparences contràries a la realitat.

»Aquest poble fa més de tres segles que es troba separat de la resta de Catalunya, sota un altre Estat que des que se'l va anexionar li ha fet suportar, amb els règims successius, cada tegada més eficaços, tot el pes de la seva força, dura primerament i afalagadora després. El poble va ser espoliat i va restar en la més gran pobresa de caps, d'elements i de mitjans. La majoria dels que hi van romandre va començar a deixar-se captivar i, en el transcurs del temps, arriba a manifestar que té una nova convicció. Si ara es fes una enquesta seriosa trobaríem el crescut tant per cent dels nadius que es tenen per francesos, de convicció; i sabríem també el percentatge mínim dels que es tenen per catalans en sentit de poble, de nació. Ja no parlo de la multitud de francesos retirats, que en venir a aquest país per a fruit del sol i del bon clima inconscientment i pacífica han obligat a poblets sencers a parlar gairebé sempre el francès en públic i al carrer. Sense aquesta enquesta i solament parlant amb la gent gran del poble he descobert el sentit enyoradís amb què n'hi ha que

parlen d'haver perdut el que eren, i he copsat el plany resignat amb què confessen creure impossible de tornar a ser el que foren.

»Aquest tornar a ser, però, no és impossible. Car, malgrat tot, s'ha conservat una resta, íntegra, que no s'ha deixat captivar ni menys convèncer, i a la qual s'han unit d'altres que s'han desvetllat, que s'han retrobat. A tots aquests els ha calgut lluitar amb esforç per a deslliurar-se de l'afrancesament a què els havien subjugat, eficaçment, polidament. Val a dir que aquesta mena de resurrecció, aquesta eclosió a la vida de poble s'ha fet i s'ha de fer encara en un clima totalment enemic per part d'uns, d'indiferència si no de menyspreu per part d'altres, de somni profund per part dels més. Però ja fa anys que es fa sentir en aquest poble el crit que el desperta, i entre la gent del poble se n'escolta el ressò. Com és de gran aquest ressò? La ralitat és que el poble encara viu i fa sentir la seva veu. Aquesta veu, per bé que procedent d'una petita minoria, és l'autèntica veu del poble de la Catalunya-Nord, rebroll constant i ple d'esperança i força de la soca que els avantpassats, fa més de tres segles, van regar amb la seva sang. És el poble que vol ser i vol que siguin tots els seus.

»Crec que també és convenient de dir que en l'Estat francès, com en tants d'altres, no hi ha llibertat de fer allò que el mateix Estat jutja que li és un atac. Segons aquest judici ja s'ha cuidat prou bé ell, a través del anys, de destruir eficaçment les nacionalitats que integrava en el seu territori i d'aniquilar les seves cultures, de fer que els habitants d'aquest país tinguin com a culpa el ser nació catalana —els resistents a l'anexió a França eren condemnats a mort com a traïdors a la pàtria (francesa!)— i tinguin com a vergonya el parlar la pròpia llengua davant de qui és quelcom o bé en públic, fins a arribar a abandonar-la entre esposos i amb els fills. La bandera catalana ha estat degradada a simple estendard provincial, més encara, els colors d'«Els Catalans», l'equip del país dins el rugby francès. Aparenta que hi ha una certa llibertat pel fet català ja que es fa la Universitat Catalana d'Estiu a Prada i altres realitats culturals a la Universitat i a la vila de Perpinyà, de fet, ben vigilades de molt a prop. Tot allò, però, que els sembla que xoca amb la convicció que fa de l'Estat francès una única nació, és impedit polidament si hi són a temps o tallat severament si ja és un fet. S'ha vist darrerament a Bretanya i més manifestament encara a Còrsega. Solament si no aflora cap perill perquè estan ben segurs tant de la feina que han fet com del domini que tenen, i no preveuen cap eficàcia en el que es fa, no sols permeten una manifestació amb banderes i pancartes sinó que, com ha passat en la Marxa, els gerdarmes amb gran amabilitat aturen la circulació en un creuament de carreteres per a deixar-li el pas. Quin contrast amb els altres Països Catalans!

»Després d'aquest llarg preliminar voldria ara fer notar la diferència que trobo entre el sentit de la Marxa de la Llibertat en els altres Països Catalans i el que ha tingut en la Catalunya-Nord. En els altres Països Catalans, i més encara després de la prohibició oficial, la Marxa de la Llibertat, ha tingut el sentit de prendre's la llibertat de caminar, de reunir-se, d'expressar-se, connectant amb les realitats dels pobles per on passava, desvetllant i animant, treient la por i incitant a usar dels seus drets irrenunciables, per a mobilitzar tot el poble en la conquesta de la llibertat. A la Catalunya-Nord, en canvi, en espera de poder anar a connectar la realitat conscient del poble, el seu sentit ha restat en l'ordre més primari, de despertar del son de la culpabilitat i de la vergonya, d'ajudar a trencar la convicció a què es va deixar captivar i que encobreix el buit del que eren, de fer renèixer la confiança de poder tornar a ser el que foren. No és, doncs, de despertar de la inacció o de la por enfront del qui l'oprimeix, sinó, primerament, de descobrir-se, de retrobar-se a si mateix i amb els seus.

»Aixó és el que han intentat un petit grup de catalans del Nord, els pocs que es van reunir per a la Marxa. Altres han hagut de marxar del país a estudiar o a treballar per a viure. No van caminar setanta dos dies sinó solament quatre, en dues etapes. No es van veure amb cor de fer més, i encara aquestes etapes es van caminar en dies en què van poder ser de costat amb companys del Principat. La columna en marxa, gran part del temps, feia impressió amb les banderes desplegadas, les pancartes i els cants. Les paraules i els escrits que es donaven precisaven ben clarament el sentit de la gesta. Els quatre punts del postulat de llibertat eren molt iguals als de les altres columnes del Sud. En realitat, però, el principal era el del Dret de viure i treballar al país, i que els que n'havien hagut de marxar poguessin tornar-hi a treballar per a viure-hi. Amb aquest punt bàsic s'intentava fer prendre consciència de la situació a què havien estat reduïts i a descobrir la capacitat de recobrar els drets de la llengua i de la nacionalitat.

»No hi havia grups de recolzament en els poblets. Fora de la rebuda que se li va fer a l'Aplec de Pau i Treva de Déu a Toluges, enlloc no se'ls va acollir, Anaren a connectar la gent allà on estava reunida, i li van parlar. Tant en els llocs com durant la Marxa la gent, en general, posava atenció. Els signes de victòria eren contestats per molts. La Marxa en alguns indrets va ser aplaudida. En certs casos algú li adreçà un crit d'ànim. Al final, a Argelers, hi hagué el contrast entre la discussió amb uns afrancesats i els parlaments fermes de solidaritat i d'esperança.

»Com a precisió final diria que la Marxa de la Llibertat a la Catalunya-Nord ha estat una clara manifestació de la seva entitat com a país català, tant de cara als altres del sud, com per als seus propis habitants. Aquesta manifestació ha provocat un ressò en molts ànims, ha estat una acció més, una sembla com d'altres que l'han precedida, en el constant conreu d'aquesta terra que, n'estic cert, donarà el seu fruit.»

Jacint Humet, del Partit Socialista de Catalunya

»Em demaneu la meva impressió sobre la vostra Marxa de la Llibertat, la vostra marxa que és la meva, com és la de tots, com ha d'ésser de tots i per tots la llibertat.

»Crec que heu causat un impacte extraordinari per una nova manera de fer les coses. Heu demostrat que per als vostres anhels de llibertat, de justícia, d'igualtat, es pot lluitar en pau.

»Pot ser sorprenent que parli de pau amb tants de sotrac que heu rebut al llarg de tot l'estiu, però crec que vosaltres, en tot moment, heu demostrat la vostra pau. Plena d'entusiasme, de risc, de lluita, d'unes ganes enormes de no perdre la serenitat.

»Jo no sé si en mí hauria fet més impacte una marxa autoritzada multitudinària i que podia haver estat un passeig triomfant, no pas una Marxa que lluita per la llibertat.

»El que més m'ha colpit ha estat la vostra tossuderia de seguir malgrat tants d'inconvenients, lligada amb la clara visió del que és en bona part la llibertat pel poble: la seva vida ciutadana, signes de la qual n'eren en un lloc els arbres que vàreu plantar, en l'altre la reivindicació d'una font o d'una plaça, o en l'altre l'exigència de l'aigua en bones condicions.

»Crec que tots us hem d'agraciar també de ser uns constants portaveus dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya i el seu Manifest per la Ruptura,

que tots creiem que són punts polítics fonamentals per a aconseguir aquesta tan anhelada llibertat.

»Heu apuntat una estratègia: la no-violència, amb un entusiasme sense límit, i els punts programàtics de l'Assemblea, i heu estat també uns ardents propagadors del «Salvem Catalunya per la democràcia».

»El vostre esforç no serà en va, tots els catalans ho recordarem i especialment la gent de tantes comarques on heu desvetllat el seu anhel de llibertat amb pau.»

Cassià M. Just, abat de Montserrat

«Uns ideals estimats de fa anys: l'amnistia, la reconciliació, els drets del poble català, la llibertat. Uns joves generosos, abnegats, valents i lúcids per no caure en els paranys de la violència. Encerclats per interrogants i recels en els quals jo mateix, al començ, vaig participar: sobre l'oportunitat del moment; el risc de manipulació; la preocupació d'empènyer uns joves a una acció que els podia cremar sense fruit si no era ben portada... Un cop començada la «Marxa» vingué la repressió furiosa, desorbitada, com jo mateix vaig poder constatar de ben a prop.

»Aquests nois i noies han sortit de la prova enfortits, coherents, capaços de comunicar als altres el missatge de pau i de reconciliació que han sabut mantenir amb dignitat d'acord amb els ideals de lluita no-violenta. Han contribuït a sensibilitzar moltes persones fins fa poc temps indiferents o desesperançades, han demostrat la força insospitada de l'acció pacífica, han suscitat entre el poble i àdhuc entre les autoritats locals accions de responsabilització, de refús de l'opressió i de la injustícia i de plena solidaritat.

»Jo voldria demanar a aquests joves de «Pax Christi» que es mantinguin units, fermes en la lluita no violenta en favor de la pau, de la reconciliació i de la dignitat del nostre poble.»

Jordi Llimona, caputxí

«Enguany Pax Christi de Catalunya tingué la idea d'organitzar una marxa per tot l'àmbit dels Països Catalans, amb la intenció de demanar la llibertat, condició indispensable per l'existència de la pau en una comunitat. Junt amb aquesta demanda de llibertat, i concretant-la, era un objecte de la Marxa el reclam dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya, tots ells ben humans, ben correctes i ben fonamentadors de la veritable pau, aquella que no es fonamenta en la repressió sinó en un ordre just i lliure, és a dir, en el reconeixement dels drets, de les necessitats i de la sobirania del poble, i en aquest cas concret del poble català, tan oprimat de segles i sobretot des de quaranta anys. Són, docs, unes exigències de pau i de fraternitat, ben correctes, i, doncs, ben cristianes.

»La Marxa ha estat l'expressió de la voluntat de tot un poble de caminar cap a la llibertat. Voluntat irreductible, com s'ha demostrat malgrat totes les dificultats, totes les repressions i tots els empresonaments. Es podran empresonar i repressaliar les persones però llur voluntat resta i restarà sempre dempeus per proclamar els seus més imprescindibles i imprescriptibles drets a existir i a ser lliures. Amb la Marxa s'ha demostrat que som i què som. Existim, som un poble que té consciència d'identitat i que vol ser com a poble. I, a més,

ho som d'una manera civilitzada, sense violència, fraternal i oberta. Quina gran lliçó als perseguïdors i per a tots els homes del món!

»Ha estat una manifestació, una de tantes, que s'uneix a totes les expressions dels homes que han lluitat, lluiten i lluitaran per la llibertat, la germanor i la pau. I com que la vida és un procés obert, la Marxa continua. Continua a Catalunya — i d'una manera molt concreta fins a l'obtenció de la democràcia en profunditat — i continua arreu del món. I continuarà sempre fins que tots no siguem lliures i germans.»

Antoni Pelegrí, advocat de la Marxa

«Un càrrec que m'ha dut a entrar dins l'ànima de la «Marxa de la Llibertat», és per a mi un bell esdeveniment, d'aquells que deixen un record perenne.

»La senzilla presentació em captivà, el seu lema «Poble català, posa't a caminar» més encara, i hi ajudà el dibuix del sol ixent damunt el camí de les quatre barres; l'allunyament de les forces polítiques a més a més i per damunt de tot, el seu esperit pur de catalanitat, tot a punt per a renovar l'esperit del nostre poble, endormiscat durant anys i anys.

»Poques vegades a la vida es comparteixen totalment les idees i els fets d'altres; aquesta vegada sí, i jo vaig procurar ésser-ne els complement que em sollicitaren.

»Primer per les preparacions, després per l'execució, a través dels contactes personals amb gairebé tots els marxaires, i amb l'escriptura — documents privats o els que es propagaven públicament per la premsa o en fullets — per acabar amb el fil telefònic; les incidències amb autoritats i tot això, sense moure'm, tret quan els esdeveniments foren a la ciutat comtal i fora de les escapades a la muntanya sagrada o a la ciutat tarragonina.

»Des d'aquest punt, com un guaita, he seguit la Marxa de la Llibertat i n'he anat recollint el seu ressò, dia per dia, de vegades, hora per hora, minut per minut.

»He viscut i conviscut, l'entusiasme de la nostra juvenesa, acompanyada de gent gran, però no pas menys delitosa; que mai no es desmaiaren malgrat les persecucions i els maltractes. Sempre endavant! amb un esperit de sacrifici que només dóna una força bastida en un ideal, en aquest cas, la pàtria catalana!

»I si fou una marxa pacífica sense cap violència per part dels marxaires, bé sortiren els que la volien violenta i descarregaven contra els marxaires tota la ràbia que tenien uns governants que foren foragitats pocs dies abans de començar la marxa, però els successors, més flexibles, no s'atreviren a permetre-la, i en canvi permeteren que els seus agents de l'ordre públic, incapacitats, tant per estricta subordinació com per coneixement, per a comprendre una manifestació pacífica, fessin feixuga i arriscada la caminada dels marxaires pels camins no fressats del Principat i d'altres Països Catalans, alterant, ells mateixos, els seus mantenidors, l'ordre públic, com vaig dir al Rei en una lletra que vaig adreçar-li, en la qual li demanava l'autorització que ens era negada pel seu govern.

»No compregueren la Marxa de la Llibertat feta per a despertar els pobles esporuguits, amb raó, per dir-los que havia arribat l'hora de moure's, de reivindicar els seus drets, de veure cobertes llurs necessitats i aspiracions, com em deia una noieta marxaire, i no pas considerar-la com una manifestació de folklore.

»Allí per on passava, hi deixava un perfum de llibertat i en alguns llocs dels itineraris li fou barrat el pas per representants d'un talment Estat totalitari; però hi deixà el seu hàlit, puix que les forces d'ocupació feren obrir la consciència d'aquells pobles que per unes hores foren novament assetjats i perseguits.

»La Marxa de la Llibertat venia a proclamar, com jo vaig recollir en el meu himne de la marxa, que «la boira» — durant els quaranta anys de submissió — «l'ha esvaïda un fort vent de llibertat».

»Malgrat tots els obstacles, la «Marxa de la Llibertat», arribà a la seva fita, i avui, a les poques setmanes del 12 de setembre de 1976, ha començat a fruitar en totes les comarques dels Països Catalans, i el futur de tots aquests ha estat ben dreçat per aquests nois i noies que anaven endavant — malgrat que a molts els fossin arrabassats unes hores per forces barroeres —, sempre amb el rostre somrient i com també dic a l'himne «aplegats sens defallença, caminem alegrement». I és que el sol del dibuix «lluu per tot arreu.»

Oleguer Porcel, abat de Cuixà, Catalunya-Nord

»Si el govern i la policia, s'han mostrat tan inhumans i violents contra la Marxa, això es una prova més de la necessitat d'emprendre-la, i una acusació clara de la injustícia i baixesa dels qui han comès la violència.

»Ens adherim una vegada més a la vostra acció de pau i de llibertat i preguem Déu que les faci reeixir dins el nostre poble que sofreix encara d'una tirania arbitrària.»

Ramon Planas Vila, del Partit del Treball d'Espanya

»Aquest estiu ha recorregut tots els indrets de Catalunya, la Marxa de la Llibertat, la qual conjuntament amb la resta de mobilitzacions del poble català al llarg d'aquest any, ha fet palesa la ferma voluntat d'aquest poble per aconseguir les seves llibertats democràtiques i nacionals concretades en els quatre punts programàtics de l'Assemblea de Catalunya i en el Manifest per la Ruptura. Al llarg de l'avenç de la Marxa, hem vist fets dels quals, al nostre parer, es poden treure conclusions importants.

»Hem vist, en primer lloc, com una mobilització pacífica al voltant dels mínims drets fonamentals exigibles, era durament reprimida mitjançant nombroses detencions, empresonaments, cops i multes. Aquesta forta repressió evidència de nou les veritables intencions de la maniobra reformista: intentar dividir les forces de l'oposició mentre que es persegueix tots aquells moviments obrers i populars conseqüentment democràtics.

»Cal tenir present, també, l'actuació de grups feixistes, que tant es dedicaven a intentar confusionismes sense cap resultat, com, en veure la seva inoperància en aquest sentit, acometien amb vandalisme contra els «marxaires» i aquells que els donaven suport. És responsabilitat única del govern la pervivència d'aquestes bandes feixistes, que sens dubte posen en perill la normalització de la vida ciutadana tan necessària per aconseguir el restabliment de la democràcia.

»Malgrat tots aquests seriosos impediments, les experiències més importants considerem que han estat tant la incansable resistència dels «marxaires» davant la repressió, com la constitució de nombrosos grups democràtics i la

creació d'Assemblees Democràtiques per molts dels indrets per on ha passat la Marxa de la Llibertat. Això evidencia la voluntat irrenunciable — malgrat els sacrificis que hagi de costar — del poble català per lluitar per la llibertat i guanyar-la. En aquest sentit considerem que la Marxa de la Llibertat ha significat un pas ferm i esperançador en l'avenç d'aquesta lluita per la democràcia i la llibertat.»

Frederic Roda, del Partit Social Democràta de Catalunya

«La Marxa de la Llibertat ha estat aquesta operació neuràlgica i no muscular que ha permès, amb uns efectius reduïts però tenaços, disciplinats, amb objectius clars, senzills i entenedors, una mobilització de l'opinió pública a Catalunya, a l'Estat espanyol, a Europa.

»El desplegament dels mitjans de dissolució, tota l'operació d'Estat major ha estat un element previsible, fins i tot anunciat prèviament i clarament per l'autoritat. Les tècniques de dissolució han produït fets lamentables de repressió i de violència amb les quals calia comptar i que han estat assumides, amb dignitat i sense protestes pròpies, pels marxaires. Existia, per tant, un rigor i una bona tècnica de plantejament en el sistema d'acció de no-violència que, per primera vegada, es plantejà a nivell popular a la nostra societat.

»Un altre aspecte, innovador i sorprenent, va ésser el contacte amb el personal de les «forces d'ordre». I no únicament per les anècdotes de confraternització, sinó perquè els marxaires varen viure de prop les contradiccions humanes d'uns homes, com ells mateixos, lluny de les simplificacions que fan un enemic de tot un «sorge». Els mateixos elements d'aquests cossos, enduts massa vegades per la «violència professional», veien l'absurditat última de la seva acció que quedava desmesurada, sense justificació, fins i tot ridícula.»

Miquel Sellarès, de Convergència Democràtica de Catalunya

«Tot fet dinàmic que potenciï la mobilització d'amplis sectors del país per a les reivindicacions polítiques i nacionals del nostre poble, és evidentment un fet molt positiu i bàsic per a la conquesta d'aquestes llibertats. Es per això que vaig veure amb molta simpatia i solidaritat que una sèrie de gent independent tingués la iniciativa d'emprendre la dinàmica de mobilització que representava i ha representat la Marxa de la Llibertat.

»Prop de celebrar-se el cinquè aniversari de l'Assemblea de Catalunya i l'aniversari també dels seus punts de coincidència política «Amnistia, Llibertat i Estatut d'Autonomia» ha estat de cabdal importància que la Marxa de la Llibertat fes seus aquests eslògans reivindicatius i els propagués arreu del nostre país. Fent-los arribar de poble en poble i de ciutat en ciutat. Aconseguint al seu pas la solidaritat d'amplis sectors de població.

»Un altre fet positiu i sobretot vist per un home nacionalista radical com jo, ha estat el fet que la Marxa es plantegés el marc real de la nacionalitat catalana, o sigui, els Països Catalans. En uns moments en què certs sectors de l'oposició democràtica catalana volien ignorar aquesta realitat dinàmica en marxa que és avui ja els Països Catalans.

»I com a últim aspecte positiu hi ha hagut també la solidaritat, l'amistat i la companyonia i l'esperit unitari i reivindicatiu de tots els homes i dones, joves

la majoria, que han participat amb fe i creient-s'ho (això és important) en totes les tasques i sacrificis que la Marxa ha representat.

»Hi ha també un altre aspecte, el qual no considero tan important. El de la creació d'Assemblees democràtiques locals. Pot ésser un fet positiu provisional per preparar la vertadera representativitat del poble que ha de passar, com a qualsevol societat democràtica normalitzada, per uns Ajuntaments democràtics, lliurement escollits pel poble. És per això, que és problemàtica avui la potenciació de formes de poder popular com les assemblees democràtiques que desdibuixen allò que serà la realitat democràtica del demà, creant falses imatges de poder polític i, sobretot, de gestió.»

Agustí de Semir, independent, de l'Assemblea de Catalunya

»La Marxa de la Llibertat és l'afirmació per al poble de l'exercici dels drets i llibertats fonamentals que li són propis, i que constitueixen l'expressió de la sobirania contra la qual lluiten els opressors de tota mena.

»Els marxaires constitueixen una avantguarda del poble profundament arrelada a aquest. Constitueixen exemple i ferment, però principalment realitzen una activitat pedagògica que ha tingut ple ressò arreu de Catalunya.

»La relació directa entre marxaires i ciutadans, sense que les idees, conceptes i reivindicacions passin pels canals dels partits polítics, sinó que en forma directa el poble els faci explícits en la personificació de la marxa i en l'activitat dels marxaires, constitueix un element de democràcia de base propi de la naturalesa mateixa de l'Assemblea de Catalunya com a instrument del poble en lluita per assolir la democràcia de manera que tingui accés als centres de decisió política i econòmica, com diu el segon punt de l'Assemblea de Catalunya, i no com a simples declaracions formalistes. Endemés, permet d'expressar com a realitzable el desig que, una vegada instaurada la democràcia, el poble continuï utilitzant aquests camins d'acció directa i no violenta tant a nivell municipal com a nivell comarcal, com a nivell de Generalitat, com a nivell d'Estat. En una democràcia formal de tipus occidental el poder l'ostenten els representants de la majoria i els representants de la minoria i globalment tendeixen a constituir una unitat separada del poble real que en bona part queda reduït al paper d'electorat. Per això formes com la Marxa i com l'Assemblea de Catalunya i les seves assemblees comarcals són instruments que no poden quedar reduïts a una simple conjuntura o circumstància històrica que demanen ésser incorporats en caire permanent a la continuació de la lluita.

»La Marxa de la Llibertat inserint-se en la realitat de municipis, rodalies i comarques ha fet que els quatre punts que constitueixen el programa de l'Assemblea de Catalunya fossin assolits per entitats, corporacions i grups que, davant l'actitud cívica, seriosa i conscient dels marxaires que amb fermesa, tenacitat i, a vegades, veritable heroïcitats els defensaven, prenen consciència de la necessitat d'ésser també marxaires d'alguna altra forma amb declaracions, acolliments i preses de posició que eren produïdes o derivades directament per la Marxa.

»Hem de retre homenatge a la premsa, tant en els seus òrgans diaris com en els periòdics pel ressò que s'ha fet dels esdeveniments de la Marxa i especialment hem d'assenyalar els periodistes i corresponents, que han estat en certa manera marxaires, en exercir el deure d'informar perquè fos realitat el dret dels ciutadans a ésser informats.

»El sentit de solidaritat que s'ha fet palès una i altra vegades en ocasió de la Marxa i en raó de l'activitat dels marxaires és un altre aspecte positiu en el balanç global, que pot tancar-se dient que el nivell ciutadà i polític de les comarques és avui qualitativament superior pel fet de la Marxa i per l'activitat específica dels marxaires.

»La Marxa continua en les multiplicitats de formes diverses que la realitat i els condicionaments exigeixen i és evident que la constitució arreu del Principat d'Assemblees democràtiques, de nuclis d'Assemblees de Catalunya, de Taules lligades a l'Assemblea constitueixen una de les formes més positives de continuar marxant cap a la conquesta de la democràcia. Cap ajuntament, cap comarca sense la seva assemblea; per a mí aquesta és la continuació de la marxa ara i aquí en les presents circumstàncies de lluita per la llibertat, l'amnistia i l'Estatut d'Autonomia.»

Partit Socialista d'Alliberament Nacional (provisional)

»La Marxa ha cobert la seva etapa final entre cops, amenaces, detencions... per part de les forces repressives però també entre la participació activa de tot el poble dels Països Catalans en lluita contra la dictadura i per l'alliberament nacional i de classe.

»La Marxa de la Llibertat, a la qual el nostre partit ha participat tant a Catalunya-Nord com a Catalunya-Principat, és un procés engegat que no s'ha acabat a Poblet; perquè el poble dels Països Catalans està cada cop més decidit a avançar en la seva lluita cap a l'alliberament.

»La importància política que ha tingut aquesta gran mobilització de masses és indubtable: la conscienciació, la mobilització i l'organització entorn de l'alternativa general de liquidació de la dictadura i de consecució de les llibertats era l'objectiu fonamental a complir i que ha trobat al llarg del recorregut formes pròpies d'expressió i de concreció: l'agitació política que s'ha garantit a moltes comarques i la formació de nuclis d'assemblees democràtiques i altres formes organitzatives en són proves clares.

»Nosaltres no creiem que la Marxa fos «una proposta d'excursió pacífica per totes les terres catalanes»; per a nosaltres era una proposta de lluita que es plantejava la mobilització política del poble català i així cal valorar-la i per aquest motiu no hi ha hagut en cap moment Amnistia per a la Marxa de la Llibertat.

»També creiem que un dels aspectes polítics importants de la Marxa ha estat la denúncia de la repressió: per això creiem que desenfocuen políticament la Marxa alguns comentaris de la premsa que només ressalten, interessadament, la forma d'acció escollida: la mobilització pacífica per convertir-la en contingut ideològic general, en propaganda d'un pacifisme abstracte, estrany al comportament essencialment combatiu dels organitzadors i participants a la Marxa. La Marxa, ben al contrari, ha estat un exemple viu de lluita contra la repressió, de desafiament valent a les forces repressives des del primer moment de la seva prohibició.

»Els fruits polítics de la Marxa ja s'han començat a recollir, però el resultat més important serà que continuïn endavant les tasques de connexió amb la realitat que viuen cadascuna de les comarques, la discussió de propostes i reivindicacions, el debat polític general entorn dels quatre punts de l'Assemblea de Catalunya.»

Josep Guia, del Partit Socialista d'Alliberament Nacional

«Som un país ocupat per forces alienes al poble, les quals barren el pas — la Marxa — a tot signe de llibertat. Caldrà no oblidar-ho.

»Som un país sencer de les Corberes al Segura, fet que ha posat de manifest la mobilització dels marxaires, en positiu, i la vigilància dels «aturaires», en negatiu, al llarg de tot aquest territori. Fins i tot, doncs, els «aturaires» s'han hagut de coordinar a nivell de Països Catalans! Llàstima — com sempre — que alguns «progres» sols parlaven de la Marxa — quan en parlaven — a nivell de Principat.

»Som un poble — una nació — que reclama els seus drets polítics, i com a tal «manifestació nacionalista» ha estat considerada — i reprimida — la Marxa, la qual era vista per més d'un guàrdia civil «de base» (que no en sabia dels acords secrets entre Madrid i Rabat) com una perillosíssima reproducció de la «Marxa Verda», amb clar contingut de reivindicació territorial i nacionalitària.

»Som unes classes — les populars — les que patim aquesta doble opressió nacional i social i som, nosaltres i no d'altres, els qui hem participat a la Marxa, i en definitiva, els qui conquerirem i farem possible la nostra llibertat.

»En Marxa cap a uns Països Catalans lliures, units i socialistes!!»

Pep Jai, de la Unió de Pagesos

«Quan vaig tenir notícia per primera vegada de la Marxa de la Llibertat, no li vaig donar massa importància. Seria una cosa més. Quan la prohibició, vaig creure que s'acabaria com el rosari de l'aurora. No atinava encara a pensar en la tenacitat admirable dels marxaires que van anar portant poble per poble aquesta flama de llibertat. Sobretot va ser al Vendrell on vaig adonar-me de la importància veritable de la Marxa de la Llibertat. Per aquesta vila, la Marxa va representar com deu anys de lluita que haguéssim pogut fer nosaltres.

»Encara ara, al Vendrell, podem dir que hi continua la Marxa de la Llibertat. Crec que ha complert a tot el país una excel·lent tasca de conscienciació i de lluita per la nostra gent. Ha fet adonar a molts dels innombrables problemes que els envolten i que fins ara no hi havien donat importància.

»Companys, crec que la tasca ha estat molt positiva!»

Empar Pineda, del Moviment Comunista de Catalunya

«La Marxa de la Llibertat ha estat el fet polític que al llarg d'aquest estiu en més ocasions i per diversos motius ha saltat a les pàgines dels diaris. Concebuda com un acte de caràcter pacífic que feia seus els principis polítics de l'Assemblea de Catalunya i de les seves campanyes de mobilització per assolir uns ajuntaments democràtics, fou prohibida quan s'havia començat a crear ja un ampli moviment popular entorn d'ella. L'Assemblea de Catalunya, Associacions de Veïns, partits polítics, entitats culturals i de tota mena s'adheriren en gran nombre i en poc temps a la iniciativa.

»Amb la seva prohibició els dos governs de la monarquia van confirmar el seu caràcter anti-democràtic i la seva oposició als drets nacionals de Catalunya que la Marxa feia seus, en assumir els quatre punts de l'Assemblea de

Catalunya; tant pel que fa al primer govern i, especialment, el seu ministre de la Governació, Fraga, que prohibí la Marxa, com l'actual govern amb Martín Villa encapçalant la repressió, van perseguir amb acarnissament aquest moviment pacífic i democràtic. La presència desproporcionada i la intervenció brutal en molts casos de nombrosos efectius de la Guàrdia Civil, les detencions, multes i d'altres actes de violència que van atemorir la població, han estat la resposata del Règim a la Marxa de la Llibertat.

»Com a contrapartida cal destacar la solidaritat popular amb què foren rebuts els marxaires als pobles i ciutats de Catalunya, malgrat el clima de terror creat en molts d'ells. Això s'esdevingué en molts llocs en els que les assemblees democràtiques locals prepararen aquestes rebudes i àdhuc en aquells llocs on, sense existir cap entitat organitzada, els marxaires eren acollits i llurs idees bàsiques escoltades: estendre els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya, impulsar assemblees democràtiques. Algunes llavors d'aquesta activitat ja han donat fruit: la Permanent de l'Assemblea de Catalunya ha estat incrementada amb nous membres d'assemblees comarcals, nascudes del caliu creat per la Marxa de la Llibertat.

»La Marxa de la Llibertat fou una manera original i concreta de donar forma al moviment del poble català per assolir les llibertats polítiques i nacionals. A desgrat de la repressió que va sofrir, seguí endavant. De la mateixa manera avui, en un moment en que el govern intenta falsificar la democràcia i la llibertat que els catalans lluitem per aconseguir, en un moment en que la repressió dels actes i de les forces democràtiques augmenta, podem afirmar que la Marxa de la Llibertat, pesi a qui li pesi, continua.»

El poble, ell, globalment, és qui ha de tenir tots els ressorts de l'organització social. Creiem en això. Hem fet, doncs, una tria de comentaris, d'opinions personals i col·lectives, seguint aquest criteri de validesa de la visió del poble. Per més que les paraules siguin pobres i hi manqui brillantor literària, el contingut d'experiència viscuda que exposen, sí és ja carta de naturalesa i, d'alguna forma, recull un sentir general. No pretenem pas que tothom s'hi senti identificat, només volem convertir les següents frases en accents, veritables o equivocats, però reals, de la Marxa de la Llibertat.

«... Van marxar els de la Marxa, però a Planoles va quedar el gust de la llibertat, i gràcies als seus components vam descobrir que tots — tots menys un o dos — pensàvem i sentíem igual. Potser per tots no va significar el mateix: per a mi, aquell dia, a causa de la complicitat i entesa que es va produir, va ser com la portalada d'accés a la coneixença i a l'estima de tot un poble. Això ha fet que aquest estiu hagi estat el més bonic de tots els que he passat a Planoles...»

(Montserrat Bertran, Planoles)

«Sóc una dona de cinquanta-dos anys que em fa basarda veure dissoldre una manifestació. He estat al cementiri per a l'enterrament de Puig i Antich, els dies 1 i 8 pels carrers de Barcelona, a Canet a les Sis Hores i a Sant Boi l'11 de setembre, però no m'he vist amb ànim hi valor per a anar a la «Marxa de la Llibertat». A tots els marxaires el meu agraïment ple d'admiració: «Visca els Països Catalans i visca la llibertat.»

(Josi, Barcelona, «Avui», 12-X-1976)

Els més vells del poble, no coneixien una concentració de forces de l'ordre tan gran, com la que es va produir el dia 24, dia de l'arribada de la Marxa. El secretariat provisional i els marxaires, veient les excessives mesures de les forces de l'ordre públic, van suspendre la visita humana i pacífica a Castellbisbal. Malgrat que la presència física va ésser anul·lada, ell seu esperit de llibertat restarà a la memòria de molts castellbisbalencs.

»No comprenem com una Marxa tan pacífica, es trobi amb una oposició tan forta. El resultat és la sensibilització del poble davant uns fets que ignoraria, si no actués tan injustament el fort contra el dèbil.»

(Castellbisbal, Manifest del poble)

«Senyors de la Marxa de la Llibertat:

»Tinc al meu poder lo explícit folleto de la benemèrita Marxa de la Llibertat, per tal els dono les més expressives gràcies.

»És dolç i encoratjador poguer alternar amb la heroica, sacrificada i disciplinada joventut. La victòria serà vostra. El món és dels que lluiten.

»Referent a la llarga marxa, per mitjà de la premsa, ens hem anat informant. Jo en aquells dies estava de vigilant del foc en una torre d'Icona.

»De marxes a peu en el llarg plaç de la vida, n'he fet moltes i llargues, però ara ja els anys comencen a pesar. Ànim i endavant!

»Confiem que la providència divina, ens ajudarà en aquesta gran obra de llibertat.

»Amb un cordial abraç es despedeix el seu att. i affm. s.s. que en Crist sempre el recordarà.»

(Lluís Rieradevall Pla, Vidreres, 17-X-1976)

«Abans d'iniciar qualsevol crítica o valoració sobre el significat del pas de la marxa per Santa Coloma de Queralt, caldria fer un petit estudi dels seus habitants i de la gent en general.

»El nivell de vida és bastant alt; no existeixen greus problemes econòmics i potser això influeix en la conscienciació de la gent davant de qualsevol esdeveniment socio-polític.

»Ara bé, de la Marxa se'n va parlar i molt. La majoria no sabien en què consistia. Només havien sentit parlar dels fets del Vendrell, de Montserrat... Degut a això en tenien una idea determinada, falsa: «Eren una colla de lladres, entraven a les botigues i els bars i no pagaven, provocaven desordres.»

»La Marxa va aconseguir canviar totalment aquesta imatge que d'ella tenien; va aconseguir que molts s'adonessin que qui provocava el desordre era la guàrdia civil; que l'ajuntament no s'interessava pels problemes del poble; que l'onze de setembre, en alguns balcons hi haguessin senyeres catalanes. I sobretot va aconseguir que una minoria molt reduïda de gent, que mai s'havia manifestat en contra d'un sistema podrit, ho fes i participés d'una manera activa tant en la Marxa com en els posteriors treballs.

»Analitzant-ho globalment, el pas de la Marxa es pot considerar molt positiu; tant per la gran quantitat d'actes que es va poder realitzar com per la consciència que la gent de Santa Coloma de Queralt va prendre que la Marxa de la Llibertat era un anar d'un poble a l'altre, d'una manera pacífica i no-violenta.

»Llàstima que els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya van continuar essent per la majoria, desconeputs.»

(STÀ. COLOMA DE QUERALT)

«La Marxa de la Llibertat ha estat una cosa tan extraordinària que ja ha conscienciat molta joventut, però encara n'hi ha molts que estan a la lluna. Tinc una filla molt joveneta que ha estat un cert temps a la Marxa i hi ha estat apallissada, arrossegada i empresonada. Jo, al mateix temps que sofria molt, sentia una íntima joia que ella pogués fer el que jo hauria fet i que no vaig poder fer mai.»

(R.B.T., Barcelona)

«Ens poden cremar senyeres, però al nostre cor sempre hi haurà gravades les quatre barres.»

«Aquella nit fou, per a tots, albada.»

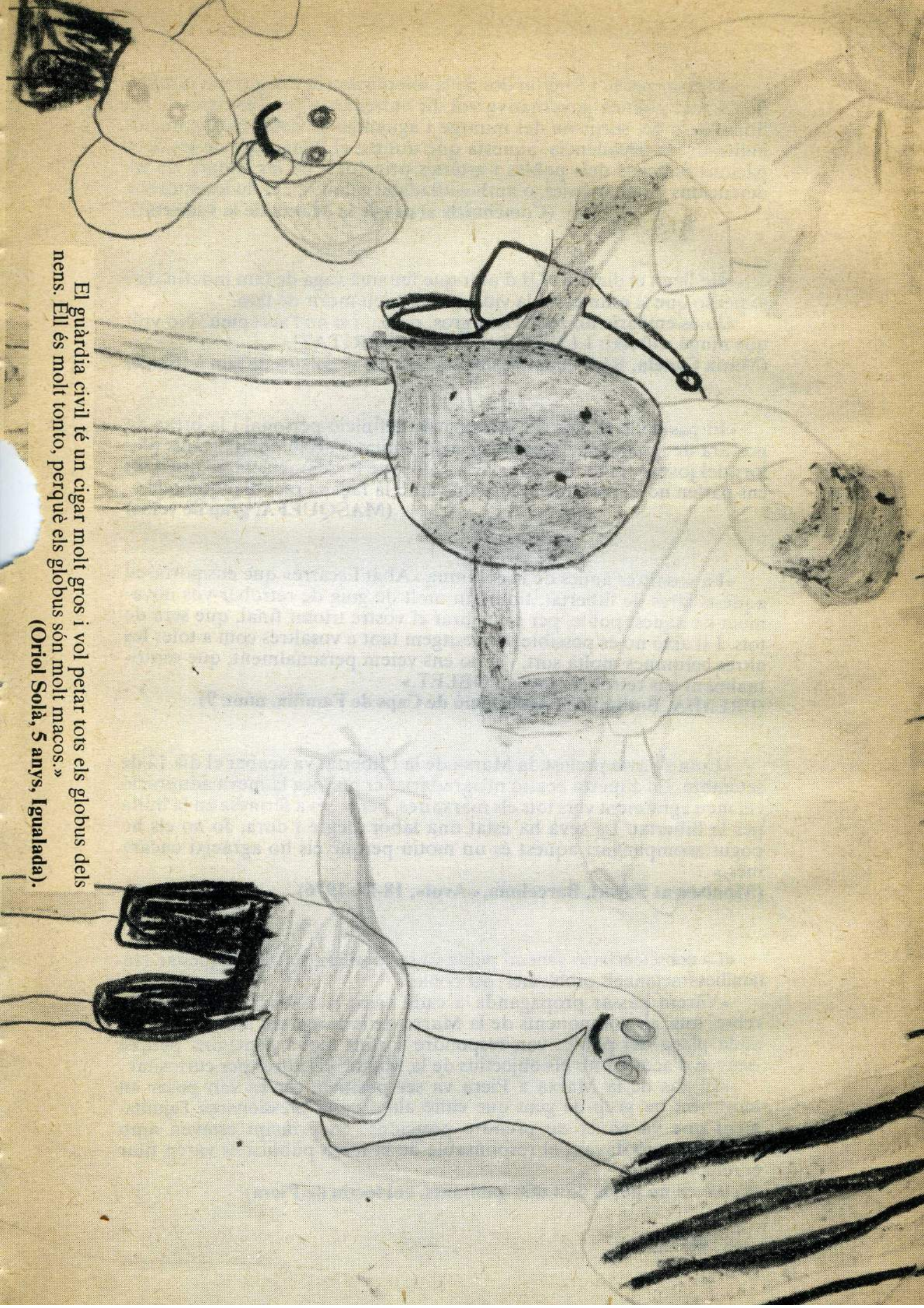
(Comentaris finals d'un dels actes de la Marxa a la Nou de Gaià.)

LA MARXA DE LA LLIBERTAT

«Jo ahir vaig anar a Santa Coloma de Queralt que van fer una festa per als vells i un senyors de la Marxa inflaven globus. Els guàrdies els petaven amb el cigarro i també van estripar uns globus de paper i van donar caramels i clavells vermells.»

(Mònica Solà - 7 anys - Igualada, 7-IX-1976)

El guàrdia civil té un cigar molt gros i vol petar tots els globus dels nens. Ell és molt tonto, perquè els globus són molt macos.»

(Oriol Solà, 5 anys, Igualada).

«Marxar per la Llibertat des de la tolerància i la inseguretat jurídica de l'actual política governativa vol dir entrenar-se per l'exercici de les llibertats o bé, sortir-ne del miratge i aguantar la violència institucionalitzada en decadència, aquesta que utilitza el llenguatge de les ocupacions policials dels pobles i artèries principals de les ciutats, de les detencions momentànies, o amb vetllada al calabós, i el de les multes.»

(Comentaris al pas de la Marxa de la Llibertat).

«He llegit el diari AVUI d'ahir que feu una vaga de fam indefinida i jo penso que si estiméssiu la vida no voldríeu morir de fam.

»Jo us enviaria un pastís ben gros, però... i si no l'accepteu? No vull que ningú sofreixi: LLIBERTAT I PROSPERITAT!»

(Maria Canela, Barcelona: postal enviada als vaguistes de fam a Ripoll)

«El pas de la Marxa ha provocat la definició personal i la presa de postura de molta gent. Conscienciació, unitat d'acció d'importants sectors del jovent. Inici de diàleg. S'ha vist que la democràcia de que tant ens parlen no es més que el feixisme amb la façana reenblanquinada.»

(MASQUEFA, grup de veïns)

«I a vosaltres amics de la columna «Abat Escarré» que ens portàreu aquests aires de llibertat, tindríem molt de goig de retrobar-vos novament en aquest poble, per a celebrar el vostre triomf final, que serà de tots. I si això no es possible, us desitgem tant a vosaltres com a totes les altres columnes molta sort, i si no ens veiem personalment, que espiritualment ens retrobem tots a POBLET.»

(PREMIÀ, Butlletí de l'Associació de Caps de Família, núm. 9)

«Com s'havia previst, la Marxa de la Llibertat va acabar el dia 12 de setembre. En aquesta ocasió m'agradaria fer pública la meva admiració i el meu agraïment vers tots els marxaires, per la seva fermesa en la lluita per la llibertat. La seva ha estat una labor alegre i dura. Jo no els he pogut acompanyar; aquest és un motiu perquè els ho agraeixi encara més.»

(Montserrat Salvat, Barcelona, «Avui», 18-IX-1976).

«La conscienciació general poble va ser positiva. Es van enquestar 116 famílies tractant els problemes del poble.

»Vàrem passar propaganda a cada casa, convidant a la gent per rebre, tots, als components de la Marxa de la Llibertat, a una determinada plaça del poble; van respondre sortint molta gent, uns perquè estaven d'acord amb els objectius de la Marxa, els altres per curiositat.

»El pas de la Marxa a Piera va ser positiva, car es van posar en moviment un grup de gent que entre altres coses pressionaren l'ajuntament que va haver de prendre posicions; en principi estaven amb nosaltres però davant el responsable de la força pública es varen tirar enrera.»

(Ressò en un poble de 4.000 habitants, col·lectiu de Piera)

«Surto de casa i vaig al **Canigó!!!** Mare de Déu!!! La Seu està ocupada per la Guàrdia Civil. Jeeps amb els seus corresponents números armats van i vénen. Els de la brigadilla, com no, també hi son. Un aquí, un altre allà. No hi fa falta tampoc el Nieto i sense cap mena de dubte molts Nietos que jo no conec. Àdhuc els municipals estan a l'aguait. I el poble de la Seu, on és? La Seu a aquestes hores està deserta. Tal volta el fet de ser sant Ot i per tant festa la gent ha marxat al riu o a la muntanya o a fer turisme. Però amb aquest temps tant dolent? Segurament la Marxa de la Llibertat i tanta força repressiva els fa por. Quan serà que aquest poble i tants altres pobles no tindrà por a la por?

»La poca gent que hi ha al **Canigó** fan comentaris referents a la força pública escampada per tot arreu. Algú — no recordo qui — diu: "L'alcalde ha posat tots els municipals i serenos al servei de la Guàrdia Civil".

»Veritablement no he dinat massa i a més amb molta pressa. Prenc el cafè al **Canigó** assegut a la taula juntament amb Mn. Gasch, el Carreño i el Pajares, el Mateu i jo. Mn. Jordi diu que si no l'haguessin prohibit, la Marxa de la Llibertat, res de res, que quatre i el cabo, que el fet de prohibir-la li han fet més propaganda. Li responc que la prohibició obeeix una lògica coherent del sistema, ja que la Marxa legalitzada els feia por perquè hauria estat una festa popular a cada poble demanant les llibertats cíviques, l'amnistia i l'estatut, i això hauria mentalitzat el país més que cent mítings.

»Llegeixo el diari «Avui» del dimarts dia 13 de juliol: «Diumenge passat, amb motiu del pas de la columna segona (Lluís Companys) per Bor de Cerdanya, els caminants oferiren un homenatge a Oriol Solé Sugranyes. Assistiren a l'acte alguns familiars de presos polítics i els membres de l'Assemblea Permanent de la Marxa. Malgrat tot, el nombre de participants fou controlat per la Guàrdia Civil als pobles, a les carreteres i a les estacions. Dissabte, un grup d'excursionistes foren obligats a retornar a Vic, i foren detinguts set caminants a Alp, bé que deixats en llibertat el mateix dia.»

»Eren la Núria, la Dolors, l'Albert, en Joan, la Isabel...? o eren altres Núries, Dolors, Joans...?

III-CAMINANTS: ANÀLISI VALORACIONS

Els caminants eren gent de diferents edats, de diferents condicions socials, de marcades diferències ideològiques que ens hem unit aquest estiu per dur endavant la tasca de la lluita directa per la llibertat. El nostre desig no era altre que el de servir el poble sense cap interès de domini: «La no-violència, no aspira al poder polític.» És del tot clar que si la Marxa va acomplir els seus objectius no va ser tan sols per la bona voluntat dels marxaires, sinó perquè els pobles així ho volien: que continuéssim endavant. La convivència entre els marxaires creiem que és un fet molt important a tenir en compte, ja que es pot considerar com una **escola per la democràcia**. Al si de les columnes hi ha participat gent de tan variades tendències ideològiques que abracen un ventall més ample que el de l'Assemblea de Catalunya, per exemple. Aquesta gran disparitat provocava en molts moments fortes discussions que eren vençudes pel desig unitari, immanent al si de la Marxa. La convivència ha ajudat molt a la lluita continuada. Per a molts caminants, la Marxa ha representat la primera acció forta de resposta política. La gent que hi ha participat durant dies, ha dut a terme una militància activa, deixant molts privilegis, pors, vacances; militància que no s'ha fet, generalment, una càrrega feixuga, sinó una esperança alegre de saber que defensàvem els nostres drets. Un xicot de Mataró comentava alegrement, tot referint-se a la Marxa: «Nois, això sembla que sigui una droga; com més hi vint més ganes tinc de tornar-hi». Ja en el seu manifest de convocatòria, la Marxa pretenia ser «una mobilització constantment nova i dinàmica»; poc ens pensàvem en aquells moments que ho hauríem de ser per força. Què fer en un poble militarment pres per la Guàrdia Civil? Aquest interrogant ens l'hem hagut de fer desenes de vegades al llarg de la Marxa. La resposta ha estat sempre diversa; trencant els esquemes clàssics de lluita i donant un cert to anarquista, en el seu millor sentit, que ajudava a desvetllar el sentit col·lectiu a partir de la potenciació de la individualitat. Això, al mateix temps, ha provocat que els caminants, personalment, sentíssim la Marxa com una «tasca» més nostra, en la qual tots teníem veu i vot, en la qual tots érem protagonistes.

El tracte dels caminants amb la gent dels pobles, amb la gent de les cases on érem acollits, ha estat un altre dels factors que més ha marcat i que més influència ha tingut pel que fa a la resposta popular. En tot moment, els caminants vàrem intentar tenir present els pobles i llur realitat: la Marxa no la fèiem nosaltres únicament. D'aquesta convivència caminant-vilatà, n'han sorgit experiències de les més diverses i de les més interessants. Gosariem dir que tots n'hem après molt d'aquest contacte directe. Hem comprès un xic més els greus problemes, posem per cas, que pateix el camp i la situació de domini feudal que afecta els pagesos. Hem vist, també, el treball de conscienciació que resta encara per fer, i en molts llocs, malauradament, per començar. Volem aprofitar ara desde aquí, per fer un homenatge a tantes persones com hem conegut que, calladament, des del seu poblet, des de la seva masia, lluiten diàriament per retornar al poble la llibertat.

Un element nou que es produí al llarg de la Marxa, conseqüència directa de la seva «oficial il·legalitat», fou la convivència obligada amb les forces de l'ordre — nom que n'és la seva justificació — majoritàriament amb el cos de la Guàrdia Civil. En arribar un poble, la primera cosa que vèiem era la Guàrdia Civil, generalment nombrosos; i com que no solien quedar-se al marge, sinó que

intervenien detenint, demanant carnets, dispersant... el nostre enfrontament dialèctic era constant. En les hores de caserna, a les places públiques, a les esglésies, a tothora i a tot lloc, el diàleg, era «costum». Molts guàrdies civils no comprenien el perquè de la seva missió: «¡Yo ya sé que los de la Marcha no haceis nada malo! Pero las órdenes son las órdenes. Si yo pudiera, os la dejaría hacer. ¡Por vuestra culpa, me he quedado sin vacaciones!» I nosaltres, sense tranquil·litat. Aquestes i tantes frases eren les més corrents en les nostres converses. Què n'és de trist veure com molts homes obeeixen unes ordres que sovint no comprenen i, a voltes, no ho combreguen forçosament!

Un cop, fins i tot, vàrem veure un guàrdia civil plorant en veure partir l'autocar que portava una quarantena de detinguts, des de les Borges Blanques a la presó de Lleida. Els no-violents lluitem també per la conversió d'aquestes persones, puix que destriem la seva funció al servei dels poderosos de la seva realitat com a éssers humans que ens mereix tot el respecte. Hem parlat centenars de vegades de la necessitat de l'amnistia, de l'estatut, de les llibertats amb ells. De vegades, arribàvem a coincidir.

Quan ha calgut donar la cara també s'ha fet. En determinats moments hem hagut de prendre determinis radicals. Els marxaires actuàvem, segons el dictat de la nostra consciència, segons les decisions preses lliurement i col·lectivament, sabent d'entrada les conseqüències que la nostra actuació podria reportar-nos. Per altra banda, les forces de l'ordre actuaven segons les instruccions rebudes. Tanmateix, aquest enfrontament desigual ha provocat generalment una reacció nova: desconcert total en la seva consciència. L'actitud no-violenta els va trencar els esquemes clàssics de repressió. Alguns, però, ho compregueren. Hauríem de recordar que a l'Estat espanyol hi han prop de dues-centes mil persones destinades a «l'ordre públic».

Per altra banda, els caminants, tal com era la nostra missió lliurement assumida, hem portat el nostre missatge, en més o menys encert: un postulat de llibertat «rodonament» expressat en els objectius que movien la Marxa en cadascun dels Països Catalans. Aquesta informació i sensibilització sobre temes tan importants ha estat aprofitada pels marxaires per a enfortir les organitzacions de base: Associacions de Veïns, Assemblees Democràtiques... La nostra intenció profunda, la nostra gran il·lusió, era d'animar els pobles perquè ells mateixos elaboressin i garantissin la continuació en la lluita per la llibertat democràtica i nacional. La Marxa no havia d'ésser tan sols aquells dos dies en què els caminants feien estada a cada poble. La Marxa cap a l'alliberament és un camí llarg, i es bo d'organitzar-la i estructurar-la des de les arrels. I quina altra cosa millor per garantir la democràcia que les assemblees locals! Hem de crear, ja des d'ara, una alternativa al poder polític actual. En aquest nivell, la Marxa ha provocat la creació de més d'una vintena d'assemblea democràtiques i d'associacions de veïns, dades que valorem com a molt importants.

«El poble català, s'ha posat a caminar»

La premsa, en el seu moment, ha divulgat els dos textos de valoració que hem fet els marxaires. L'un, fet a Vic, després d'un mes just de marxa, i el darrer, elaborat conjuntament a Ripoll, a mitjan d'octubre. Ambdós amplien l'anàlisi política i sociològica d'aquesta mobilització.

Després d'un mes de camí (Assemblea de Vic)

Un mes després de l'inici de la Marxa de la Llibertat, reunits en assemblea, caminants de les diferents columnes, fem públic el següent comunicat:

1) Valorem com a positiu aquest primer mes de mobilització arreu dels Països Catalans.

2) Malgrat l'ocupació policial poble per poble, allà on passa la Marxa la gent està vivint l'exercici dels seus drets.

3) Constatem que s'estan realitzant els objectius que ja s'expressaven en el manifest inicial de la Marxa.

4) Fem pública la nostra satisfacció pel fet que el pas de la Marxa hagi significat la creació d'assemblees democràtiques en diferents poblacions, així com l'elaboració de dossiers i manifestos a l'entorn de la problemàtica de les comarques.

5) Ens refermem en l'exigència de l'amnistia real, total i absoluta, com un primer pas cap a la ruptura democràtica.

6) El fet de trobar-nos a Vic ha estat motivat per demostrar la nostra solidaritat amb els quatre caminants tancats a l'interior de la catedral, en protesta per la repressió sobre la Marxa.

7) Finalment, comuniquem que continua endavant la preparació col·lectiva del que serà el «Llibre de la Marxa de la Llibertat».

(4-VIII-1976)

Marxa de la Llibertat: Valoració final (Assemblea de Ripoll)

Reunits en assemblea, cent cinquanta persones, provinents dels pobles, ciutats i comarques, que a continuació es detallen:

Barcelona, Masquefa, Sabadell, Terrassa, Santa Coloma de Queralt, Esplugues de Llobregat, Berga, Olot, Santa Coloma de Gramenet, Manlleu, l'Hospitalet, Montgat, Valls, Montblanc, Ripoll, Arenys de Mar, Piera, Martoró, Manresa, Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat, Torredembarra, Vic, Santa Maria de Barberà, Parets, la Garriga i Capçanes.

Introducció:

L'estiu de 1976 ha estat per als Països Catalans un període marcat per un esdeveniment que considerem històric per a la nostra trajectòria social i política. La MARXA DE LA LLIBERTAT, ampla mobilització popular i no-violenta pel trencament democràtic, ha colpit d'una forma especial les consciències de milers de ciutadans d'aquest país, forjant una nova alternativa a la base en el camí vers una societat nova. Gent d'altres pobles del món ha restat també impressionada per la mostra de tenacitat en la lluita d'un poble que no ha volgut mai perdre una personalitat i una idiosincràsia pròpies. Quaranta anys sota el jou del feixisme han esmorteït la capacitat de la nostra gent davant l'opressió constant a què estem sotmesos. Es tractava de neutralitzar aquest cercle viciós incidint directament en les consciències endormiscades del nostre poble. La Marxa era la plasmació del nostre intent.

Ara, després d'un mes i escaig d'haver finalitzat, creiem poder oferir ja amb unes mínimes garanties d'objectivitat el que valorem com a resultats d'aquesta tasca. No pretenem pas ser exhaustius ni aprofundir en aspectes individuals —i potser de molta importància— sinó que presentem una sèrie de consideracions, una anàlisi global d'aquesta imaginativa i popular mobilització.

Nucli central

La Marxa ha contribuït a la difusió i coneixement del fet Països Catalans, potenciant la consciència de poble i, en alguns casos, de comunitat nacional.

L'organització autogestionària de les columnes i dels secretariats comarcals, ha significat una tasca important de descentralització en tots els aspectes, potenciant el fet comarcal i donant als nuclis de moltes comarques un mitjà vàlid d'organització, que ha permès centrar la problemàtica de cadascuna d'elles. N'és una mostra el gran nombre de Manifestos per la Llibertat que, resumint la problemàtica local ha accelerat i potenciat la mobilització de la gent per allò que els afecta directament.

Per la majoria de pobles del Principat on ha passat la Marxa, s'han escampat els plantejaments i funcions de l'Assemblea de Catalunya, obrint processos de debat i intentant clarificar els quatre punts programàtics. Això ha permès fomentar la descentralització de l'Assemblea de Catalunya, contribuint a la creació d'assemblees locals i comarcals i potenciant les ja existents.

A Catalunya Nord, en estar sotmesa a un estat eminentment centralista i vivint unes realitats socials, polítiques, econòmiques que la situen en inferioritat de condicions amb una forta opressió nacional, la Marxa ha significat una pas endavant important cap a la adquisició de consciència de poble.

La repercussió menor de la Marxa al País Valencià i a les Illes (en concret a Eivissa), ha estat motivada per l'existència d'una consciència de poble més adormida. Cal remarcar en especial la importància del treball que han portat a terme els marxaires del País Valencià, malgrat la repressió tan forta i contínua.

La MARXA DE LA LLIBERTAT ha significat una mobilització constant des del 4 de juliol fins al 12 de setembre, essent la primera d'aquest tipus que es coordina a nivell de tots els Països Catalans, car no solament s'ha pogut fer al Principat i a la Catalunya Nord, sinó que també al País Valencià i a les Illes s'han realitzat mobilitzacions i actes dins del marc de la MARXA DE LA LLIBERTAT. És de notar que per molts pobles ha estat la primera mobilització al carrer des de fa quaranta anys de dictadura i podem dir que la resposta popular ha estat molt àmplia.

La participació en les accions que tenien lloc durant el pas de la Marxa d'una forma o altra ha demostrat el veritable anhel de llibertat del nostre poble i la maduresa per assumir les nostres responsabilitats col·lectives. La iniciativa popular anava conformant dia a dia el que havia de ser la Marxa i fruit de la qual són les múltiples i diferents accions que s'han prodigat durant aquests dos mesos. Des de repartir clavells, globus, senyeres, caramels,... etc., que facilitaven trencar el glaç entre la població i els marxaires, provocat per l'intent de desprestigi per part de les forces reaccionàries —, fins a concentracions, manifestacions i mítings, exigíem i, al mateix temps, exercíem, uns drets que són nostres.

La pressió popular sobre els que teòricament són els seus representants, ha aclarit públicament, en nombroses ocasions, quina era la veritable postura de batlles, regidors, capellans i d'altres «autoritats» davant la situació política actual, i ha provocat reaccions internes.

La manca de participació dels caminants a les columnes, deguda principalment a la prohibició i a la repressió, va provocar que els pobles assumissin encara més les seves responsabilitats.

Respecte al mètode de lluita de la Marxa, la acció no-violenta ha significat per a molts, un descobriment d'aquesta alternativa. S'ha pogut constatar que la no-violència està a l'abast de tothom i la demostració és palesa en la participació i, també, acceptació massiva de les diferents accions portades a terme.

En el moment de fer una valoració de la Marxa i analitzar objectivament tot el volum de la seva repercussió en els Països Catalans, és important tenir en compte la composició social de la gent que l'ha fet possible.

En tot moment i en cada acte hi va participar tota mena de gent, predominant la joventut, arribant a ser un tant per cent molt elevat en l'acció directa. Això no pot pas interpretar-se com si la gent d'altres edats restés al marge.

S'ha pogut constatar la presència de gent de tots els sectors socials en diferents proporcions segons les zones. La incidència de la Marxa ha estat molt més intensa en zones on no existia una forta trajectòria de lluita. Cal remarcar, però, que malauradament no s'ha arribat als sectors immigrants provinents dels altres pobles de l'Estat espanyol, tot i que sempre han respectat la Marxa.

Pel que fa referència a la repercussió de la Marxa en els sectors polítics, aquesta no va tenir un suport global per part dels partits, exceptuant la Catalunya Nord, on la situació política és diferent. Malgrat això, militants de partits hi han participat de manera personal, tot i que el gran nucli ha vingut de sectors independents.

Un factor decisiu pel ressò de la Marxa ha estat la seva gran incidència com a fet noticiable en els mitjans de comunicació social, de caire mínimament democràtic. El silenci, per part dels mitjans oficials d'aquesta mobilització del poble, és una nova mostra del seu marcat caràcter totalitari.

La constant en tota la Marxa — no és cap secret —, ha estat la repressió: Guàrdia Civil, policia armada i grups para-policials. La resposta d'aquests a les accions no-violentes dels marxaires en reivindicació de les llibertats fonamentals de tota persona i dels nostres Països, ha estat un seguit de controls, amenaces, coaccions, interrogatoris, detencions, apallissaments, empresonaments... Aquesta realitat ha mostrat l'ocupació dels nostres indrets per forces alienes al poble. Forces a les que ara, bona part de la gent, els ha perdut la por.

Un aspecte a ressaltar de la nostra relació obligada amb les forces públiques, ha consistir en l'intent de fer canviar llur ideologia, mostrant-los l'absurd de les doctrines que els han introduït, fonamentades en unes lleis que ens són estranyes.

Cloenda

Reduint al mínim comú denominador, en dos mots, la valoració de la Marxa de la Llibertat, podem afirmar que ha estat una mobilització **molt positiva** pel conjunt del nostre país.

Som conscients d'una tasca feta, som conscients també d'un front de lluita obert, que no clourem fins a obtenir les nostres llibertats nacionals i democràtiques. És l'espurna d'una esperança, d'un poble en lluita.

(Ripoll a 17 d'octubre de 1976.)

QUARTA PART

VISIÓ DE FUTUR

Mig any després d'haver acabat la Marxa de la Llibertat i conseqüents amb la cloenda de la valoració feta dels marxaires (... «obrir un front de lluita que no clourem fins...»), creiem interessant deixar constància de la situació real en l'actualitat (a finals del mes de març de l'any 1977) de **dos punts d'esperança** a nivell de lluita no-violenta i de mobilització de masses a la base.

1) Acció política directa. El nom que encapçala aquesta quarta part, la visió de futur, per nosaltres no significa res més que una continuació en el procés de combat unitari pel trencament democràtic. Davant d'això i constant en tot l'àmbit dels Països Catalans un grau col·lectiu de desconeixement de les nostres responsabilitats polítiques i socials, l'Assemblea de Marxaires, reunida a Ripoll els dies 16 i 17 d'octubre de l'any passat, va aprovar per unanimitat d'iniciar, prèvia preparació i extensió coordinada pels Països Catalans, una **CAMPANYA DE DINAMITZACIÓ (VERS UN CONTROL POPULAR DEL PODER)** que afegís a la mobilització aquest nou aspecte de creixement en la consciència de poble i de maduresa en tota la problemàtica socio-política-econòmica.

Reproduïm el primer document de treball i de difusió de les principals línies i bases ideològiques de DINAMITZACIÓ:

La manca d'educació política i social del nostre país i la urgent necessitat de redescobrir-nos integralment com a poble, basant-nos sempre en la realitat de cada lloc, va fer concebre aquest projecte del qual avui us fem sabedors. Voldríem que fos tasca comuna de tots els pobles i poblets dels Països Catalans i un graó des de la base cap a l'alliberament personal i global de la nostra gent.

1. QUÈ ÉS LA DINAMITZACIÓ?

La campanya de DINAMITZACIÓ, fent seu el mètode de lluita no violenta tendeix a desvetllar i consolidar una autèntica autogestió tant en el moment actual com en el futur, proper o llunyà. Presentant-se com una combinació de la reflexió sobre tots els continguts que es donin a cada lloc i l'acció directa, com a mitjà vàlid per a conèixer les ànsies i anhels popular tot pressionat cap a la seva realització.

En contra de la cultura burgesa i alienadora lluitem per una autèntica cultura popular; entenent-la com un concepte desenvolupat, universal, ampli i internament coherent de coneixements i tècniques en tots els terrenys de la creació material i espiritual i relacions humanes.

Els protagonistes d'aquesta cultura són tots els homes i les dones del nostre temps, que modifiquen les condicions naturals del medi on viuen mitjançant el seu treball dintre d'unes determinades i evidentment, inadequades condicions socials i polítiques. Conseqüentment a aquesta definició totes les bases, accions, mitjans i finalitats de la DINAMITZACIÓ, estan inscrits en el terme cultura.

2. QUINES SÓN LES BASES?

Prenem com a bases ideològiques de la campanya en torn de les quals giraran totes les accions:

- a) La lluita de classes com autèntic motor de la història.
- b) L'autogestió, com a eina fonamental de treball.
- c) El nacionalisme en el marc dels Països Catalans.
- d) La no-violència com a mètode de lluita.

3. QUINES SON LES SEVES FINALITATS?

Prenem com a finalitats a curt termini, el desvetllament de la consciència de poble i de classe; a mitja termini, **la formació d'amples consells populars per a un control de la gestió del poder**, mitjançant l'ampliació i potenciació dels nuclis de base ja existents i la creació de nous allà on n'hi hagi; a llarg termini, l'autogestió de tot el poble, amb la conseqüent superació de les classes.

5. QUÉ ÉS LA MOSTRA?

L'eina principal de la campanya de DINAMITZACIÓ, és una exposició, entesa sempre com a **mostra viva**, en base a fotografies, dibuixos, xerrades, pel·lícules, festival, concentracions, mobilitzacions al carrer, etc... Aquesta mostra, com a nucli de la campanya ha de tenir una funció dinamitzadora i mobilitzadora, que fomenti una més ampla participació popular i la seva organització, d'una forma autogestionària. Essent a l'abast de tothom, evitant caure en falsos paternalismes i triomfalismes d'avantguarda.

Entenem la mostra:

a) com a seqüències estàtiques o mòbils punyents, que cerquin en el lector-espectador una inquietud en els problemes plantejats i una voluntat per a descobrir-ne de nous i donar-li noves alternatives.

b) com a reflex viu de la problemàtica del poble a través de la seva participació activa.

Per totes aquestes raons, s'intentarà portar la mostra allà on hi hagi la gent; sempre que això sigui possible estarà en els carrers i no en els locals tancats.

5. NUCLIS I MITJANS TEMATICS DE LA MOSTRA

Per tal de realitzar aquest procés dinamitzador vers un control popular del poder, utilitzarem una sèrie de mitjans temàtics, objectes de reivindicació i susceptibles de desvetllar la capacitat de reflexió i mobilització del poble, per arribar a la seva autogestió.

Aquests mitjans s'englobaran en tres nuclis: **nucli standard** o fix en torn dels problemes, reivindicacions i tot allò que pugui contribuir a la dinamització del nostre poble.

Per exemple:

- Els punts unitaris de les instàncies de cada un dels Països Catalans.
- Història de les instàncies unitàries.
- Oficialitat de la llengua.
- Economia.
- Desobediència civil.
- Món camperol.
- Immigració.
- etc.

Nucli autònom o variable, que cada població afegeix a la mostra amb els problemes locals o comarcals.

Nucli en blanc, en el qual tothom podrà participar expressant la seva problemàtica.

El recorregut de la mostra es farà en base a un itinerari i romandrà una setmana a cada poble, que autogestionàriament se'n farà responsable, com també de la realització dels nuclis autònom i en blanc, en tot el que això significa de dinamització i mobilització.

6. QUÈ ÉS LA BORSA DE POSSIBILITATS?

Partint d'un sondeig previ com a primer contacte a cada poble, es volen preveure les possibilitats de cada lloc, adaptant-se a llurs realitats plurals. Aquest sondeig també va dirigit a iniciar un arxiu d'ofertes a **borsa de possibilitats**, pont entre les problemàtiques locals i les possibles alternatives.

Aquesta borsa és un element important, tant a l'hora de posar en marxa la mostra i tota la campanya de DINAMITZACIÓ, com més tard a l'hora de facilitar un ampli ventall de possibilitats.

7. ETAPES DE LA DINAMITZACIÓ

1/Dedicada bàsicament a l'organització i endegament del projecte.

2/Potenciació en tota l'extensió territorial i arrelament del projecte de cara a constituir i a formar els nuclis dinamitzadors en tots els pobles del nostre país, on sigui possible arribar amb la dinamització.

3/Campanya de DINAMITZACIÓ, pròpiament dita, passant poble per poble dels Països Catalans amb la mostra.

4/Dinamització permanent. Procés del nostre poble cap a l'alliberament, a través de la creació o potenciació dels consells populars per un control de la gestió del poder.

COMISSIÓ GESTORA DEL PRINCIPAT
Secretariat Permanent de Coordinació
C/ Bruc, 26-2.º. Telf. 301 49 39 i 301 52 48
Barcelona

2) Vertebració. Fruit també de la Marxa de la Llibertat, malgrat que molts hi aspiràvem des de feia molt temps, ha estat el Procés Constituent i la posterior creació (després de quatre mesos de debat) del COL·LECTIU D'ACCIÓ NO-VIOLENTA dels Països Catalans, que no és res més que un intent d'organització de l'alternativa de lluita no-violenta en l'àmbit en que s'ha mogut la mateixa Marxa: els Països Catalans. Integren aquest Col·lectiu d'Acció No-Violenta: Pax Christi, els Objectors de Consciència, els Amics de l'Arca, gent procedent de la mateixa Marxa de la Llibertat, independents no-violents,... Cal en principi aclarir que aquest Col·lectiu està al marge de qualsevol interès de partit determinat, es defineix com un moviment ample on hi cap tothom marcant unes fites o punts de coincidència mínims (les Bases que s'exposen més endavant). El que volem plantejar al nostre país és **un mètode de lluita** del qual en desconeixem encara el grau de força revolucionària que té, quan s'empra a fons i a nivell de tot un poble. Gandhi va saber plantejar en el seu país i en una època històrica, una alternativa senzilla però clara: els milions de seguidors del Satyagraha (no-violència), hi havien descobert l'enfortiment del seu potencial humà de lluita.

En Lluís M. Xirinacs fa una reflexió d'aquesta «extranya lluita no-violenta»:

L'ESTRANYA LLUITA NO-VIOLENTA

«Exòtica i estrangera per a les orgulloses civilitzacions occidentals, té fondes arrels esteses pels pobles asiàtics, africans i americans. Els homes menyspreem i ens riem d'allò que desconeixem. L'home occidental acostumat a la violència més despietada, desconeix la lluita no violenta. Només creu en la llei del més fort, del més savi, del més ric. Ha manllevat dels animals del mètode humà de lluita. No violència és intel·ligència, voluntat, amor, esperit. És l'estil d'actuació del futur de tota la humanitat. A llarg termini, la no violència serà la forma normal de les relacions humanes. Ara, no. Per això els no violents són uns avançats del món futur, que ara resten marginats, criticats, titllats de boigs, d'ineficaços o d'immorals.

«No es pot atemptar contra la pròpia vida; això és immoral», diuen. És immoral donar la vida per no res. Però donar-la per una causa noble, col·lectiva, que s'ho valgui, no solament no és immoral sinó que és el més alt grau de moralitat. Diu Jesús: «Ningú no donà major prova d'amor que aquell que dona la vida per l'amic». «Jo he donat la meua vida per vosaltres; Vosaltres heu d'entregar la vostra vida els uns pels altres...»

«El no violent sembla boig perquè fuig de l'estil de vida egoista que l'envolta. La gent pensa primer en ella mateixa i, després, en l'altre. El no violent juga amb la por de feble. El no violent és un feble sense por. El violent vol guanyar, vèncer. El no violent vol l'acord, l'avinença. En general es pot dir que el no violent trenca els hàbits i costums més inveterats d'una societat tradicionalment violenta. És comprensible, doncs, que el no violent sembli boig.

«Sobre l'eficàcia de la no violència cal dir que aquesta forma de lluita tot just acaba de començar. Quan un agafa un arma sap que es juga la vida, i quan arriba a l'edat militar tothom agafa un arma. Quan un agafa l'estil de lluita no violenta — i són encara ben pocs els que s'hi apunten —, poques vegades ho fa disposat a entregar la seva vida. Sovint la no violència esdevé un refugi de covard de la violència. Tots els estats del món inverteixen quantitats ingents de diners, i d'homes en la violència: exèrcit, guàrdia civil, policia, presons, jutjats, propaganda, educació, etc. En la no violència gairebé ningú no hi juga res. Com volem que sigui eficaç? Encara estem a les beceroles. La no violència és la gran desconeguda del nostre món. Tanmateix, per experiència pròpia, puc dir que quan s'aplica aquest estil amb tots els seus recursos i amb tota rigorositat, ni que sigui una persona sola la que actui, produeix efectes espectaculars. Els grans exèrcits de violència no estan preparats per resistir aquesta mena de lluita i no ho estaran mai, perquè el no violent lluita en un nivell on no pot mai arribar la violència: el nivell de les conviccions. Un nivell estrictament humà on l'animal no arriba».

Lluís M. Xirinacs

Declaració Ideològica del COL·LECTIU D'ACCIO NO-VIOLENTA dels Països Catalans (Bases mínimes d'acord dels diferents nuclis)

1.1. — Preàmbul

1.1.1. — Persones i grups que vivim, treballem i ens sentim integrats de la comunitat del Països Catalans, decidim coordinar els nostres esforços mitjançant la constitució d'un ample moviment de lluita No-Violenta als Països Catalans, alternativa d'alliberament del nostre poble.

1.1.2. — El principal vèrtex de connexió de tots els grups i persones que el constituïm és la nostra creença en la No-Violència, entesa des d'un o uns quants dels següents prismes: concepció filosòfica d'una nova societat; vivències d'interiorització personal; alternativa comunitària; mitjà de lluita política i social — partint de l'anàlisi de les causes objectives que produeixen situacions d'injustícia i d'opresió — convertint-se en opció popular de lluita revolucionària. La No-Violència és integralment mitjà i fi, eina de combat dels pobles en la via que els porta a la llibertat.

1.1.3. — Aquest COL·LECTIU D'ACCIO NO-VIOLENTA dels Països Catalans no aspira a prendre el poder polític en la nostra societat, instant, però, que sigui el poble, ell, globalment, qui n'esdevingui protagonista directe. Es declara independent, sense que això signifiqui l'exclusió dels membres que lliurement pertanyen també a un grup polític determinat.

1.2. — Bases

Com a COL·LECTIU D'ACCIO NO-VIOLENTA del Països Catalans fem una acció explicitada en els 9 punts següents:

1.2.1. — Considerem la No-Violència com a millor mètode de lluita que pot conduir-nos a una transformació radical i global de la personal i la societat.

1.2.2. — Respectem la llibertat de consciència i d'acció en tant no coarti la llibertat dels altres, i donem primacia a aquestes enfront de les lleis o situacions que atemptin contra la persona.

1.2.3. — Lluitem per la defensa dels drets humans i pel perfeccionament de la seva actual declaració.

1.2.4. — En la realitat de la lluita de classes, aportem la nostra convicció de respecte a la persona humana de l'adversari, enfrontant-nos, però, a les seves funcions opressores. Es per això que optem per una estratègia revolucionària que signifiqui un canvi en els mètodes de combat, a fi d'arribar a una societat sense classes on no hi hagi explotació de l'home per l'home, sense caure en l'espiral de la violència.

1.2.5. — Entenem que l'única transformació vàlida de les estructures socials és possible amb un canvi de la mentalitat individual i col·lectiva, resultat d'una educació permanent mitjançant un procés de revolució cultural que supprimeixi mites, tabús i prejudicis.

1.2.6. — Rebutgem qualsevol mena d'opresió, repressió i agressió siguin d'ordre econòmic, ecològic, polític, militar, cultural, religiós, psicològic o sexual i qualsevulla altra faceta que atempti contra la integritat i possibilitats de realització humanes.

1.2.7. — Rebutgem la discriminació sexual com a sistema d'opresió en funció del sexe, fonamentalment envers la dona i les minories sexuals. Per tant, lluitem per la igualtat i llibertats sexuals.

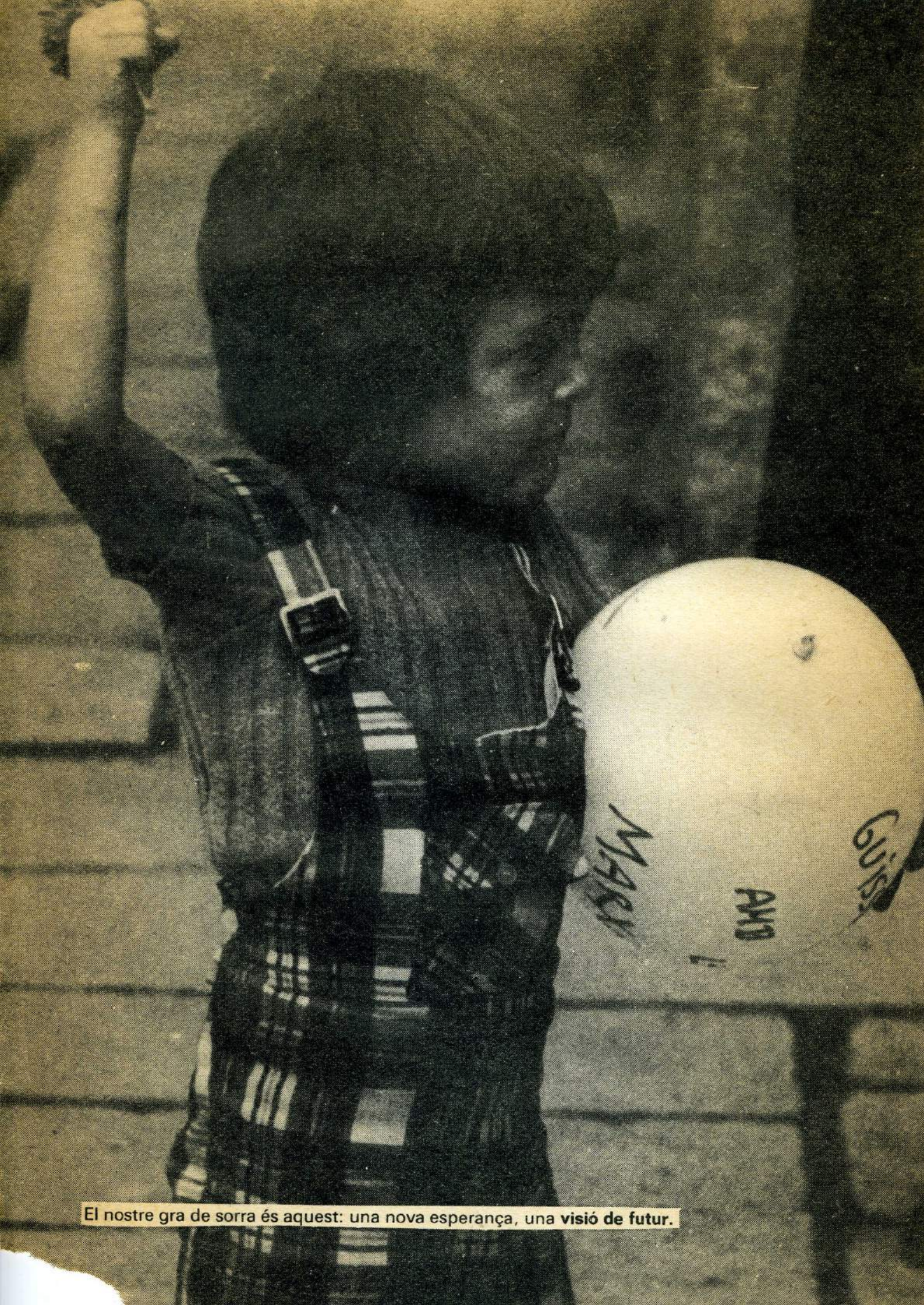
1.2.8. — Considerem que la guerra és un crim contra la humanitat. Per això estem disposats a no col·laborar en la seva preparació i a lluitar contra totes les seves causes.

1.2.9. — Estem pel dret dels pobles a determinar llur futur i a regir-se independentment, i més concretament per l'autodeterminació del nostre po-

ble. Treballem per l'autogestió dels pobles a tots nivells cap al seu alliberament.

RESSENYA:

«La DECLARACIO IDEOLOGICA vinculada en el seu contingut total (Preàmbul i Bases) a cadascun dels militants que s'integren en aquest ample front de lluita no-violenta. LA DECLARACIÓ actual, tant en el contingut com en la forma, no és immutable, sinó que està subjecte sempre a debat i a revisió mentre fem camí cap als objectius proposats».

El nostre gra de sorra és aquest: una nova esperança, una visió de futur.

ANNEXOS

I. CRONOLOGIA SUMÀRIA

– Desembre de 1975

El Secretariat català de Pax Christi (Moviment Internacional per la Pau) promou i difon, dins la campanya pro-amnistia, un adhesiu amb l'eslògan «Poble català, posa't a caminar».

– Gener de 1976

Un grup de Pax de Lleida proposa que aquest eslògan es porti realment a la pràctica.

– 6 i 7 de març

L'assemblea nacional de Pax als Països Catalans aprova unànimement la convocatòria feta a tot el poble català de la Marxa de la Llibertat. Es pren la responsabilitat inicial.

– Març, abril, maig.

Intens treball de contactes a les comarques i en altres indrets dels Països Catalans. La Marxa s'amplia a l'àmbit de Països Catalans. Moltes adhesions. La Marxa s'engrandeix.

– 20 de maig

Festival «Poble català, posa't a cantar» al Palau Blau Grana de Barcelona.

– 22 de maig

Prohibició de la Marxa de la Llibertat pel Ministeri de la Governació, en temps del ministre Fraga Iribarne.

– 4 de juliol

Inici de la Marxa de la Llibertat: cinc columnes al Principat (Tramuntana, Lluís Companys, Francesc Macià, Rafael de Casanova i Abat Escarré) i una al País Valencià. Repressió desmesurada. Els dos primers dies, 150 detencions, entre totes els columnes.

– 24 de juliol

Es comença a Rià, comarca del Conflent a la Catalunya Nord, la columna Francesc Soler.

– 25 de juliol

Vaga de fam a Ripoll de set marxaires, protestant per la repressió sobre la Marxa, acció eminentment no-violenta.

– 29 de juliol

Detinguts els vaguistes de Ripoll i traslladats a la presó de Girona.

– 31 de juliol

Nova vaga de fam, aquest cop a Vic, de quatre marxaires.

– 3 d'agost

Vic: I Assemblea de tots els marxaires de les columnes. Es fa pública una valoració després del primer mes de Marxa.

– 4 d'agost

Detenen els quatre vaguistes de Vic.

– 19 d'agost

Fortíssima repressió al Vendrell. Dimiteix l'Ajuntament en pes i les juntes de la majoria d'entitats. Forta repulsa popular.

– 22 d'agost.

Nova etapa de la Marxa a Catalunya Nord. La columna es diu Josep de la Trinxeria i comença a Arles, a la comarca del Vallespir.

– 28 d'agost

Enorme duresa de la Guàrdia Civil, a Montserrat. Dos ferits greus i detencions.

– 4 de setembre

Atemptat terrorista d'extrema dreta a Tàrraga: incendi d'una casa i un caminant greument ferit.

– 10 de setembre

Al Vilosell (petit poble de les Garrigues), detenció de 45 marxaires, amagats, que es preparaven per entrar a Poblet.

– 11 de setembre

Autèntic assetjament de Poblet per part de les forces combinades de la Guàrdia Civil i la Policia Armada. Diversos intents d'entrar al Monestir.

– 12 de setembre

La Marxa de la Llibertat arriba al seu objectiu: Poblet. Malgrat la forta vigilància policial arriben a entrar més de tres-centes persones que fan l'acte de clausura.

– 26 de setembre

Poblet: col·locació d'una placa de marbre en el pati del Monestir, recordant l'arribada de la Marxa. Parlament i festa recordant la gesta.

– 16 i 17 d'octubre

Ripoll: Assemblea de marxaires. Es redacta i s'aprova la consigna de Llibertat en Marxa dels darrers dies; s'aprova iniciar la preparació d'una Campanya d'Educació Popular.

II. LLISTA D'ENTITATS QUE ES VAN ADHERIR A LA MARXA DE LA LLIBERTAT:

- Delegació d'Amics de les Nacions Unides - Terrassa
- Associació de Veïns El Mar - Sitges
- Gelade
- Agrupament Escolta Espluga Viva
- Rosa Sensat
- Escola L'Esclat
- Enllaços sindicals de la construcció de Badalona.
- Partit Federalista Europeu de Catalunya dels Països Catalans (PPCC)
- Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans.
- Associació de Veïns de Sant Andreu.
- Delegació d'Amics de les nacions Unides de Cardedeu.
- Agrupament Escolta Sant Josep de Calassanç de Santa Agnès.
- Asociación Católica de Padres de Familia de Mataró.
- Joventuts Socialistes d'Alliberament Nacional dels Països Catalans
- d'Esplugues de Llobregat
 - Comitè Català de Solidaritat amb el poble saharauí.
 - Grup Excursionista Moianès Independent.
 - PSAN d'Esplugues de Llobregat.
 - Comissió de Solidaritat de Catalunya.
 - Cine Club Studio de Badalona.
 - Agrupació Sardanista Floricel.
 - Asociación de Cabezas de Familia d'Anglès (Girona)
 - Colla Sardanista Rosa de Reus.
 - Cristians pel Socialisme de Reus.
 - Centre Excursionista de Vinaròs.
 - Foment de les Arts Decoratives de Barcelona.
 - Associació Antics Alumnes de l'Institut Emperador Carlos.
 - Centre Social de Sants (Barcelona).
 - Moviment Comunista de Catalunya.
 - Ateneu de Sant Just Desvern.
 - Secció Excursionista Ateneu Sant Justenc.
 - Secció de Cultura de l'Ateneu de Sant Just Desvern.
 - Orfeó Enric Morera.
 - Focs de Sant Joan
 - Club d'Esplai Ara Mateix.

- Cine Club Recerca.
- Grup Escolta Luther King.
- Joventut Comunista de Catalunya.
- Centre Excursionista de Lleida.
- Associació de Veïns Vila de Gràcia.
- Escolania Coral de l'Escola Pia de Balma.
- Grup Cristià de Drets Humans de Sant Medir.
- Associació d'Amics de les Nacions Unides.
- Associació de Veïns de les Corts.
- Comitè local de Focs de Sant. Sant Just Desvern.
- Coordinadora Baix Llobregat: Joventut SAN
- Grup Drets Humans Arxiprestat de Gràcia.
- Grup cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans de Collblanc (l'Hospitalet de Llobregat).
- Associació de Veïns Sol de Baix (Barcelona)
- Centre d'Esplai de Cooperativa Obrera de Viviendas.
- Partit Popular de Catalunya
- Associació de Veïns del Barri d'Horta (Barcelona)
- Grup de Jovent de Bellpuig d'Urgell.
- Congregació de l'Anunciació i Sant Joan Beremans.
- Associació de Veïns del Coll-Vallcarca. (Barcelona).
- Biblioteca col·legi Sagrat Cor de Jesús
- Grup cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans de Badalona.
- Xarxa Comunitats Cristianes-Badalona.
- Grup de Drets Humans del Sector de Sant Andreu de Palomar (Barcelona)
- Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat.
- Bravium AC (Departament d'Activitats Culturals)
- Comunitat Cristiana dels Caputxins de Pompeia de Barcelona.
- Assemblea d'alumnes de la Facultat de Teologia de Barcelona.
- Òmnium cultural de Mataró.
- Enllaç.
- Grup Cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans.
- Associació de Veïns de l'Esquerra de l'Eixample (Barcelona)
- Associació de Veïns de San Martí de Provençals (Barcelona).
- Grup Cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans del Guinardó.
- Agermanament.
- Focs de Sant Joan de Móra la Nova.
- Amics de Móra la Nova.
- Cercle Artístic de Sant Lluc.
- Associació d'Ex-presos polítics de Catalunya.
- Partit Federalista Europeu de Catalunya. Secció de París.
- Associazione Nazionale Perseguitati Politici Italiani Antifascisti (Livorno)
- JARC (Joventut d'Acció Rural Catòlica)
- Centro de BUP nocturno de San Francisco: Escolapios de Sabadell.
- Els Esclops de Sarrià (Barcelona)
- Orfeó Gracienc.
- Equips de la Mare de Déu de la regió catalana.
- Associació catalana d'Eclesiàstics.
- Grup de cristians de sant Francesc de Sales.
- Associació de Veïns del Guinardó (Barcelona).
- Amics de Sentmenat.
- Grup de Drets Humans del Carmel (Barcelona)

- UGT (Unió General de Treballadors)
- Federació Catalana del PSOE.
- Centre d'Esplai Prat del Llobregat.
- Jefe de estación titular de Ripoll.
- Grups no-alineats de l'Assemblea de Catalunya.
- Trobada Permanent d'Entitats d'Església.
- Lluïsos de Gràcia (Barcelona)
- Pax Christi Internacional.
- Assemblea de Catalunya.
- Justícia i Pau de Girona.
- Jove Guàrdia Roja.
- Franciscàlia.
- Convergència Socialista de Catalunya.
- Moviment Comarcal d'Acció Catòlica.
- Moviment Comunista de Terrassa.
- Reforma Social Catalana.
- Associació de Veïns Sant Gervasi de Cassoles (Barcelona)
- Coordinadora Intercomarcal Baix Ebre-Montsià de CC.OO. amb representants de les següents poblacions: Amposta, Sant Carles, Alcanar, Ulldecona, La Sènia, Santa Bàrbara, Sant Jaume, La Cava, Jesús i Maria, Tortosa, Bitem, Roquetes, Ampolla i Ametlla.
- Orfó Català de Mèxic: Nova Llar Catalana.
- Comissió d'ajuda als presos polítics i socials d'Espanya.
- Comissió pro-amnistia del Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya.
- Comunitats Cristianes de Base (comissió de Serveis)
- LCR (ETA-VI): Comitè de la Marxa.
- Departament dels Drets de la Dona. Amics de les Naciones Unides - Terrassa.
- Permanent de Terrassa de CSC
- Grup de Teatre Independent «S'estira i s'arronsa».
- CCE de Sants (Grup Ciclista)
- Junta Sindical de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears.
- Collectiu dels Aparelladors de la delegació de Tortosa.
- Federació de Societat Gallega de la República Argentina.
- Centre Social El Palau de Mataró.
- COU Associat de Mataró.
- Associació de Veïns de Can Palet (Terrassa)
- Agermanament de Vilafranca.
- Comissió Jove de Cultura de Vilafranca.
- Assemblea Democràtica de l'Alt Penedès.
- Front Nacional de Catalunya de Sabadell.
- Agrupació de Veïns de Gràcia (Sabadell)
- Per la Comissió Gestora de Coordinació Escolar.
- Col·legi de Doctors i Llicenciats de Sabadell.
- Justícia i Pau de Sabadell.
- Unió de Dones de Sabadell.
- Aula d'Informació i Cultura de Belles Arts - Sabadell
- Assemblea Democràtica de Sabadell.
- Agermanament de Sabadell.
- Convergència Socialista de Catalunya de Sabadell.
- Delegació d'Amics de les Nacions Unides de Rubí.
- Comissió Catalana de la Pau (Membre de la presidència del Consell Mundial de la Pau)

- Secretariat de l'Assemblea de Catalunya a Londres.
- International League for Human Rights (Lliga Internacional dels Drets Humans) - Nova York.
- CIEMEN (Centro Internazionale Escarré sulle Minoranze Etniche e Nazionali)

- Associació de Veïns de Guissona.
- Cine Club Vic.
- Secretariat de la VI Vegueria (Osona, Ripollès, Cerdanya) de la Unió de Pagesos.

- L'Esclop Vermell: grup cultural d'esplai - Roda de Ter (Osona)
- Secretari d'Osona del Congrés de Cultura Catalana.
- Terra Nova - Vic.
- Comissió Permanent de l'Assemblea de Catalunya a Osona.
- Parròquia de Vilallonga de Ter.
- Terres Catalanes de Perpinyà.
- Coral Cruscat d'Olot.
- Òmnium Cultural d'Olot.
- Minyons Escoltes Guies Sant Jordi d'Olot.
- Associació d'ex-alumnes i amics de l'EP de Mataró.
- Associació Democràtica de la Joventut de Mataró.
- Comissió Permanent de l'Assemblea Democràtica de Mataró.
- Museu Municipal. Secció Arqueològica de Mataró.
- Parròquia de Sant Simó Apòstol de Mataró.
- Comitè local de la Joventut Comunista de Vilassar de Dalt.
- Junta Promotora de la Joventut Comunista de Vilassar de Dalt.
- Junta Promotora del Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris de Catalunya.

- Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears.
- Delegació d'Amics de les Nacions Unides de Sant Sadurní d'Anoia.
- Grup cristià Drets Humans Caputxins de Sarrià.
- Partit Socialista Unificat de Catalunya.

Vaga de fam a Ripoll de set marxaires, protestant per la repressió sobre la Marxa, acció eminentment no-violenta.

- 2.ª Trobada de Joves de Baix Penedès.
- Partit del Treball d'Espanya a Esplugues.
- Moviment Joventuts Comunistes de Catalunya.
- Centre de Cultura Catalana. Universitat de Barcelona.
- Assemblea de l'Alt Camp.
- Comitè Catalunya de les Joventuts Comunistes d'Espanya, Bandera

Roja.

- Assemblea Democràtica de Badalona.
- Joventut Comunista del Maresme.
- Associació d'ex-presos polítics i socials de Barcelona.
- Comunitat cristiana de l'ajuda.
- Centre Excursionista Montclar-Sant Feliu de Llobregat.
- Agrupació Excursionista Taga de Barcelona.
- Agrupació Teatre Maragall de Sant Cugat.
- Partit Socialista de Catalunya (ex-Reagrupament).
- Secretariat del Congrés de Cultura Catalana d'Esplugues de Llobregat.
- Assemblea d'enllaços i jurats del metall de l'Hospitalet.
- Charte de Brest. Secretariat Permanent:

PSANP (Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans provisional)

IRM (Moviment Republicà Irlandès).

- EHAS (Partit Socialista del Poble Basc).
- ECT (Esquerra Catalana de Treballadors).
- UDB (Unió Democràtica de Bretanya).
- UPG (Unió del Poble Gallec).
- CG (País de Gal·le Roig).
- Escoltes Catalans.
- CIM (Caritas Interparroquial de Mataró).
- Comitè local de la Joventut Comunista de Catalunya (Premià de Mar).
- JRC (Joventuts Revolucionàries Catalanes).
- Cine Club Borja de Sant Cugat del Vallès.

Post scriptum:

Molt possiblement en aquesta llista hi manquen algunes entitats o grups que en el seu moment varen adherir-se a la Marxa, comunicant-ho al Secretariat Permanent. A causa de la prohibició, hem hagut de canviar quatre vegades el domicili d'aquest Secretariat. Segurament, cada canvi de local, va comportar que es perdessin fulls, llistes, etc.

En aquest cas, agrairíem que ens fos comunicat.

Volem també fer ressaltar l'enorme quantitat d'adhesions personals que en cas d'anomenar-les, allargaria excessivament aquest annex.

III. LLISTA D'ADVOCATS QUE HAN TREBALLAT EN LA MARXA

Enric Ametller, Girona.
 Miquel-Àngel Alonso, Lleida.
 Joan Badosa, Granollers.
 Ramon Calderer, Berga.
 Pere Canal, Granollers.
 Dalmau, Igualada.
 Jaume Fargüell, Berga.
 Antoni Farrés, Sabadell.
 Cándid Jornet, Tortosa.
 Simeó Miquel, Lleida.
 Joan-Josep Murall, Tortosa.
 Rafael Nadal, Tarragona.
 Joaquim Onyós, Vic.
 Marc Palmés, Barcelona.
 Antoni Pelegrí, Barcelona.
 Pere Ribas, Girona.
 Francesc X. Rocha, l'Escala.
 Francesc Roset, Tarragona.
 Josep M. Salvà, Tarragona.
 Joan Sansa, la Seu d'Urgell.
 Agustí de Semir, Barcelona.
 Francesc Sitges, Manresa.
 Tasis, Tàrrrega.
 Tura, Granollers.
 Enric Vendrell, Tarragona.

"... és l'esforç de moltes nits sense dormir,
de molts nervis, de moltes discussions i,
sobretot, d'hores i hores de treballs pesats
de tota una pila de gent que ens posàvem
davant d'una tribuna pública per primera
vegada. El col·lectiu del qual et parlem
és..."

Pepa Alcrudo
Albert Aranda
Pep Arasa
Pep Armet
Carme Basas
Núria Breu
Teresa Carreras i Bartomeu
Jaume Collell
Santi Fabré
Enric Gomis
Pilar Ibañez
Lluís Llobet
Lourdes Majem
Pilar Magrinyà
Delícia Palomar
Sílvia Puncernau
Robert Ramos
Joaquim Rabella
Montse Viladrich

Caminants, tots ells de la Marxa de la Llibertat.

Aquest llibre es deu també a tots els altres marxaires.